INSTITUTIONUM CANONICARUM

LIBRI TRES

AD USUM SEMINARII NEAPOLITANI

AUCTORE

IULIO LAURENTIO SELVAGIO

CUM ANIMADVERSIONIBUS ATQUE ADDITAMENTIS

IOSEPHI ROMANI PRESB. NEAP.

IN ARCHIEPISCOPALI LYCEO

UTRIUSQUE IURIS ANTECESSORIS SUBSTITUTI

Editio altera auctior et emendatior

TOMUS I.

Δευτεραι φροντιδες σοφωτεραι

Neapoli

EX TYPOGRAPHEO AD SIGNUM ANCORÆ

MDCCCXLVI

Nolite errare fratres charissimi, doctrinis variis et peregrinis nolite abduci. En instituta Apostolorum, et apostolicorum virorum, canonesque habetis. His fruimimini. — Iulius I. Papa epist. III. cap. 1.

Nulli sacerdotum liceat canones ignorare. — Coelestinus P. epist. III. cap. 1.

Ignorantia mater cunctorum vitiorum maxime in sacerdotibus Dei vitanda est, quorum labia custodire debent scientiam. Sacras igitur Scripturas legant, et ecclesiasticos canones sciant, praesertim in iis, quae ad munera sua recte praestanda necessaria sunt, ut aedificent cunctos tam fidei scientia, quam operum disciplina. — II. Syn. provinc. neap. tit. IX. cap. V. ex conc. toletano III. can. XXIII.

AD STUDIOSAM

SACRORUM CANONUM IUVENTUTEM

IOSEPHUS ROMANUS

Iulium Laurentium Selvagium acris ingenii, ac multiplicis eruditionis virum inter scriptores de Re Canonica, qui saeculo XVIII. floruernnt non ultimum tenuisse locum, nemo unus ignorat. Is enim bono Ecclesiae natus, deque re literaria optime meritus, singulari utriusque iuris doctrina apprime subactus maxime inclaruit. Quibus scientiis cum satis excultus videretur ad iuris cathedram in archiepiscopali nostro lyceo evectus, informandis adolescentibus diu studiose animum intendit. Scripsit vero *sex volumina de antiquitatibus ecclesiasticis* : opus utique numeris omnibus absolutum, tantaque cura, et diligentia elaboratum, ut cupidae sacrarum rerum iuventuti satis, superque facere potuerit : deinde *commentaria heinnecianis institutionibus* intexuit, quibus alienum opus ita supplet, auget, enucleat, ut magis eum illustrasse, quam ab eo illustrari videatur: *denique hasce iuris ecclesiastici praelectiones*, quibus mira perspicuitate, et concinnitate canonicae iurispruden-

tiae originem, naturam, progressum singulis titulis proposuit, nervumque rerum, quae in pluribus voluminibus disiectae occurrunt, mira facilitate sic congessit, ut eae vel mediocribus ingeniis pateant. Quare factum, ut nostra non solum, verum etiam extera gymnasia pro ecclesiastica iuventute in Re Canonica erudienda tam eximium opus exquisitis praeconiis celebrarint.

Certe quidem non ignoramus quamplures vel optimae notae scriptores fuisse, qui ecclesiastici iuris institutiones literis mandarunt. Atvero parum utilitatis Cleri adolescentes ex iisdem capere posse, neminem latet. Quidam enim (ut illos praetereamus, qui perversis doctrinis incautos animos transversos agunt) contracta nimis methodo, perpauca de Re Canonica exiliter exhibent, ita ut fere ieiunos tirones relinquant: quidam vero nimia rerum copia, eruditione, atque varietate ita mentem obruunt, ut rudis adolescentium animus ad illa percurrenda impar prorsus evadat: in aliis denique ea, quae ad peculiarem huius Regni neapolitani politiam spectant, omnino desiderantur.

Quae cum ita se habeant, neapolitani Cleri adolescentibus consilium nostrum probatum iri confidimus, si elementa isthaec, quae intra scholastici anni orbem facile tradi possent, recudenda curaverimus. Ut vero hoc praestantissimum opus integrum, absolutumque redderemus, simulque aliquid aptius aetati nostrae atque opportunius exhiberemus, praeter tractatus *de vera Christi Ecclesia*, *de primatu Romani Pontificis*, *de veteribus finibus patriarchatus romani* aliqua additamenta, et animadversiones duximus passim attexendas, antequam illud iterum in publicam lucem ederetur. Profecto permulta ad ecclesiasticam disciplinam spectantia novissimo iure exolevisse, multaque nova apud nos invecta esse, nemini impervium. Ne tirones igitur illa, tamquam obtinentia iura accipiant, recentiaque haec maximo suo, et reipublicae damno ignorent, nos ipsorum utilitati inservientes (quatenus pro ingenii tenuitate licuit) recentiorum Pontificum constitutiones, peculiarem utriusque Regni politiam, breviter, quoad eius fieri potuit, persecuti sumus.

Quantum vero emolumenti inde adolescentes capturi sint, et quantum pretii huic operi accessurum sit, facile quisque intelliget. Et siquidem hunc laborem necessario esse suscipiendum quotidianae testantur eorum postulationes, qui studiosae iuventutis utilitati consulentes tam fructuosas notiones quibus plurimum indigebant, suis efflagitarunt studiis. Sic in hisce praelectionibus clericis Rem Canonicam addiscentibus nihil deerit, quo facilius, et plenius ecclesiasticae iurisprudentiae doctrinis imbuantur, atque ad maiora, et graviora momenta controversiarum rite aestimanda, aptiores reddantur.

Agitedum adolescentes, opus amplioribus, quam antea, auctum incrementis, aequi bonique accipite, et praeclaram occasionem strenue urgentes, eo curas, et contentiones vestras intendite, ut penitiorem sacrorum canonum intelligentiam assequamini. Valete.

PRAEFATIO AUCTORIS

Mirari vel ipso vestibulo subit, qua de causa veteribus, recentioribusque Canonici Iuris institutionibus sane multis, ac politioribus quidem, novam hanc nostrarum accessionem non sine adolescentium studiosorum incommodo, atque etiam fastidio meditemur.

Verum alia nobis mens, consilium aliud: non enim quidquid in rem canonicam undecumque derivari potest (quod quidem doctissimi quique, non sine summa laude praestitere) huc congerere cogitavimus; sed ecclesiasticis tantum adolescentibus id Canonici Iuris solum proponere, quo et eorum mens potioribus principiis informaretur, et animus sanioribus regulis, quantum ad eorum munia satis est, imbueretur. Quod quidem aliter effici non posse credidimus, nisi canonum et historiam, et *συνταξιν nexum*, *et σκοπον finem* brevi quidem, at perspicua methodo persequeremur. Id vero non opportunum modo, ac proficuum, sed propemodum necessarium duximus.

Et quidem quantum ad canonum historiam, quem latet, aut etiam latuit, quam multa ex historiae canonicae ignoratione errata defluxerint, offusa spissa super canones ipsos, eorumque sensum, mentemque caligine? quam multa etiam genuinis fallacia, integris interpolata, authenticis adulterata, vel imperitia, vel audacia, vel dolus, fraudesque admiscuerint? Quot canones antiquis conciliis, quot placita veteribus Romanis Pontificibus, quot sententiae vetustis Ecclesiae Patribus partim fal-

sae. partim dubiae fidei, quamplures vero interpolatae, et corruptae adfictae fuerint? Quid quod synodi ex integro simulatae, atque in medium allatae sunt, quae fucum facerent historiae imperitis?

Quae quum ita sint, quisnam sinceras regulas ab ψευδεπιγράφοις, quis disciplinae ecclesiasticae capita in Episcoporum coetibus sancita ab inductis abusionibus discernet, nisi historiae praesidio munitus? Si canonum historiam ante oculos habuissent VII, ac VIII. saeculi nonnulli auctores, dubio procul putidae quaedam merces vel nunquam in Ecclesiam fuissent invectae, vel ubi primum adparuissent, proiectae, atque exsibilatae imposuissent, arbitror, nemini: nec istarum mala fraude tot perversi mores invaluissent, nec tantas ecclesiastica disciplina vicissitudines passa esset.

Profecto, ubi studium historiae, antiquitatumque christianarum resumptum est, veteresque canones longa oblivione sepulti nocturna, diurnaque manu versati, en statim et corruptis moribus obviam itum est, et disciplina ecclesiastica primigeniae puritati maxima ex parte restituta. Adeo hinc vel maxime comprobatur quod scribit Tullius (1): *historia testis temporum, lux veritatis, vita memoriae, magistra vitae, nuntia vetustatis.*

Quod ad canonum συντάξιν *nexum*, primum in canonibus christianae fidei summam, moresque spectantibus nihil offendas absonum, nihil inconstans: omnes vero quotquot ab Apostolis ad hanc usque diem conditi sunt, ad unum mira consensione conspirant, arctissimo inter se vinculo continentur omnes. *Regula fidei una omnino est, sola, immobilis, et irreformabilis* (2). Quod enim Augustinus inquit: concilia priora posterioribus emendari (3), tantum de disciplina, quae pro temporum, locorumque περιστάσεσι *circumstantiis* mutationi est obnoxia, intelligendum est. Atqui inter canones disciplinam unice moderantes nexus quidam, re per gradus locorum, temporum et περιστάσεων *circumstantiarum* progrediente, est agnoscendus. Namque, uti recte observant Antonius Augustinus, card. de Aguirre, et ipse Espenius (4), licet Ecclesia aliquando a veteri disciplina in conciliis statuta, ac diu religiosissime servata recedere cogatur, ipsamque disciplinae relaxationem tolerare, ac veluti dissimulare: id tamen non ita intelligendum, quasi non optet, quoad ejus fieri potest, ubi nondum est collapsa, sollicite servari, collabentem sustineri, et collapsam restaurari. Immo ad hanc desidentis disciplinae restitutionem totum ecclesiasticae reformationis opus tendere debere, et Episcoporum, Pastorumque curam, et laborem praecipue collimare ex synodi tridentinae decretis perquam manifestum est.

Id potissimum prae oculis habuit S. Carolus Borromaeus (clarum nomen in Ecclesia Dei) in dioecescos, provinciaeque mediolanensis administratione, et redintegratione. Qua in re quis umquam pium hocce ss.

(1) Lib. II de Orat. cap. 66. — (2) Tertull. de veland s virginibus. — (3) Lib. II. de Baptismo cap. 3. — (4) Proleg. Iuris Eccles. §. II.

Praesulis studium, egregiumque propositum merita defraudavit laude? Quis non potius admiratus est ingentes labores, quos libentissime subiit, ut perficeret tantum opus? Nec profecto alia via, quam veteris disciplinae aemulatione, eiusque revocandae, quoad fieri poterat, studio in absolutissimam suae dioeceseos instaurationem evasit vir ss., Ecclesiamque mediolanensem, quam corruptissimam acceperat, squalore, ac situ hac ratione deterso, integerrimam, nitidissimamque moriens dereliquit.

Adhaec verissimum est recentiorem Ecclesiae disciplinam a veteri, tamquam rivulum a fonte, dimanare: immo plura novissimae disciplinae capita non sunt, nisi veteris vestigia, ac veluti reliquiae, uti observant modo indicati auctores. Quare sine veteris disciplinae notitia plerique Ecclesiae ritus, qui ab antiquis originem ducunt, obscuri prorsus, et inanes adparebunt.

Denique ex ipsa pristinae Rei Canonicae cognitione verus Ecclesiae spiritus percipietur in iis, quae praefert recentior disciplina. Exterior enim disciplinae facies mutari nonnumquam videtur, atque adeo relaxari, spiritus tamen idem semper est, et immutabilis perseverat.

Exemplo esse possunt veteres canones de promovendis ad ordines, sancientes, ut nonnisi vitae integri, criminisque puri, quique stolam in baptismo acceptam nullo gravi foedaverint scelere, flagitiove, sacris initiarentur. Profecto secutis temporibus Ecclesia ab veteris hac in re disciplinae severitate recessit, quum et occultos peccatores exceperit, nec omne publicorum criminum genus ab ordinatione arceat; adhuc tamen eodem veluti spiritu acta expetit, summoque exoptat opere, ut quantum temporum vicissitudines patiuntur, antiqua illa disciplina servetur, animique integri, praecipue olim requisiti, inveterata poenitentia locum nunc temporis subeat: uti ex synodo tridentina, aliisque deinceps celebratis conciliis manifestum est.

Canonum σκοπος *finis*. Quum enim in id semper Ecclesia incubuerit, ut invalescentibus morum corruptelis congruas opponeret medicinas; adhaec aliquando prudenti quadam usa *οικονομια aeconomia* mala quaedam dissimularet, vel leviora dumtaxat fomenta adhiberet, ut commodiori tempore facilius, feliciusque illis mederi posset: hinc profecto nemo non videt conferre quam quod maxime in occasionem conditi canonis inquirere, temporumque rimari *περιστασις circumstantias*, ut inde vel *γνησια genuina* canonum sententia eruatur, vel Ecclesiae in iis condendis spiritus agnoscatur. Verba quidem canonis corticem repraesentant, ratio vero conditi canonis, Praesulumque in eo sanciendo *σκοπος finis* disciplinae spiritum aperiunt. Exemplo sit canon nicaenus VIII; quo Catharis, sive Novatianis ex schismate in Ecclesiae sinum redeuntibus post acceptam tantummodo manuum impositionem in clero permanere datum est: quae conditio Donatistis quoque, ubi vellent in Ecclesiae unitatem denuo coire, proposita est. Profecto qui horum ca-

nonum corticem inspexerit, violatam conclamabit antiquissimam Ecclesiae regulam, qua non haeretici modo, et schismatici, verum et quicumque aliqua nominis macula laborantes *αλλοτριοι του κανονος alieni a canone*, sive irregulares habebantur. Verum ubi in canonum *σκοπου finem* animum intenderit, profecto perspiciet Ecclesiam prudenti quadam *οικονομια aeconomia* in gratiam multitudinis in sinum Ecclesiae redeuntis, atque adeo ut iis, qui in schismate supererant, ad amplectendam Ecclesiae unitatem calcaria adiicerentur, veteris disciplinae rigorem tantisper remisisse.

Praeterea ex recte perspecto canonum *σκοπω fine* facile patefient veterum collectorum, ipsiusque Gratiani *σφαλματα errores*, qui haud raro canones iis speciebus adplicarunt, a quibus erant alieni. Res clarior est, quam quae demonstratione indigeat.

Postremo eadem methodo pronum est veteres canones ad novos emergentes casus adplicare: id quod quam utilissimum est, ne in novis emergentibus quaestionibus a veritate aberremus. Enimvero secutis temporibus, quum veteres Ecclesiae canones neglecti sint, et sophistica ratiocinandi methodus, contentiosaque in utramque partem edisserendi ratio ex theologia in Rem Canonicam inducta fuerit, tot, tamque perniciosae in re morali opiniones emerserunt: scilicet recentiores quidam casuum arbitri id negotii sibi sumpserunt, ut morum regulas non ex canonum praescripto, sed ex portentosis quibusdam humanae rationis principiis definirent. Ex quo factum est, ut disciplina morum adeo instaurata non sit, ut potius primo desederit, deinde magis magisque delapsa, tum praeceps nonnullis in locis ire coeperit, donec ad ea tempora perventum est, quibus vitiorum remedia vix pati possent huius furfuris homines. Profecto si antiquis vacassent canonibus, ac in eorundem *σκοπον* animum intendissent, congruas sane quibuscumque, vel de novo existentibus speciebus sententias invenissent.

Quae cum ita sint, in his nostris canonicis adornandis institutionibus, canonum historiam, *συνταξιν nexum, σκοπον finem* pro virili ante oculos habere sategimus. Ac primo Iuris Canonici communis-neapolitani historiam, qua maiori potuimus adcuratione perscripsimus. Tum in operis progressu haud raro historici partes egimus, canones eodem de capite diversis temporibus perlatos fideliter exhibentes, ut inde uuicuique canonum nexus in conspectu esset: ac demum in canonum *σκοπον finem* inquirentes, eorumdem rationes, occasionesque, cur conderentur, exposuimus, ut inde et ecclesiasticae disciplinae spiritus patefieret, et singulis canonibus propria species aptaretur, et simul ad novos emergentes casus legitime adplicari possent.

Verum hisce bene, vel male praestitis iterum moneo, cave putes, eam nobis fuisse mentem, ut novas Rei Canonicae institutiones evulgaremus. Eo enim tempore scribimus, quo tum alibi, tum vel maxime Neapoli viri sapientia, doctrina, ac eruditione clarissimi, et egregia Iuris Ecclesiastici

elementa, et doctas de peculiaribus quibusdam canonicis capitibus diatribas edidere, unde et publicae rei litterariae plausum sibi conciliarunt, cum quibus ego, qui nec usu satis, et ingenio possum, minime sum comparandus.

Verum in id dumtaxat intendimus animum, ut adolescentes nostros onere, ac labore excipiendi, exscribendique dictata, praesertim postmeridianis horis, liberaremus, et commodae studiosis institutiones traderentur, quae nec ita breves essent, ac ieiunae, ut sufficientem canonum saporem indere non possent, nec nimis amplae, quae ab Rei Canonicae studio absterrerent. Haud tamen diffitemur ab recens editis virorum cl. doctis, et laboriosis in Re Canonica commentariis haud pauca, quae ad rem nostram faciebant, hausisse. Quamobrem ne ingrati animi nomine accusemur, maximas his gratias me agere profiteor, majores etiam habiturus.

Illud denique benevolos lectores etiam atque etiam rogo, ut dum ista qualiacumque versant, si aliquando in errata offendant, vel in capita non eo ordine, et adcuratione, qua par erat, discussa, ne fiant aristarchi, nec nasute distringant omnia; sed potius, quod christiani philosophi, civisque honesti proprium est, errantem admoneant, praesertim quum monitionem non modo aequi boni facere sim paratus, verum etiam monitoris in me meritum omnibus officiis, et grati animi significationibus protestari.

ADDITAMENTA

DE ECCLESIA EIUSQUE PROPRIETATIBUS ET CHARACTERIBUS

I. Quum universum genus hominum per Adae transgressionem a iustitia defecisset, Verbum aeternum in plenitudine temporum humanam assumpsit naturam, ut illud redimeret ab omni iniquitate. Ipse Mediator Dei, et hominum affixit Cruci chirographum decreti aeterna redemptione inventa. Quare translato per Christum Sacerdotio, etiam sacra translata sunt: hinc nova Lex lata, novi ritus introducti, et Sacramenta instituta.

II. Quo vero facilius homines salutem a Christo in Cruce partam assequerentur, Christus ipse ad Patrem reversurus Ecclesiam, quam proprio sibi sanguine adquisivit, quamque aeternum stare voluit, Petro, ceterisque Apostolis, atque eorumdem legitimis successoribus regendam commisit.

III. Iamvero Ecclesia catholice definitur: *coetus fidelium eiusdem fidei, et Sacramentorum sub legitimis Pastoribus, praesertim Romano Pontifice communione coniunctus*. Profecto vox Ecclesia, latine *evocatio* a verbo graeco εκκαλεω *evoco* ortum ducit: quia omnes, qui ad eam confugiunt, non suis meritis, sed Dei gratia ab errorum tenebris ad coruscantem fidei lucem vocantur. Ad rem Apostolus: *fidelis Deus, per quem vocati estis in societatem filii eius Iesu Christi* (1). Fideles autem per Baptismi lavacrum in Christo regenerati ad eam pertinent, sive ex fide vivant, sive peccatorum laqueis sint irretiti: demum externa fidei professio, partecipatio eorumdem Sacramentorum, subiectio, quam fideles exhibent Pastoribus, et maxime Romano Pontifici visibili Christi Vicario catholicam Ecclesiam ab haereticorum sectis, et conventiculis distingunt. Quare merito ab ipsa arcentur infideles, haeretici, qui orthodoxae fidei dogmata non profitentur: catechumeni, et excommunicati, qui Sacramentis privantur, tandem schismatici, qui Romano Pontifici Petri Successori, atque totius Ecclesiae Capiti minime adhaerent.

(1) Epist. I. ad Cor. v. 10.

IV. Porro catholica Ecclesia necessario *visibilis* est, veluti civita
montem posita. Unigenitus enim Dei Filius humanam assumens n
visibilis factus visibile instituit Pastorum ministerium, qui visibiliter
hortari, docere, regere fideles, qui sunt visibiles: ipsis Sacramenta
nistrare, nempe signa visibilia, et ab eorumdem communione cont
secernere. Unde patet satis ineptire Novatores, qui sibi Ecclesiam i
lem confingunt (1).

V. Visibilis autem Ecclesia Pastores habet, praesertim Petri Su
rem, qui divina auctoritate fidelibus praesunt, ac proinde proprio
imperio, quod est a civili prorsus distinctum Et sane Christus ipse
lis, eorumque Successoribus potestatem dedit ubique gentium Evan
praedicandi, illosque, qui Fidei dogmata suscepturi essent, baptis
tiandi, subjungens: *docentes eos servare omnia, quaecumque m
vobis* (2). Quibus verbis illud praecipue colligi datur Pastoribus E
potestatem iure divino inesse fideles in veritatibus traditis contine
confirmandi, ut Christiana Societas a Filio Dei constabilita, orthodo
dei doctrina, et ecclesiasticis legibus conservaretur. Utrumque vero
rium, regimine distinctum Deum habet auctorem, atque ad veram f
tem hominibus comparandam amice conspirant: Religio nempe offici
Potestati praestanda iubet: haec autem Religionis iura sarta tectaq
tur (3).

VI. Praeterea Ecclesia in judicaudo est *infallibilis* Ipsa enim test
stolo (4) *est columna, et firmamentum veritatis*, et mysticum Chris
pus constituit, quod a spiritu veritatis regitur, ac movetur. Quod si i

(1) Sacrae Literae idipsum aperte testantur. David enim (psal. 18.) pra
in sole posuit tabernaculum suum, idest, ut ibidem explicat Augustinus: *in
sto posuit Ecclesiam suam, non in occulto:* et epist. 166. ad Donatistas: *ipsa
clesia in sole posita, idest in manifestatione omnibus nota usque ad termin
rae.* Praeterea Christus ipse in Evangelio Ecclesiam comparat convivio n
ad quod boni, et mali vocati sunt: decem virginibus, quarum quinque fu
dentes, et quinque fatuae: tandem ovili, in quo recipiuntur oves, et hoed
omnia utique intelligi nequeunt, nisi de Ecclesia visibili.

(2) Matth. 28. 18. — (3) Absurdum sane est systema collegiale, quod
runt Protestantes, ex quo asserunt iura *collegialia, et majestatica* profluere
vero collegium intra certos civitatis fines constitui potest, uti sanxere leges
in pr: D. de collegiis): at catholica Ecclesia in universum orbem est diffusa
legium ut sit licitum, et in aliquo regno admittatur, Principis venia accedat
(L. 3. §. 1. cit. tit.): at Ecclesia fuit instituta et confirmata ipsis invitis
Principibus III. collegium dissolvi potest ob varias reipubblicae caussas: (
pr. D. cit. loco) id vero citra impietatis notam de Christi Ecclesia ne cogi
dem potest IV. Collegium a republica vim, et salutem mutuatur suam: at
inter reipublicae turbas, et motus, insaniente etiam in ipsam ethnicorum ty
constitit, semperque immota permanebit. V. Denique collegium a Princi
accipit: at Princeps fidelis ipse Ecclesiae legibus parere debet. Quare Z
licet e calvinistico grege profitetur, tamen quam necessaria sit in Christi
*inaequalitas, et subordinatio, quae regendi, et parendi partes distribui
enim*, ait, *et aequales ubi cupiunt esse omnes, quid evenit nisi inordinata
omnia pessime disturbans?* (in praefat. ad tract. de superintend.) Vide
chium epist. 2. ad Iustin. Febronium §. 7. n. 19 p. 185. t. 1.

(4) Epist. 1. ad Tim. 3. 15.

controversiis definiendis erroris periculo illa subiaceret, error utique in Christum Fidei auctorem, et consummatorem recideret, quod utique absurdum, et impium. Quare ad Ecclesiam dumtaxat pertinet illa omnia definire, quae Fidei dogmata, moresque respiciunt. Tum Christus praecipit ad Ecclesiam confugiendum illis verbis: *dic Ecclesiae, si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi tamquam ethnicus, et publicanus* (1): et Apostolus fideles Ephesi alloquens, postquam Ecclesiae Pastores, et Doctores ad opus ministerii institutos fuisse dixit, addit: *ut jam non simus parvuli fluctuantes, et circumferamur omni vento doctrinae in nequitia hominum* (2). Unde Ecclesia iure divino definit quid fideles omnes sequi, quid vitare debeant, ut sint unus spiritus, et cor unum. Sic sacrum, et inviolabile fidei depositum a Christo sibi traditae sartum, tectumque custodit.

VII. Huc etiam pertinent Christi promissiones non solum Principi Apostolorum prolatae illis verbis (3): *tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, et portae inferi non praevalebunt adversus eam*, verum etiam aliis Apostolis cum dixit (4): *ego rogabo Patrem, et alium Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in aeternum spiritum veritatis.... docebit vos omnem veritatem.* Hinc S. Fulgentius (5), *Ecclesia*, inquit, *virgo in fide, et charitate persistens, et sapientiam possidet et virtutem, ideo nec seductione decipitur, nec violentia vincitur, quae internae virginitatis integritate fulcitur*, et S. Iraeneus (6): *non oportet*, ait, *apud alios quaerere veritatem, quam facile est ab Ecclesia sumere*. Quamobrem iure, meritoque Ecclesia primis aerae christianae saeculis in omnibus exortis circa Fidem disputationibus potestate usa est, qua iure divino gaudet, et post infallibilem suam definitionem, invitis poenam anathematis minitando, lege cavit, ut omnes fideles suis decretis parerent.

VIII Postremo visibilis, atque infallibilis Christi Ecclesia est *indeficiens*. Daniel enim ipsam respiciens praedixit in aeternum permansuram (7). *Suscitabit Deus coeli regnum, quod in aeternum non dissipabitur*, et regius Psaltes diserte ait (8): *circumdate Sion, et complectimini eam, quoniam hic est Deus noster in saeculum, ipse reget nos in saecula*: cujus verbis respondent illa Lucae (9): *regnabit in domo Iacob in aeternum, et regni ejus non erit finis*. Si ergo in aeternum Ecclesia Christi manu sustinetur, ipsius praesidio armatur, virtute fulcitur, sapientia regitur, indeficiens est. His adde illud Isaiae luculentissimum testimonium (10): *hoc foedus meum cum eis dicit Dominus: spiritus meus, qui est in te, et verba mea, quae posui in ore tuo non recedent de ore tuo, et de ore seminis tui amodo, et usque in sempiternum.* Tandem Ecclesia est Christi sponsa, quam ipse Dei Unigenitus conjunxit vinculo indissolubili. Oseas enim praedixit: *sponsabo te mihi in sempiternum* (11): cui Sponsa: *tenui eum, nec dimittam* (12): et rursus ille Apostolis, eorumque successoribus semper se adfuturum promisit hisce effatis: *ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi* (13). At si Ecclesia deficere posset, coeleste, et mysticum istud coniugium dirimeretur. Ergo fieri nequit, ut

(1) Matth. 18. 17. — (2) Epist. Ad Ephes. 4. 14. — (3) Matth. 16. 18. —(4) Ioann. cap. XIV. v. 16. 17. et 26. — (5) Epist. ad Prob. Cap. 5. — (6) Lib. 3. de haeres. cap. 4. n. 1. — (7) Daniel 2. 44. — (8) Psal. 27. — (9) Luc. 1. 12, (10) Isaiae 59. —(11) Oseas 2. — (12) Cant. 3.—(13) Matth. 28. 20.

Deus derelinquat suam Ecclesiam, eamque deficere permittat. Quamobrem egregie Chrysostomus: *facilius est*, inquit, *solem extingui, quam Ecclesiam deleri* (1): et Augustinus contra Donatistas (2): *sed illa Ecclesia, quae fuit omnium gentium iam non est, periit: hoc dicunt qui in illa non sunt. O impudentem vocem! Illa non est, quia tu in illa non es: vide, ne tu ideo non sis, nam illa erit, etsi tu non sis.*

IX. Permultae interea sunt notae, et characteres, quibus Dei Ecclesia ab haereticorum sectis, et conventiculis aperte dignoscitur. Et sane ipsam esse *unam, sanctam, catholicam. et apostolicam* exploratissimum est. *Una* nempe propter unitatem fidei a Christo Apostolis traditam, quam incolumem Ecclesia semper retinuit, et quam fideles omnes ubique nunc profitentur: et merito haeretici, atque sectarii dicuntur qui ab hac fidei unitate incaute recedunt. *Una* propter unitatem Sacramentorum, quae Christus instituit, quaeque Ecclesiae conficienda, et fidelibus praestanda commisit. *Una* propter unitatem subiectionis, quam fideles, exhibent legitimis Apostolorum Successoribus, praesertim Romano Pontifici, qui catholicae unitatis est centrum, atque in universum dominicum gregem iure divino primatum tenet. *Una* propter unitatem gratiae, et charitatis, quibus Christi membra suaviter vivificantur. *Una* denique propter unitatem invisibilis Capitis, cujus est respicere corpus, et propter unitatem beatissimi finis, ad quem fuit instituta. Hinc docet Apostolus Corinthios alloquens Ecclesiam esse mysticum Christi corpus: *vos estis corpus Christi, et membra de membro* (3). At mysticum Christi corpus unum esse, et ipse demonstrat illis effatis: *in uno spiritu*, ille ait, *omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive Iudaei, sive gentiles, sive servi, sive liberi* (4). Quare ex praemissis aperte colligitur quod catholica Ecclesia unitate praefulget.

X. Tum Ecclesia est *sancta*. Isaias enim ipsam respiciens praedixit (5): *et in iustitia fundaberis. Sancta*, quia extra illam nulla potest esse sanctitas, et nemo in eam ingreditur, nisi Baptismo ablutus, et sanctificatus, uti docet Apostolus: *haec quidem fuistis, sed abluti estis sed sanctificati estis* (6). *Sancta*, quia Christus, qui ipsam regit, protegit, et vivificat, qui est eius Caput, et Sponsus dicitur in Scripturis *Sanctus Sanctorum*, uti praedixit Daniel *Sancta* ob sanctitatem vocationis, qua fideles in Christo vocantur teste Apostolo (7): *vocavit nos vocatione sua sancta*. Rursus *sancta*, quia omnia ipsius instituta, caeremoniae, doctrina, Sacramenta, et Sacrificium ad sanctitatem ordinantur. Ex Sacramentis nempe sanxit tridentina synodus omnem in nos iustitiam proficisci: *a quibus omnis vera justitia, vel incipit, vel coepta augetur, vel amissa reparatur*: conc. trid. sess: 6. *Sancta*, quia quamplurimi eius filii sanctitate praecellunt; siquidem vel innocentia vitae, vel poenitentia, vel sanguine ipsam condecorarunt. Denique sponte ad rem profitetur ipse Calvinus Ecclesiam vocari *sanctam*, quia *quotidie proficit in sanctitate, et ad sanctitatem aspirat* (8).

XI. Dicitur etiam vera Christi Ecclesia *catholica*, nempe universalis

(1) Homil. 4. in illud Isaiae cap. 6.*vidi Dominum*.(2) Ser. 2. in psal.101. n. 8. —(3) Epist. 1. ad Cor. 12. 27. — (4) Ibid. v. 13. — (5) Isaiae 14. — (6) Epist. 1. ad Cor. 6. 11. — (7) Epist. ad Timoth. 1. 9. — (8) Lib. 4. inst. c. 3.

1. ratione loci, quia per universum orbem diffusa est. Christus enim Apostolis praecepit (1): *euntes in mundum universum praedicate Evangelium omni creaturae*, et ex regio Psalte addit Apostolus: *in omnem terram exivit sonus eorum:* 2. ratione temporis, tum quia semper durabit, quo refertur illud Danielis (2): *suscitabit Dominus coeli regnum*, *quod in aeternum non dissipabitur*, tum quia omnia tempora complectitur, ita ut quod apostolico aevo fidelium primitiae profitebantur, id unum, idemque quolibet saeculo omnes crediderunt, et nunc tenent: 3. dicitur catholica, quia omnes, qui salutem consequi exoptant in visibili nempe Ecclesia illam dumtaxat assequuntur.

XII. Denique Christi Ecclesia est *apostolica* 1. quia ab Apostolis ortum ducit, et ab ipsis fuit propagata: 2. quia doctrinam Apostolorum sequitur. Paulus enim aperte ait (3): *licet nos*, *aut Angelus de Coelo evangelizet vobis*, *praeter quam quod evangelizavimus vobis*, *anathema sit*, 3. quia successionem attigit ab apostolica aetate, et praesertim successionem exhibet Romanorum Pontificum, quibus apostolica auctoritas perpetuo demandata per S. Petrum a Christo fuit.

Atvero hisce notis, et characteribus sola Catholica Romana Ecclesia praefulget. In illa enim unitas reperitur, sive Fidei: cum omnes id fide teneant quod ab Apostolis ipsa accepit, et profitetur, sive Sacramentorum, quia eorumdem septenarium numerum a Christo institutum incolumem semper retinuit, et administravit, sive subiectionis, cum singuli dominici gregis Pastores Romanae adhaereant Ecclesiae, et cum ipsa communicent. *Sanctitas* quoque refulget quoad fidei, morumque doctrinam. Et sane quidquid in Sacris Literis, traditione divina, et apostolica continetur, atque in Conciliis sancitum fuit, id omne eo tendit, ut fideles ad veram pietatem excitentur. His adde quod omnes, qui vitae sanctitate floruerunt, et prodigia patrarunt, in ipsius Ecclesiae sinu, et communione fuerunt. *Catholica* quoque est Romana Ecclesia cum nullis sit circumscripta, vel Provinciae, vel Regni finibus, sed ubique gentium diffusa atque ubi minime efflorescit libero imperio, saltem toleratur: quin etiam compertum est plurimas barbaras gentes ipsam fideliter sequi. Denique est *apostolica*, tum quia Apostolos Fidei magistros habuit, et ipsorum doctrinae in Fide, et moribus firmiter adhaeret, tum quia singuli Episcopi cum Apostolica Romana Cathedra cui primatus inest, communionem servant.

XIII. Quae cum ita se habeant, exploratissima res est Lutheri, Calvini, Zuinglii sectas, aliasque societates omnes a Romana Ecclesia seiunctas, quae christiano nomine perperam gloriantur, nullis gaudere proprietatibus, quas enucleavimus.

XIV. Et sane ipsos interrogare possumus Tertulliani effatis (4): *qui estis quando*, *et unde venistis?* Illi enim unitate destituuntur, sive fidei, cum in sexcentas sententias, easque impias, et profanas dilapsi fuerint: (uti videre est in publicis eorumdem professionibus), sive Sacramentorum, cum horum numerus sit varius apud ipsos, sive subiectionis cum nullam agnoscant hierarchiam, et haeretico spiritu exagitentur. Deest quoque *sanctitas:*

(1) Marc 16. 15. —(2) Daniel. 2. 44.—(3) Epist. ad Galat. 1. 8.—(4) Lib. de praescrip. cap. 37.

ipsorum enim auctores ruisse per omne nefas, et publica fuisse perculsos infamiae nota nemo unus ignorat. Rursus *catholica* dici nequit ipsorum diffusio, cum certis locis coarctetur: nec *apostolica*, quippe quod comperta est eorumdem origo recenter exorta, et apostolicae aetati longe posterior: neque Apostolorum doctrina possunt ipsi gloriari, cum permultas haereses ab Ecclesia proscriptas e cinere ipsi excitarint, quas impudenter professi sunt, et adhuc tenent (1). Denique non *apostolica*, tum quia missione destituuntur, tum quia cum Capite totius Ecclesiae, et catholicis Episcopis minime communicant. Quamobrem egregie Augustinus (2): *ipsa est Ecclesia sancta, Ecclesia una, Ecclesia vera, Ecclesia catholica contra omnes haereses pugnans: haereses omnes de illa exierunt, tamquam sarmenta inutilia de vite praecisa. Ecclesia autem manet in radice sua, in charitate sua: portae inferi non vincent eam.*

XV. Itaque ex his, quae huc usque dicta sunt aperto colligitur extra hanc visibilem Ecclesiam neminem posse salutem assequi, et misere cum illis perire, qui extra noeticam arcam extincti sunt. Enimvero membrum, quod corpori non adhaeret, vitam habere nequit, ramus ab arbore praecisus germinare non valet, rivus a fonte secretus arescit. His adde quod in sola mystica vinea laborantes denarii mercedem accipiunt: in ipsa dumtaxat redemptionis hostia litatur, quae palmites abunde vivificat, regit, et nutrit. Sed haec satis sunto: de his fusius theologi.

(1) Profecto id omne, quod somniarunt Novatiani de potestate a Christo Ecclesiae tradita remittendi peccata, Iconoclastae de sacrarum imaginum cultu, Pelagiani de baptismo, Iovinianus de coelibatu, singula isthaec commenta et Novatores amplectuntur, et impia fide tenent. — (2) De symbolo ad cathecumenos cap. 6.

DE

IURIS CANONICI

ORTV ET INCREMENTO

DIATRIBA ISAGOGICA

I. Quemadmodum fluminis cuiuscumque inundantes aquas longo in cursu dirigere, et ad libellam componere iis tantummodo datum est, qui fontes, occultasque scatebras, unde in flumen rivulus excrescit, liquido pernoscunt, ita prorsus rectam iuris canonici intelligentiam habere, eiusque callere auctoritatem is tantum poterit, qui partes omnes, quibus idem ius constat, et tempora, quibus eaedem partes, vel in unum coaluerunt, vel nova in dies sumpserunt incrementa, vel quandam quasi rubiginem contraxerunt, vel denique ad pristinum pervenere nitorem, oculis veluti in tabula explicata subiiciet. Idcirco mihi iuris eiusdem elementa traditüro illud praecipuum videtur, ipso in limine subsistere aliquantulum, et canonici iuris universi fontes omnes, ac recessus intento veluti digito praemonstrare ut scaturientes ab initio, ac subinde decurrentes aquas canonicae disciplinae diligenter haurire, et puras a lutulentis, fluvios a torrentibus discernere facillime quisque possit.

II. Ut autem institutum hoc nostrum ordine exigatur, et in brevitate claritas fulgeat, integram iuris canonici historiam per octodecim ferme saecula digestam ad quinque *chronologicas periodos*, sive status redigemus, adeout iuris canonici statum, veluti per aetates distinguamus, 1. alium *primigenium*, sive *arcanum*, dum Ecclesia persecutionibus undique quateretur, viguitque per tria post Christum saecula ad annum usque ccc. Alium 2. *adultum*, sive *publicum*, dum Ecclesia pace per christianos principes

frueretur, et per quatuor sequentia saecula adolevit, scilicet ad a
que DCC. Alium 3. *senescentem*, *et aridum*, quum scientiarum
rumque artium fontes barbaries densa caligine obduxerat, vigu
quatuor, quae pene secuta sunt saecula, scilicet ad annum usqu
lium 4. *restauratum*, *et reflorescentem*, quum nempe barbariei p
gine novus litterarum dies eluxit, excrevitque quatuor aliis, quae
effluxere saecula, scilicet ad annum usque MD. Ultimum deniq
politum ornatumque, *et ad primaevum*, *qua fieri potuit*, *cano
stitutum*, dum litterarum felicitas longe lateque per Europam
sapientiae studio propagato occupavit, perque tria sequentia saec
ad currentem scilicet usque annum MDCCLXX.

III. Hac igitur posita temporum vicissitudine, pronum est inte
lam canonum intemeratam puritatem, illam ecclesiasticae disc
nonnullis varietatem, illam canonicarum collectionum non sempe
diligentiam, illam denique in ecclesiasticis viris studii canonici
tem. *Nulli sacerdotum*, ad Episcopos per Apuliam, et Calabriam
tos scribit Coelestinus Papa, *liceat sacros canones ignorare*. Et
III. (1) edicit: *sciant sacerdotes Scripturas sanctas*, *et cano
mne opus eorum in doctrina*, *et praedicatione consistat*, *atque
cunctos tam fidei scientia*, *quam operum disciplina*.

PARS I.

De iuris canonici statu primigenio sive arcano

I. Si licet profanis sacra quandoque componere, ut inde lux ali
ipsis ecclesiasticis adfulgeat, dicendum profecto est, simili quada
diversa longe licet origine, et ius civile, et ius canonicum ortun
suum. Constat enim romanum populum conditae urbis initio *sine
la*, *sine iure certo egisse* (2). Id quod non eo sensu intelligendu
nulla actionum norma tunc temporis usi sint romani. Quomodo
latronum, et a patriis penatibus extorrium colluvies poterat ulla
in societatem coalescere? Sed quod nondum apud romanos *in sc
relata erant iura*, ut adposite ait Dionysius halicarn. (3). Pomp
ius certum est *ius scriptum*, *lex suffragiis lata*. Unde idem est
ne lege certa, *sine certo iure* egisse primum romanos, ac *sine
sine iure scripto* vixisse. Haec romanus populus initia cum gen
risque communia habuit, uti Tacitus (4), Trogus Pompeius *in Ju
viar.* (5), Porphirius περι αποχῆς (6) luculentissime docent.

II. Verum quum in nova potissimum civitate permulta incidere
regulis indigebant, ut apte componerentur, qui fieri potuit, ut re
dita Urbs sine legibus pacem coleret, sociosque haberet concord
ponius, qui nodum protulit, ipse solvit: ibidem enim subdit: *ap
nos omnia initio manu a regibus gubernata esse*, seu ut Diony
carn. *ibid.* clarius rem aperit: *ius a regibus constitutum pro*

(1) Can. XXIII. — (2) L. 2. §. 1. D. de orig. iuris. — (3) Antiquit.
(4) Annal. lib. III. Cap. 26. — (5) Lib. I. cap. I. et lib. IX. cap. 7.—(

Nam quoties nova, ac inopinata inciderent, toties reges ipsi erant νομος ἐμψυχος *viva, ac spirans lex*, uti loquitur Philo *de vita Mos. lib. II.*

III. Quae quum ita sint, profecto facile cuique erit videre similia prope fuisse canonici iuris initia. Et sane Christus Dominus, uti suo loco observabimus, neque leges scripsit ullas, neque praecepta, quae suae tradidit Ecclesiae, ut in scripturam redigerentur, unquam praecepit. Tum Apostoli nonnisi pluribus ab Christi *αναβασει adscensione* annis, atque adeo peculiaribus quibusdam datis occasionibus, quas Eusebius (1) recenset, sacros novi foederis libros conscripserunt. Igitur principio fideles veluti manu ab Apostolis, apostolicisque viris regebantur. Atqui 1: id patiebatur primaevus doctrinae evangelicae candor, ac fervens christianorum charitas 2: id etiam ferebat primaeva Christianae Ecclesiae conditio: graves enim, quibus exagitabatur, tyrannorum persecutiones in caussa erant, cur Episcoporum coetus Συνοδοι graece, latine *concilia* dicti, ad canones condendos rarius cogerentur 3: id tandem postulabat ipsa cogendorum conventuum ratio: qui enim, sive ad disciplinam excolendam, sive ad ipsam sacram Synaxim celebrandam agebautur, ipsos uonnisi noctu, clam, secreto, ac plerumque sub cryptis, sub antris, sub locis subterraneis subductos oculis hominum, subtractos lumini solis christianos habere oportebat; et quidem ad intentatam sibi capitalem poenam devitandam. Quamobrem non abs re iuris canonici statum, qui per tria priora saecula mansit, *primigenium*, sive *arcanum* nominare lubet.

De synodis apostolicis

IV. Iam vero hoc haud ita intelligas velim, ac si nunquam per illud temporis, vel controversiae in Ecclesia excitatae fuerint, vel Episcopi ad illas sedandas, ubi opportuna sese offerret occasio, in unum convenerint. Apostolos enim ipsos ad res Ecclesiae pertractandas ter Hierosolymis conventus egisse iu Actis Apostolorum legimus. 1: quidem, statim ut Christus in caelum adscendit, quo duobus communi suffragio delectis, constitutisque discipulis alter prae altero in locum Iudae proditoris divino indicio electus est (2). 2: quo septem diaconi ab Apostolis electi sunt (3). 3: denique, quo gentilibus indultum est, ut ab circumcisione, mosaicisque caeremoniis neutiquam obstriugerentur.

V. Franciscus Turrianus iesuita synodum quamdam nobis exhibet Antiochiae ab Apostolis habitam, in qua novem canones perlati sint. Atqui synodus haec, quippe quae veteribus omnibus ignota, adhaec plurima complectatur ab apostolica aetate, atque adeo ab prioribus Ecclesiae saeculis prorsus aliena, tamquam ψευδεπιγραφα *supposititia* omnino reiicienda.

VI. Qui Apostolis successere Episcopi christianam plebem suae curae commissam nonnisi sacrarum litterarum auctoritate, apostolicisque institutis moderabantur. Apostoli enim Episcopis, ac presbyteris a se ordinatis, non modo haud pauca fidei dogmata tradiderunt, quae scriptis non consignaverant, verum et nonnullas praeceptiones curam animarum, Ecclesiaeque politiam spectantes docuerunt, quae longo tempore hominum memoria

(1) Lib. II. cap. 3. — (2) Act. I. II. — (3) Act. VI.

conservatae sunt. Unde in controversia de paschate utraque pars
bus apostolicis, altera Petri, et Pauli, altera Ioannis, et Philippi
tiam adstruendam suam utebantur.

De canonibus sic dictis apostolicis

VII. Canones vulgo dicti apostolici diu quidem a plerisque t
stolis, hodie vero ex communi paene eruditorum sententia Apo
dicati sunt. Id quod cum pleraque, tam haec maxime produnt a

1. Si Apostolorum essent genuini in Sacrorum Librorum can
ti fuissent, id quod neutiquam factum invenitur.

2. De iis Eusebius, Hieronymus, et quotquot veterum scriptor
me qui Apostolorum opera diligenter percensent, nunquam me

3. Multa illis continentur adeo perspicue, dilucideque explic
bigi de eorum sententia nequeat, quae tamen tertio, quartoq
magna animorum contentione disceptata sunt. Speciminis loco l
possunt canones XLV., et XLVI., quibus baptisma ab haereticis c
ritum decernitur: canon VII, quo poenae iis edicuntur, qui Pasc
daeis celebrant: canones demum XXI. XXII. XXIII, quibus in eos,
evirant, severe animadvertendum praecipitur. Porro prioribus
saeculis his de capitibus quantae, quamque graves in Ecclesia
controversiae, neminem latere arbitror.

4. Demum veteribus qua graecis, qua latinis sublestae fidei
ipsis Photius in praefat. nomocanonis haec habet : *etiamsi non
busdam caussis moti eos pro dubiis habuerunt Apostolorum.*
Photius: *canones, qui dicuntur Apostolorum.* Tum Dionysius E
Hincmarus Rhemensis (2), Leo IV. (3) , ac demum Isidorus i
tor (4) eosdem a nonnullis tamquam ψευδεπιγραφους reiectos aper
Diserte vero Ratherius Veronensis (5): *in canonibus Apostolor
si tamen eos, ut apocryphos non respuis.*

VIII. Iam vero ambigendum non est, eiusmodi canones, licc
falso tributos, ab apostolicis tamen catholicisque Episcopis in s
tria priora saecula habitis fuisse conditos. Profecto disciplinam
poris in Ecclesiis praesertim orientalibus obtinentem exhibent;
toto canonum corpore manifesto evincitur.

Et sane 1. can. VIII. sancitur, ne quis sanctum Paschae diem
nale aequinoctium cum Iudaeis celebret: atqui istud, ut mox ob
altero Ecclesiae saeculo pluribus in synodis statutum est, uti in
si, Osdroena, Corintiacha, aliisque.

2. Canonibus XXI. XXII. XXIII. XXIV. vetantur aeque clerici,
virilia amputare: profecto occasione Originis hac de re in E
coetibus actum fuisse sat probabile est.

3. Canonibus XLV, et XLVI. reprobatur, ut invalidus baptismu

(1) Praef. collect. — (2) In opusc. adversus Hinc. laud. — (3) E
scopos Britann. — (4) Praefat. suae collect. — (5) Ad Hubert. Parm.
cher. tom. II. p. 171.

ticis collatus: at hoc in synodis asianis sub Firmiliano statutum nullus ignorat.

4. Canones lI. et lIII. praecipiunt, ne quis carne, vel vino propter abominationem abstineat. Hi dubio procul adversos Manichacos conditi sunt, aliosque haereticos, qui vino, et carne abstinendum docebant, quippe quae a principio malo creata essent. Plura adferri possent: at haec speciminis loco satis sunto.

IX. Quorsum igitur Apostolis tributi? quaeret fortasse quispiam. Fortasse primum *apostolici canones* dicti sunt, vel ab antiquitate, vel potius, quod ab Apostolorum successoribus statuti, qui teste Tertulliano (1) *apostolici viri* nominabantur. Deinde nonnullorum latinorum oscitantia aliquot litterarum detractione *apostolorum* dicti. Adhaec neutiquam ambigendum eosdem auctos postea fuisse, atque antiquis recentiores adiunctos, eodemque volumino comprehensos, quod quidem confirmari tribus maxime rationibus potest.

1. Quod iis, qui eorum meminerunt, auctoribus non unus aliquis constans canonum numerus sit, sed quinquaginta nonnunquam, plures alias, aut pauciores censeantur.

2. Ex ipsa canonum serie manifeste adparet alios aliis saeculis factos esse, quod, uti modo vidimus, controversias dirimant eas, quae variis saeculis contigere. Adhaec canon de admittendis ad poenitentiam lapsis ante Cyprianum sancitus esse non potuit, quum alius esset Ecclesiae usus, et illa demum tempestate admittendos esse lapsos indultum sit. Demum aliquot ex consequentibus e Gangrensi, aliisque IV. saeculo habitis synodis desumptos esse ex ipsa lectione liquet.

3. Denique ratio ex eo desumitur, quod Graecis mos fuerit uno eodemque quasi titulo, et volumine tum antiquos canones complecti, tum recentes, nulla concilii, temporis, auctorumque mentione facta, quique praecedentibus addebantur, tacito ordine numeroque; quem in conciliis, unde decorpebantur, habebant, ab iis ordinem, numerumque accipiebant, quibus in illa collectione adiiciebantur. Ita. vir cl. Gabriel Albasp. (2).

X. Eosdem canones respexisse videntur concilia nicaenum, Constantinopolitanum, ephesinum, antiochenum, Alexander Episcopus Alex., Athanasius, aliique veteres, ubi antiquos canones *τους παλαιους κανονας*, *αρχαιους κανονας*, et antiquas leges *τους παλαιους θεσμους* memorant.

Et sane 1. canon V. nicaenus, quo statuitur, ne quis sive clericus, sive laicus ab uno quodam Episcopo excommunicatus, recipiatur ab alio, ot quidem *κατα τον κανονα secundum canonem*, profecto concors est canoni Apostolico XIII.

2. Canones nicaeni IX. et X., quibus lapsis ad clerum aditus praecluditur, *quod istud κανων εκκλησιαστικος canon ecclesiasticus praescribat*, prorsus consonant cum Apostolicis XVIII. XXV. et LXI.

3. Canonibus XV. nicaeno, et XXI. antiocheno reprobatur consuetudo *παρα τον κανονα praeter canonem* aliquibus in locis admissa; nimirum ut Episcopi, presbyteri, vel diaconi de una in aliam migrent paroeciam. Atqui idem exhibent canones apostolici XIV, et XV. Eosdem etiam spectare videtur *Κανων αποστολικος canon apostolicus* Alexandro Episcopo *Alex*

(1) De praescript. cap. 32. — (2) Lib. I. Observ. 13.

epistola ad *Alexandrum constantinopolitanum*, et Constantino M. *ep. ad Eusebium caesareensem* memoratus.

4. Denique canon IX. antioc., quo statuitur convenire, ut Episcopi *per singulas regiones noscant Episcopum Metropolitanum solicitudinem gerere totius provinciae, et quidem secundum antiquam a Patribus constitutam regulam* Κανονα, profecto adeo convenit cum apostolico XXXV., ut eumdem transcripsisse videatur.

XI. Porro non desunt ex eruditis, qui censeant dictos patres non canones sic dictos *apostolicos*, sed antiquos dumtaxat ecclesiarum mores spectasse. Id quod non levibus adstruunt coniecturis, praecipuae sunt.

1. Veteribus mos fuit non minus regulas scriptas, quam ecclesiastica tantummodo consuetudine obtinentes canonis nomine adpellare.

2. Non semper ac in monumentis IV. saeculi confirmantur, et laudantur antiquae regulae, ex adverso apostolici canones respondent eamdem doctrinam continentes. Id constat ex canonibus nicaeno XIII., et ancyrano XXI.

3. Demum nonnulli ex canonibus sic dictis *apostolicis* puram putam IV. saeculi doctrinam produnt. Uti e. g. canon LXIX, quo trinae immersionis ritus in Baptismate praecipitur. Non enim alii in ecclesiastica historia occurrunt haeretici, qui non trina, sed unica immersione baptizarent in Christi mortem, quam Eunomiani. Socrates (1), Teodor. (2), synodus constantinopolit. I. (3). At Eunomiani nonnisi post annum 337. exorti sunt. Verum eiusmodi coniecturas tanti non esse, ut a nostra sententia recedamus, facile demonstrant, quae num. IX. cum Albasp. observavimus. Nam consuetudines ipsas canonum nomine decoratas adfirmari potest, probari non potest: tum quos prae oculis patres in synodis habuere, non omnes prae manibus nos hodie habemus, ut singulos singulis respondere facile videamus: denique trinae immersionis canon canonibus apostolicis serius quidem quarto saeculo insertum se prodit: at consuetudinem eo nomine vocitatam non docet.

XII. In definiendo quo primum tempore, atque auctore apostolici canones in unum collecti fuerint, mirum quantum inter se discrepant eruditi. In hoc capite excutiendo non vacat immorari: dumtaxat vero quod similius est iuvat efferre. Profecto IV. exeunte saeculo illa συλλογη *collectio* adornata videtur, et canones in ea comprehensi tunc primum ut apostolici laudati. Ea namque aetate Nectarius Patriarcha constantinopolitanus in synodo constantinopolitana an. 394. ad canonem apostolicum LXXIV. respiciens ait: *sicut etiam canones apostolici definiere.*

De constitutionibus sic dictis apostolicis

XIII. Ad constitutiones sic dictas *apostolicas* quod attinet, brevius me expediam. Has enim falso Apostolis tributas eadem paene demonstrant argumenta, quae canones sic dictos apostolicos ψευδεπιγραφους probant. Quibus addesis.

1. Sabbati sollemnem celebrationem constituunt aeque ac diei dominicae (4): quum contra Iustinus M. diserte testetur (5) sabbati religionem

(1) Lib. I. cap. 14.—(2) Lib. IV. haeretic. fabular. cap. 3.—(3) Canon. VII.—(4) Const. VIII. 33. — (5) Apol. II.

passione dominica fuisse abolitam, nec christianorum conventus alio die fieri, quam die solis, sive dominica.

2. Iacobum Zebedaei filium concilii hierosolymitani historiam narrantem inducunt, constitutionesque ipsas cum Apostolis condentem (1). At Iacobus ante concilii hierosolymitani tempora ab Herode gladio interfectus est (2):

3. Inter libros in Ecclesia legendos S. Ioannis evangelium recensent. At quando evangelium a Ioanne scriptum est Apostoli iam mortem obierant.

4. Demum plura in constitutionibus statuta leguntur, quae nonnisi sola traditione primis saeculis fuisse in Ecclesia servata aperte testantur Tertull. (3), et Basilius (4).

XIV. Auctorem quod spectat, ac tempus, quo primum prodierint, non una est eruditorum sententia. Iam vero facile illis adsentior, qui censent constitutionum συλλογην *collectionem* ex legibus, moribus, ritibus, ac liturgiis, quibus prioribus saeculis sub ethnicis Imperatoribus diversae Orientis ecclesiae regebantur, fuisse compactam, quibus deinceps haud pauca quarto saeculo accesserint.

Et sane 1. plura legere licet adversus eos, qui poenitentibus veniam denegandam blasphemant (5). Haec profecto adversus Novatianos, aut Montanistas fuisse sancita vero simile est.

2. Quae de carminibus sybillinis, et Ave Phoenice referuntur (4), ad certiorem, et augustiorem resurrectionis propter ethnicos demonstrationem producta non abs re dici possunt.

3. Christiani non amplius cum Iudaeis Paschatis festum agitare iubentur (6): at hoc nonnisi exeunte saeculo II. procul dubio constitui coeptum est.

4. Scribitur etiam (7) iudaeos in Paschatis celebratione uti *calculo, quem putant se recte ponere.* Id quod nonnisi post iudaeos, tota Iudaea expulsos contingere potuit: quamdiu enim ipsis licuit in iudaea habitare non ex cyclorum calculo, sed iuxta vulgatissimum apud ipsos axioma Pascha ex visione lunae celebrandum erat.

5. Descriptio habetur Ecclesiae cum pastophoriis ex utraque parte, navis instar cum Episcopi solio, presbyterio ec. (8). At constat nonnisi quarto saeculo, vel medio tertio ad summum, quando Ecclesia sub Gordiano, et Philippo pace fruebatur, eiusmodi aedificia construi coepisse.

6. Demum duplex in constitutionibus exstat liturgia, una brevior (9), prolixior altera (10). At una ab altera plurimum differt: tum utriusque partes conveniunt cum fragmentis liturgiarum, quae supersunt apud patres III., et IV. saeculi, praesertim Iustinum, Cyprianum, Basilium, Chrysostomum, Cyrillum Hyeros. ec., uti pluribus demonstrat Petrus le Brun (11).

XV. Postremo illud hic omnino animadvertendum, apostolicas constitutiones, ubi primum adparuere, nihil adversus fidem habuisse, id ex epi-

(1) Const. VI. 14., et 27. — (2) Actor. XIII.
(3) Lib. de praescript. — (4) Lib. de Sp. S. cap. 27. — (5) Lib. I. cap. 14., et 15. — (6) Lib. V. cap. 6. — (7) Ibidem cap. 16. — (8) Ibidem.
(9) Lib. II. cap. 57. — (2) Lib. II. — (10) Lib. VIII. — (11) Tom. II. Diss. I.

phanii loco (1) perspicuum est. Verum deinceps pluribus mendis f
sunt; id quod tum ex veteribus Auctor synopsis athanasianae, Patr
lani, et Zonaras, tum ex recentioribus Lupus, Nat. Alexander, Pe
aliique notarunt.

Diversa synodorum genera

XVI. Antequam de synodis prioribus Ecclesiae saeculis celebra
mo instituatur, juvat hic paucis in antecessum diversa synodorum
explicare de iisdem suo loco fusius acturos.

XVII. Synodi igitur vel sunt oecumenicae, sive generales, vel n
les, vel provinciales, vel dioecesanae.

Generales sunt, in quas totius catholici orbis Episcopi Romani Po
auctoritate conveniunt.

Nationales, quae a Patriarcha, vel Primate accitis Archiepiscopi
piscopis suae ditioni subiectis celebrantur. Hae aliquando *universa*
plenariae dictae sunt.

Provinciales, quae a Metropolitis, convocatis suae provinciae Epis
Abbatibus fiunt.

Dioecesanae demum in quibus Episcopus cum presbyteris, aliisq
dioeceseos clericis, quae ad christianae plebis regimen pertinent,
consiliis decernunt.

De synodis II, ac III. Ecclesiae saeculo celebratis

XVIII. Altero exeunte Ecclesiae saeculo nonnulla unius dumtax
vinciae, vel nationis concilia habita sunt: uti romanum sub Victor
licum, sive lugdunense sub Irenaeo, ponticum, osroenum, et ach
In his teste Eusebio (2) romana consuetudo celebrandi Paschatis
nica ad Martii plenilunium sequente comprobata est. At contra asian
dus sub Polycrate Pascha more hebraico celebrandum decrevit, Eusel
Ad idem fere tempus celebrata quoque sunt concilia Hieropolitan
versus Montanum, et ex Baluzii sententia Pergamense adversus h
Colorbasii.

XIX. Tum tertio saeculo plura habita sunt concilia. Praeter n
adversus haereses, praesertim Berylli, Privati, et Paulli Samosatens
cipua sunt.

1. In quaestione de *Baptismo haereticorum* africanum sub Agri
iconiense in Phrygia, synadense in Asia, et tria carthaginiensia s
priano. In his rebaptizantium error probatus. At contra in Roma
Stephano apostolica traditio confirmata est.

2. In quaestione *de lapsis* quatuor Romae habita sunt sub Aniect
Carthagine, et unum totius Africae plenarium; in his aeque adve
bellaticos, ac novatianos statutum est, lapsos tempore persecutionis
nisi post peractam poenitentiam recipiendos.

Demum *de instituenda, reparandaque Ecclesiae disciplina* act

(1) Haeres. LXX. n. 10. — (2) Lib. V. cap. 22. — (3) Ibid. cap. 23.

in synodis romana sub Cornelio, carthaginiensibus sub Cypriano, caesareensi, aliisque. Verum synodorum hactenus recensitarum non supersunt nobis, nisi fragmenta: quod et aliis pluribus venerandae antiquitatis monumentis fere accidit.

XX. Prima synodus, cuius canones ad nos pervenere, est eliberitana regni Granatensis quarto ineunte saeculo habita, praesidentibus Episcopis Osio cordubensi, et Valerio caesaraugustano. Verum non desunt, qui suspicantur dictos canones συλλογὴν *collectionem* potius esse canonum, qui in conciliis hispanicis per ea tempora habitis conditi fuerint. Videsis Carolum Berardi *in gratiani decret.* (1).

PARS II.

De iuris canonici statu adulto, sive publico

I. Reddita a Constantino M. Ecclesiae pace, tum christiana Religio veluti adolevit, uberioresque expandit palmites, tum Ecclesiae politia ampliorem veluti ordinem accepit, ac splendorem, tum denique vel maxime licuit Episcopis quam saepissime, ac pro lubito in unum convenire. Quamobrem plura deinceps habita sunt concilia, praesertim in Oriente, ubi frequentiora, et ordinatiora fuerunt, quorum acta poene integra nobis supersunt. Ut igitur via, et ordine nostra procedat diatriba, de Ecclesia orientali primum sermonem instituemus, mox de ecclesiis occidentalibus acturi.

De iuris canonici statu adulto, sive publico Ecclesiae orientalis

II. Igitur Constantino imperante celebrata sunt an. 314. concilia ancyranum in Galatia, et neocaesareense in Ponto. Eiusdem auspiciis coactum fuit an. 325. Nicaeae in Bithynia concilium oecumenicum I. ab totius orbis christiani Episcopis frequentatum. Secuta sunt tria particularia, videlicet an. 341. antiochenum, an. 370., laodicenum in Phrygia, an. 375. gaugrense in Paphlagonia. Deinde an. 381. celebratum fuit Constantinopoli oecumenicum concilium II. Atque hinc prior canonum collectio omnium fortasse vetustissima in oriente confecta est, dicta *codex canonum Ecclesiae universalis*, cuius auctor eruditis adhuc ignotus. Haec autem collectio primum canones complexa est nicaenos 20. neocaesareenses 14. gangrenses 20. ancyranos 24. *al.* 25. antiochenos 25. laodicenos 59., et costantinopolitanos 5., quibus postea an privata, an publica auctoritate accessere 3. priores canones costantinopolitani, canones conciliorum generalium ephesini an. 431., et chalcedonensis an. 451., tum et canones apostolici 85., ac demum canones synodi sardicensis, quam an. 347. celebratam plures Ecclesiae pro continuatione synodi nicaenae habuerunt.

III. Huiusce codicis prima occurrit mentio in concilio chalcedonensi, ubi act. IV. quum quaestio incidisset de monachis, qui Dioscoro adhaerebant, decretumque esset, ut sacri canones legerentur, sumpto libro Aetius

(1) Part. I. cap. 2.

legit: *canon octogesimus tertius*: *si quis Episcopus* ec. *alius canon octogesimus quartus*: *de his*, *qui seipsos* ec., sunt IV., et V. antiocheni.

IV. Tum actione XI. exorta quaestione inter Bassianum, e de episcopatu ephesiorum *Leontius relegit regulam nonages tam*: *si quis Episcopus vacans* ec. *ex eodem codice legi reg gesimam sextam*: *si quis Episcopus ordinationem* ec. hi c XVI. et XVII. antiocheni.

V. Praeterea in eadem synodo (1) ex eodem codice lecti su nes sub num. IV, et VI., qui sunt IV., et VI. nicaeni.

VI. Constat igitur graecam ecclesiam medio saeculo V. codi se canones synodorum orientalium complectentem perpetua s tanquam si unius essent concilii.

VII. Codex iste quo tempore, et quo auctore primum prodi tum. At illud dubio caret saeculo V. ineunte non adhuc apud neratim fuisse receptum: id quod probat reiectus a Chrysost iis, qui cum eo faciebant, canon XII. antiochenus, tamquam haereticis.

VIII. Quid vero quod huiusmodi codex idem ipse est, ac Dionysius Exiguus latinitate donatum suae collectioni inseruit enim 1. orientalium synodorum canones eadem numerorum c conjunguntur nec unius synodi canones ab alterius synodi cano numeris disiunguntur. 2. canones nicaeni primum habent lo nones Antioch. IV. V. XVI. XVII. respondent numeris 83. 84. Tandem Dionysius ipse iu praefatione expresse fatetur se orient num codicem *suo ordine numerorum*, *idest a* 1. *cap. usque ad habetur in graeca auctoritate digessisse*. Profecto Graecam ha tatem nonnisi codicem illum esse, ex quo canones in synodo cha lecti sunt, nemo non videt.

IX. Quanta maxima huiusce codicis fuerit auctoritas patet quod canonibus eo contentis iam pridem in controversiis disci fuerit dicta synodus oecumenica, atque adeo 2. una cum eva codice in medio collocaverit. Adhaec 3. canones in eumdem r conciliis generalibus conditi sunt, vel in synodis, quo *plures Ep praediti*, ut verbis utar S. Agobardi, *sapientia illustres*, *vita ctitate reverendi*, *signis*, *et prodigiis formidandi in nomine C reformanda Ecclesiae disciplina convenerunt*.

X. Postremo eumdem codicem ex antiquissimo ms. Ecclesiae pictaviensis primus edidit Ioannes Tilius, deinde additis pereru Christophorus Iustellus evulgavit praefixo titulo *codicis canon siae universae*: quem postea recudendum curarunt Henricus Iu Guglielmus Voellus.

XI. Iam vero ex antiquissimo hoc codice additis nonnullis S. nonibus suam adornavit collectionem Ioannes cognomento Schol mum Antiochiae presbyter, dein sub Iustiniano costantinopolitan cha, quam non per numerorum consequentiam, sed per materias

(1) Act. VI., et XVI.

et in quinquaginta titulos tributam συναγωγὴν κανονων *collectionem canonum* adpellavit.

XII. Idem postea Ioannes Scholasticus primus omnium nomo-canonem composuit quinquaginta pariter titulis digestum, ac methodo priori collectioni respondente, leges praesertim ex Iustiniani codice depromptas cum canonibus conferendo.

XIII. Tandem in trullana synodo confirmati sunt omnes canones a Scholastico congesti, item nonnulli adiecti, nimirum 1. canones in eadem synodo conditi, ut vicem sustinerent canonum conciliorum oecumenicorum V., et VI., quibus nulli canones fuerant proditi: unde *synodus quini-sexta* diei consuevit. 2. canones africani graece redditi. 3. canones concilii costantinopolitani sub Nectario Patriarcha, et Theophilo alex. 4. Demum permulta patrum graecorum opuscula, quae omnia can 11. recensentur.

De iuris canonici statu adulto, sive publico Ecclesiae Romanae

XIV. Ecclesia Romana ad nicaenum usque concilium moribus potius, et consuetudine, quam constitutis canonibus usa est. Veteres namque Romani Pontifices avita instituta quamdiligentissime custodienda curarunt. Verum IV. exeunte saeculo canones nicaenos latinitate donatos, et cum sardicensibus perpetua serie sub solo Nicaeni concilii nomine digestos Romanum codicem composuisse tum plura demonstrant, tum vel maxime Innocentii I. auctoritas, qui dum testatur alios canones, quam nicaenos, Romanam Ecclesiam non admittere, pluries sardicensibus utitur.

XV. Huic codici temporis successu plures factae sunt accessiones; id quod ex eo potissimum licet evincere, quod Dyonisius Exiguus ad novam canonum versionem adornandam se adactum scribat *quorumdam hortatione, qui pristini romani codicis confusione offenduntur.*

XVI. Atque hic Henricus Iustellus codicem quemdam nobis exhibet, tanquam pristinam ante dionysianam Romanae Ecclesiae collectionem. Atqui hac in re eruditus alioquin auctor fallitur. Et sane 1. stupenda collectionis barbaries in illam aetatem haud quadrat. 2. Plura in ea occurrunt toti antiquitati ignota. 3. can. XXVIII. chalcedonensis, et canones costantinopolitani illi collectioni inserti sunt, quos Ecclesia Romana non recepit. Profecto codicem iustellianum graeculi alicuius opus esse non absre suspicatur Paschasius Quesnellus.

XVII. Tum ipse Quesnellus alium codicem ex tribus mss., atrebatensi, oxoniensi, et thuaneo erutum profert, quo Romanam Ecclesiam ante Dionysii Exigui aetatem usam fuisse contendit. Atqui hac in re prae Iustello felicior videtur fuisse Quesnellus. Et sane Quesnelliani codicis veritatem demonstrant 1. trium antiquissimorum mscriptorum concordia. 2. Canon VI. nicaenus, qui hoc in codice legitur, prout a Legatis Sedis Apostolicae in synodo chalcedonensi prolatus est: nimirum cum additamento: *Ecclesia Romana habeat*, aut *habuit primatum*. 3. Canones sardicenses sub uno titulo, ac numerorum serie adnexi. 4. Confusio, qua Romanum codicem laborasse scribit Exiguus, nec huic codici deest. 5. Dubio procul Romana collectio Dionysii aetate praeter nicaenos, et sardicenses, alios quoque canones complectebatur. Id sane indicat Exiguus, ubi fatetur se novam,

adcuratioremque adgredi graecorum canonum collectionem, quod vetus obscuritate, et confusione laboraret. Iam vero dionysianam collectionem cum codice quesnelliano conferenti, manifesto patebit eosdem paene canones utrobique exhiberi, eodemque fere ordine: nisi quod dionysiana canonum graecorum versio sit fidelior, et accuratior, atque adeo tota collectio elegantior, et ordinatior. Plura quidem in codice quesnelliano repeNriuntur, quae in aetatem ante-dionysianam non quadrant: verum eiusmodi additamenta post Gregorii M. tempora suum codicem auxisse pluribus demonstrat Quesnellus.

XVIII. Ergo Dionysius Exiguus natione scytha, domicilio moribusque romanus auctor novi cycli paschalis, quem an. 525. edidit, hortatu potissimum Stephani Episcopi salonitani novam fideliorem, et ordinatiorem instituit canonum graecorum collectionem. In ea primum quinquaginta priores sic dictos apostolicos, ceteros dein codicis orientalis graecos canones a se latine redditos, scilicet regulas nicaenae synodi, et deinceps omnium conciliorum sive quae praecessere, sive quae eam sunt subsecuta usque ad costantinopolitanum recensuit, digessitque *sub ordine numerorum*, ut modo observavimus, *idest a 1. capi usque ad 165, sicut habetur in graeca auctoritate* His subdidit canones chalcedonenses 27., quos graecorum canonum veluti agmen claudere ipsemet testatur Dionysius. Tum ex latinis canones sardicenses addidit, et africanos 138. in synodo carthaginiensi VI. partim primum conditos, partim vero ex veteribus africanis synodis collectos, confirmatosque.

XIX. Idem Dionysius ad preces Iuliani romani presbyteri Decretalium Romanorum Pontificum Συλλογὴν *collectionem* concinnavit, scilicet a Siricio ad Anastasium: in qua elaboranda fatetur se *nihil prorsus eorum, quae ad ecclesiasticam disciplinam pertinent, omisisse inquirere praeteritorum Sedis apostolicae Praesulum constituta, qua valuit cura, diligentiaque collegisse*. De huiusmodi romanorum Pontificum epistolis sic dictis decretalibus alibi opportunior redibit sermo.

XX. Dionysianam Συλλογὴν *collectionem*, studio licet privato confectam, *usu celeberrimo Ecclesiam Romanam* fuisse complexam testatur Dionysii aequalis Cassiodorus. Quod tamen haud ita intelligas, quasi universos canones, totamque in eis expositam disciplinam pro sua receperit. Constat enim plures ejus codicis canones, quia Romanae eius temporis ecclesiasticae disciplinae haud convenirent, vel nunquam, vel multo post tempore pro suis usam esse.

De iuris canonici statu adulto, sive publico Ecclesiae gallicanae

XXI. Gallicanam Ecclesiam Dionysii collectionem amplexatam fuisse contendunt Petrus de Marca (1), et Natalis Alex. (2). Quod tum ex eo evincunt, quod statim apud Sedem Apostolicam viguerit, suoque nitore prae squalore veteris commendaretur, tum vel maxime ex eo, quod Episcopi gallicani in iudiciis ecclesiasticis auctoritatem aeque Sedis Apostolicae, ac

(1) Lib. III Conc. cap. 3. — (2) Diss. XXI in hist. ecclesiast. saec. 1.

orientalium canonum urgere consuevcrint (1). Caesarius Arelat. in caussa Contumeliosi. Verum haec tanti non sunt, ut nos in suam sententiam trahant. Illud enim tantummodo demonstrant, Sedis Apostolicae decreta in Galliis obtinuisse. Atqui iam inde ab synodi agathensis I. an. 506. tempore, quum non adhuc dionysiana collectio prodiisset, R. Pontificum decreta in Galliis vigebant, uti constat ex eodem concilio (2), quo adversus presbyteros, et diaconos coniugatos urgentur Innocentii I. et Siricii decreta.

XXII. Igitur pronior sum in iustelli, Quesnelli, aliorumque sententiam, qui contendunt rem ad VIII. usque saeculum pertrahendam. Et sane 1. verisimile haud est, gallicanos Antistites tam cito in iudiciis ecclesiasticis veteri reiecto codice dionysianum adhibuisse: Caesarius enim arelatensis floruit circiter ann. 530., quo tempore dionysiana collectio vix prodierat.

2. Quando caussa Praetextati in synodo parisiensi acta est, nimirum an. 580. codex dionysianus ecclesiae gallicanae adhuc erat incognitus. Tunc enim primum canones apostolici gallicanis Episcopis innotuere, quos novo quaternione conclusos, ac veteri gallicano codici adiectos primus eadem in synodo ad opprimendum praetextatum exhibuit rex Chilpericus. Atqui canones apostolici in Dionysii collectione primum locum habebant (3).

3. Exeunte saeculo VIII. Carolus M. ab Hadriano Papa dono accepit Dionysii collectionem, ut eam in Gallias inferret, id quod ex voto accidisse scribit Anastasius bibliotecarius. Sensim enim Ecclesia gallicana non prorsus spreto veteri codice Episcopis familiari, dionysianum recepit.

XXIII. Porro ex dictis tria colligimus. 1. gallicanam ecclesiam IV. saeculo proprium codicem habuisse, et quidem a dionysiano diversum. 2. dionysianam collectionem, nonnisi VIII. exeunte saeculo Gallias pervasisse. 3. Veterem gallicanum codicem complexum fuisse cum canonibus graecis etiam R. Pontificum decretales: adhaec et canones gallicanos. Id quod patet tum ex Agobardo lugdunensi Episcopo (4): *gallicanis canonibus pro caussis necessariis, quarum definitiones ex conciliis generalibus non inveniuntur, fidem congrua devotione, ac religione debita adhibendum*, tum quoque ex eodem Caesario arelatensi, qui pariter in Contumeliosi regensis Episcopi caussa canonibus gallicanis seorsim prolatis, et eidemque recensitis depositionis poenam Contumelioso infligit.

De iuris canonici statu adulto, sive publico Ecclesiae hispaniensis

XXIV. Iam vero Hispaniensis Ecclesiae ipso VI. saeculo dionysianam collectionem agnovit. Codex enim canonum, quo concilia hispanica bracarense II. an. 563., et toletanum IV. an. 633. usa sunt, eumdem paene ordinem praesefert, quem Dionysius in sua adornanda Συλλογῇ *collectione* servavit.

XXV. Verum Martinus e Pannonia oriundus primum dumiensis coenobii in Gallaecia abbas, dein Archiepiscopus bracarensis circiter an. 570. suam interim edidit canonum collectionem per materias digestam, et in capita

(1) Syn. aurel. III. an. 538. can. III. — (2) Can. VIII. — (3) Greg. Turon. (4) Lib. V. hist. reg. franc. cap. 19. — (5) Epist. ad Ludovicum.

84. tributam quorum priora 19. Episcopos, quae sequuntur 49 clericos, reliqua 16. populum spectant. In hanc collectionem Martinus coniecit tum graecos canones a se latine redditos, tum etiam regulas ex conciliis hispaniensibus petitas, necnon et ex gallicanis usu in Hispania receptis.

XXVI. Quid quod Martinus graecos canones non semper fideliter vertit, quin subinde ex pluribus unum capitulum confecit incertis etiam nonnullis ex synodis nationalibus, uti patet ex cap.32., quod ex can. III concilii nicaeni, ex can. xv. concilii bracarensis, et ex can. IV. concilii toletani I. conflatum est: interdum etiam quaedam addidit, detraxit, immutavitque, ac nonnunquam etiam canones in contrariam sententiam torsit, uti ex cap. 39. liquet.

XXVII. Cardinalis Aquirrius in diss. II. (1) praefixa collectioni maximae conciliorum Hispaniae, scribit, in ecclesia urgellensi codicem antiquissimum extare in tres partes divisum, quarum *prima exhibet quatuor concilia generalia, et synodos nationales ab iis confirmatas, ac praeterea eas, quae in Africa coactae sunt. Secunda continet concilia gallicana inchoando ab arelatensi I. Tertia tandem concilia hispanica, quorum initium ducit ab eliberitano.* Tum subdit: *eumdem ordinem servabat codex ille vetustissimus bibliothecae toletanae memoratus ab archipraesule Loaisa.*

XXVIII. Non desunt qui contendant huius codicis auctorem fuisse S. Isidorum hispalensem. Porro a S. Isidoro abiudicandum tum plura demonstrant, tum vel maxime, quod S. Braulio caesaraugustanus Episcopus, et S. Ildephonsus archiep. toletanus eius operum catalogum pertexentes, de nullo tanquam ab Isidoro confecto codice meminerint. Videsis Dominicum Lopesium (2).

De iuris canonici statu adulto, sive publico Ecclesiae africanae.

XXIX. Africanam Ecclesiam quod spectat, ipsa quidem nullam habuit canonum collectionem ante concilii carthag. VI. tempora. At in hac synodo occasione cuiusdam presbyteri nomine Apiarii, qui a suo Episcopo depositus ad romanam sedem adpellaverat, adsidentibus Sedis Apostolicae legatis Episcopi africani 217. convenientes post recitatum symbolum nicaenum, eiusdemque synodi canones 20. africanos canones variis temporibus, diversisque in synodis conditos relegunt, tum non sine additamentis, et detractionibus probant, aliosque de novo condunt, et omnia in acta redigunt. Ex his sane actis videtur confectus *codex canonum ecclesiae africanae*, quem suo codici inseruit Dionysius Exiguus, ut supra innuimus.

XXX. Eadem ferme aetate, qua Dionysius Romae, in Africa Ferrandus carthaginiensis diaconus floruit. Is Bonifacii sui Episcopi monitu Συλλογὴν *collectionem* adornavit, in qua protulit canones veteris graecae collectionis latine redditos, tum et conciliorum africanorum, necnon Epistolam Siricii ad patres africanos. Praeterea nonnullos africanorum conciliorum canones adjecit, quorum nulla alibi mentio nempe zellensis, suffetulensis, aliorumque. Ipse vero canones non per numerorum consequentiam, uti

(1) Tom. I. — (2) Lib. de antiquo canonum codice Eccl. hispanae.

Dionysius Exiguus digessit, sed ad peculiares quosdam titulos universam ecclesiasticam disciplinam redigens, singulis titulis canonum aptiora fragmenta adscripsit. Hanc breviationem, quam multis scatere erroribus contendit Quesnellus (1) primus codice mscripto ecclesiae trecensis edidit Franciscus Pithoeus, quam postea emendatiorem, suis adnotationibus, et antiquo iudiculo addito, recudendam curavit Antonius Dadin. Alteserra.

XXXI. Tum annum circiter DCXC. Cresconius sive Crisconius africanus Episcopus Ferrandi studium imitatus, uti ipsemet fatetur, novam Συλλογὴν *collectionem* confecit, quam *breviarium canonicum* inscriptam voluit. In ea disciplinam ecclesiasticam in plura capita partitus singulis capitibus conciliorum canones, Pontificumque decreta, quae ipsis responderent, subjecit, quae tamen indicat, dumtaxat, non κατα λεξιν *ad verbum* refert. Eadem tamen integra exhibet in altera συλλογῃ *collectione*, cui *concordia canonum*, *sive liber canonum* επιγραφὴν *titulum* praefixit. Porro non desunt qui contendant utramque hanc συλλογὴν *collectionem* unum, idemque Ferrandi opus constituisse, cuius binae fuerint partes. Hactenus recensitos canonum codices maximam partem in suam iuris canonici veteris bibliothecam retulerunt Iustellus, et Voellus.

XXXII. Postremo ad eamdem iuris canonici epocham referendae plurimae imperatoriae leges in utroque codice theodosiano, et iustinianaeo adhuc extantes, quibus piissimi Principes, vel Ecclesiam privilegiis exornarunt, vel quae iam canonibus sancita fuerant, adjectis temporalibus poenis tanquam Fidei vindices, Religionisque custodes exequi curarunt.

PARS III.

De iuris canonici statu senescente, sive arido

I. Iam inde ab saeculo VIII barbararum gentium irruptio, disciplinae remissio, morum corruptio, clericorum ambitio, litterarum squalor, schisma graecorum, atque adeo putidae Isidori merces passim receptae lugubrem reddidere Christianae Ecclesiae faciem. Merito igitur ab saeculo VIII. ad usque XI. iuris canonici statum *senescentem* fuisse, sive *aridum* statuimus.

II. Tertiam hanc iuris canonici epocham auspicatur in Oriente Photius vir singulari, praestantique ingenio praeditus ingentium vero pertubationum in ecclesia auctor, atque origo. Hic circa an. 880. codicem confecit συναγωγὴν διαταξεων εκκλησιαστικων *collectionem constitutionum ecclesiasticarum* inscriptum, in quam coniecit canones conciliorum generalium, graecorumque patrum scripta, ea scilicet, ex quibus vetus orientalium codex componebatur adiecit vero canones concilii nicaeni II., tum et canones, quos duo conciliabula ipso duce, et auspice constantinopoli., alterum in templo ss. Apostolorum, alterum in templo S. Sophiae habita, ediderant. Igitur potius veterem codicem auxit Photius, quam novum condidit. Uti e contrario a catholicis antiquae συλλογῃ *collectioni* legitimae Synodi VIII. generalis canones adiecti sunt. Photianam συλλογὴν *collectionem* cum commentariis Balsamonis, Zonarae, et Aristiui graece, ac latine, suis etiam ad-

(1) Diss. XV. ad opera S. Leonis M.

ditis observationibus, in lucem produxit Guilelmus Beveregius alteram a catholicis auctam in codicibus quibusdam manu exaratis inveniri, auctor est Ioannes Doniatius praenotionum canonicarum (1).

III. Postremo idem Photius ad suum canonum codicem legum quoque imperialium συνταγμα *syntagma* adiecit, condito nomocanone, quem exemplo Ioannis scholastici confecit, sed ordine diverso. Uti quoque leges non integras describit, quod a Ioanne Scholastico factum fuerat, sed tantummodo indicat Videsis Doujatium (2).

IV. Verum in Oriente per amplius duo saecula a συλλογαις *collectionibus* adornandis adquietum est. Namque nonnisi XI. exeunte saeculo Michael Psellus vir egregie cultus suam Κανονων συνοψιν *canonum synopsim* versibus politicis conscripsit, quam duas in partes divisit. In priori christianam theologiam summatim explicat, ac brevem orientalium generalium conciliorum historiam exponit, in posteriori vero canones iam recepta veteri collectione comprehensos exhibet Hanc συνοψιν *synopsim* e mss. bibliotecae Caroli de Montebal Archiepiscopi toletani cum erudita praefatione edidit Franciscus Bosquetus.

V. Iam vero ad occidentalem Ecclesiam quod spectat, primus in scenam prodeat Isidorus *mercator* sive *peccator* dictus, qui exeunte saeculo VIII. novam Συλλογην *collectionem* edidit multis, variisque supposititiis monumentis foedatam, partim a se primum procusis, partim ab aliis antea confictis. Prioris generis sunt epistolae decretales XCIX. nimirum XXXIII. R. Pontificibus ante Siricium falso tributae, reliquae posterioribus inter eorum genuinas adscriptae usque ad Gregorium M. Item acta concilii romani sub Iulio I., et concilii V., et VI. sub. Symmacho. Posterioris generis sunt epistolae Clementis I. ad Iacobum, et excerpta romanae synodi sub Sylvestro P. seriem rerum genuinarum, et confictarum, quas Isidori complectitur collectio, recenset vir cl. Carolus Blascus (3).

VI. Isidorum quem ejusmodi consarcinatio auctorem praeseferf, haud quidem *mercatorem*, sed *peccatorem* inscribendum probant paene omnes antiqui melioris notae codices. Profecto per illud temporis communis vigebat mos, ut Episcopi passim, et monachi ad humilitatem se *peccatores* adpellarent. Fortasse codicis consarcinator *peccatorem* se dicere voluit, ut facilius sub hispalensi latitaret, quem poenitentem summis gemitibus peccata sua deplorasse compererat.

VII. Iam vero 1. isidoriana collectio nonnisi in Germania primum adparuit, et quidem exeunte saeculo VIII. Eam enim, tanquam ex Hispania illuc invectam sub Isidori hispalensis nomine, teste Hincmaro rhemensi (4) primus evulgavit Rodulphus Episcopus moguntinus, qui (si fides habenda quibusdam incerti auctoris annalibus a Petro Pithoeo editis) Lullo Episcopo moguntino an. 786. successit.

2. E Germania in Gallias illata, tamquam genuinum Isidori hispalensis opus admissa est, ac recepta, et quidem ab ipso Hincmaro rhemensi (5). Verum quum postea hic idem Hincmarus in caussa, quam cum Hincmaro

(1) Lib. III. cap. 8. — (2) Ibid. cap. 10.
(3) De collect. canonum Isidori mercat. cap. 2. — (4) Opusc. adversus Hincmarum laud. — (5) Epist. VII. cap. 12.

laudunensi habebat, Isidorianas decretales sibi noxias cerneret, eas respuit quidem, at non alio nomine, quam quod, quum in antiquis collectionibus non reperirentur, essent obsoletae. Eadem de caussa reiectae quoque sunt ab Episcopis gallicanis in caussa Rothadi Episcopi svessionensis, qui in synodo provinciali depositus ad Sedem Apostolicam adpellaverat.

3. Nonuisi serius Romam pervasit. Eteuim Leo IV., qui pontificatum obtinuit ab an. 847. ad an. 855., ubi ad Episcoporum Britanniae consulta respondet in epistolu, quae exstat apud Sirmondum (1) recensens decessorum suorum epistolas decretales, quibus Romana tunc temporis in iudiciis ecclesiasticis utebatur Ecclesia, ab Siricio exorditur, nulla epistolarum Clementis I., aliorumque ante Siricium R. Pontificum facta mentione.

4. Denique ad Orientem usque non perrexit: neque enim, opinor, fraus fugisset Photium acerrimi iudicii virum.

VIII. Porro ex dictis tria colligimus: 1. Isidorianas decretales, licet tanquam apocryphas nunquam reiectas, attamen non statim obtinuisse. Hoc sane de Ecclesia gallicana, ubi primum eiusmodi merx pervagari coepit, modo observavimus. Adhaec quum Nicolaus I. in caussa Rothadi easdem, tanquam tegmina totius Ecclesiae Catholicae gallis obiecisset, gallicani Antististes adhuc tegmina illa, licet nondum agnita falsaria manu, respuere non dubitarunt.

2. Hincmari rhemensis, aliorum Galliae Episcoporum exceptiones tanti non fuisse, quin sensim per totum Occidentem ius evaderent. Et sane ipsi gallicani Antistites in concilio rhemensi an. 895., ubi caussa Arnulphi archiepiscopi tractata est, ipsarum auctoritatem agnovere. Praeterea tum in conciliis per ea tempora etiam in Galliis habitis, tum in capitularibus regum francorum haud pauca ex earumdem auctoritate decreta fixa sunt.

3. Nullam vel minimam R. Pontificibus notam inurendam, vel quod dolo malo huiusmodi falsa documenta produxerint, vel quod ex eis falsas doctrinas hauserint. Nam quod ad primum, exeunte saeculo VIII. per Riculphum evulgatae iam fuerant: medio tamen saeculo IX. Romanae Sedi adhuc erant ignotae. Tum ad alterum quod attinet, licet multa in illis sint, quae ab antiquitate abhorreant, nihil tamen, si a summo ad imum percurras, in illis reperies, quod aut fidem, aut mores vel minimum laedat, quippe quae ut observat ipsarum infensissimus hostis Blondellus, vel a scriptis Romanorum Pontificum, auctorumque aetate posteriorum haustae sunt, vel ad illorum temporum consuetudines moresque compositae. Videsis Douiatium (2).

IX. De collectionis auctore non satis liquet.

1. Isidoro hispalensi omnino tribuenda non est: id enim vetant, 1. ejus sanctimonia, et antiquitatum Ecclesiasticarum peritia. 2. antiquissimi codices mss., qui Isidorum *mercatorem*, vel *peccatorem* collectioni praefixum habent, nullus *hispalensem*. 3. Denique quod nonnullae eius farraginis partes ex monumentis Isidoro hispalensi integro saeculo recentioribus decerptae sunt.

2. Nec gente fuisse hispanum verisimile est: etenim 1. Hispania saracenorum iugo tunc temporis pressa ferme penitus exularunt meliores litterae. Nec 2. credere par est hispanum in comminiscendis tam venerandae

(1) Tom. III. Conc. Gall. — (2) Ibid. lib. 2. cap. 22.

antiquitatis monumentis non majori patriae celebrandae studio flagrasse, quam ut in tota epistolarum collectione ad hispanos datas nonnisi quinque protulisset.

3. Neque Isidoro Episcopo setubensi adscribenda. In chronico quidem sub nomine Iuliani toletani Parisiis edito legitur: *Isidorus mercator Episcopus setubensis compilationem canonum ope cujusdam monachi composuit, atque anno* 805.*decessit:* cum quo cousonat etiam alterum chronicon Luitprando tributum. Verum huiusmodi chronicha, tum ob plura, tum vel maxime quod αναχρονισμοις *anachronismis*, ac fabellis scateant, communi eruditorum calculo, ut supposititia, reiiciuntur.

4. At vero similius, vel ipse Riculphus, vel Benedictus levita, vel alius quidam germano-francus epistolas illas aut confixit, aut ab aliis confictas collegit. Id evincitur 1. ex gallo francorum, et longobardorum idiotismis passim in ipsis occurrentibus 2. ex eo, quod ex Ecclesiae moguntinae scriniis, et quidem Riculphi cura, primum prodierint.

X. Quorsum autem pseudo-Isidorus tot epistolas, ac monumenta confixit? Sunt qui putant: ut sub fucatis primaevae antiquitatis testimoniis Romanae Sedis amplitudinem speciosius tueretur. Profecto haec videtur fuisse Christiani Lupi sententia, qui (1) in hanc rem sic scribit: *in Gallia tunc, ac Germania per francos, in Hispania per saracenos, in Italia, ac Illyrico per longobardos, et graecos admodum vexata, ac depressa erat Apostolicae Sedis majestas, et omnis ecclesiastica iurisdictio: ideoque ad ipsas sublevandas nescio quis pius fidelis finxit sub antiquorum Romanorum Pontificum nomine decretales istas epistolas, quas passim vocamus collectionem Isidori Mercatoris.*

At contra, praeter quam quod R. Pontifices nonnisi serius, uti modo vidimus, illarum auctoritate usi sunt profecto ex eodem Isidoro educi fas est, auctoris σκοπον *scopum* praecipue in eo fuisse, ut Episcoporum iudemnitati consuleret. Id ex pluribus earumdem falsarum decretalium capitibus fuse, ac erudite demonstrat in modo laudato opere (2) vir egregie doctus Carolus Blascus.

XI. Demum suppositio saeculo XIV. primum detegi coepit. Etenim de aliquibus ante-siricianis primum dubitarunt Marsilius patavinus, et Gobellinus-Persona. Tum nonnullas uti suspectas traduxerunt Nicolaus card. Cusanus, Caesar card. Baronius, et Georgius Cassander. Demum quum adversus catholicos, qui in controversiis religionem spectantibus illarum auctoritate utebantur, exciperent haeretici, illas purum putum esse mercatoris figmentum ad augendam R. Pontificum potentiam excogitatum, diligentius in illas ab Antonio Contio, aliisque eruditis inquisitum est, atque adeo earumdem impostura gravissimis argumentis firmata.

XII. Praecipua sunt. 1. Si genuinae essent, profecto earum meminissent Eusebius, Hieronymus Gennadius. R. Pontifices per octo priora Ecclesiae saecula, concilia praesertim occidentalia per illud temporis quam frequentissime celebrata; neque enim occasio defuit, quin immo et περιστασεις *circumstantiae* fuerunt, in quibus omnino producendae fuissent.

2. Unde illas hausit Isidorus, quum Dionysius Exiguus Romanae Ec-

(1) Tom. III. schol. in notis ad can. III. dictatus vulgo Gregorii VII.
(2) Cap. 8.

clesiae scriniis diligentia quanta maxima lustratis, excussisque nullam illarum invenerit?

3. Sermo rudis, barbarus, et nimium est a priorum saeculorum nitore alienus.

4 Idem scribendi character, idemque stylus in tot diversorum Pontificum epistolis eumdem recentioremque impostorem arguunt.

5. Tandem quamplurima in iis occurrunt tertio saeculo recentiora: uti sacrarum literarum sententiae secundum Vulgatam, leges ex utroque codice petitae, posteriorum conciliorum, et R. Pontificum canones, ac decreta aliaque his similia.

XIII. Statim ac in Gallias Isidori συλλογη *collectio* illata est, alia statim prodiit in 80. capitula tributa, bonam partem ex Isidoriana desumpta. Huiusmodi autem Hadriano Papae falso tributa, ejusque nomine primum evulgata, eandem adhuc retinet επιγραφην *titulum*.

XIV. Plures exinde secutae sunt collectiones, et quidem diversis methodis pro uniuscuiusque ingenio. Ac. I. eodem saeculo IX. prodiit collectio sub denominatione *canonum poenitentialium* incerto auctore ex monumentis collectionum Exigui, et Hispal. plerumque desumpta, quae licet eiusmodi exhibeat επιγραφην *titulum*, complectitur tamen omne canonum genus. Etenim in tres libros tribuitur, quorum prior *de poenitentibus et de poenitentiis*, alter de *indiciis*, tertium demum de *ordinationibus, gradibus, et officiis clericorum*, atque *Episcoporum* disserit. Hunc codicem, quem manu exaratum viderat Ioannes Morinus, Lucas Dacherius (1) primus typis vulgavit.

XV. Sequenti saeculo Regino monachus benedictinus iubente Rathbodo trevirorum Archiepiscopo collectionem sub titulo *de ecclesiastica disciplina, et Religione Christiana* edidit. Ad bina haec capita explicanda, ac roboranda canonibus utitur conciliorum, Pontificum decretis, sanctorumque Patrum, plerumque orientalium, sententiis, nonnulla ex falsis Isidori mercibus interserit: denique haud raro leges profert ex codice theodosiano secundum Aniani interpretationem, necnon et ex capitularibus regum francorum.

XVI. *Capitularia regum francorum* dicuntur collectio earum legum, quas Carolus M., et Ludovicus Pius, in generalibus comitiis suffragantibus Episcopis, ac Regni proceribus sanxere, partim ad Ecclesiam, partim ad Rempubblicam rite gubernandam spectantes. Studio Ansegisi Abbatis in unum corpus redacta sunt, et in quatuor libros tributa, quorum I. et III. ad res ecclesiasticas pertinent, II. et IV. ad civilem politiam. His Benedictus Levita tres alios adtexuit, tum ex capitibus, quae Ansegisus praeterierat, tum ex aliis post eius mortem perlatis. Capitularia probavit Leo IV. a Gratiano relatus *can. IX. dist.*

XVII. Saeculo XI. primus occurrit Burchardus wormatiensis Episcopus, qui an. 1008. nova methodo *magnum decretorum volumen* exornavit, vulgo dictum *decretum*. Multa ex Regiuone mutuatus est, cuius erroribus et suos addidit, praesertim ex αποκρυφοις *apogryhis* Isidori monumentis, sen-

(1) Spicil. Patrum tom. II.

tentias quoque e sacro codice petitas intermiscet, tum et nonnulla ex libris poenitentialibus.

XVIII. Variae quoque per eadem tempora in Occidente prodiere canonum poenitentialium συλλογαι *collectiones*, sive *libri poenitentiales*, vel *poenitentialia*, quibus scilicet agendae pubblicae poenitentiae canones exhibebantur. Huiusmodi plurimae identidem factitatae sunt, quos longum esset hic recensere. Praecipuae sunt I. illa Theodori Archiepiscopi cantuariensis inscripta *poenitentiale*, cujus summaria capita refert Henricus Spelmannus (1). II. illa Bedae, potius Egberti Archiepiscopi eboracensis in quatuor libros distincta, quae ms. extat in bibliotheca collegii S. Benedicti in Anglia. III. illa Halitgarii cameracensis Episcopi edita in Bibliotheca vet. Patr. (2) IV. demum illa Rabani Mauri Benedictini, quam simul cum aliis Rabani operibus evulgavit Georgius Colvenerius.

XIX. Ad eamdem Iuris Canonici epocham liceat quoque referre binas ex aeque Ivoni tributas collectiones, quarum prior ab auctore inscripta *excerptiones ecclesiasticarum regularum libris XVII* non secus ac illa Burchardi *decretum dici consuevit*: altera *panormia*, vel *pannormia* dicta, est veluti eiusdem decreti compendium ordine paullulum diverso digestum.

XX. Postremo quantum ad ius neapolitanum attinet, animadvertere iuvat ecclesiam neapolitanam circa an. 980 in Archiepiscopalem sedem fuisse erectam. Videsis erudítiss. Mazochium (3), et clariss. Iosephum Sparanum in suo recens evulgato opere (4). Atque hic Iuri Canonico *senescenti, et arido* finis esto.

PARS IV.

De iuris canonici statu restaurato, et reflorescente

I. Saeculo XI. nova scholastica methodo ex Aristotele, vel potius ex ejus interpretibus in Ecclesiam inducta, novam plane faciem induere coepit primum res theologica, dein et Ius Canonicum. Utramque enim facultas ad philosophicum, et acroamaticum dicendi genus restricta, in plures diversasque quaestiones distincta, rationibus in utramque partem expensis, nimis quidem curiose, et aliquando etiam usque ad ineptiam, methodo nihilominus brevi, nec usquequaque inconcinna, et ad subtilem, argutamque disputandi rationem satis apte composita Primus huiusce methodi in re theologica veluti dux, ac pareus fertur fuisse Petrus Lombardus novariensis, *magister sententiarum* vulgo dictus. At in Re Canonica idem paene institutum imitatus est Gratianus, cuius opera canonum disciplina veluti *revixit*, atque *in ordinem redacta est*.

II. In IV. igitur hac Iuris Canonici epocha primus producendus est Gratianus, qui natione tuscus, patria clusinus, professione monachus primus omnium *concordantiam discordantium canonum confecit*, quae deinde *decretum* inscite dici coepit.

III. Hoc opus ex Dionysio Exiguo, Isidoro, Ivone, Burchardo, aliisque

(1) In collect. conc. Galliae. — (2) Tom. V. col. 590. et 592. — (3) De Eccles. cathedr. neap. anteloq. part. III. — (4) Memorie istoriche lib. II. cap. III.

decerptum constat 1. ex locis S. Scripturae. 2. ex prioribus 50. sic dictis canonibus apostolicis, 3. ex conciliis aeque oecumenicis, ac particularibus. 4. ex decretalibus R. Pontificum partim genuinis, partim dubiae fidei, partim etiam *αποκρυφοις apocryphis*. 5. ex operibus Patrum, et auctorum ecclesiasticorum. 6. ex libellis poenitentialibus 7. ex libris Iuris Civilis romanorum, capitularibus regum francorum imperatorumque rescriptis. 8. tandem ex historia ecclesiastica, gestisque R. Pontificum, ex libro diurno, et ex ordine romano plerumque desumptis.

IV. Dividitur autem in tres partes quarum prima de *personis* praecipue agit, et in distinctiones CI. partita est. Secunda, quae de *iudiciis ecclesiasticis* inscribitur, eorumque forma habet caussas XXXVI., quarum singulae in quaestiones dividuntur, in quibus, *quum res poenitentialis* tractetur, titulo *de poenitentia* insignitur. Tertia tandem, quae de rebus sacris praecipit, unde *επιγραφην titulum* de *consecratione* exhibet, in V. distinctiones dispescitur.

V. Iam vero Gratianus, licet in sua collectione adornanda plurimum studii, operaeque adhibuerit, attamen quamplurima peccavit, quippe qui ob nimiam temporum infelicitatem historiae, critices omnisque litteraturae praesidio destitutus. Porro gratianaei codicis menda primum ex parte observata a S. Antonino, deinde plenius excussa, et notata sunt non modo studiis privatorum, ac praecipue a tribus Antoniis *Demochare*, *Contio*, *et Augustino*, sed etiam iussu trium R. Pontificum Pii IV., Pii V., et Gregorii XIII. a viris doctis ad hoc opus selectis: plura quoque emendarunt Petrus, et Franciscus Pithoei, Zegerus Van-Espenius, ac tandem nostris hisce temporibus Carolus Sebastianus Berardus in universitate Augustae Taurinorum sacrorum canonum antecessor.

VI. Quid sibi vult vox *palea* quibusdam canonibus apud Gratianum praefixa? num res levioris momenti, et antiquatas? haud sane. Plerique enim illorum, haud secus ac reliqui, res graves, nec antiquatas complectuntur. Verosimilius *palea* nomen est auctoris, qui canones utilitate, et auctoritate praestantes gratianeo codici adiecit. Et sane in quodam antiquo ms. codice ad marginem prostat, et Cremonae non ignobilis familia cognomine illo distinguitur (1).

VII. Gratiani collectio canonicam auctoritatem, quam principio non habuit, quippe quae privata auctoritate confecta, ne accedente quidem R. Pontificum correctione, adquisivit. Attamen ubi prodiit summo plausu recepta est; adeo ut, caeteris collectionibus neglectis, ipsa tantummodo in usu esset. Id quod duobus potissimum de caussis accidit: 1. quod Gratianus scholastica fere methodo uteretur, quae, uti modo observavimus, tunc primum disciplinis tradendis adcommodari coeperat: 2. quod in bononiensi academia traderetur, ad quam ex omnibus paene mundi partibus confluebatur.

VIII. Quid quod post Gratianum adornandis canonum collectionibus modus factus est? At vero colligendis decretalibus R. Pontificum epistolis manus admoveri coepit. Nec mirum; quum enim tum ob intermissam conciliorum frequentiam, tum ob admissas Isidori pseudo-decretales (quae maximam partem antiquam disciplinam immutarunt) omnia paene negotia ad

(1) Anton. August. emendat. Gratian. lib. I. dialogo 2.

R. Pontifices deferrentur, frequentissime eorumdem erant litterae decretales, ex quibus identidem collectiones confectae, uti mox videbimus.

IX. Prima igitur decretalium collectio est, quae a Bernardo Circa praeposito papiensi an. 1190. composita *breviarium extravagantium* dicta, sive collectio monumentorum extra Gratiani decretum vagantium. Et sane continet tum quasdam R. Pontificum decretales, quae Gratiani diligentiam effugerunt, tum vel maxime eorum, qui post Gratiani aetatem incidere, nonnullis etiam adiectis conciliorum canonibus, patrumque sententiis.

X. Annis ferme duodecim elapsis Ioannes Vallensis, sive Gallensis alteram collectionem edidit in quinque libros tributam, qua epistolas R. Pontificum collegit, tum eas scilicet, quae a Bernardo Circa relictae fuerant, tum nonnullas Gratiani aetatem praecedentes.

XI. Tum Bernardus Maior compostellanus archidiaconus ex decretalibus priorum annorum duodecim Innocenti III. aliam collectionem confecit, quae tamen usu recepta non est. Etenim ipse Innocentius opera usus Bernardi diaconi beneventani tertium decretalium librum evulgavit, cui plenissimum iuris robur est impertitus Atque haec innocentiana collectio omnium prima iuris vim nacta, compostellana reiecta, tertia decretalium collectio appellata est.

XII. Paucos post annos quarta prodiit, qua anonimus quidam auctor posteriores Innocentii III. decretales, necnon et capita lxxi. synodi lateranensis sub eodem Pontifice celebratae complexus est. His adiiciendus videtur Honorius III: qui illud summopere curavit, ut quam diligentissime omnes suae Decretales in unum volumen cogerentur. Hinc quinta habetur decretalium collectio. Utraque haec Innocentii, et Honorii Sedis Apostolicae auctoritate edita est. Atque hae sunt quinque veteres decretalium collectiones, quarum priores quatuor Antonius Augustinus, postremam quintam Innocentius Cironius adiectis adnotationibus edidere.

XIII. Demum quum ob ingentem collectionum copiam, atque elucubratos in eas commentarios maxima in ecclesiasticis iudiciis oboriretur confusio, Gregorius IX. opera usus S. Raymundi de Pennafort barcinonensis, viri pietate, ac multiplici eruditione clarissimi, *συλλογην collectionem* decretalium adornavit, quas ex quinque prioribus iam editis deduxit: iisque et quamplures a se conscriptas inseruit. At vero integras plerumque decretales Raymundus non refert, sed ipsarum tantum initia cum ea parte, qua propositae quaestionis definitio continetur. Quum igitur aliquando ea rescindat, quae ad pleniorem rei notitiam conferunt, hinc a priorum collectionum lectione, et studio minime segregandam existimo.

XIV. Ab an. 1230, quo gregoriana prodiit collectio, ad an. usque 1297 colligendis Decretalibus temperatum est, donec Bonificius VIII. trium iurisperitorum opera novam decretalium collectionem suo nomine, suaque auctoritate, tanquam supplementum Gregorianae, addidit, quam *VI. decretalium librum* appellavit: eaque collectae sunt decretales tum ipsius Bonifacii, tum R. Pontificum, qui post Gregorium vixere, atque etiam canones utriusque lugdunensis generalis concilii, quorum alterum an. 1245. sub Innocentio IV., alterum an. 1274. sub Gregorio X. habitum fuerat.

XV. Accessit postea nova *clementinarum* collectio, qua continentur

constitutiones Clementis V. in concilio viennensi an 1311. editae, et a Ioanne XXII. an. 1317. evulgatae.

XVI Reliquae omnes decretales, quae Corpori Iuris deinceps adiectae sunt *extravagantes* adpellantur, quod veluti errarent, cederentque extra caeteras compilationes. Porro extravagantes sunt partim Ioannis XXII., partim communes non solum subsequentium R. Pontificum ad usque Xystum IV., sed etiam nonnullorum, qui ipsum Innocentium praecesserunt.

XVII. Atque hae sunt sex canonum, ac decretalium collectiones, quae *Corpus Iuris Canonici*, quo vulgo utimur, constituunt: nimirum *decretum Gratiani*, *collectio gregoriana*, *sextus decretalium*, *Clementinae.*, *extravagantes Ioannis XXII.*, *et communes.* Quae enim a Xysti IV. tempore pontificiae prodierunt constitutiones, eae in corpore iuris comprehensae non censentur, etsi ipsarum variae factae sunt collectiones, quae Bullaria dicuntur.

XVIII. Bullae igitur dictae sunt R. Pontificum constitutiones, nemqne a sigillo vel plumbeo, vel aureo, quod exhibet hinc figuras ss. Apostolorum Petri, et Pauli, hinc nomen Pontificis, pendetque ex funiculo aut serico, si sint gratiosae, aut canapis, si sint iustitiae. Bullae aliae sunt *concistoriales*, nimirum quae in concistorio, advocato cardinalium consilio, ac eorundem, subscriptionibus munitae expediuntur. Hae alio novo ad Crucis formam insuper adnexo sigillo distingui solent. Aliae *non concistoriales*, nimirum, quae extra concistorium, non adhibito Cardinalium consilio, feruntur. Praeterea, quae a R. Pontifice ante consecrationem eduntur, *bullae dimidiae* dicuntur, scilicet, quod in sigillo impressio nominis Pontificis desit.

XIX. Bullae a brevibus differunt, 1. quod illae pro gravioribus, ista pro levioribus negotiis expediri solent. 2: pro brevibus in usu sunt membranae subtiles, et albae; pro bullis autem membranae subfuscae, et crassiores. 3: brevia scribuntur charactere latino nitido, et eleganti; bullae vero charactere longobardico, seu theotonico. 4: bullae sigillum exhibent aureum, vel plumbeum pro ratione personarum, ad quas diriguntur, contra vero brevia sigillum tantummodo in rubra cera impressum caelatam habens figuram S. Petri in actu piscationis: unde expediri dicuntur *sub annulo Piscatoris*. 5: demum bullae expediuntur in cancellaria apostolica, brevia per secretarium brevium.

XX. Postremo neque in corpore iuris comprehenduntur concilia provincialia ab Gregorii IX. aetate ad nostram hanc tempestatem, atque adeo nec ipsa concilia generalia post Viennense celebrata.

XXI. Huc quoque referri possunt Regulae Cancellariae Apostolicae, quarum primus auctor proclamatur Ioannes XXII. At cl. Muratorius (1) testatur se vidisse quemdam codicem mscriptum ejusmodi regularum, quibus επιγραφη *inscriptio* Honorii III, inerat. Quare rectius adserendum videtur, ipsas cum eadem Cancellaria communem habuisse ortum, quae deinceps a R. Pontificibus κατα ποδα *pedetentim* incrementa accipientes, denique Innocentii X. cura collectae in titulos 71. divisae fuerunt Porro R. praetorum edictis comparari posse videntur, quippe quae vim iuris, nisi vi-

(1) Antiq. ital. med. aevi lib 1. diss. 12.

vente R. Pontifice, non habent, quo mortuo omne prorsus robur amittunt, nisi a Successore receptae confirmentur.

XXII. Postremo qui sine piaculo hic omittam, plures Neapoli per illius aetatis Archiepiscopos fuisse ecclesiasticas synodos celebratas, quarum Constitutiones in unum volumen collegit, firmavitque Ioannes Ursinus Archiepiscopus neap. in synodo a se habita circiter anno 1330? Easdem exeunte saeculo xv. vel ineunte xvi. Alexander Carafa Archiep. neap. in altera a se convocata synodo iterum firmavit, typisque excusas evulgandas curavit.

XXIII. Ad eamdem iuris canonici epocham pro regno neapolitano pertinent sex priora *concordata* inter R. Pontifices, et Reges neap. diversis temporibus inita.

1. Occurrunt articuli pacis, quos an. 1156. inter Regem Willelmum, et Hadrianum IV. Beneventi obsessum pactos refert Baronius (1). In his pro temporum ratione cautum est de caussis ecclesiasticis in gradu adpellationis ab Ecclesia Romana iudicandis, de consecrationibus, et visitationibus apostolicis Ecclesiarum regni, legationibus pontificiis, electionibus ecclesiasticis, et investitura regni.

2. Capitula xxiv. a Clemente IV. praescripta in bulla investiturae regni utriusque Siciliae ad Carolum andegavensem data an 1265, qui ea se observaturum iuravit. Attinent potissimum ad investiturae leges, privilegia, finesque status Beneventi, libertatem electionum Ecclesiasticarum, salvo iure patronatus, immunitatem realem Ecclesiarum, et personalem clericorum (2). Eadem deinde Ferdinandus I. aragonensis innovavit, inseruitque ann. 1649. in pragm. 2. de clericis selvaticis.

3. Capitula xvii. Caroli I. andegavensis in plano S. Martini apud brutios convocato Episcoporum, baronum, et procerum coetu condita, et promulgata an. 1283., quae quum Honorius IV. an. 1285. quod attinet ad immunitates, et privilegia clericorum, confirmasset, concordata Honorii passim dicta sunt. Ex his, quae ad rem ecclesiasticam spectant infra recensebimus: Summont. (3), Greg. Grimald. (4)

4. Alia eodem an. 1285. capitula edidit ipse Honorius de forma exigendi collectas, et vectigalia pro baronibus, aliisque Regni utilitatibus a Card. de Parma legato Pontificio pubblicata. At num vim legis aliquando in Regno habuerint, adhuc lis est inter Rainaldum, et auctorem *hist. civ. neap.* Greg. Grimald (5).

Eadem fere andegavensium pacta conventa sunt in sequentibus investiturarum litteris; quas deinceps a R. Pontificibus Reges neap. accepere; praesertim Carolus duracensis ab Urbano IV. an. 1380. Alphonsus Aragonensis ab Eugenio IV. an. 1445. Ferdinandus Catholicus ab Innocentio VIII. an. 1486. aliique.

5. Sequenti an. 1487. idem Innocentius VIII. cum Ferdinando Rege pactus est, ut episcopatus omnes, et beneficia huius Regni Papa conferret ad sui libitum. (6)

6. Tum vero Clemens VII. percusso foedere cum Carolo V. Imper. die

(1) Tom. II. annal. ad ann. 1156. — (2) Rainal. annal. eccles. ad ann. 1265. —(3) Tom. II. hist. neap. — (4) Lib. XII. hist. leg., et magistr. n. 5, et seq. — (5) Ibidem. — (6) Rainald. ad an. 1487. n. 11.

29. iulii 1532. regi neap nominationem indulsit praelatorum ad xxv. cathedrales Ecclesias, viii. scilicet archiepiscopales, et xvii. episcopales: reliquae omnes liberae Sedis Apostolicae collationi permissae sunt. Videsis Carolum Gagliardum (1).

PARS V.

De iuris canonici statu expolito, et ad primaevum candorem qua fieri potuit restituto

I. Ad caeteras calamitates, quibus Ecclesia adfligebatur ob corruptos, depravatosque clericorum, ac laicorum mores, saeculo xvi. fere ineunte accessit Luthero, eiusque adseclis intestina pestis, qui obtentu repurgandae Ecclesiae eam miseris modis dilaniarunt. Verum ab his novis secessionibus id utilitatis in Ecclesiam redundavit, quod omnium animi, licet sero, serio tamen conversi sunt non ad fidei quidem, quae variari nequit, sed morum, et disciplinae ecclesiasticae emendationem. Resumptum est studium antiquitatum ecclesiasticarum, veteresque canones longa oblivione sepulti nocturna, diurnaque manu versati sunt a viris ecclesiasticis, atque adeo penitioris sapientiae studium longe lateque per Europam vigere, litterarumque felicitas solium occupare coepit.

II. Ex tridentino igitur concilio, quod a Paulo III. indictum, sub iulio III. continuatum, demum sub Pio IV. absolutum est, tum novarum haereseon damnatio, tum sancta illa, ac saluberrima abusuum sequioris aevi reformatio manavit, qua plerique antiquorum canonum redintegrati, dispensationes, et privilegia restricta, episcopalis auctoritas exaltata.

III. Tridentinorum ad disciplinam pertinentium decretorum interpretationi Pius IV. Cardinalium Congregationem praeposuit, cuius instar Xystus V., et Urbanus VIII. alias pro aliis negotiis destinarunt.

IV. Ad postremam igitur Iuris Canonici epocham pertinent 1. synodus ipsa tridentina, et quae post habita sunt concilia provincialia; inter quae eminent sex mediolanensia per S. Carolum Borromaeum, et bina neap. per Archiepiscopos Marium Carafam an. 1576. et Iacobum Card. Cantelmum an. 1699. Tum plures Neapoli identidem celebratae synodi dioecesanae, quarum pleraeque typis excusae evulgatae sunt: nonnullae vero, scilicet illae Hannibalis de Capua, Octavii Card. Aquaviva, Decii Card. Carafae, et Francisci Card. Boncompagno huc illucque dispersae in Archiviis latebant; usque dum vir cl. Iosephus Sparanus diligentia quanta maxima conquisites in unum collegerit, atque in tuto collocaverit: excepta dumtaxat I. Synodo Card. Boncompagno, cuius acta, vel omnino perierunt, vel in aliquo pluteo delitescunt. Earumdem specimina ipsemet vir cl. exhibet in suo recens evulgato egregio opere (2). Quarum syllabum dumtaxat chronologicum hic adferre non abs re me facturum puto. Sunt igitur.

I. Sub Alphonso Card. Carafa an. 1565., quam Marius Carafa eius successor Neap. typis an. 1568. excudi curavit: Chioccar. (3)

II. Sub eodem Mario Carafa an. 1567.

III. Sub Hannibale de Capua an. 1595.

(1) Inst. Can. lib. I. tit. X. — (2) Memorie istoriche della s. napolet. Chiesa. — (3) De Episcop. neap. in Alphons. Carafa.

IV. Sub Octavio card. Aquaviva an. 1607.
V. Sub eodem an. 1611.
VI. Sub eodem an. 1612.
VII. Sub Decio card. Carafa an. 1619.
VIII. Sub eodem an. 1622.
IX. Sub eodem an. 1623.
X. Sub Francisco card. Boncompagno an. 1627.
XI. Sub eodem an. 1628.
XII. Sub eodem an. 1632.
XIII. Sub Ascanio card. Philamarino an. 1642.
XIV. Sub eodem an. 1644.
XV. Sub eodem an. 1646.
XVI. Sub eodem an 1649.
XVII. Sub eodem an. 1652.
XVIII. Sub eodem an. 1658.
XIX. Sub eodem an. 1662.
XX. Sub Innico card. Caracciolo an. 1669.
XXI. Sub eodem an. 1672.
XXII. Sub eodem an. 1676.
XXIII. Sub eodem an. 1680.
XXIV. Sub Iacobo card. Cantelmo an. 1694.
XXV. Sub Francisco card. Pignatello an. 1725.

2. Subsecutae Romanorum Pontificum constitutiones ab Pio IV. ad nostram hanc aetatem; inter quas plurimi faciendae illae, quas Summus Pontifex post hominum memoriam sapientissimus Benedictus XIV. ad Ecclesiae disciplinam confirmandam, et instaurandam pertulit, quae in plura volumina collectae veluti novam decretalium collectionem exhibent.

3. Demum pro regno neapolitano Concordatum inter Sedem Apostolicam, et Carolum Borbonium olim Regem nostrum, nunc Hispaniarum Monarcham Pium Felicem Augustum initum, quo varia ad Ecclesiasticam disciplinam spectantia pacto foedere constituta sunt novem capitulis 1. de immunitate reali, 2. de immunitate locali 3. de immunitate personali 4. de requisitis ordinandorum 5. de administratione extauritarum aliorumque locorum piorum 6. de caussis fori ecclesiastici 7. de librorum introductione: 8 de beneficiis, et pensionibus 9 de tribunali mixto. Praeterea sex articuli uno eodemque tempore secreto coustituti sunt. 1. de privilegiis Beneventanorum 2. de regio placito 3. de recursu ad Principem 4. de pensionibus, 5, et 6. De unione, ac suppressione egenarum cathedralium, ecclesiarumque nullius dioecesis (1).

(1) Heic adnecti debent pacta inita anno 1818. inter Pium VII. Summum Pontificem, aeterna memoria dignum, et Ferdinandum I. olim Regem nostrum pientissimum, quibus pleraque ad Ecclesiae disciplinam spectantia, atque triginta quinque articulis absoluta, constituta fuerunt. In illis agitur de Episcoporum nominatione, de synodorum convocatione, de libertate Antistitum ad pastoralia munia juxta canonum sanctionem obeunda, de beneficiorum collatione, et Ecclesiae pensionibus, nec non ipsius Ecclesiae bonorum vacantium administratione, suppressis jam monte frumentario, ac regii delegati iurisdictione, aliisque id genus. Cum vero pacta isthaec Ius novissimum constituant, non abs re erit eadem suo loco sigillatim interserere.

INSTITUTIONUM

CANONICARUM

LIBER PRIMUS

Quoniam sacri Ecclesiae canones plerumque Ius Divinum aeque naturale, ac positivum vel involutum evolvunt, vel adversus ingruentes morum corruptelas in integrum restituunt, poenisque sepiunt gravioribus, vel denique ex alterutro, aut ambobus consectaria deducunt: hinc nemo sane non videt ad penitiorem Iuris Canonici cognitionem adsequendam conferre plurimum utriusque illius Divini Iuris, scilicet naturalis, ac positivi indolem, et proprietates propius rimari, ac veluti in nucleo exhibere. Facilius enim fluminum cursus diriget, qui fontes, unde fluviales aquae emanant, perspectos habebit.

TITULUS PRIMUS

DE IURE DIVINO NATURALI, AC POSITIVO

I. Vocabulum Ius a δεον originem habere sibi persuasit Menagius: (1) a *Iove* Scipio Gentilis: *Origin.*, et Grotius (2). Verum hi durius ετυμολογειν mihi videntur: nam prona est, et cuivis patens vocis huius originatio a *iubendo*. Veteres enim, ut apud Festum legitur, *iura* dicebant *iusa*, et *iussa;* quod ea uempe continerent, quae iussisset Populus.

II. *Ius* vocabulum est maxime *πολυσημον significatione varium* (3). Potest enim minus proprie pro eo accipi, quod aequum, ac bonum est, quodque rationi consonum, unde Terent. heaut. IV. 1. *quid cum illis agas*, *qui neque ius*, *neque bonum*, *neque aequum sciunt.* Similiter et intelligi solet pro legitima facultate, quae cuique a natura, a ratione, a lege datur ad aliquid agendum, vel omittendum, adsequendum, vel retinendum. Hinc idem Terent. adelph. I. 1. 27. *non necesse habeo omnia pro meo iure a-*

(1) Amoen. iuris. cap. 39. — (2) Prolegomen. iur. p. et p. §. XII.
(3) L. XI, et XII. C. de iustitia, et iure.

gere. At vero princeps huius vocis notio est, ut principium, seu regulam designet, quae aut actiones hominum vel ratione, vel lege poenam minante, proemiumve proponente ad id, quod bonum, aequum, ac iustum est dirigat, aut ab eo avertat, quod malum est, iniquum, atque iniustum.

III. Iam vero ius tertia hac notione acceptum recte definitur: *complexio legum omnium unius,ejusdemque generis*. Quamobrem videt quisque, quales sunt leges, tale inde ius, iurisprudentiam, iustitiam emergere. Quum igitur leges vel divinae sint, vel humanae, videlicet vel Deum ipsum humani generis Conditorem, vel hominem cieant auctorem; hinc ius vel *divinum* erit, vel *humanum*.

IV. Porro Deus voluntatem suam aeternam aequi, et iusti regulam, vel per rectam rationem, vel per sacras litteras hominibus promulgavit. Ius igitur Divinum vel *naturale*, et *gentium* est, vel *positivum*. Duplex quoque est et Ius humanum,nimirum *civile*,quod populus, optimates, vel summus imperator constituit, et *canonicum ecclesiasticum*, *pontificium*,quod Ecclesiarum Pastores, et Pastorum princeps, et caput pro recto commissi sibi gregis regimine sanxerunt. Adhaec utrumque tam civile, quam Canonicum ius in *expressum* εγγραφον *scriptum*, et *tacitum* αγραφον *non scriptum* dispesci solet, quod iam viderat Aristoteles, qui ius vocat το κατα γραμματα, και το κατα ηθη: *secundum scripta, et secundum mores*, sive *consuetudines*.

De iure divino naturali

V. Ius Naturae est *legum complexio a Deo per rectam rationem universo generi humano promulgatarum circa ea, quae facienda, vel omittenda sunt.* Recta igitur ratio medium illud est,quo leges nobis suas suprema ratio aperit. Unde quae iure naturae hominibus vel praecipiuntur, vel vetantur, sunt ad legem comparata per se bona, vel mala, scilicet vel ad hominis conservationem, perfectionemque suapte natura prosunt, vel eumdem destruunt, deterioremque reddunt. Ac proinde contingere nequaquam potest, ut quae bona sunt, mali, et quae mala sunt, boni unquam induant naturam.

VI. Et sane 1. scriptae sunt in archetypis supremae rationis ideis, in immutabilibus divinae voluntatis regulis praeceptiones eae, quas proinde necessario summa voluntas iubet, ne sibi ipsi adversari videatur. Adhaec 2. ius naturae quum Deum habeat auctorem,et Deus sit sapientissimus aeque, ac sanctissimus, et in sua Sapientia, et sanctitate immutabilis, plane nequit, quae sapienter, et sancte iussit optima, justa, et aequa unquam in mala, iniusta, et iniqua commutare.

VII. Hinc elegantissime, et si unquam aliud egregie Cicero (1): *est quidem vera lex, recta ratio naturae congruens, diffusa in omnes,constans, sempiterna, quae vocet ad officium iubendo, vetando a fraude deterreat. Huic legi nec abrogari fas est, neque derogari ex hac aliquid licet, neque tota abrogari potest. Nec vero aut per senatum, aut per populum solvi hac lege possumus. Neque est quaerendus explanator, aut inter-*

(1) Lib. de rep. III, apud Lactant. inst. div. lib. IV. cap. 8.

pres ejus alius. Nec erit alia lex Romae, alia Athenis, alia nunc, alia posthac, sed et omnes gentes, et omni tempore, una lex et sempiterna, et immutabilis continebit. Unusque erit communis quasi magister, et imperator omnium Deus. Ille legis hujus inventor, disceptator, lator, cui qui non parebit, ipse se fugiet, ac naturam hominis adspernabitur. Hoc ipso luet maximas poenas etiamsi caetera supplicia, quae putantur, effugerit. Post haec divina poene hominis verba, ut Lactantius subdit, a veritatis notitia remoti videntur ii, qui cum Leibnitio (1) mutabile ius naturae fingunt.

VIII. Forte id innuere voluerunt, scilicet quaedam jure naturae ita esse constituta, ut mutationem aliquam subire videantur. At in his non ius naturae mutatur, sed ea ipsa, de quibus jus illud constituit, quaeque mutationi sunt obnoxia, commutantur. Ita homini vitam adimere homicidium est, ut est furtum res alienas surripere, quae voces vitium involvunt; actum nempe privata auctoritate contra alterius vitam, aut bona. Verum si Deo jubente, et vita impio, et avaro bona auferantur, neque homicidium, neque furtum erit, quia haec Dei consilio fiunt, qui vitae auctor, et rerum supremus Dominus est. Hinc uti Scholastici loqui amant, quidam actus ita jure naturae sunt vetiti, ut nulla unquam circumstantia cohonestari possint, secus vero alii. Prioris generis sunt mendacium, perjurium, prava in Deum, aut proximum voluntas etc. posterioris homicidium, furtum etc. Id quod non intelligendum, quasi vitia permittantur, sed potius, quae alias essent vitia, omnem prorsus malitiam exuere; mutatur enim materia legis, non lex, iuris obiectum, non forma.

IX. Iam vero quum omnia propter semetipsùm operatus sit Deus, et Deus ipse infinita, qua praeditus est, bonitate, omnes homines, quos condidit, velit esse quam felicissimos: adhaec felicitatem ipsam humanam sine ordinata charitate constare haud posse tam perspicuum sit, quam quod maxime; hinc *ordinata charitas erga Deum, nos ipsos, aliosque homines* principium erit verum, evidens, et adaequatum, quo et divinae voluntati per rectam rationem praecipienti, aut vetanti obtemperabimus, et ipsam felicitatem adsequemur.

X. Porro per ordinatam charitatem nos vel *perfecte*, vel *hypothetice*, vel *imperfecte* ad quaedam agenda, aut omittenda obligamur. Hinc quisque videt officia promanare vel *perfecta*, sive absoluta, vel *hypothetica*, vel *imperfecta*. Priora vulgo dicuntur iustitiae, ultima humanitatis, et beneficentiae, media nunc iustitiae, nunc beneficentiae, prout res ipsa sese offeret.

1. Iustitiae officia sunt, e. g. Deum interno, externoque cultu, ut creaturas decet, venerari, seipsum servare, alios non laedere, sive suum cuique tribuere.

2. Hypothetica sunt non praetermittere quaedam divini cultus indicia alias non praecepta, si grave scandalum inde capiant fratres: sic Daniel non omisit statis horis versus Hierusalem preces fundere, licet contra urgeret regis praeceptum. Tum vitae iactura subeunda est, ubi aliter peccatum adversus Deum declinari nequeat: hoc praestito officio infiniti ho-

(1) Diss. de principiis Iur. Nat. adversus Coccejum.

mines martyrii palmam promeruerunt. Demum iusto bello hostes interficere, urgente necessitate ad vitam sustinendam furari, officia sunt hypothetica, non absoluta iuris naturae. Quod discrimen si non neglexisset Salmasius, erroris utique romanos iurisconsultos non arguisset, ut qui furtum admittere naturali iure prohibitum autumarent, quamquam nec ratio furti in necessitate extrema locum habet, ubi iuxta primaevum iuris principium omnia evadunt communia.

3. Sunt postremo officia humanitatis, vel beneficentiae, quae nobis supersunt indigis earum communicare, peritura apud nos in aliorum convertere utilitatem, alterum, quum possumus, ope, et consilio iuvare, errantem in viam revocare, sitienti aquam, algenti ignem, aestu languenti umbram, fame laboranti panem non negare, et his similia.

De iure gentium

XI. Ex hactenus dictis facile est Ius Gentium definire, quod sit ipsissimum *ius Naturae vitae hominis sociali; et negotiis tam publicis, quam privatis societatum, integrarumque gentium ordinati amoris vinculo coniunctarum adplicatum.* Quum enim status moralis, scilicet quo actiones hominum liberae ab amore ordinato per rectam rationem reguntur, vel hominibus sit connatus, vel ab aliquo hominum facto pendeat, hinc ab uno, eodemque principio duplex ius oriri videtur, *Naturae* scilicet, et *Gentium.* Igitur quisque iam videt statum moralem, qui ab hominum facto pendent, scilicet *ius gentium*, esse homini veluti adventitium. Qualitas enim est, quam singuli homines facto suo sibi eligunt.

XII. Verum quum ius gentium sit ipsum ius Naturae vitae hominum sociali adplicatum, hinc priusquam ad reliqua deveniamus, advertere iuvat, quibusnam de caussis, quibusque gradibus ad societates ineundas animum adpulerint homines. Licet inter homines alter prae altero perfectior sit, vel imperfectior, natura tamen inter se aequales sunt, quum iisdem partibus essentialibus, scilicet mente, et corpore, constent. Status ergo naturalis status est aequalitatis: et quia aequalis in aequalem ius non habet, hinc status naturalis erit quoque status libertatis: *Natura in humanis omnia sunt paria* (1).

XIII. Quid igitur homines ab aequalitatis libertatisque statu ad illum inaequalitatis, ad societatem scilicet impulit? dicam quod sentio. Societas quum 1. sit consensus plurium in eumdem finem, et media eadem ad propositum finem obtinendum necessaria, tum 2. societas sine rectoribus, et subditis fingi non possit; adhaec 3. societas ipsa vel *simplex* sit, vel ex pluribus simplicibus *composita*, hinc quamvis Grotius, Puffendorfius, Hobbesius, Leibnitius, aliique inter se dilitigent; ex sacra tamen historia satis liquet in simplices societates Deum homines coniunxisse, *ut se invicem iuvarent*: in compositas vero homines ipsos coaluisse, *ut se invicem tuerentur*, deo tamen auctore, ratione duce, necessitate suadente. Nam quum vidisset Deus non esse bonum hominem esse solum, fecit Evam adiutorium illi simile (2): ac proinde filiorum, qui ex coniugio procreantur, cum pa-

(1) Varro in fragmen: apud Non. II. 98.—(2) Gen. II. 18.

rentibus societatem Deus ipse instituit, ut filii ipsi inde educationem acciperent; unde vitam habuissent. At compositam civitatis societatem subinde Adae filii constituere, Deo probante, natura ducente, ratione dictante, denique necessitate cogente, qua Cain primus civitatem instituisse videtur, qui ob datam Abelo mortem (1) profugus a Deo sibi ab hominibus timebat.

XIV. Igitur ut se invicem tuerentur, quod rationi consentaneum est, ad compositam societatem impulsi sunt homines. Atque adeo id verum est, ut ipsa Romanae Urbis exordia non aliunde ortum habuerint, quam ex iis, qui vel novarum rerum cupidi, vel scelere aliquo admisso, ex finitimis populis tutandae suae vitae caussa ad apertum a Romulo asylum confugerunt. Verum quia ex ipsa quotidiana consuetudine, et diuturna cohabitatione amicitia oritur, et amicitia, uti Cicero observat, (2) ex pluribus fiat unum, unum idemque sentiendo, et vicissim se iuvando; hac de caussa, ut in simplicioribus sit societatibus, cives nonnulla sibi adiumenta, et humanitatis, beneficentiaeque officia praestant. Quare egregie Apuleius (3) scribit: *civitatem esse coniunctionem inter se hominum plurimorum, in quibus sint regentes alii, alii deteriores coniuncti inter se concordia, atque inde sibi opem, atque auxilium deferentes, iisdem legibus, rectis tamen officia sua temperantes.*

XV. Quare societatum omnium tam simplicium, quam compositarum ea suprema lex est, et institutum ex ipso naturali iure derivatum, nempe ad ea omnia, vel dicenda, vel agenda obstrictus esse socios, quibus positis, veluti mediis, finis, quem vel natura, vel sibi societas ratione dictante proposuit, facile obtinetur, et ad ea omnia vel tacenda, vel omittenda, quae societatis fini adversantur.

XVI. Hinc 1. consectarii loco observandum, quod quum sine consensu ad rationis normam nulla stare societas possit, et quum consensus possit esse, vel *expressus*, vel *praesumptus*, hinc sponte sua fluit triplici modo coalescere societates posse. Sic *expresse* in societatem convenerunt qui primum urbes, vel oppida fundarunt, tacite, qui in urbibus, oppidisque jam fundatis nascuntur, vel qui ex una in aliam urbem domicilium, res, fortunasque suas transferunt. *Praesumptive* demum filii cum parentibus societatem ineunt; praesumitur enim nolle non posse liberos cum parentibus in societate vivere, sine qua ipsi ad omnia impares, nec conservari, nec commode educari possent.

XVII. Hinc 2. quum quaelibet societas sociorum consensu, vel expresso, vel tacito, vel praesumpto ad certum finem tendere debeat, ne brutorum vitam vivant, quumque fines alii, atque alii esse possint: alia quoque, atque alia erunt societatum genera. Quare si iustus, licitusque erit finis, iusta et licita erit Societas, iniusta vero et illicita, si illicitus, et iniustus, erit finis, ideoque segreganda.

XVIII. Hinc. 3. consequitur, quod quum quandoque non singuli homines tantum, sed integrae iam constitutae societates eumdem finem, et media ad eumdem finem consequendum necessaria intendant, quumque consensu oriatur societas: possunt quoque ex pluribus societatibus iam constitutis, tanquam ex moralibus personis sive individuis, maiores, et maxime

(1) Gen. IV. 17. — (2) De Offic. I. 17. — (3) De hab. dot. Plat. II.

compositae coalescere.Sic ex multis inter se consociatis familiis *pagi*, et ex pluribus pagis *urbes*, et ex urbibus *res publicae*, et *regna* existunt. Sic quoque ex pluribus per totum orbem constitutis christianis Ecclesiis una coalescit catholicae Ecclesiae Christiana Respublica: Christo tamen instituente, sanciente, muniente unitatem uno Capite constituto, ut schismatis tolleretur occasio.

De iure divino positivo

XIX. Breviter huc usque exposito *Iure Divino Naturali*, modo de *Iure Divino Positivo*, sive *Revelato* pauca dicamus. Satis constat ex recta ratione sola hoc ius non innotescere, sed a Deo per sacras litteras fuisse promulgatum. Constat quoque adversus Gudlingium *de Iure Naturae*, aliosque idem ius recte in *universale et peculiare* distingui, illud universum humanum genus obstringit, hoc vero genti iudaicae proprium est. Ius enim, quod hebraeis per Moysen praecepit Deus ex vulgata omnium sententia tres in partes dividitur, in praecepta scilicet *iudicialia*, *caeremonialia*, *et moralia. Loquar tibi omnia mandata mea*, *et caeremonias*, *atque iudicia* (1).

XX. Iudicialia praecepta civilem hebraeorum politiam constituebant. Deus enim ex cunctis gentibus Abrahami posteros sibi segregavit, dicens: *eritis mihi in peculium de cunctis populis*, *et vos eritis mihi in regnum* (2). Tum Samueli aegre ferenti, quod hebraei sibi regem dari peterent, respondit: *Non te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos* (3). Hinc profecto videt quisque, hebraeorum regnum θεοκρατιαν potius repraesentasse. Deus enim ipse, perinde ac si dux esset, ac rector illius populi, leges tulit moribus, atque indoli hebraicae gentis conformes.

XXI. Caeremonialia deinde praecepta divinum cultum, sacrificia, sacrosque ritus spectabant, eo tamen modo, ut omnia Iesum Christum ea ex gente proditurum non omnino obscuris signis iudicarent, quare Apostolus (4) *umbram*, ait, *habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum, per singulos annos eisdem ipsis hostiis, quae offerunt indesinenter, numquam potest accedentes perfectos facere.*

XXII. Praecepta demum moralia sunt ipsa iuris naturae mandata: nam quum ipsum ius naturae hominum cordibus a Deo inscriptum pravis gentium moribus fuisset poene deletum, nova sollemniorique promulgatione per Moysen hebraeis in lapideis tabulis exaratum Deus ipse restituit. Si enim certos dies festos excipias quolibet in anno Dei cultui praecipue dicandos, qui ad sabbata lege mosaica reducuntur, quique apud nos ad Dominicos dies sunt redacti, caetera moralia hebraeorum praecepta ne latum quidem unguem a naturalibus mandatis discriminantur.

XXIII. Hinc facile est intelligere ex hisce triplicis generis praeceptis *iudicialia* non omnibus gentibus fuisse imposita. Quisque enim populus peculiares habet mores, et disciplinam, ac proinde peculiares habere debet civiles leges, et iudiciorum formulas. Caeremonialia porro tanquam noctis umbrae, orta iam clarissima Evangelii luce ex iustitiae sole quaquaversus

(1) Deuter v. 31. — (2) Exod. XVIII. 5. — (3) Lib. I. Reg. VIII. 7.
(4) Epist. ad hebr. X. 1.

diffusa, evanuerunt penitus: *lex enim*, ait Apostolus (1), *paedagogus noster fuit in Christo* (2): *qui aufert primum, ut sequens statuat.* Quinimmo sufficienti legis christianae per Apostolos promulgatione, non solum abolita, verum mortifera evasisse concors theologorum sententia est. At non idem de moralibus dicendum. Quum enim nihil a iure naturali differant, quemadmodum ius naturale immutabile est, et universo humano generi fuit a Deo per rectam rationem promulgatum, ut superius diximus, ita et ipsa immutabilia sunt, et obligant omnes.

XXIV. Verum haec eadem *βραχέως breviter* quidem, at aliqua sunt luce perfundenda. Non inficias ibimus 1. nonnulla sive coeremonialia, sive iudicialia hebraeorum praecepta nostris legibus, tum ecclesiasticis, cum civilibus comprehendi, id quod plurimi egregii viri, et prae caeteris Petrus Pithoeus libello, cui titulus: *collatio legum mosaicarum cum romanis*, demonstrarunt. At haec legum, rituumque concordia, partim ex eo oritur, quod non semel homines, quamvis longe temporum, locorumque intervallis dissiti, nec una litterarum saltem communione coniuncti, idem tamen quandoque vetent, vel iubeant, eosdemque ex parte ritus in sacris, easdem in iudiciis formulas servent; partim vero, quod nonnulla ex hebraeorum legibus in civili, vel canonico iure idcirco obtinent, quod vel ab Episcopis, vel a saeculi Principibus in ecclesiastico, vel civili christianorum regimine adoptata sunt, vel potius, ut ita dicam, in novum ius translata. Quare Apostoli in altera hierosolymitana synodo (3), quum post Petrum decrevissent fratribus ex gentibus ad Christi fidem conversis, *nihil ultra imponere oneris* quantum ad caeremonias mosaicas, iis scripserunt: *visum est Spiritui Sancto, et nobis. . . ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, et sanguine, et suffocato, a quibus custodientes vos bene agetis.* Et hoc quidem 1: ut synagoga honorifice ad sepulcrum deferretur. 2: ut ex hebraeis ad fidem conversi firmius in fide starent, se non omnino in diversa omnia translatos existimantes. 3: ut periculum omne arceretur, ne nova Ecclesiae germina in idololatriam, et imbecillium offensionem relaberentur.

XXV. Adhaec et Ecclesiae Apostolorum vestigiis insistens haud pauca, quae ad cultus divini reverentiam, sacrorumque ministrorum munia rectius dirigenda conducere videbantur, adoptavit (4). At haec non tanquam mosaicae legis adhuc vigentis fragmenta, sed tanquam nova Apostolorum, Ecclesiaeque mandata sunt observanda.

XXVI. Verum moralia mosaicae legis praecepta, utpote ipsissima immutabilia naturalis iuris mandata, tantum abest, ut vel minimum nutarint, ut potius firmius constabilita, et penitius a Christo Domino fuerint explicata. Hinc Iesus ipse primigeniam eorumdem praeceptorum intelligentiam explanaturus, clarissime testatus est (5): *nolite putare, quoniam veni solvere legem, aut prophetas: non veni solvere, sed adimplere . . . . iota unum, aut unus apex non praeteribit a lege.*

XXVII. Et profecto praecipua christianae legis praecepta nova non sunt novi iuris vincula, sed 1: ipsius iuris naturae explanationes, cuiusmodi est charitatis praeceptum erga Deum, et homines, quod vanis, et quandoque

(1) Epist. ad galat. III. — (2) Epist. ad hebr. x. — (3) Act. XV.
(4) Cap. 1. et 2. de adulteriis, cap. 1. de furtis. — (5) Matth. V. 17.

erroneis hebraeorum traditionibus involutum ad directum finem direxit Christus. Huc etiam spectant pleraeque evangelicae parabolae, quibus Redemptor noster ad plenius explanandam, atque adeo insinuandam divinae legis indolem uti consuevit. Vel 2: solida, et divina adiumenta, quibus illorum exercitium facilius redderetur: uti sunt Sacramenta a Christo instituta ad virtutes omnes, et praesertim Fidem, Spem Charitatem non philosophico supercilio, et fastu, sed christiana humilitate excitandas, firmandas, fovendasque, quibus veluti alis ad invisibilia futura aeterna serio animum intendamus. Vel 3: fines statuti, quibus praecepta ipsa regantur, ne mutuo se destruant, aut laxata adpareant: rursus, quae pravis interpretationibus labefactata sunt, in pristinam amplitudinem redigantur. Sic illa de diligendis parentibus, de non occidendo, de non moechando, de non furando, in quibus observandis mirum quantum hebraei froena laxaverint, eadem pristinae integritati restituit. Vel demum 4: eorum abrogationes, quae Moyses, ut pervicaces retineret hebraeos, permiserat, ut in libello repudii factum est, quod revocans Christus, ad duritiem cordis hebraeorum permisisse Moysen edixit. Quare ad rem Tertullianus(1): *Christus*, ait, *Dei Creatoris praecepta supplendo et conservavit*, *et auxit*. Et Catechismus romanus (2) haec habet: *certissimum est non propterea his praeceptis parendum esse*, *quod per Moysen data sint*, *sed quod omnium animis ingenita*, *et per Christum Dominum explicata sunt*, *et confirmata*.

XXVIII. Ex hucusque dictis quaedam sunt consectaria deducenda 1. quum ex divino positivo hebraeorum iure Christus Dominus nonnisi *morale*, et restituerit firmius, et plenius explicaverit, proculdubio tum ex veteri, tum ex novo Testamento *moralia documenta* sunt elicienda, iisdemque omnes ex aequo homines obstringuntur.

2. Ius *caeremoniale* futurorum umbra, atque imago, orto iam Iustitiae sole, evanuit quidem: Christus tamen ipse licet minutos, singularesque ritus non instituerit, (hos enim Ecclesiae sponsae suae decernendos reliquit) praecipuos tamen, et essentiales mandavit, qui adumbrata exprimerent, et explicarent. Sic ut aqua, et certa verborum formula in baptismate ablutio fieret, ut manuum impositione Ecclesiae ministri initiarentur, ut panis et vinum secundum Melchisedech sacerdotium in Eucharistico Sacrificio adhiberentur, aliaque pauca Christus ipse constituit.

3. Demum quum cuiusque populi moribus vel maxime ius civile sit adcommodandum, Christiana vero Ecclesia, non unam tantum gentem, ut synagoga hebraicum populum, sed universas prorsus nationes suo ambitu erat comprehensura; tum Christus non terrenum, et periturum, sed ex terrenis, et perituris, unum spirituale, ac aeternum fundaturus regnum venerat, qui Pilato respondit, *regnum meum non est de hoc mundo* (3): hinc iudicialia praecepta quantum ad res civiles non dedit, sed ea pro cuiusque gentis indole, et moribus, at ab ipsis divinis moralibus praeceptis haud remota, saeculi principibus ferenda reliquit.

XXIX. Si eae tantum leges alicuius regis propriae sunt censendae, quae ab ipsomet rege sunt propria manu conscriptae, profecto nec Christi, nec

(1) Lib. de Paten. — (2) Part. III. de Dei praeceptis cap. 1. n. 3. —(3) Ioann. XVIII. 36.

Regis alicuius leges haberemus. At quum contra eae leges saeculi Principibus peculiariter adscribantur, quae eorum voluntate ab regnorum administris sunt conditae, eorumque nutu promulgatae, quis quaeso non intelligit, quod quamvis Christus unquam scripsisse non legatur (quidquid sit de Epistola Abgaro Edessae regi scripta a S. Ephraem syro diacono, et Eusebio caesareensi relata de cuius γνησιωτητι *legitima origine* apud eruditos adhuc sub iudice lis est), attamen quum ipse palam loquens legem suam promulgarit, et in occulto locutus sit nihil (1), quum Evangelium praedicandum mandaverit in universo mundo (2), quum ad Patrem adscensurus Apostolis praeceperit: *euntes docete omnes gentes . . . docentes eos servare omnia, quaecumque mandavi vobis* (3), demum quum post aliquot ab ipsius αναβασει *adscensione* annos ad γνησιαν *legitimam* dictorum, factorumque eius narrationem perpetuo servandam, et ad exorientes confutandas haereses quatuor *evangelia* scribenda inspiraverit, inque *apostolorum actibus, Petri, Pauli, Ioannis, Iacobi, et Iudae epistolis*, ut et in *apocalypsi Ioannis*, quae ad fidelium aedificationem necessaria existimavit, comprehensa voluerit, Ecclesiam denique divinarum traditionum custodem, et vindicem dederit, hac de caussa satis superque Christi lex et conscripta, et promulgata dicenda est.

XXX. Idcirco tenendum est praeter τας γραφας *scripturas* alia multa esse, quae Christus docuit, quaeque Apostoli solo verbo fidelibus tradiderunt: quamobrem Paulus scribit (4): *tenete traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam:* unde facile quisque colliget divinas, apostolicasque traditiones eadem prorsus auctoritate apud fideles pollere, qua divinum, et apostolicum ius, quod sacro novi foederis codice continetur. Si qui plura hac de re noscere aveant, consulant theologos.

De iure humano canonico, et civili

XXXI. Ius divinum vel naturale, vel revelatum pone sequitur *Ius humanum*, quod recte in *civile*, et *canonicum* dividitur. Ius civile egregie et philosophice quidem Caius J. C. definit (5): *Ius quod quisque populus sibi constituit, et cuiusque civitatis proprium est.* Clarissime enim ipsimet romani pernoscebant non unum, sed tot esse civilia iura, quot civitates. Verum quum Roma κατ' εξοχην *per excellentiam* dicatur *urbs*, hinc Ius a romanis sibi constitutum κατ' εξοχην *per excellentiam*, *ius civile* vocari solet. Adhaec quum romanus populus innumeras orbis gentes suo subegerit imperio, iisque ius romanum civitatis communicaverit, hac de caussa, quemadmodum ex pluribus populis, et civitatibus unus veluti populus, et civitas prodiit, et inde aliorum regnorum, vel rerum publicarum adpellatione sublata, unicum conflatum est romanum imperium, ita quoque civitatum, regnorumque peculiaribus iuribus abrogatis, unicum ius romanum apud subiectas gentes diu invaluit, adeoque unicum romanum ius *romani orbis civile* fuit.

XXXII. Verum quum idem prorsus ius sit sive expresso, sive tacito suf-

(1) Ioann. XVIII. 2. — (2) Matth. XXVI. 13. — (3) Matth. XXVIII. 19, 20.
(4) Epist. ad thessal. II. 2. — (5) L. IX. D. de iust, et iure.

fragio constituatur (1): hinc profecto liquet ius civile, sive *scriptum* ἐγγραφον sit, sive *non scriptum* ἀγραφον eamdem obtinere auctoritatem (2). Nam utrumque obligandi vim ab eo habet, penes quem est legislatoria potestas. Verum haec luculentius explanare non est hic locus, dum canonici iuris provincia, quam late patet, sollicito est nobis gradu peragranda.

TITULUS II.

DE IURE CANONICO EIUSQUE DEFINITIONE.

I. Ius *Canonicum* dicitur a graeca voce Κανων, quae quidem generali notione accepta normam, sive regulam denotat, ad quam tum in liberalibus, tum in mechanicis artibus opus quodque exigendum est. Hinc hujusce vocabuli latissimus est usus in omnibus paene scientiis, et artibus. Verum peculiari quadam ratione aeque apud graecos, ac apud latinos auctores *morum regulam*, sive normam significat. Hinc Chrysyppo lex generatim dicitur: Κανων δικαιων, και αδικων *regula iusti, et iniusti* (3).

II. Ius igitur Canonicum recte dicitur a canonibus, quo nomine κατ αντονομασιαν *per antonomasiam* ecclesiasticae constitutiones donatae sunt, quae non secus ac ius divinum, a quo descendunt, ita regunt hominum actiones, ut ultimum finem consequantur. Fugit enim Ecclesia imperiosum *legis* nomen, quod vim civilem, et violentam corporis coercitionem continet, ac potius *canonum* graeca, et leniori voce usa est, nempe regularum, quibus animus regitur, non corpus stringitur. Tum hac voce usi sunt veteres Ecclesiae Patres Apostolum imitati, qui non semel canonis nomen in eadem significatione usurpavit (4).

III. Praeterea a rebus, de quibus tractat, et a personis, quae eo potissimum utuntur, dici etiam consuevit *ius sacrum*, et *ecclesiasticum*: uti quoque ius *pontificium* a potiori ipsius fonte, nimirum auctoritate Romanorum Pontificum, quorum potestate praecipue nititur.

IV. Definitur: *est illud, quod ab Ecclesia per Episcopos, maxime vero per Summum Pontificem ad christianos in Fidei, morum, disciplinae regulis informandos constitutum, adprobatumve est.*

V. *Ab Ecclesia per Episcopos*: Ecclesia quidem non aliis, quam sponsi sui legibus regitur. Iam vero sponsus ille vices suas constitutis Pastoribus, veluti suis vicariis, concredidit: scilicet Apostolis, quibus non docendi modo, praedicandi, et baptizandi, verum et Ecclesias regendi honorem, atque onus est impertitus. Porro in Ecclesiae administratione Apostolis succedunt Pastores, quos posuit Spiritus S., ut loquitur Paulus (5): επισκοπους *Episcopos inspectores speculatores* ποιμαινειν *pascere, regere* Ecclesiam Dei.

VI. *Maxime vero per Summum R. Pontificem*. Sicut enim Christus, licet super omnes Apostolos, veluti firmissimum fundamentum, Ecclesiam construxerit; tamen bono unitatis Petrum caeteris praeferri voluit, et claves regni coelorum ipsi peculiari quodam iure commisit adservandas, ita qui in locum Petri succedit R. Pontifex iure divino universae Ecclesiae ae-

(1) L. XXXII. §. 1. D. de legibus.—(2) L. XXXIV. D. de leg.—(3) Leg. I. Dig. de leg.—(4) Epist. II. ad cor. X: ad galat. VI., et ad philipp. III. — (5) Act. xx.

que primatum, ac sollicitudinem gerit: quare iure suo constitutiones emittit, quibus universa instituitur simul, et adstringitur Ecclesia.

VII. *Ad christianos*, scilicet ii tantummodo Iuris Ecclesiastici vinculis obstringuntur, qui christianae militiae per baptismum nomen aliquando dederunt. *Quid mihi de his*, inquit Apostolus (1), *qui foris sunt iudicare?* Qua de re iudaeos, gentiles, turcas, ius ecclesiasticum non obligat; cui tamen haeretici, schismatici, apostatae, excommunicati subiiciuntur, quippe qui Ecclesiam aliquando ingressi Sacramentorum την σφραγιδα *characterem* retinent, et ad Ecclesiam sine novo Baptismate redire possunt.

VIII. *In fidei, morum, disciplinaeque regulis informandos*. Profecto ecclesiasticae constitutiones, sive in conciliis sancitae, sive a R. Pontificibus emissae, vel Fidei dogmata, vel morum canones, vel disciplinae ecclesiasticae constitutionem spectant. Atque ex hisce omnibus ex aequo per decem priora Ecclesiae saecula ius canonicum coalescebat. Nullum enim tunc temporis theologos inter, et canonistas discrimen. At saeculo XII. canonum facultas in duas abiit disciplinas, quarum altera theologiae, altera iuris canonici nomen sortita est. Illi Fidei, morumque tractatio, ceu proprium peculium datum, isti disciplinae, iudiciorumque ecclesiasticorum materia reservata est. Id quod haud ita intelligas, quasi utrique facultati limites sint constituti, quos praetergredi omnino nefas, sed tantummodo quid potissimum in sua facultate theologi, et quid in sua canonistae spectare debeant.

IX. Quum vero canones, recte observante Gersonio (2), si bene inspiciamus, non sint, nisi conclusiones elicitae, vel illatae ex principiis theologicis, idest ex Evangelio, et aliis libris canonicis per illos, quibus dixit Christus: *qui vos audit, me audit*, vel etiam determinationes loci, temporis, vel modi, quo ius divinum observandum praescribitur, vel denique faciliores eius exequendi rationes, ac ritus, quibus regitur: hinc neutiquam dubitandum, theologiam tanta cum iure canonico adfinitate connecti, ut nisi utraque coniugantur, mutuoque sibi lumen praestent, haud magnae fieri possint in alterutra facultate progressiones.

X. *Constitutum, adprobatumve est*. Vox *constitutum* illas spectat ecclesiasticas constitutiones, quae vel ab Episcopis in synodos convenientibus editae sunt, vel a R. Pontificibus evulgatae, quibus vel fides explicata est, vel morum regulae constitutae, vel ecclesiastica politia disposita. Atque hae ius ecclesiasticum εγγραφον *scriptum* componunt, de quibus mox distinctius agemus. At vocula *adprobatum* eas spectat ecclesiasticas regulas, quae usu potius, moribusque receptae tacita praesulum Ecclesiae auctoritate firmantur, quaeque consuetudines dicuntur, de quibus mox redibit sermo. Adprobari etiam dicuntur, illae ecclesiasticae constitutiones, quae in synodis provincialibus conditae per alias deinceps provincias paullatim vim legis nanciscuntur, praesertim quum R. Pontificis accedat auctoritas. Istud prioribus Ecclesiae saeculis frequenter accidit. In particularibus namque synodis per ea tempora habitis tum pleraeque haereses damnatae sunt, tum morum, ac disciplinae canones constituti, quos caeterae dein Ecclesiae receperunt. Quamobrem Augustinus de haeresi pelagiana: *iam duo con-*

(1) Epist. I. ad cor. V. 12. — (2) Lib. in recomm. licent. in decreto.

cilia, inquit, *ad Romanam Sedem missa sunt: inde rescripta venerunt : caussa finita est*. Tum canones conciliorum orientalium, quos vetus graecae Ecclesiae codex complectebatur, successu temporis per universam Ecclesiam viguerunt.

XI. Atque hinc patet quidnam Ius Canonicum inter, et Civile discriminis intersit.Scilicet illud aeternam hominum beatitudinem,ceu scopum spectat: istud temporaneam tantummodo civium felicitatem. Illud spiritualia, et sacra moderatur: istud politica, et temporalia. Illud Episcopos, ac praecipue R. Pontifices: istud saeculi Principes auctores habet. Ast non negaverim alterum alteri sibi invicem auxilium praestare, namque haud raro et sacri canones ius civile confirmant, vel moderantur, et leges imperatoriae Ius Canonicum sequuntur, vel adjectis poenis exequi praecipiunt. Adhaec aliquando alterum ab altero suppletur, atque adeo in ambiguis interpretationem accipit (1).

TITULUS III.

DE IURIS CANONICI PARTITIONIBUS

I. Ex hactenus dictis profecto patet Ius Canonicum multifariam dividi: et quidem 1: ab ejus origine in *divinum*, et *humanum*. 2: ex diversa, qua viget ratione in *ἔγγραφον*, et *ἄγραφον scriptum*, et *non scriptum*. 3: ex potestatis, a qua conditum est, auctoritate in *generale*, et *particulare*. 4: tandem ex locis, ubi viget, in *orientale*, sive *graecum*, et *occidentale*, sive *latinum*. De priore Iuris Canonici divisione satis actum est titulo superiori: postremam in diatriba isagogica fusius explanavimus: alteram dumtaxat, ac tertiam hic explicandam adgredimur.

II. Ius igitur scriptum, quod etiam *constitutionis* nomine venit, illud est, quod expressa Legislatoris voluntate sancitur, licet non scribatur; uti ex adverso *non scriptum*, quod etiam *consuetudo* plerumque dicitur, illud est, quod moribus christianorum inductum vim legis habet, licet post scriptis demandetur. Igitur iuris scripti, et non scripti discrimen haud inde eruas, quod litteris fuerit consignatum, vel non, sed potius quod expressa legislatoris voluntate fuerit sancitum, vel tacita dumtaxat adprobatum Huius rei evidentissimum est argumentum, quod nec consuetudo in scripturam redacta lex sit, nec lex non scripta consuetudo. Et sane lacedaemonii scriptis legibus usi non sunt, legibus tamen usi sunt (2). Et apud romanos revera lex ferebatur, ubi magistratu rogante: *velitis iubeatis Quirites* etc. populus respondebat: *uti rogas*. Quum igitur legi e accidenti superveniat scriptura, dubio procul ipsi *συσιώδης substantialis* non est.

III. Non negaverim tamen leges scripto tradi, quo innotescant populo a principio, consuetudines vero uso invalescere, nec scripto tradi, nisi sero, quum iam longo usu receptae sunt: hinc *scripta* lex dicitur, *non scripta* consuetudo. Hoc canone constituto profecto liquet, traditiones sive divinas, sive apostolicas, sive ecclesiasticas ad *ius scriptum* omnino referendas, iis exceptis, quae ex usu potius, quam ex lege originem ducunt.

(1) Cap. III. Extr. de novi operis nunciat. — (2) Plutar. in Lycur.

De iure canonico scripto.

IV. Igitur Ius Canonicum scriptum praeter utrumque divinum veteris, ac novi Foederis codicem praecipue constituunt *canones conciliorum*, *constitutiones pontificiae*, et *dicta ss. Patrum*: ita Leo IV relatus a Gratiano (1). De conciliorum canonibus, et constitutionibus pontificiis nonnulla dedimus in diatriba isagogica, at plura hic supersunt animadvertenda.

V. Primum: conciliorum generalium canones, quibus vel Fidei dogmata, vel morum regulae explicantur, et constituuntur, prorsus indubiae sunt auctoritatis, quippe qui in synodis conditi, ad quas totius christiani orbis Praesules conveniunt, ac ipse R. Pontifex Ecclesiae caput vel *αμεσως immediate* per se, vel *μεσως mediate* per suos legatos praeest. Qua de re Ecclesiam universam repraesentant, quam in fidei veritate, et morum disciplina custodienda perpetuo duraturam Christus ipse haud semel pollicitus est.

VI. Secundum: canones disciplinam spectantes quam maximae quoque esse auctoritatis tum ex eo patet, quod aliquando *spiritu Dei conditi* dicti sint, tum vel maxime ex eo, quod ecclesiasticam disciplinam moderari nonnisi Episcoporum praecipuum, ac proprium munus sit. Verum negandum haud est eiusmodi canones pro temporum ratione mutationi subiacere: quo sensu intelligendum illud Augustini (2): nimirum *concilia plenaria priora posterioribus emendari*.

VII. Tertium: concilia provincialia iure suo canones condunt: hanc enim potestatem Episcopi a Christo Domino *αμεσως immediate* accepisse videntur, dum ex Apostoli doctrina ipse *Christus dedit Pastores*, *et doctores in opus ministerii, in aedificationem corporis Christi, ut iam non simus parvuli fluctuantes, et circumferamur omni vento doctrinae* (3). Quinimmo antiquitus concilia non modo provincialia, verum et episcopalia canones edidisse, pluribus demonstrat Petrus de Marca (4). Secutis quidem temporibus occasione falsarum decretalium pedetentim invaluit, ut in conciliis provincialibus, nisi de adsensu R. Pontificis, canones condi nequirent, atque adeo neque ipsa concilia celebrari, verum per Patres tridentinos antiqua libertas revocata est, datumque Metropolitis singulis trienniis synodos provinciae pleno iure celebrare: quas tamen ne evulgarent, nisi prius per Sedem Apostolicam probarentur, mandato Xysti V. sacra congregatio concilii sancivit. Et sane fuit prisci moris conciliorum, etiam particularium canones apostolicis Ecclesiis communicare, maxime vero Romanae, quae centrum est ecclesiasticae communionis.

V. Quartum: apostolicae constitutiones, sive decretales R. Pontificum epistolae ubique vulgatae, ubique, ut par est, receptae, eiusdem sunt auctoritatis, ac ipsi canones. Potestas enim Petro collata pascendi oves, et agnos, fratresque confirmandi ius legum condendarum profecto includit: quam potestatem iam inde a primis Ecclesiae saeculis Romani Pontifices exercuisse historica produnt monumenta. Iam vero fuit in more positum, institutoque Pontificum, nonnisi in synodo saltem dioecesana Romae coacta, graviora expedire negotia, publicasque edere decretales epistolas.

(1) Can. 1. dist. 20. — (2) Lib. II. de Baptis. cap. 3.
(3) Epist. ad ephes. IV. 12. — (4) Lib. VI. cap. XIV. n. 12.

Et sane Pius I. Clerum romanum Christi senatum adpellat: *salutat te senatus pauper Christi apud Romam constitutus* (1). Atqui prioribus seculis Clerus ea ratione *senatus Ecclesiae* dictus est, quod presbyteri *consiliarii* essent *Episcopi* in gravioribus expediendis suae Ecclesiae negotiis (2): *Praesbyteri Apostolorum Christi locum tenent*, *tanquam consiliarii Episcopi*, *et Ecclesiae corona*. Cyprianus (3) suum Clerum vocat *sacrum*, *venerandumque consessum*: tum *epist. VII.* fatetur, *se nihil sine Presbyterorum suorum consilio sua privata sententia unquam gessisse*. Demum Hieronymus (4): *et nos*, inquit, *habemus in Ecclesia senatum nostrum, coetum presbyterorum.*

2. Cornelius (5) scribit se noluisse Maximum, ac reliquos confessores, qui a Novatiani parte steterant, in Ecclesiae communionem recipere, nisi prius presbyterio convocato: *firmato consilio*, *quid circa personam eorum observari deberet*, *consensu omnium statueretur.*

3. Iulius I. (6) diserte scribit se coacto Romae Episcoporum Italiae concilio sententiam pro Athanasio tulisse: *ad praefinitum tempus Episcopi convenere et ejusdem sententiae fuerunt.*

4. Ex S. Leonis *epist. XVI. n.* 7. perspicue constat Romanos Pontifices per singulos annos Episcoporum coetus celebrare consuevisse ad graviora *in commune* tractanda negotia, ut hoc pacto Romanae Sedis constituta ab omnibus custodirentur: verba S. Leonis infra dabimus, ubi de synodis provincialibus agemus

5. Decreta R. Pontificum in maioribus negotiis ex eo potissimum agnoscebantur, quod essent synodaliter probata, et edita. Id evincitur ex Fidei professione, quam novus electus Pontifex ante suam ordinationem emittebat, extatque in lib. diur. R. Pontificum (7). In hac enim dum constituta, et decreta a Romanis Pontificibus praedecessoribus suis se observari profitebatur, eam adhibebat clausulam: *quae synodaliter statuerunt.*

IX. Neque negotium facessat, quod in pontificibus constitutionibus nulla synodi iniiciatur mentio. Id enim probabili, et iusta caussa factum est, fortasse ob Sedis Romanae amplitudinem. Ad rem Iulius I. (8): *quod si illud vos commovit*, *quod solus scripserim . . . . . . in hoc quoque adest probabilis*, *et iusta caussa dilectissimi. Attamen necessum est vobis significare*, *quod etiamsi solus scripserim*, *non ideo mei solius esse illam sententiam, sed et omnium, qui in Italia sunt*, *et qui in his partibus degunt Episcoporum. . . . ad praefinitum tempus Episcopi convenere*, *et eiusdem sententiae fuerunt.*

X. Quod vero vel ipsi Romani Pontifices in synodo graviora non expedierint negotia, congruentes dant rationes Patres synodi constantinopolitanae II. coll. VIII. *licet Spiritus S. gratia*, inquiunt, *circa singulos Apostolos abundaret*, *ut non indigerent alieno consilio ad ea*, *quae agenda erant*: *non tamen aliter voluerunt de ea*, *quod movebatur*, *si oporteret gentes circumcidi*, *definire*, *priusquam communiter congregati divinarum Scripturarum testimoniis unusquisque dicta sua confirmarent . . . . In commu-*

(1) Epist. II. ad Iustum vienn. — (2) Lib. II. cap. 28. — (3) Epist. LV. — (4) In Isai. III. — (5) Ep. ad Cyprian. XLVI. — (6) Epist. ad orient. apud Athan. apol. II. — (7) Cap. II. tit. VIII. — (8) Epist. ad orient.

nibus disceptationibus, quum proponuntur, quae ex utraque parte discutienda sunt, veritatis lumen tenebras expellit mendacii. Nec enim potest in communibus de fide disceptationibus aliter veritas manifestari, quum unusquisque proximi adjutorio indigent. . . . . ipse Dominus dicit: Si duo ex vobis convenerint super terram de omni re. quamcumque petierint, continget illis a Patre meo, qui in coelis est. Ubicumque enim fuerint duo, aut tres collecti in nomine meo, ego cum eis sum in medio ipsorum.

XI. Quintum, qui sacros canones, vel apostolicas constitutiones infringit, cum peccati labe se inquinat, tum poenis se subdit, si quae illis adiectae sunt. Et sane ipsemet Christus tum (1) Apostolos sic adloquitur: *qui vos audit, me audit, qui vos spernit, me spernit* (2): tum mandatorum Ecclesiae contemptorem ab Ecclesia arcendum praecipit, id quod etiam Apostolus iubet (3): *si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, et ne commisceamini cum illo.* Qua de re Coelestinus Papa epistola ad Episcopos per Apuliam, et Calabriam constitutos in hunc modum decernit: *Nulli Sacerdotum liceat canones ignorare. nec quidquam facere, quod Patrum possit regulis obviare:* et concilium chalcedonense (4): *regulas, sanctorum Patrum per singula nunc usque concilia constitutas proprium robur obtinere decrevimus.* Tum synodus Nicena II. (5): *regulas, quae sanctae catholicae, ac apostolicae Ecclesiae, tam a SS. Apostolis, quam ab orthodoxorum universalibus, ac localibus conciliis tradita sunt, servare, ac custodire profitemur..... Omnes, qui christiano censentur vocabulo, poenis, et damnationibus, et e diverso receptionibus, et iustificationibus, quae per illas prolatae sunt, et definitae, subiici canonice decernentes.* Idem quoque imperatores fassi sunt. Unus audiendus Iustinianus (6): *sancimus vicem legum obtinere sanctas ecclesiasticas regulas, quae a sanctis quatuor conciliis expositae sunt, aut firmatae.... praedictarum quatuor synodorum dogmata, tamquam sanctas Scripturas accipimus, et regulas, sicut leges, observamus.*

XII. Quod tandem spectat ad ss. Patrum sententias: profecto ad eas in negotiis per canones, et decretales non definitis recurrendum esse decrevit Leo IV (7). Id quod non sine delecto intelligas: neque enim omnes ss. Patrum sententiae eiusdem sunt auctoritatis, et momenti. Quamobrem operae pretium est aliquot canones constituere.

1. Canon: ubi Patres ad obscura Sacrae scripturae loca, tanquam interpretes accedunt, eorum sententiae permagni faciendae sunt: adeo nempe ut adversus unanimem Patrum sensum sacras literas interpetrari qui audeat, maxime temeritatis merito accusetur (8).

2. Canon: ubi vero sententiam ex divina, atque apostolica traditione non interrupta serie venientem proferunt: tunc quo maior erit eorumdem in idem dogma consensio, eo potioris erit auctoritatis, immo etiam infallibilis accedente Ecclesiae consensu. Etenim potissimum per Patres, qui singulis saeculis scripta ediderunt apostolicas traditiones Ecclesia dignoscit.

3. Canon: dicta SS. Patrum, auctorumque ecclesiasticorum, qui singu-

(1) Luc. cap. X.—(2) Matth. cap. X.—(3) Epist. II. ad thes. III.—(4) Can. I. —(5) Can. I.— (6) Nov. CXXXI. cap. I. — (7) Can. 1. dist. 20.—(8) trid. sess. IV.

lari doctrina, ac pietate olim floruere, origine sua vim legis non habent. Ad legem enim condendam non solum scientia, verum et potestas requiritur, uti ad rem Gratianus (1). Ea tamen maximi aestimanda sunt, quippe quae antiquis explicandis canonibus, ac veteri ecclesiasticae disciplinae adsequendae non parum praestant adjumenti De sententiis ex libris poenitentialibus, gestis Romanorum Pontificum, et ecclesiastica historia deprompLis idem esto iudicium.

De iure canonico non scripto.

XIII. Ius Canonicum non scriptum *αγραφον* proprie dicitur *consuetudo* cuius tanta vis est, ut quum fuerit rationabilis, et legitime inducta *scriptae constitutionis* loco habenda sit (2). Atqui plura ad legitimam consuetudinis firmitatem requiruntur. 1: Iuri divino, ac ethicae christianae non adversetur (3). Quidquid enim contra ius naturae, vel divinum inducitur, id non consuetudo, sed detestabilis abusio dicenda est.

2. Temporis diuturnitas, nimirum spatium decem annorum, ubi sit praeter canonem; at vero spatium saltem quadraginta annorum, ubi sit contra canonem. Ita receptior canonistarum sententia (4). Tum consuetudinem adversus canonem nunquam receptum spatio decem annorum praescribi, ac etiam minori, docent Fagnanus (5), aliique.

3. Frequentia actuum canoni abrogando adversantium: qui sane Antonii Fabri sententia (6) *δικαστικως iudicialiter* probandi sunt per unam, duas, vel tres ad summum turmas, quarum singulae decem testibus constent.

4. Tacitus populi consensus, qui moribus ius novum, quo obstringatur, inducere velit. Quamobrem ab Hermogeniano consuetudo adpellata est *tacita civium conventio* (7). Unde piae, diuturnaeque fidelium ieiunandi, vel orandi observationes consuetudinem non pariunt, quippe quod populo animus non sit iis sese obligandi.

5. Tandem requiritur legislatoris scientia, et tolerantia (8): neque enim consuetudo praescribitur, ubi legislator reclamet.

XIV. Tria hic omnino animadvertenda. Primum: tridentinae synodi decreta non posse contraria consuetudine abrogari, et quidem praevias consuetudines, etiam immemorabiles, saepissime ipsamet synodus abolevit. Tum aeque antea inductas, ac in posterum inducendas simul reiiciendas decrevit Pius VI. binis constitutionibus: altera scilicet, qua confirmavit eiusdem concilii acta, altera evulgata die 13. kal. mart. an. 1565.

XV. Secundum consuetudini legitime inductae minime derogari per legem posteriorem, nisi id expresse caveatur. S. Basilius (9) agens de poenis canonicis, consuetudinem aliquando ipsis canonibus praeferendam docet: *utrumque igitur*, inquit, *scire nos oportet, et ius scriptum, et consuetudinem, et iis insistere, quae non amplectantur rigorem traditionum*

(1) Princ. dist. XX.—(2) Can. VI., et VII. dist. 12.—(3) Can. III. et VII. dist. 8; et cap. ult. de consuet.—(4) Cap. XXV de verb. signif. cap. 5. de offic. Ordin. in VI., et L. II. et III. cod. quae sit longa consuet.—(5) Cap. I. de tregua, et pace n. 31.—(6) In cod. lib. IV. tit. XV. defin. 14.—(7) L. XXXV. Dig. de leg.—(8) Cap. XVIII. de praebendis.—(9) Epist. ad Amphiloch. cap. 1.

canonicum. Id quod in caussa fuisse videtur, cur tridentini Patres in decretis *de reformat*. consuetudines immemorabiles diserte abrogarint.

XVI. Tertium: laicorum consuetudinibus, quibus ecclesiastici non adhaeserint, clericos haud obstringi (1). Si tamen velint, in favorabilibus uti posse, nonnulli docent canonistae, nec desunt, qui laicalibus locorum consuetudinibus clericos aeque, ac laicos teneri sentiunt (2).

De Iure Canonico generali, et particulari

XVII. Ius Canonicum sive *εγγραφον scriptum*, sive *αγραφον non scriptum*, et generalis, et particularis speciem induere potest. Ius *αγραφον*, sive *consuetudo* generalis habebitur, si omnes christiani orbis gentes ex aeque eam observaverint. At si in quibusdam tantum provinciis ea fuerit adoptata, tunc particularis omnino erit. Sic antiquissimus Ecclesiae mos, ut christiani die dominica stantes orarent, et ieiuniis abstinerent, generalis erat consuetudo (3). At ex adverso ieiunium sabbatarium particularis erat Ecclesiae Romanae consuetudo.

XVIII. Consuetudines generales semper in Ecclesia servatae apostolicae institutioni merito adscribuntur. Qui enim tot, tantae, tamque dissitae Ecclesiae in idem solis moribus consensissent placitum, ea praesertim aetate, quando in christianos gentium furor saeviebat, nisi apostolica praeivisset institutio? Ad rem Augustinus (4): *quod universa tenet Ecclesia, nec in conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi apostolica auctoritate institutum, rectissime creditur*. Igitur generales illae, et antiquissimae Ecclesiae consuetudines ad ius scriptum referendae. Quod vero a Patribus interdum consuetudines adpellatae fuerint, ea ratione factum est, quod assiduo Ecclesiarum usu ad posteros dimanarint.

XIX. Ius canonicum *εγγραφον scriptum* generale complectitur quidquid legis vim habet in universa Ecclesia. Hinc quae Apostoli ad fideles instruendos scriptis mandarunt, canones conciliorum generalium, ac demum R. Pontificum decretales Fidei *δογματα dogmata* adferentes, aut morum, disciplinaeque regulas praescribentes Ius Canonicum generale constituere nemo non videt.

XX. Contra vero canones conciliorum, sive nationalium, sive provincialium, epistolae canonicae veterum Patriarcharum, aut Metropolitanorum, Episcoporum statuta, necnon epistolae decretales R. Pontificum ad peculiares Ecclesias, provinciasque datae ius particularae constituunt, quippe quae vim legis non obtinent, nisi apud eas provincias, in quibus concilia celebrata, aut ad quas epistolae illae datae sunt.

XXI. Hic autem pauca sunt observatu digna. 1: ius generale potest in particulare converti, si scilicet apud plures Ecclesias in desuetudinem abeat, perduret tamen in una, aut altera Ecclesia. Quemadmodum 2: ius particulare potest generale effici, si nimirum ab Ecclesia universa receptum fuerit, aut oecumenicae synodi statuto, aut R. Pontificis constitutione, aut

(1) Cap. IX. de foro compet. — (2) Cap. III. de eo, qui mittitur in poss. — (3) Tertul. de corona cap. III. August. Ep. 86 ad Casulanum. —(4) Lib. IV de Bapt. cap. IV.

denique ex ubique probata, ac obtinente consuetudine. Hoc autem 3: non ulterius, quam ad disciplinae regulas produci potest, quippe quae ob diversas locorum, personarum, ac temporum vicissitudines mutationi sunt obnoxiae. Quod de regulis Fidei nemo audet pronuntiare, quae ut ait Tertullianus, *immobilis est*, *et irreformabilis*.

XXII. At enim 4: si ultima ecclesiasticae historiae monumenta excutias, invenies profecto concilia particularia haud raro fidei dogmata, morumque canones sanxisse: quae tamen ad Ecclesiam universam omnino spectare videntur: quare iuris generalis potius, quam particularis nomen obtineant par est. Verum advertendum puto huiusmodi concilia, aut dogmata iam tradita, et catholicae Ecclesiae fide firmata iterum promulgasse, ex quo nihil aut incrementi, aut detrimenti Ecclesiae immutabilis fides passa est, aut nova dogmata, novosque morum canones edidisse; atque haec ius *καθολικον generale* constituere nequivere, nisi aperto, tacitove aliarum Ecclesiarum consensu roborata. Hinc certe est, quod haereses trium priorum saeculorum, licet a particularibus conciliis proscriptae, tamen ab universa Ecclesia damnatae censentur.

De Rescriptis

XXIII. Iuvat hic pauca de rescriptis subnectere, quae veluti tertium Iuris Canonici genus constituunt, scilicet *speciale*, sive *singulare*: et sane inter partes, a quibus, et contra quos impetrantur, veluti pro legibus habentur, et vim paene legum obtinent. Rem nostram quod spectat, rescripta apostolica dicuntur R. Pontificum epistolae ad lites ordinandas, vel ad largienda beneficia editae. Illa *iustitiae*, haec *gratiae* rescripta dicuntur.

XXIV. Ut rescriptum plenam vim habeat plura requiruntur, quae videri possunt apud Fagnanum (1): praecipue vero, ut non sit per obreptionem, vel subreptionem, impetratum. Per obreptionem, impetrari dicitur, quum veritas in supplici libello secundum iuris regulas exponenda reticeatur, uti ex adverso dicitur impetrari per subreptionem, ubi falsum fuerit expressum. Profecto rescripta ita impetrata nullius sunt roboris (2).

XXV. At inquies: quid ubi vel falsum expositum, vel verum silentio praetermissum in caussa non sit, cur R. Pontifex rescriptum elargiatur? Hac in re distinctione opus est. Qui enim dolo, ac fraude verum tacet, aut falsum exponit, is profecto caret prorsus impetratis. At rescripto legitime utetur, ubi illa falsi suggestio, aut veri suppressio, nonnisi ab ignorantia, aut ab simplicitate acciderit (3).

XXVI. Adhaec quid iuris, ubi dolosa subreptio, aut obreptio partis duntaxat rescripti caussa fuerit? Atqui adhuc rescriptum est invalidum, et quidem in fraudis poenam. Unde ibidem: *in suae perversitatis poenam nullum ex illis litteris commodum consequatur.*

De Privilegiis

XXVII. Ad speciale, sive singulare ius canonicum videntur quoque re-

(1) Tit. de rescriptis. — (2) Cap. XX. de rescriptis. — (3) Cap. XX. ibid.

ducenda privilegia. Privilegium lex est privatis data, sive, ut loquitur Isidorus (1): *privilegia sunt leges privatorum, quasi privatae leges. Nam privilegium ita dictum est, quod in privatum feratur.* Id quod ex Gellio videtur sumpsisse Isidorus (2), qui leges a privilegiis in eo distinguit, quod illae generalia iussa sint ad universos cives pertinentia: haec vero sint privata privatos, singulosque homines spectantia. Et sane veteres *priva* dixerunt, quae nos singularia dicimus (3).

XXVIII. Haud vero inde deducas privilegia nonnisi singulis impartiri hominibus. Etenim possunt etiam, vel uni communitati tribui, aut collegio (4), vel certo generi personarum, veluti minoribus, clericis, religiosis, militibus, vel etiam peculari alicui loco, uti monasterio, Ecclesiae, hospitali. Unde dividi solent in personalia, et localia, sive realia.

XXIX. Illud hic animadvertendum, privilegia certae alicui personae collata ipsam duntaxat respicere, nec ad alias ulla ratione extendi posse, unde dicuntur etiam temporalia. Quae vero communitati tribuuntur, vel certo personarum generi, quaeque personalia indefinite dici consuevere, perpetua esse, atque illi hominum coetui, aut collegio perpetuo adnexa, id quod de localibus etiam intelligas.

XXX. Quo caute, ac rite privilegiis utamur, in iisdem exponendis, sive interpretandis nonnullae a canonistis servandae praescribuntur regulae, ex quibus praecipuas duntaxat hic paucis dare non pigeat. 1: privilegia iuri communi adversantia strictam requirunt interpretationem (5), ita tamen, ut aliquid conferant (6). Neque enim inane contulisse privilegium princeps censendus est.

2. Qua de re privilegia, quae tangunt ius concedentis, latissime interpretari licet: censentur enim esse beneficia, eiusmodi plerumque sunt principum concessiones: *beneficium imperatoris, quod a divina scilicet eius indulgentia proficiscitur, quam plenissime interpretari debemus* (7).

3. Privilegia, quae alterius ius laedunt, licet a Principe impartita, stricte tamen sunt interpretanda (8). Ad rem Ulpianus (9): *quoties aliquid in publico fieri permittitur, ita oportet permitti, ut sine iniuria cuiusquam fiat, et ita solet princeps permittere.*

4. Privilegia licet miserabilibus personis concessa, adhuc tamen ita sunt accipienda, ut inde alteri iniuria non irrogetur. Neque enim iura patiuntur, ut unius inopia alterius iniuria sublevetur, nec quod ex parte aliquibus miserabilibus personis conceditur, ad alterius iniuriam redundet. Fagnanus (10).

TITULUS IV.

DE CONCILIIS.

I. Concilia latine, graece σύνοδοι *synodi* dicta coetus sunt catholicorum episcoporum ad constituendum de caussis ecclesiasticis Fidem, mores,

(1) Etymolog. V. 18. — (2) Noct. X. 20. — (3) Gellius ibid. — (4) Cap. II. de privil.
(5) L. XXXV. Cod. de inoffic. test. — (6) Cap. XVI de verb. signif. — (7) L. III. de const. princ. — (8) Cap. XIX. de privil. — (9) L. II. § 10. D. ne quid in loco pub. — (10) In cap. XVIII. de rescriptis.

aut disciplinam spectantibus legitime coacti. Eadem notione apud veteres aeque graecos, ac latinos auctores coetus deliberandi, vel decernendi caussa instituti συνοδοι et concilia dicebantur. Συμμαχοι απο των κοινων συνοδων βουλευοντες *foederati in communibus conventibus deliberantes* (1). *Quae opiniones in senatu, et apud populum, et in omni coetu, concilioque proferri possunt:* Tullius *de finibus*.

II. Quatuor conciliorum, sive synodorum genera a christianis auctoribus passim recenseri, generalia scilicet, nationalia, provincialia, et dioecesana in diatriba isagogica iam diximus: tum quaenam ea sint ibidem satis explicavimus. Iam vero placet hic ακριβοτερως in eadem inquirere. Sit igitur primo.

De conciliis generalibus

III. Ad concilium generale graece οικουμενικον dictum omnes convocandi sunt totius christiani orbis Episcopi. Porro romani duntaxat pontificis, et quidem iure divino, ius est ex necessariis caussis, et ex voto totius Ecclesiae generale concilium indicere. Et sane quisnam praeter solum romanum pontificem, qui *caput* est, et *primas totius Ecclesiae* tantam sibi vindicare quiverit, aut unquam vindicavit auctoritatem, ut omnes catholicos Episcopos ad concilium venire iubeat? Id professi sunt patres concilii constantinopolitani I (2), Nicolaus I (3) ad gallicanos Antistites, et Hincmarus rhemensis (4): *sic igitur*, inquit, *universales synodi specialiter apostolicae sedis auctoritate convocantur.*

IV. At inquies: octo priora oecumenica concilia in Oriente habita imperatores indixisse vel ipsi ecclesiastici scriptores manifeste produnt. Verum in huiusmodi edictione potius Ecclesiae, quam imperii elucebat auctoritas, Romani namque pontificis erat de urgenti, ac necessaria convocationis caussa iudicium ferre, Ecclesiarum pericula, necessitates, ac vota tum excipere, tum expendere, et Episcoporum non corpora, sed animos obstringere, et ad accessum ad generale concilium obligare. Imperatorum vero iustam pontificis voluntatem terrore contra iniquos communire, Episcopos reluctantes adigere, volentes ac libentes commeatu iuvare, interdictum de conventiculis, principe insciente, agendis in eiusmodi caussa tollere. Uno verbo interior convocandae synodi auctoritas ad pontificem pertinebat, exterior ad imperatorem: illa animos obligabat, haec vero executionem urgebat.

V. Atque hinc Rufinus (5) scribit nicaenam synodum ab Imperatore *ex sententia sacerdotum* convocatam. Et patres concilii constantinopolitani III (6). aperte fassi sunt Constantinum, et Sylvestrum P. magnam in Nicaea synodum convocasse. Unde Valentinianus Imperator ab Episcopis hellesponti, et bythiniae rogatus, ut cogendae synodi veniam daret, respondit: *sibi, qui unus ex laicorum numero erat, non licere se eiusmodi negotiis interponere, ideoque Episcopos seorsim per se ubicunque libitum esset, posse in unum convenire* (7).

(1) Thuc. Lib. I — (2) Epist. ad Damasum apud Theodoretum lib. V. hist. cap. IX. — (3) Epist. XXXVIII. — (4) Op. LV. cap. XX. — (5) Lib. I. cap. I.
(6) Act. XVIII. — (7) Sozomenus lib. VI.

VI. Igitur imperator custos est, et vindex exterior, pontifex primas, et caput interior, et utroque sic regebatur Ecclesia, ut et intus vim auctoritatis internae, et extra vim potestatis externae, ut vim, et fulcimentum suum aeque sentiret. Et sane imperatores, nonnisi petentibus, et suggerentibus R. Pontificibus concilia indixere: *si pietas vestra*, scribit Leo M. (1) *suggestioni ac supplicationi nostrae dignetur annuere, ut intra Italiam habere iubeatis episcopale concilium* etc: tum patres concilii constantinopolitani I. (2): *iam vero*, inquiunt, *quoniam nos, quo fraternam vestram erga nos charitatem declararetis, concilio, voluntate, ac nutu Dei romae coacto nos veluti membra propria per Deo amantissimi imperatoris litteras arcessivistis.*

VII. At quorsum petitio illa episcoporum, ac suggestio, qua imperatores rogabantur, ut synodi celebrandae darent facultatem? profecto pluribus ex caussis.

1. Quod vetitum essèt publicos agere conventus inconsulto principe, ne quid detrimenti respublica pateretur (3).

2 Quod Ecclesia non adeo bonis abundaret, ut Episcopi ad concilia suis sumptibus coire potuerint. Ferebat igitur, ut imperatores concilia edicerent, ut simul Episcopis vehicula, et alimenta praeberent : *his omnibus* (Episcopis, eorumque comitibus presbyteris, diaconis etc.) *quotidie annonas praeberi imperator mandaverat* (4).

3. Quia imperatores synodos indicentes ad confirmanda, vel exequenda, etiam civilibus poenis, decreta sese obstringebant. Ceterum nullum ius ecclesiasticum sibi tribuebant. Unde Constantinus M. Patres nicaenos sic est adlocutus: *vos in iis, quae intra Ecclesiam, ego in iis, quae extra geruntur, Episcopus a Deo sum constitutus* (5) quod et professus est Marcianus Imperator in concilio chalcedonensi (6).

VIII. Generalibus conciliis praeesse R. Pontificum ius est. Et sane omnibus oecumenicis synodis, sive in oriente, sive in occidente celebratis praefuerunt vel per se, vel per suos legatos Osium synodo nycaenae tamquam legatum Sedis Apostolicae praefuisse dubitat Tillemontius (7) quod Eusebius, Socrates, et Sozomenus, qui Vitum, et Vincentim Sylvestri papae vices implevisse testantur, de Osio tantummodo scribant, quod synodo interfuerit, nec ullus antiquus historicus ante Gelasium cyzigenum, qui V. exeunte saeculo scripsit, illam Osio tribuat praerogativam.

IX. Verum quod primus omnium, etiam ante Vitum, et Vincentium, synodi decretis subscripserit, inde probabili saltem coniectura efficitur synodo praefuisse, et quidem vice Sylvestri papae. Neque enim alio titulo synodo oecumenicae orientali praesederit, quippe qui simplex Episcopus hispanus, omnibusque, qui synodo intererant patriarchis, exarchisque inferior.

X. Tum vice Coelestini papae synodo ephesinae praefuit Cyrillus Alexandrinus (8), S. Leo (9), Coelestinus ipse (10), tum Cyrillus (11). Vice S.

(1) Epist. XII. ad Theodosium.—(2) Epist. ad Damasum.— (3) L. XV. cod. de Episcopis et clericis.—(4) Eusebius Lib. I. cap. IX.—(5) Eusebius in vita Constant. Lib. IV cap. XXIV.—(6) Act. VI.— (7) Lib. III. cap. 24. — (8) Nota IV. in syn. nicaen —(9) Act. I. — (10) Epist. 43. — (11) Epist. ad Cyrillum: — (12) Epist. ad Coelestinum.

Leonis praefuerunt concilio chalcedonensi. Paschasinus, et Lucentius Episcopi, Bonifacius, et Basilius praesbyteri (1). Idem de aliis conciliis intelligas, uti patet ex eorumdem actis, uno excepto constantinopolitano, cui nulli interfuere rom. Sedis legati, quia eadem de caussa contra macedonium Damasus P. synodum Romae habebat, uti patet ex mutuis Damasi, et patrum constantinopolitanorum epistolis.

XI. Synodis oecumenicis cum Episcopis praesbyteri quoque, diaconi, aliique inferiores clerici interesse consueverunt. Id de nicaena testatur Eusebius (2): *praesbyterorum, qui eos Episcopos comitati sunt, diaconorum, acolythorum, aliorumque complurium numerus iniri vix potest.* Tum ex eodem Eusebio (3) habemus in Constantini *tractoriis*, sive litteris invitatoriis aeque praesbyteros, ac Episcopos ad concilium convenire imperiali mandato fuisse iussos. At Episcopi sedebant, sedebant et praesbyteri, sed vel a tergo, vel in sellis dimissioribus, dictis quandoque *thronis*, vel *cathedris secundis*, vel *inferioribus* (4): diaconi, aliique inferiores clerici stabant (5).

XII. Presbyteri, et diaconi ad synodos conveniebant, vel cum haereticis disputaturi, ac iuridicum fidei communis testimonium contra ipsos laturi, uti in nicaena synodo Athanasius adhuc diaconus (6), vel ut procuratores absentium Episcoporum suffragium daturi, uti ex actis conciliorum nicaeni, constantinopolitani I., et arelatensi I. evincitur. Quinimmo in synodo constantinopolitana I. Cyclus lector subscribit nomine Atarbii provinciae ponti polemoniaci Episcopi.

XIII. Iam vero iudicium auctoritatis in synodis ferre iure divino Episcoporum tantummodo ius est, praesbyteris iudicium doctrinae permitti solet: auctoritativum nempe pastorum primi ordinis proprium, doctrinale vero caeteris etiam secundi ordinis commune. Etenim aiebat Theodosius I. iunior (7): *illicitum est ei, qui non sit in ordine ss. Episcoporum, ecclesiasticis immisceri tractatibus.* Et sane solis Episcopis iure divino omnium Ecclesiarum sollicitudo incumbit, quippe qui iure divino constituti sunt *pastores, et doctores in opus ministerii, in aedificationem corporis Christi* (8).

XIV. In synodo quidem basileensi subscripserunt quoque praesbyteri, tum in conciliis florentino, et tridentino suffragium etiam tulere abbates, generales ordinum praepositi. At potuit ipsis ex privilegio Ecclesiae illud ius tribui, quo iure divino nonnisi Episcopi fruuntur, uti quoque speciali privilegio iisdem in regulares sibi subiectos iurisdictio quasi episcopalis concessa est.

XV. Canonica examinis forma in conciliis servanda haec est. 1: ut sit libertas in iudiciis. Acta enim per vim, et metum ipso iure sunt irrita, et fraus illata iudicibus obreptitium facit iudicium, atque adeo coactorum sententiae sunt potius sensa cogentium. Qua de re patres ariminenses sic loquentes inducit Hieronymus (9): *putavimus sensum congruere cum verbis,*

(1) S. Leo epist. ad eamdem synod. — (2) Lib. III. cap. 8. — (3) Lib. X. cap 5. (4) Nazianz. de vita p. 6. — (5) Conc. elib. in praefat.
(6) Eusebius lib. VI. cap. 37, — (7) Epist. ad ephes. conc. — (8) Epist. ad ephes. IV. 12. — (9) Dial. adversus Lucifer.

nec aliud in Ecclesia Dei, ubi simplicitas, ubi pura confessio est, aliud in corde clausum esse, aliud in labiis proferri timuimus. Decepit nos bona de malis existimatio.

2. Ut sit sufficiens examen ad normam Scripturae, et Traditionis. Hoc de synodo nicaena diserte testatur Athanasius (1), et Sozomenus (2), de Ephesina Vincentius Lirinensis (3), et ex eiusdem actis perquam perspicuum est. Tum constantinopolitana II. suas omnes definitiones sic concludit: *haec ita recte confessi sumus, quae tradita nobis sunt tam a divinis scripturis, quam a ss. Patrum doctrina, et ab his, quae definita sunt de una, eademque fide a praedictis sanctis quatuor conciliis.*

3. Ut sit moralis iudicantium unanimitas. Pius IV. epistola ad patres in synodo tridentina congregatos eos monuit, ut *illas tantum ederent definitiones, in quas patres unanimi consensu conspirarent.* Tum eadem semper fuit veterum conciliorum praxis, ut non prius sancirentur canones, quam omnes, vel fere omnes advocati Episcopi subscribere parati essent.

XVI. Iure igitur concilium, sive potius latrocinium ephesinum reiectum, ac reprobatum est. In eo enim et vis illata, et examen neglectum, et ὀρθοδοξότεροι *maxime orthodoxi* Episcopi e synodo expulsi.

XVII. Ius autem canonicum in caussis conciliaribus ordinem dictat Et quidem 1. ut reus citetur, audiatur, excutiaturque. Patres ephesini Nestorium ter ad synodum vocari voluere: *quoniam nihil*, inquiebant, *ex iis omnibus, quae ad ecclesiasticum ordinem pertinent, praetermittere par est* (4).

2. Ut instrumenta accusationum expendantur, et cum norma doctrinae communis conferantur. Id in synodo carthaginensi sub Aurelio an. 412. in caussa Pelagii accurate servatum est, unde pelagiana ψευδόγματα *falsa dogmata*, et detecta, et damnata sunt. Id quod quum Zosimus Romanus pontifex, ac patres diospolitani neglexissent, nil mirum, quod Pelagium ab haeresi, cuius nomine accusabatur, absolverint. Tum constat quanta diligentia in synodis Asiae Montanistarum doctrina expensa fuerit (5).

3. Demum, ut iudicium feratur conceptis verbis, et ad unum sensum determinatis. Athanasius (6) *contra asianam haeresim decretis*, et Theodoretus (7) pluribus exponunt, quanta animi contentione patres nicaeni in id incubuerint, ut fidem de verbi divinitate adversus arianorum vafritiem disertis verbis constituerent; ad quod vocem ὁμοούσιον *consubstantiale* selegerunt, qua simul et catholicum dogma adstruitur, et ariana haeresi destruitur.

XVIII. In subscriptionibus hic ordo servandus. Editis decretis primus omnium subscribit R. Pontifex, vel qui eius vices gerunt Apostolicae Sedis legati: tum Patriarchae, dein Metropolitae, aliique Episcopi. Unde in synodo nicaena, Osius, Vitus, et Vincentius Sedis Apostolicae legati primi omnium subscripsere: tum Alexander Alexandriae, Eustathius Antiochiae, Macarius hierosolymorum Patriarchae, demum Metropolitae, aliique Episcopi servata sedium dignitate.

(1) Ep. ad afros. — (2) Lib. I. cap. 12. — (3) Comm. cap. 2.
(4) Acta concilii act. 1. — (5) Euseb. lib. V. cap. 7. — (6) Ep. de nicaen. syn.
(7) Lib. I. cap. 8.

XIX. Verum aliquot ab hinc saeculis cardinalibus omnibus, etiam episcopali charactere carentibus, praerogativa data est suffragii, subscriptionis, tum etiam sedis supra episcopos, quo iure in conciliis lugdunensibus I., et II. primo potiti sunt.

XX. Imperatores etiam, ac reges aliquando per semetipsos, saepius per legatos, oratoresque suos conciliis oecumenicis adfuere, atque adeo, quod ad loci honoratioris dignitatem, praefuere, iisdemque post Episcopos subscripsere, et quidem permagno ecclesiae, reique publicae bono, et plaudentibus Patribus, uti patet ex actis conciliorum, praesertim orientalium: *expedit* (inquit card. de alliaco de reform.) *quod reges, et principes mittantur ad generalia concilia, non ad onerandam, et confundendam, sed ad honorandam et confortandam ecclesiam, et ad ea, quae ibi decreta fuerunt, quantum in eis est, exequendum.*

XXI. Concilia generalia in iis, quae ad Fidem, et mores spectant, ex divina promissione nulli esse errori obnoxia late probant theologi. Verum quae disciplinam respiciunt eiusmodi sunt, ut obligent quidem omnes, ubi fuerint promulgata, at decursu temporis, immutatis regionum περιςάσεσι *circumstantiis*, corrigi, variarique possint, et in his quidem capitibus *concilia priora posterioribus* emendantur, quum experimento aperitur, quod latebat (1).

XXII. Quin et conciliorum non ea mens unquam fuit, ut salutaribus alicuius regionis, vel provinciae institutis, privilegiis, aut inveteratis consuetudinibus nova velint decreta opponere, sed contemperare. Atque hac forte de caussa accidit, ut tridentini concilii capita nonnulla, nonnisi contemperata recipiantur. Praeterea sciendum est Philippum II. Hispaniarum, et Neapolis regem iussisse quidem decreta synodi tridentinae in regno neapolitano evulgari, et exequi, ut patet ex eius mandato (2). At deinde data epistola duci Alcalà neapolis proregi (3), eidem significavit mentem Patrum tridentinorum non fuisse decretis conciliaribus de disciplina praeiudicium inferre regiis iuribus, idque episcopos hispanos e concilio redeuntes adseverasse.

XXIII. Quae vero alicubi executioni mandata non sunt, ipsa romana sede indulgente, actum id est salva maiestate concilii: quum decreta, quae disciplinam spectant, annuente pontifice, regni consuetudinibus aptari, et contemperari haud absonum videatur. Certe S. Leo M., salva maiestate concilii oecumenici chalcedonensis, reiecit Can. XXVIII. eiusdem synodi, quo aequalia privilegia concedebantur episcopo constantinopolitano in provincias Ponti, Asiae, et Traciae, ac Episcopo Romano in Ecclesias suburbicarias. Aiebat enim: *synodum convenisse ad Fidem vindicandam contra perfidiam eutychianam, non ad serviendum cupiditati anatolii episcopi constantinopolitani* (4). Neque ad id adduci potuit precibus Patrum chalcedonensium, Iuliani Episcopi cohensis sui legati, ac ipsius imperatoris.

(1) August. lib. III. conf. cap. 7, et lib. II. de Baptismo cap. III.—(2) Die 17. Iulii. ann. 1564. — (3) Die 3 Iulii 1566. — (4) Epist. LXXX. ad Anatolium.

De conciliis provincialibus

XXIV. Annis singulis per unamquamque provinciam bis in anno concilia celebrari praecepit synodus nicaena (1), ut communiter omnibus simul Episcopis congregatis graves Ecclesiarum provinciae discuterentur quaestiones. Hunc canonem renovarunt concilia antiochenum (2), et chalcedonense (3), eiusdemque meminit S. Leo m. (4) universis Episcopis per Siciliam constitutis: *quia saluberrime*, inquit, *a Sanctis Patribus constitutum est, binos in annis singulis episcoporum debere esse conventus, terni semper ex vobis ad diem III.* Kal. *octobris Romam fraterno concilio sociandos indissimulanter occurrant: quoniam adiuvante gratia Dei facilius poterit provideri, ut in Ecclesiis Christi nulla scandala, nulli nascantur errores, quum coram beatissimo Apostolo Petro id semper in commune tractandum fuerit, ut omnia ipsius constituta, canonumque de creta apud omnes Domini sacerdotes inviolata permaneant.*

XXV. Ex hac S. Leonis auctoritate profecto liquet Romanos pontifices per singulos annos Episcoporum coetus celebrare consuevisse ad graviora in commune tractanda negotia, ut hoc pacto romanae sedis constituta ab omnibus custodirentur.

XXVI. Et sane recte observante card. Bellarmino (5): *primis sexcentis, vel octingentis annis Summi Pontifices ad graviora negotia diiudicanda cogebant concilia nationalia episcoporum Italiae.*

XXVII. Verum labeute tempore quum difficile videretur bis in anno concilia provincialia celebrari, hinc primo Iustinianus imperator (6), dein et synodus quinisexta (7) permiserunt, ut saltem semel in anno propter ecclesiasticas emergentes quaestiones Episcoporum synodus fieret in loco, quem metropolitanus Episcopus aptiorem iudicaverit. Id quod postea ratum habuit synodus VII (8).

XXVIII. Eamdem moderationem Ecclesia quoque latina paullatim admisit, uti patet ex conciliis toletano III (9), et parisiensi VI (10), tum et ex S. Gregorio (11). Quod sensim adeo invaluit, ut innocentius III in synodo lateranensi IV. praecipiens, ut *metropolitani singulis annis cum suis suffraganeis provincialia non omittant celebrare concilia*, adiiciat, *sicut olim a ss. Patribus noscitur constitutum* (12).

XXIX. Tandem synodus tridentina, cui summopere cordi erat veterem collapsam disciplinam, qua fieri posset, instaurare, cum ex una parte videret abusionum, ac vitiorum inundationem synodorum provincialium neglectui magna ex parte adscribendam, tum ex altera antiquum hac de re Ecclesiae morem de integro inducere quam difficillimum esse decrevit (13), ut metropolitanus quolibet saltem triennio synodum in provincia sua cogere non praetermitteret.

XXX. Caussae, de quibus in synodis provinciae antiquitus agebatur,

(1) Can. V. — (2) Can. XX. — (3) Can. XVIII. — (4) Ep. XVI. cap. 7. — (5) Lib. I. de clericis cap. XVI. — (6) Nov. CXXXVII. Cap. IV. — (7) Can. VIII. — (8) Can. VI. — (9) Can. XVIII. — (10) Can. XXVI. — (11) Lib. VII. ep. 3. — (12) Cap. XXV. de accusat. — (13) Sess. XXIV. de ref. cap. 2.

erant 1. si qua nova haeresis, si qui novus error erupisset, ut statim ubi natus, ibidem episcopali iudicio confossus emoreretur. Lucius II (1). 2. Num excommunicationes ab Episcopis recte, ac iuste inflictae fuerint (2), 3. *Ut qui se laesos ab Episcopis existimarent, synodi experirentur iudicium* (3). 4. Ut res, quae dubitationem haberent, absolverentur (4). 5. Ut concilii generalis statuta reciperentur, promulgarentur, et ad mores provinciae adcommodarentur. 6. Interdum etiam ut materiam in concilio generali definiendam aut disculerent, aut praepararent. 7. Denique ut vitia corrigerentur, moresque ad optimam, sacrisque canonibus conformem disciplinam componerentur (5).

XXXI. De synodorum provincialium auctoritate fusius theologi: illud hic παρεργως *obiter* iuvat animadvertere, hasce synodos per octo priora Ecclesiae saecula ordinarium veluti fuisse tribunal ad diiudicandas canssas, non modo presbyterorum, monachorum, clericorum, et laicorum, si quid contra clericos haberent, verum etiam episcoporum, ac ipsius metropolitani, et quidem iudicio definitivo. 1. Quod putarent eo loci caussam terminandam, ubi et reus haberetur, et accusator, et testes. 2. Quod accusatoris, testium, ac rei ipsius anteacta vita nota Iudicibus indicium, vel exceptio obiecti criminis esse posset. 3. Quod iuxta leges, consuetudines, et canones in ea regione receptos, contra quos reus deliquerat, iudicium ferendum esset: videsis *epistolam Episcoporum Africae ad Zachariam Papam*.

XXXII. Ius convocandi concilium provinciale, Metropolita impedito, vel Ecclesia metropolitana vacante, ad episcopum suffraganeum seniorem devolvitur (6) Tum si quis suffraganeorum iusto detineatur impedimento, procuratorem mittat cum litteris excusatoriis, alias communione privetur (7): Episcopis vero exemptis eligendus est aliquis vicinus Metropolita; ad cuius provinciae concilium accedant (8). Demum Archiepiscopi suffraganeis carentes (uti in regno neap. lancianensis, et rossanensis) quod possint cum Abbatibus *nullius* suae dioecesis synodum provincialem celebrare, censuit aliquando sacra congregatio. At contrarium decisum fuit in synodo romana an. 1725. ex sententia Francisci Pitoni, quum sint Archiepiscopi mere honorarii (9).

XXXIII. Inter synodos provinciales post tridentinum habitas, eminent quinque mediolanenses a S. Carolo Borromaeo celebratae, neque postremum merentur locum binae neapolitanae, altera a Mario Carafa ann. 1579, altera a cardinali Cantelmo an. 1699. coactae. Verum concilia provincialia mediolanensia a Summis Pontificibus per litteras in forma brevis adprobari consueverunt, quum alia tantummodo recognoscantur, et emendentur a sacra congregatione concilii ad praescriptum Xysti V (10).

XXXIV. In Italia cogi vetitum concilia provincialia inconsulta Sede Apostolica, vel sacra Congregatione concilii, tum eorumdem confirmationem a

(1) Cap. IX. de haeret. — (2) Syn. nicaen. can. v.
(3) Syn. antioch. Can. XX. — (4) Eadem. syn. antioch. ibidem. — (5) Cap. XXV. de accusat. — (6) Fagnanus ad cap. XXV. de accusat. n. 17.
(7) Conc. carthag. V. apud Gratian: can. X. dist. 18. — (8) Trid. sess. XXIV. de ref. cap. 2. — (9) Bened. XIV. de synodo dioeces. lib. II, cap. IV. — (10) Fagnanus ad cap. I. de summa Trin. cap. LXVIII.

Sede Apostolica petendam esse docet card. de Luca (1). Qua de re cardin. Cantelmus Archiep. neap. epistola nuncupatoria ad Innocentium XII. profitetur, synodum provincialem ipsomet papa auctore celebrasse: tum constitutiones synodales ad sacram Congregationem concilii transmisit, qua rescriptum est nihil correptione dignum iis contineri. At ex altera parte regiae quoque potestatis beneplacitum requiritur, ut totius alicuius provinciae episcopi simul congregentur.

XXXV. Synodis provincialibus presbyteros quoque antiquitus interfuisse, et cum Episcopis consedisse veterum conciliorum acta demonstrant, praesertim illiberitani, arelatensis I., etc., quinimmo ex quorundam romanorum conciliorum actis apud iustellum in bibliotheca iuris canonici (2) illud colligi videtur, presbyteros suffragium quoque sub episcopis tulisse, et quandoque iisdem paene formulis, ac Episcopos subscripsisse.

XXXVI. Ad concilium provinciale ex tridentino (3) non modo omnes provinciae Episcopos, verum et alios, qui de iure vel consuetudine interesse debent, convenire omnino oportet. Conciliis provincialibus neapolitanis non modo Episcopi interfuere nolanus, acerranus, isclanus, puteolanus, et aversanus exemptus, Canonici Ecclesiae cathedralis neapolitanae, ac procuratores capitulorum cathedralium provinciae, verum et *universus clerus tam civitatis, quam dioecesis ibidem ad synodum provincialem celebrandam per edictum respective vocatus, ac legitime congregatus est* (4).

De synodo dioecesana

XXXVII. Episcopi antiquitus veluti synodum dioecesanam habebant, ubi cum suis presbyteris de gravioribus dioeceseos negotiis tractabant. Presbyteri enim episcopi senatum constituebant. Hinc. conc. carthag. IV (5). decrevit: *ut Episcopus nullius caussam audiat absque praesentia clericorum suorum, alioquin irrita erit sententia Episcopi, nisi clericorum praesentia confirmetur*. Eiusmodi conventus antiquitus *presbyteria*, et *concilia civilia* dicti, saepius per annum ab Episcopis cogebantur, quum non deessent identidem graviora quaedam dioeceseos expedienda negotia. At labentibus saeculis primum bis quotannis, dein semel duntaxat cogi coeperunt; id quod probavit synodus lateran. IV. sub Innocentio III (6), et restituendum iussit tridentinum (7).

XXXVIII. Synodum dioecesanam iure indicit Episcopus electus, et confirmatus, haud vero Archiepiscopus, antequam pallium recipiat (8), neque Episcopus titularis (9), 7. neque vicarius generalis, nisi speciali ab Episcopo commissione muniatur (10): 8. neque vicarius capitularis, nisi post annum ab proxime habita synodo (11), 9. neque vicarius apostolicus, nisi de licentia S. Sedis (12), 10 Porro Praelati inferiores tertiae speciei, nimirum qui iurisdictionem quasi episcopalem in locum, aliquem exer-

(1) Disc. III. ad concil. trid. — (2) Tom. I. pag. 250. — (3) Sess. XXIV. de ref. cap. 2. — (4) Syn. II. prov. an. 1699. — (5) Can. XXIII.
(6) In cap. XXV. de accusat. — (7) Sess. XXIV. de ref. cap. 2. — (8) Bened. XIV. De synod. dioec. lib. II. cap. 5 et 6. — (9) Ibid. cap. VII. (10) Ibid. cap. VIII. — (11) Ibid. cap. IX. — (12) Ibid. cap. X.

cent, aut plura loca a cuiuslibet Episcopi dioecesi omnino separata , recte possunt synodum dioecesanum celebrare, ubi alias illam legitime celebrasse constet. Hoc privilegio fruitur in nostro Regno Abbas Cassinensis (1) , II. Qui vero huiusmodi iure carent, eligant Episcopum , ad cuius synodum accedant.

XXXIX. Synodo dioecesanae interesse oportet 1. archipresbyteros , vicarios foraneos, parochos , aliosque curam animarum habentes , atque etiam praelatos inferiores, licet *nullius*, qui territorium ab episcopali omnino avulsum non habent. 2. Regulares, qui curam animarum in suis Ecclesiis exercent. 3. Superiores Regularium, quorum monasteria Episcopis tanquam Sedis Apostolicae delegatis , subiiciuntur. 4. Canonicos cathedralis, et collegiatarum : uti quoque omnes alios Ecclesiae cathedralis beneficiarios. 5. Reliquos etiam dioeceseos beneficiarios, aliosque praesbyteros, et clericos, ubi in synodo de morum reformatione agendum sit,vel de capitibus clerum universum spectantibus, vel de decretis synodi provincialis evulgandis. 6. Tandem fratres capellanos sacrae religionis hierosolymitanae curam animarum habentes : id quod potiori iure de sacerdotibus illis saecularibus intelligendum , qui Ecclesiis parochialibus eidem religioni adnexis aliquando praeficiuntur.

De synodis regiis et mixtis

XL. Hactenus explicatis quatuor conciliorum generibus, duo alia adiici posse monet Benedictus XIV (2), *regia* nimirum,*et mixta*, scilicet ex *provincialibus , et dioecesanis*.

XLI. Concilia regia, dicta interdum *comitia*, ea sunt , quae ex Episcopis aeque constant, ac ex optimatibus, et comitibus regni, ut omnium suffragiis leges condantur ad utramque politiam , ecclesiasticam scilicet , et civilem constituendam. Huius generis concilia frequentia fuisse constantinopoli observat Thomasinus (3) frequentissima vero in galliis satis constat. Namque pientissimi gallicorum reges,ac praecipue Carolus M. et Ludovicus Pius , recte observante Balutio (4) nihil grave decernebant sine Episcoporum , et magnatum consilio, quod ipsimet fatebantur in suis edictis , quorum vetustissima formula edita a Bignonio (5) haec erat: *nos una cum apostolicis viris Patribus nostris Episcopis , optimatibus , caeterisque palatii nostri ministris*, etc. Regiis hisce conciliis vel Princeps praeerat, vel vice regia comes palatii (6). Eiusmodi quoque fuisse videtur conventus praelatorum comitum, et baronum huius regni neap. habitus in planitie S. Martini Brutiorum ann. 1283., in quo Carolus II. andegavensis Caroli I. sui parentis vicem gerens capitula 46. evulgavit , de quibus iam satis in diatriba isagogica (7).

XLII. Illud hic omnino animadvertendum, in regiis hisce conciliis , li-

(1) Ibid. cap. XI. — (2) De syn. dioec. lib. I. cap. 1. — (3) De vet., et nova Ecc. disc. par. II. lib. III. cap. 46. — (4) In notis ad capitul. regum franc. tom. II. col. 1028.—(5) In notis ad Marculphum. Lib. I. cap. 25. — (6) Bignonius ibid. —(7) Part. IV. n. XXIV.

cet ubi de civili politia ageretur, aeque Episcopi, ac comites conspiraverint, attamen in ecclesiasticis discutiendis, finiendisque negotiis praecipuas Episcoporum fuisse partes, id quod tum ex pluribus; tum vel maxime ex eorundem actis evincitur, in quibus plerumque decretorum Fidem, moresque spectantium auctoritas, nonnisi Episcopis tribuitur, tum regem, et optimates iisdem tantummodo consensisse adiicitur. Qua de re canon X. synodi Suessionensis an. 744. a Pipino convocatae sic concipitur: *si quis hoc decretum, quod viginti tres Episcopi cum aliis sacerdotibus, vel servis Dei una cum consensu Principis Pipini, vel optimatum francorum consilio constituerunt, transgredi voluerit*, etc. Porro hic Principis, et optimatum consensus mirum sane quantum conferret, quum civilis potestatis auxilio, et Episcoporum sanctiones facilius executioni mandarentur, et collapsae disciplinae felicius, ac facilius mederi posset.

XLIII. Concilia mixta quod spectat, profecto in antiquis ecclesiasticis monumentis concilia quaedam occurrunt a romanis pontificibus habita, quibus praeter clerum urbis Romae, Episcopi aliquot interfuere, aliique viri Ecclesiastici, qui in Urbe fortuito versabantur. Eiusmodi fuisse videtur concilium romanum ann. 251, de quo Cornelius (1) haec scribit: *omni igitur actu ad me perlato placuit contrahi Presbyterium. Adfuerunt etiam Episcopi, qui et hodie praesentes fuerunt*, etc. Concilium quoque ab Agathone Papa in basilica constantiniana congregatum est ex sexdecim Episcopis, et universo Clero romano pro componendis rebus Ecclesiae Britannicae. Tum synodus occurrit a Gregorio M. habita, cui subscripsisse legimus Episcopos duos et viginti, et presbyteros tres supra triginta. Iam vero hi Episcoporum, presbyterorumque coetus provinciae romanae concilia recte dici posse videntur. Presbyteros enim una cum Episcopis synodis provincialibus aliquando interfuisse, atque adeo synodicis definitionibus subscripsisse iam supra observavimus. Porro concilia mixta omnino dicenda videntur, quae tum alibi, tum vel maxime in pluribus regni neapolitani civitatibus aliquando Romani pontifices celebrarunt, quam nulla Episcoporum totius vel provinciae, vel dioeceseos Romanae indictio, sive convocatio praecessisset, at duntaxat Clero romano, sive Cardinalibus, nonnullisque diversarum provinciarum Praesulibus, qui praesto erant, ex tempore congregatis. Eiusmodi sunt amalphitanum an. 1059. sub *Nicolao II.* bariense ann. 1094 sub *Urbano II*: decem beneventana, scilicet I. ann. 1059. sub *Nicolao II.*, tum alterum ann. 1061. sub *eodem*, III, ann. 1062 *Alexandro II.* IV. ann. 1075. sub *Gregorio VII.* V. ann. 1087. sub *Victore III.* VI. an. 1091. sub *Urbano II.* VII. an. 1108. sub *Paschale II.* VIII. an. 1112. sub *eodem*, IX. an. 1117. sub *eodem*, ac postremo X. an. 1119. sub *Callixto II*: tria capuana I. an. 389. sub *Siricio*, II. an. 1087. sub *Victore III.*, III. an. 1118. sub *Gelasio II*, cyperanum an. 1114. sub *Paschale II.* melphitanum an. 1089. sub *Urbano II.*, sipontinum ann. 1050. sub *Leone IX*; tria troiana I. an. 1089 sub *Urbano II.* II. an. 1093. sub *eodem*, ac tandem III. an. 1115. sub *Pa-*

(1) Epist. ad Cyprianum 46.

sehale II., et si quae sunt alia. Videsis Cabassutium (1), et cl. Gagliardum (2).

XLIV. Illud hic tantummodo cum Thomasino (3) libet animadvertere, Constantinopoli, quum satis magno numero Praesules ibi continenter versarentur, quandam veluti perpetuam fuisse synodum, cui regiae urbis Antistes praesidebat, ac difficiliores quasque Ecclesiae orientalis caussas cognoscebat, ac definiebat. In eiusmodi synodo Nectarius constantinopolitanus Episcopus de caussa iudicavit Agabii, et Gabadii, qui de Bostrensi in Arabia episcopatu contendebant (4). Chrysostomus Gerontium nicomediensem in Bythinia Episcopum deposuit (5), aliaque graviora negotia identidem discussa, ac definita occurrunt.

TITULUS V.

DE PROMULGATIONE CONSTITUTIONUM ECCLESIASTICARUM

I. Ecclesiasticae constitutiones, ut vim legis adquirant, promulgentur necessum est. *Leges enim sacratissimae, quae constringunt hominum vitas, intelligi ab omnibus debent, ut universi praescripto earum manifestius cognito, vel inhibita declinent, vel permissa sectentur* (6). Hinc S. Thomas sic ratiocinatur: *lex imponitur aliis per modum regulae, et mensurae. Regula autem, et mensura imponitur per hoc, quod adplicatur his, quae regulantur, et mensurantur. Unde ad hoc quod lex virtutem obligandi obtineat, quod est proprium legis, oportet quod adplicetur hominibus qui secundum eam regulari debent: talis autem adplicatio fit per hoc, quod in notitiam eorum deducitur ex ipsa promulgatione: unde promulgatio ipsa necessaria est ad hoc, quod lex habeat suam virtutem* (7). Unde Innocentius I. ignoscendum duxit clericis qui in diaconio, vel presbyterio incontinentes fuerant, ubi novam Siricii Papae constitutionem in eorum provinciae non commeasse constiterit (8) Patet igitur promulgationem omnino requiri, ut novae constitutiones roboris firmitatem consequantur.

II. Promulgandi formam quod spectat, Iustinianus imperator (9) constituit, ut novae sanctiones, non modo in urbe principe, verum et in provinciis indicerentur. Hinc (10) leges pro disciplina ecclesiastica per semetipsum latas a singulis Metropolitis, et Episcopis in propria cuiusque Ecclesia promulgandas iussit, id quod probavit Gregorius magnus (11).

III. Et quidem istiusmodi consuetudo semper in Ecclesia servata est, tum quod ad conciliorum decreta, tum quod ad R. pontificum constitutiones. Quare controversia de poenitentia, et reconciliatione lapsorum in synodo romana an. 253. definita litterae datae sunt ad Episcopos universos, ut totius orbis catholici Praesules observarent, quod a cathedra Petri etiam

(1) Dissert. de urban. et popular. syn. — (2) Instit. Iur. Can. Lib. I. tit. VI. cap. I. — (3) Par. II. lib. III. cap. 43. — (4) Sozomenus ius orient. part. I. pag. 247. — (5) Lib. VIII. cap. 8. — (6) L. IX. cod. de legibus. — (7) I. II. q. 90 art. 4. in corp. — (8) Can. II. dist. 82. — (9) Novel. LXVI. — (10) Nov. VI., et XLVIII. — (11) Ep. ad Mauritium imp. lib. II. ep. 62.

vacante praeceptum fuerat (1). Tum synodus nicaena litteras encyclicas dedit ad Episcopos, qui synodo non interfuerant, decreta, et gesta synodalia significantes (2). Eumdem morem in reliquis etiam conciliis, praesertim oecumenicis servatum produnt acta conciliorum in *collet. labbaeana.* Demum concilio toletano XVI. (3) decernitur: *unusquisque Episcopus universis suae dioecesis aeque laicis, ac clericis simul congregatis intra sex menses decreta concilii reserare non moretur.* Idem confirmasse videtur concilium lateranense IV., ubi praecepit, ut per locorum Praesules evulgaretur lex, quae continetur in *cap.* XIII. *de poenitentia, et remissione.*

IV. Hinc cardinalis Caietanus, Suaresius, Panormitanus, aliique apud Petrum de Marca (4) docent, constitutiones ecclesiasticas in singulis provinciis, locisque ita indicendas, ut earum notitia moraliter valeat ad universos populos, quibus feruntur, pervenire.

V. Iam vero licet in Ecclesia haec semper viguerit consuetudo, mos tamen paullatim Romae inolevit novas evulgandi constitutiones pontificias tantummodo per adfixionem transumptorum ad valvas basilicarum urbis, et cancellariae apostolicae, curiaeque generalis in monte citorio, et in acie campi flori, ea adiecta clausula, qua scilicet declaratur *omnes ubique fideles sola publicatione romana ad pontificias exequendas constitutiones perinde obstringi, ac si personaliter singulis significatae fuissent.* At clausulam istam in voluminibus Iuris Canonici omnino ignotam observant plures iureconsulti., qui iustinianaeam promulgationis formam ad legis valorem requirunt. Defendunt vero alii, maxime canonistae ex eo, quod ea clausula promulgationem in provinciis non excludat, apposita tamen de stylo ad adfectatos ignorantiae praetextus removendos.

VI. Denique facta legitima, ac sufficienti promulgatione lex generalis sive pontificia, sive regia obligare incipit post bimestre, nisi aliter legislator expresse edixerit (5). Idque iure etiam neapolitano obtinere plures tribunalis mixti sententiae, ac regis Caroli Borbonii sanctiones demonstrant. At statuta synodalia intra angustum unius dioecesis ambitum servanda obbligant *statim* a promulgatione (6): verum *τὸ statim* morale est, non physicum, prudentis arbitrio aestimandum pro locorum, hominumque circumstantiis.

VII. Promulgata lege expectanda non est arbitraria populi acceptatio: utraque enim sive ecclesiastica, sive civilis potestas a Deo est, nec pendet a populi arbitrio saepe in partes scisso, ne respublica labatur in anarchiam. Quod autem Gratianus ait (7), *moribus utentium leges confirmari*, id de quadam *facti* duntaxat confirmatione accipiendum est, haud vero *iuris*, scilicet exclusa contraria consuetudine, qua legi derogari posset. Huc facit thesis ab Alexandro VI. proscripta (8) : *populus non peccat, etiamsi absque ulla caussa non recipiat legem a principe promulgatam.*

(1) S. Cyprian Epist. LII. ad Antonianum. — (2) Socrat. lib. I. cap. 9. — (3) Can. VII.—(4) Lib. II. de conc. cap. XV. n. 2.
(5) Nov. LXVI. § I. cap. ult. ne clerici, cap. XXV. de sententia excommunicat.
(6) Bened. XIV. de syn. dioeces. lib. VIII. cap. 4. — (7) Ad calcem can. III. dist. IV. (8) Dec. an. 1665. n. 28.

De placito regio in executione legum ecclesiasticarum

VIII. Placitum regium, sive regium *exequatur*, est *decretum Regis, eiusque sanctioris consilii*, *quo vel sinit*, *vel iubet Sedis Apostolicae*, *vel romanae curiae decreta*, *decretales*, *rescripta in suis ditionibus publicari*, *ac exequi*.

IX. Et sane eo tendit regium placitum, ut ratione ad populi mores adcommodata ea removeantur obstacula, quibus litterarum apostolicarum executio, vel impediri, vel retardari posset. Hinc Ecclesia ab incunabulis fere legum suarum executionem imperatoribus commendavit. Extat constantini M. constitutio, qua non modo petentibus, ac plaudentibus Episcopis, synodi nicaenae decreta sua auctoritate firmavit, verum et anathema adversus arium prolatum infamiae poena auxit, *porphyrianosqe* vocari, idest christiani nominis osores, et hostes, arianos iussit, eorumque libros publice concremari (1). Tum patres concilii constantinopolitani I. epist. ad Theodosium: *rogamus* inquiunt, *tuam clementiam*, *ut per litteras quoque tuae pietatis confirmetur concilii decretum*. Patres concilii ephesini (2) Theodosium ad confirmanda concilii decreta sic invitant: *iubeatis*, *ut ea*, *quae constituta sunt ab oecumenica*, *et sancta synodo ad pietatis confirmationem contra nestorium*, *et eius impium dogma suum robur obtineant adsensu vestrae pietatis stabilita*. Patres chalcedonenses datis epistolis ad Marcianum, et Pulcheriam synodalia acta referunt, ac decretorum petunt confirmationem: id quod Marcianus tribus evulgatis edictis praestitit, poenis in clericos, et in laicos adiectis, qui illis adversari auderent. Concilium constantinopolitanum II, Iustinianus (3) pluribus confirmat, tum concludit Mennae patriarchae praecipiens, ut ad metropolitas suae dioeceseos mittat, quae *sacerdotio visa sunt*, *et ab imperio confirmata*. Ταтε τῃ αρΧιεροσυνῃ δοξαντα, ταтε υπο της βασιλειας κεκυρωμενα. Constantinus pogonatus (4) synodi VI. decreta more veterum principum suo edicto se confirmasse scribit, id quod adeo gratum fuit Leoni, ut in haec verba Constantino gratulabundus rescripserit: *synodi igitur sententia*, *et imperialis edicti censura*, *tamquam ancipiti spiritus gladio*, *cum priscis haeresibus etiam novae pravitatis error expunctus est*. At quid plura in re ecclesiasticis monumentis adeo testata? eo igitur primo tendit placitum regium, ut litterae apostolicae felicius, ac facilius exequi possint.

X. Huc accedit et alia ratio, ne scilicet falsae apostolicae litterae executioni mandentur non sine sedis apostolicae infamia, ac populi offendiculo. Cautum id in pluribus regnorum constitutionibus ad augmentum ecclesiasticae maiestatis, et securitatem populi christiani.

XI. Nec abludit et ea ratio, quod aliquando per obreptionem, vel subreptionem quaedam sive decreta, sive rescripta sollicitentur, quae deinde executioni mandari non possunt sine evidenti partium detrimento, ac notoria iustitiae offensione.

XII. Adhaec ipsi pontifices, ut rescribatur, permittunt, si quandoque in

(1) Socrates Lib. I. cap. 6. — (2) Act. V. — (3) Nov. XLII. — (4) Ep. ad Leonem II.

publica iura, et privilegia illa impingant, ut monuit Pius II. (1): *quod si in aliquo praeiudicatum tuis iuribus putas, parati sumus tuae celsitudini iustitiam cum omni benignitate administrare.* Eadem habet Alexander III. (2): *si quando aliqua tuae fraternitati dirigimus, quae animum tuum exasperare videntur, turbari non debes.* Et infra: *qualitatem negotii, pro quo tibi scribitur diligenter considerans, aut mandatum nostrum reverenter adimpleas, aut per litteras tuas, quare adimplere non possis, rationabilem caussam praetendas: quia patienter sustinebimus, si non feceris, quod prava nobis fuerit insinuatione suggestum.* Et idem R. Pontifex sic scribit (3): *si mandatum nostrum pro alicuius provisione receperis, aequanimiter sustinemus, si pro eo mandatum nostrum non duxeris exequendum.*

XIII. Quid quod romani pontifices aliquando intercesserunt, ut perniciosae civilis potestatis leges rescinderentur? Hinc Zenonis imp. *henoticon* Felix papa, Heraclii *ectesim* Severinus, et Ioannes IV. Constantis *typum* Martinus I. damnarunt; et Gregorius M. Mauritii legem de arcendis ab monachismo militibus tum improbavit, tum apud imperatorem datis litteris egit pro obtinenda legis moderatione: scilicet, ut cum delecto milites ad vitae monasticae professionem admittantur. Eadem ferme ratione, ne scilicet, inveteratae locorum consuetudines, privilegia, instituta convellantur, neve in publica commoda offendatur, romanae curiae decretis aliquando principes intercedunt, non quidem, ut ipsi de caussa cognoscant, aut iura expendant, sed ut iterum sub rectissimis Sedis Romanae oculis res subiiciatur, ac novo adhibito examine, novisque expensis rationibus maturius de ea decernatur.

XIV. Haec forte animo volvens sapientissimus romanus Pontifex Benedictus XIV., ac precibus etiam flexus nostrorum Principum inter secretos novissimi concordati articulos *regii exequatur* consuetudinem recenseri passus est, id simul cavens, ut mandata apostolica quam citissime per regios ministros expedirentur (4).

(1) Ep. ad Carolum VII. Galliae regem. — (2) Cap. V. de rescriptis.
(3) Cap. IV. de praebendis.
(4) Illud heic animadvertendum est, *regium* nempe *exequatur* eas pontificis constitutiones duntaxat respicere, quae ad meram Ecclesiae disciplinam spectant. Porro illa omnia, quae vel universa Ecclesia in oecumenica synodo statuit, vel a Christi Vicario ex cathedra infallibiliter decernuntur quoad fidei, et morum inviolabile depositum, ipsa utique perscrutari nequit christianus princeps, cum Christi Sponsa iure divino leges istas constituat, quibus fideles omnes parere debent.

Praeterea novissima conventione an. 1818 art. XXIII. cautum ut *epistolae circulares, leges, et decreta circa liceat scribere*, priusquam in caussis ecclesiasticis ad Apostolicam Sedem appellatio provocetur, penitus *abrogentur*.

TITULUS VI.

DE INTERPRETATIONE DEROGATIONE ET ABROGATIONE CANONUM

I. Potestas a Christo Domino ad fidelium regimen Ecclesiae concredita tria haec potissimum spectat, nimirum *doctrinam, mores, et disciplinam;* quamobrem canonibus, quos identidem in Episcoporum coetibus Ecclesia condidit, vel Fidei dogmata explicata sunt, vel morum regulae constitutae, vel ecclesiastica politia ad peculiares quasdam leges composita Exemplo sit. I. oecumenicum concilium, scilicet nicaenum I., quo et Verbum patri *ομοουσιον consubstantiale* adversus Arianos definitum est, et canones sanciti, ad quos clericis suae vitae mores essent exigendi, ac demum plura ecclesiasticae disciplinae capita, patriarchas praecipue, metropolitas, episcopos spectantia, constituta sunt. Porro licet postremi hi canones duntaxat mutationi subiaceant, haud vero qui fidem, aut mores respiciunt, attamen omnes ex aequo interpretatione aliquando indigent. Aliqua igitur hic breviter de canonum interpretatione dabimus, quibus *γνησια genuina* canonis alicuius sententia facilius, feliciusque dignosci poterit.

II. Ac primo rem nostram quod spectat, interpretatio recte definitur: *est legis, aut canonis obscuri per aliud declaratio*, unde interpretationi erit locus, ubi verba legis, aut canonis aliquam ipsa vetustate patiantur obscuritatem, vel ipso verborum flexu plurimorum animum dubium faciant. Quum enim in verbis nulla adparet ambiguitas, interpretatione opus non est (1).

III. Plerique canonistae interpretationis quatuor species agnoscunt: scilicet authenticam, usualem, iuridicam, et doctrinalem. Ac 1, Authenticam, quam vocant etiam *generalem, auctoritativam, et Εγγραφην scriptam*, eam esse contendunt, quae ab ipso sit legislatore, eiusve successore, vel ab eo, qui parem cum legislatore auctoritatem habet. Unde colligunt ius interpretandi canones nonnisi illi convenire, qui eos condendi potestate pollet. Ad rem Iustinianus imperator (2) *si leges condere soli imperatori concessum est, et leges interpretari solo dignum imperio esse oportet... quare omnes ambiguitates iudicum, quas ex legibus oriri evenit, aures accipiunt nostrae, si non a nobis interpretatio mera procedit.* Tum Innocentius III. (3): *unde ius prodiit*, inquit, *interpretatio quoque procedat.* Id quod adeo verum est, ut Romani Pontificis interpretatio etiamsi non generaliter, et per modum legis perlata sit, sed in aliquo speciali casu, et ad alicuius consultationem edita, adhuc tamen authentica habenda sit, et et generalis. Adposite Iustinianus imperator (4): *si imperialis maiestas caussam cognitionaliter examinaverit, et partibus cominus constitutis sententiam dixerit, omnes omnino iudices sciant hanc esse legem non solum illi caussae, pro qua producta est, sed et omnibus similibus.*

2. Interpretationem usualem, *generalem* quoque dicunt, at *αγραφην non scriptam*, eamque usu, et consuetudine induci docent. Profecto quum ra-

(1) L. XXV. Tit. III. D. de legat., et fideicom. — (2) L. fin. cod. de legib. — (3) Cap. XXXI de sentent. excomm. — (4) L. fin. cod. ibid.

tionabilis, ac legitime inducta consuetudo vim legis adquirat, atque adeo priorem etiam legem abroget, potiori iure obscuram, ac dubiam canonis sententiam interpretabitur. *Consuetudo est optima legum interpres* (1). *Si de interpretatione legis quaeratur, in primis inspiciendum est quo iure civitas retro in eiusmodi casibus usa fuisset: optima enim est legum interpres consuetudo.*

3. Interpretationem iuridicam, quae etiam *auctoritativa*, et εγγραφη *scripta* dici potest, at non generalis, eam esse explicant, quum iudex de aliqua controversia cognoscens ambiguam legem eo animo exponit, ut secundum eiusmodi interpretationem ius dicat (2). Verum nonnisi eo sensu dicitur auctoritativa, quod inter contendentes ius faciat: *res enim iudicata pro veritate accipitur* (3). At generalis dici nequit, quia iura litigantium non egreditur (4).

4. Doctrinalem demum, et *probabilem* eam vocant, quae iuris canonici consultos auctores habet: cuiusmodi sunt interpretationes glossarum, et Canonistarum in singulos Corporis Iuris Canonici libros commentaria. Atqui horum interpretationes tanti faciendae quanti valent argumenta, quibus innituntur. Qua de re hic observare iuvat, ut si Princeps, sive legislator legem aliquam interpretetur, non uti Princeps, sed tamquam privatus doctor, sive magister, ea interpretatio non authentica, sive auctoritativa, sed doctrinalis tantummodo erit, sive probabilis. Eiusmodi sunt quamplures canonum interpretationes, quas profert Benedictus XIV. in suo egregio opere de synodo dioecesana, quod sane opus aeque haberi voluit, ac si privati alicuius doctoris studio elaboratum foret.

IV. Quatuor hactenus explicatas interpretationis species, uti modo indivimus, plerique agnoscunt, explicantque Canonistae. At eam distributionem si acute expendere velimus, profecto parum rectam, legitimamque inveniemus: neque enim ab interpretationis natura, atque vi petita est, ut vel summus imperans, vel usus, vel iudices, vel doctores interpretes esse possint. Hac sane ratione multas alias interpretationis species inducemus, si diversa interpretationi nomina ex diversis interpretum speciebus adponamus. Unde Fagnanus quadripartitam illam interpretationis divisionem explicaturus, principio ipsam nonnisi *respectu efficientis, sive interpretantis* agnoscere declarat, mox definitionem *interpretationis proprie* sumptae profert, eiusque duplex genus agnoscit: scilicet litteralem, quae verba legis declarat, et eam quae in verba simul, et sententiam, vel duntaxat in sententiam legis inquirit.

V. Nos igitur parum ab Fagnano discedentes interpretationem proprie sumptam rectius in *litteralem*, et *philosophicam* dividendam censemus. Litteralis sive grammatica ea est, quae legis verbis stricte adhaeret, et iuxta verborum vim legem interpretatur. Philosophica autem, quae legis mentem, rationemque respicit, quam *legis animam* dicunt, et potius quam ad verba, ad legislatoris finem intendit. Exempla e re profana non proferam: unum placet e sacro novi Foederis codice adferre. Iudaeos verbali divinae legis interpretationi plurimum fuisse addictos constat, ac iustius ae-

(1) Cap. VIII. de consuet., et L. XXXVII. D. de leg. — (2) L. XIII. D. de legibus. — (3) L. XXV. D. de statu hom. — (4) Cap. LXI. de appell.

quo. Quamobrem pharisaeos saepe Christus Salvator perstringit, ut quum sabbato opus vel necessarium, aut pium peragere illis negantibus fas esse, ipse respondit: *sabbatum propter hominem factum, non hominem propter sabbatum*. Profecto Christus Dominus ad legislatoris mentem, illi contra ad legis verba respiciebant. Ad rem Coelestinus Papa (1): *non debet aliquis verba considerare, sed intentionem, et voluntatem, quia non debet intentio verbis deservire, sed verba intentioni, et alibi* (2): *non dubium est in legem committere eum, qui verba legis amplexus, contra legis nititur voluntatem.*

VI. Postremo methodum in interpretando servandam placet hic paucis tradere, in quo sane canones quidam statuendi sunt.

1. Canon: *in conditi canonis epocham inquirendum, ut apta vocabulis, quibus canon contextus est, tribuatur notio.* Non enim fieri ulla ratione potest, ut antiqua intelligamus monumenta, nisi antiquis vocibus, etiam antiquorum notiones subiiciamus. Id perspicuum est in vocabulis *dioecesis, paroecia*, *communio*, *viaticum*, *missa*, aliisque, quorum apud veteres acceptio ab ea, quam postea sortita sunt, quamlonge distat. Haec regula in canonibus post V., et VI. saeculum conditis praecipue adtendenda, in quibus intelligendis verborum proprietatem ex puriore latinitate, vel graecitate frustra repetes, quum ex usu temporis, vel loci, quibus canones conscripti sunt, omnino sit eruenda. Conferenda igitur sunt γλωσσαρια *dictionaria* sequioris aetatis, at prae reliquis illa Caroli Du-fresne domini Du-cange, tum *mediae*, *et infimae latinitatis*, tum *mediae*, *et infimae graecitatis*.

2. Canon: *graecorum canonum intelligentia ex eorumdem in originali idiomate lectione potissimum haurienda*. Nam 1: natura sua difficilis est ex una in aliam linguam translatio. 2: latine doctus nemo habendus, qui in graecis litteris hospes sit. Qui igitur graecae linguae ignarus graecos canones interpretabitur? 3: linguae dissimiles sunt, nec satis sibi invicem respondent. 4: demum interpretes latini non semper veram canonum graecorum sententiam exhibuerunt; tum quod graece non bene scirent, tum quod eos disciplinae apud latinos suo aevo receptae aptare voluerint: unde necesse fuit canonibus graecis aliquid addi, aut detrahi. Id in Martino Bracarensi iam supra notavimus. Verum negandum non est eiusmodi translationes, sive potius interpretationes plurimum conferre, ut inde latinae Ecclesiae disciplina pernoscatur.

3. Canon: *de canonis scopo, occasione, aliisque* περιστασεσι circumstantiis *investigandum: haec enim genuinam canonis sententiam potissimum exhibent.* Namque contra legem, vel canonem facit, qui eius verba tenens, sententiam negligit (3). Profecto ubi recte constabit, quidnam in caussa fuerit, cur canon conderetur, quaenam morum, vel disciplinae abusio, cui eliminandae canon sancitus, quisnam error, cui canon oppositus, quaenam denique controversia, quam per canonem Patres definitam voluere: ubi, inquam, haec omnia constabunt, atque adeo cum ipso canonis contextu expendantur, mirum sane quantum luminis inde adfulgebit ad

(1) Can. XI. q. 5. C. XXII. — (2) L. V. C. de leg.
(3) L. V. Cod. de Leg.

canonis sententiam, verbis licet intricatioribus expressam, feliciter stabiliendam.

4. Canon: consuetudines illorum temporum, quibus canones sanciti sunt, adtendendae. Profeeto in sacris canonibus innumeras reperire est adlusiones ad consuetudines tunc temporis in Ecclesia obtinentes; quas nisi perspectas habeamus, dubio procul quamplurium canonum sensum non adsequemur, si aliunde interpretem, quem consulamus, nancisci non liceat. Hoc adeo manifestum est, ut demonstratione non egeat, atque adeo quaestiones innumerae, quae in sacrorum canonum explanatione inter DD. exoriuntur, facile componerentur, si canon iste in subsidium advocaretur. Sic. e. g. locus ille evangelicus (1): *filii autem regni eiicientur in tenebras exteriores*, profecto oppido obscurus est, verum, uti recte observant Estius, et Maldonatus *hic*, satis explicari videtur, si advertatur Christum eo loci adludere ad Iudaeorum morem convivia noctu agendi, unde qui ex aula convivii excludebantur, in tenebris externis erant flentes, frementesque furore, atque indignatione. Tum canoni VI. nicaeno, qui eruditorum ingenia torsit, dubio procul maximam adfert lucem Rufiniana interpretatio, quia Rufinus, qui eodem saeculo vixit, canonem illum secundum consuetudinem tunc temporis Romae obtinentem interpretatus est.

5. Canon: opiniones quoque, quae diversis temporibus obtinuere, spectandae. Namque canonum conditores haud raro ad opiniones respiciunt sua aetate generatim ubique receptas; atque adeo aliquando canones disciplinam spectantes iisdem convenientes evulgant. Quare opiniones, quas canones spectant, si quis ignoret, ne de adlusione quidem cogitabit, ne dum nodos in intelligendis antiquis canonibus longe asperrimos solvere poterit. Exemplo sint verba Ps XC. *ab incursu, et daemonio meridiano*, quae haud facile intelliges, nisi animadvertas ibi ad vulgi opinionem respici, qui credebat daemones meridie potissimum esse timendos. *Hieron.*, *et Theodor. hic.* Tum canon XLIX. conc. tolet. IV., et can. IX. conc. aurelianensis V. de puerulis paterna devotione monachatui perpetuo addictis, profecto opinionem illius aevi continent.

6. Canon: *decretalium fontes, unde fragmenta desumpta sunt, omnino adeundi*. Hac regula in interpretandis decretalibus collectionis gregorianae potissimum utendum est, scilicet non integras decretales nobis exhibuit Raymundus, sed aliquando, dum vellet, superflua resecare, ea detraxit, quae maxime ad decretalium faciebant intelligentiam: atqui dum fontes adimus, antecedentia, et consequentia, ecu quaedam faces sunt, unde fragmentis inde depromptis non modica lux accedit. Porro ex quinque antiquis decretalium collectionibus, unde gregoriana adornata est, quatuor priores Antonius Augustinus, quintam Innocentius Cironius adiectis observationibus edidere. Utinam et aeque integra extarent αυτογραφα *autographa* omnium constitutionum, et decretalium, ex quibus tum VI. Bonifacii VIII., tum libri Clementinarum compacti sunt. Neque enim Bonifacius VIII., et Gregorius X. decretales in suas collectiones relatas integras protulerunt, sed aliquando resecuerunt, immutarunt, correxerunt, ut ipsemet Bonifacius *in proemio* testatur, et advertit Ioannes Audreas (2).

(1) Matth. VIII. 12. — (2) Glossa ad praef. clementinarum.

De abrogatione et derogatione canonum

VII. Quamvis aeque legum, ac canonum constans sit, ac perpetua obligatio, non una tamen caussa est, cur derogari ipsis, aut abrogari possit. Principio autem quid abrogationis, quid derogationis nomine intelligamus, iuvat paucis expedire. Abrogatio igitur est totius legis abolitio, derogatio vero est legis adhuc vigentis imminutio in aliqua sui parte. Ad rem Modestinus (1): *derogatur legi quum pars detrahitur : abrogatur legi quum prorsus tollitur*. Atqui plures aeque in una ac in altera regulae servandae occurrunt, quarum praecipuas hic subnectimus.

1. Canones, quibus ius divinum explicatur, neque abrogare, neque derogare fas est. Ius enim divinum immutabile est.

2. Priori canoni derogatur, vel abrogatur canone posteriori, qui tamen vel ab ipso prioris canonis conditore proferatur, eiusve successore, vel ab eo, qui potiori pollet potestate. Quod dupliciter fieri potest, scilicet vel expresse priorem canonem, eiusve partem revocando, vel tacite, scilicet oppositum sanciendo. Verum ex nonnullorum sententia canonibus conciliorum generalium posteriori contraria constitutione derogatum non censetur, nisi clausula derogatoria expresse adiicitur (2).

3. Derogatur legi contraria, quae pedetentim invalescat, consuetudine, quamque legislatoris scientia, et tolerantia confirmet.

4. At e contrario legitime inductis consuetudinibus, et particularibus antiquis locorum institutis, ne per pontificias quidem constitutiones derogatum censetur nisi de illis expressa fiat mentio (3).

5. Canonis in praesumptione fundati cessat obligatio, ubi de contraria veritate constet: *cedit enim praesumptio veritati* (4). Tum exemplum habemus tit. *de sponsalibus* (5).

6. Cessante prorsus, atque omni ex parte caussa, cur lex condita fuerit per se ipsa lex cessat, omnisque eius obligatio. Sicut enim lex nullum consequitur robur, nisi rationem, et utilitatem comites habeat; ita omne robur amittit, ubi ratio, et utilitas abscedant: cuius rei non desunt exempla. Satis esto canon apostolicus de abstinentia a sanguine, et suffocato, qui eo conditus, quo synagoga honorifice ad sepulcrum deferretur, atque hebraei facilius ad fidem converterentur, hinc caussae huiusmodi ubi evanuere, ipsa quoque canonis licet apostolici evanuit obligatio.

7. Quod autem *can. II.* diximus, scilicet aliquando canoni priori tacite per posteriorem derogari, id nonnisi eo sensu intelligas; scilicet quum unum alteri ita opponatur, ut in concordiam revocari minime queant. Iura enim iuribus concordare expedit, eorumque correctio, qua fieri potest, vitanda (6). Verum hasce regulas hic indicasse satis esto, quum de hoc capite fusius agant theologi morales.

(1) L. CII. D. de verb. signif. — (2) Cap. III. de cap. monachorum. — (3). Cap. 1. de constit. in VI.
(4) Cap. V. de renunt. — (5) Cap. III., et V. — (6) Cap. XXIX. de elect. in VI.

TITULUS VII.

DE IURE PERSONARUM

I. Tria potissimum hominum genera in Ecclesia christiana veteres Patres agnovere, nimirum Ηγουμενους, Πιστους, Κατηχουμενους *praefectos*, sive *clericos* , *fideles* , *et catechumenos*. Ad rem Eusebius (1) : *tres per singulas Ecclesias ordines : unus eorum* , *qui praesunt*, *duo eorum qui subjecti sunt; quum Ecclesiae Christi populus in duos ordines sit divisus*, *in eorum*, *qui credunt*, *et eorum*, *qui nondum ad lavacri regenerationem adsumpti sunt*. Quum igitur personae, quas ius canonicum respicit, eae sint, quae ad Ecclesiam pertinent, eiusque potestati subiiciuntur, hinc priori hoc titulo *de iure personarum* acturi, abs re non erit ex producta Eusebii auctoritate personas in *clericos fideles*, sive *laicos*, et *cathecumenos* partiri. Et sane cathecumeni, quippe qui in Ecclesiae gremium aliqua ratione admissi, aliquando etiam vocati sunt christiani, ita synodus constantinopolitana (2) : *licet enim* , ut Augustinus loquitur (3) , *nondum filii essent*, *pertinent tamen ad ecclesiam*, *ceu servi*, immo salutem consequuntur aeternam, si mortem subeunt, antequam baptizentur.

II. De monachis, et regularibus quaeri solet, num hi aliud personarum genus in iure nostro constituant. Profecto ubi in monachorum primaevam institutionem inquiras, ad communem fidelium coetum referendi sunt: at quum in sacris canonibus a clericis, et a laicis plerumque distinguantur, hinc quartum personarum genus constituere videntur. Profecto licet, monachis patuerit dein ad ordines aditus, nunquam tamen vel nomine clericorum monachi ad clerum admissi, vel reliqui ad ordines haud promoti nomine laicorum accipiuntur.

Etymon vocis laicus

III. *Laici* ita dicti sunt a graeca voce λαος *populus*, *plebs*, *multitudo*. Et sane plebem Ecclesiae constituunt nullo peculiari ecclesiastico munere distincti. Hinc aliquando dicti sunt *saeculares* quippe qui saecularibus vacant negotiis, ac etiam *idiotae*, sive homines vitam in Ecclesia privatam agentes (4).

Etymon vocis clericus

IV. Quod vero ad clericos spectat, dubio procul hoc nomine donati sunt a graeca voce Χληρος *sors*, *haereditas*. Ad rem Hieronymus (5): *ministri Dei propterea vocantur clerici*, *vel quia de sorte sunt Domini*, *vel quia Dominus sors*, *idest pars clericorum est*. Quod nomen licet quandoque omnibus ex aequo fidelibus tributum (6). Unde Theophanes (7) auditores

(1) Demonstrat. Evangel. lib. VII. cap. 2. — (2) Can. VI. — (3) Tract. XI in Ioann.—(4) Chrysost. Hom. III. in lazar., et hom. XXXV. in I. corinth. cap. 14. — (5) Epist. II. ad Nepot. — (6) Epist. I. Petri v. 3. — (7) Hom. XII.

suos vocat clerum κληρον *clerum*, quando eos adloquitur, ***nos vero o clere mi:*** potiori tamen iure de iis est, qui divino cultui ministeria Religionis impendunt, ut loquitur Constantinus M. (1).

V. Igitur clerici proprie dicti sunt, qui sacro, ac publico aliquo munere in ecclesia funguntur, sive ministrando. Qua de re clericorum ordo a Nazianzeno (2), adpellatus est τα̃ξις του βηματος ***ordo sanctuarii***, eo quod solis clericis permissum sit eam sacrae aedis partem intrare, ubi altare constitutum est quaeque proprie dicebatur βημα, sive Ιερατειον ***sanctuarium*** (3).

De distinctione laicos inter, et clericos

VI. Clericos a laicis aeque ordinis, ac potestatis ratione distingui, et quidem iure divino, res est adeo evidenter antiquissimis probata monumentis, ut mirum omnino sit quosdam ex recentioribus haereticis istud in controversiam vocare non dubitasse. Et sane nimis longum esset omnia sacrarum litterarum, ac veterum patrum testimonia hic adversus heterodoxos proferre. Videsis Petavium, Natalem, Witasse, aliosque; pro instituti nostri ratione duntaxat pauca proferemus.

1. In sacro novi Foederis codice clerici distinguuntur a laicis, uti pastor ab ovibus: ***attendite vobis, et universo gregi, in quo vos spiritus S. posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei*** (4). ***Pascite qui in vobis est gregem Domini, providentes non coacte, sed spontanee ... ut quum adparuerit princeps pastorum*** ec. (5).

2. Apostoli eos ad diaconatum viros adscrivere, qui ex universae ecclesiae consultatione viderentur ***boni testimonii, pleni spiritu Sancto, et sapientia.*** Quorsum haec, nisi quia a multitudine segregandi erant, et sacris ministeriis addicendi? Et sane statim post sacro praedicandi, et baptizandi ministerio usi sunt. Ad rem Chrysostomus (6): ***imposuerunt illis manus, quoniam Apostoli hoc ritu septem illos segregaverint a multitudine.***

3. S. Ignatius M. (7) aeque Episcopis, et presbyteris, atque etiam diaconis divinum Iesu Christi ministerium commissum docet, illis quidem, ut praesint, his ut ministrent. Tum fideles admonet, ut Episcopo adtendant, presbyterio, et diaconis (8).

4. Clemens alexandrinus in lib. ***quis dives salvetur***, de Ioanne Apostolo tradit ***eum, quum post tyranni obitum a Patmo insula Ephesum rediisset, vicinas quoque gentes rogatum visisse, partim quidem, ut Episcopos constitueret... partim etiam, ut unumquemque eorum, quos Spiritus designaret, in clerum cooptaret.***

(1) L. XI. cod. theod. de Episc., et clericis. — (2) Orat. XX. in laudem Basilii.
(3) Vox isthaec κληρος metonymice etiam a Plutarco usurpatur ad agri portionem designandam, quae a Lycurgo singulis lacaedemoniis tributa fuit. (in vita Lycurg. Opp. tom. 1, p. 44). Legimus etiam in sacris Litteris (Numer. XVIII. 20. Deuter. X. 9.) sacerdotes, et levitas sacrificiis, primitiis, et oblationibus aliarum tribuum ali, quippe quod in partitione Chananitidis inter XII. tribus ipsi in tributum non venerunt. Quare Deus ipse dixit se esse illorum κληρον, nempe *portionem, haereditatem, possessionem,* ut sapientissime docet Hieronymus. — (4) Act. XX.
(5) Ep. I. Petri cap. V. — (6) Hom. XIII. in act. Apost. — (7) Epist. ad magnesiauos n. 6. — (8) Epist. ad Philad. n. 7.

5. Tandem Tertullianus (1) haereticos sui temporis eo nomine insectatur, quod apud ipsos, qui *hodie Episcopus, cras alius, hodie diaconus, qui cras lector, hodie presbyter, qui cras laicus.* Tum subnectit: *nam et laicis sacerdotalia munia iniungunt.* At quinam potuisset hoc haereticis exprobari, nisi divina institutione clerici a laicis distinguerentur?

VII. Fateor equidem sacerdotes aliquando vocatos fuisse omnes christianos: at hoc nonnisi lato modo intelligendum: *omnes enim*, inquit S. Eucherius, *sumus membra summi Sacerdotis Domini nostri Iesu Christi.* Et sane sicut vox *sacrificium* aeque lata, ac stricta notione acceptum reperitur in sacris Litteris, et apud veteres patres, ita quoque vox *sacerdotium.* Egregium hac de re habemus origenis locum (2): *si membra mea ab omni concupiscentia carnis mortificavero, si mundus mihi crucifixus sit, et ego mundo, holocaustum obtuli ad altare Dei, et ipse meae hostiae sacerdos efficior.*

VIII. Igitur ubi S. Petrus (3) fideles adloquitur, *ipsi tanquam lapides vivi superaedificamini domus spiritualis, sacerdotium sanctum offerre spirituales hostias Deo, per Iesum Christum... Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta*, illud profecto indicat, fideles aeque sacerdotii, ac regiae dignitatis Iesu Christi participes, vota, preces, largitiones, benefacta Deo Patri offerre una cum sacrificio, quod ille nostri gratia peregit; qua ex coniunctione quidquid in iis, quae petimus, vel offerimus pretii esse poterit, omnino oritur. Ad nobilissimam hanc dignitatem Baptismo evehimur, dum a Spiritu Sancto in Domini sacerdotes inungimur, et sacro charactere distinguimur. Fidelis igitur quisque spirituali acceptione Dei sacerdos est, spirituales hostias offert Deo: neque tamen id prohibet, quominus esse debeant in Ecclesia sacerdotes rite initiati, ac peculiari auctoritate praediti ad offerendum Deo formidabile sacrificium, caeteraque obeunda munia, quae Christus unis apostolis, eorumque dignitatis haeredibus reservavit. Praesertim cum ipsemet Petrus, uti modo vidimus (4), pascendi gregem Domini potestatem solis adtribuat senioribus, sive Episcopis, et presbyteris, quibus, ut fideles subditi sint, *ibidem* admonet (5).

De divisione laicorum

IX. Christus, quippe qui in hunc mundum advenit, non terrenum, et periturum, sed spirituale, et aeternum regnum fundaturus, sacerdotium quidem divina, qua pollebat auctoritate, constituit; ad laicos vero, varios-

(1) Lib. de praescript. cap. 41.
(2) Hom. IX. in cap. 16. levit.—(3) Epist. I. cap. II. v. 5.—(4) Epist. I. cap. V.
(5) Errant profecto Salmasius, Rigaltius, Seldenus, Buddeus, aliique Novatores, qui distinctionem clericos inter, et laicos divini iuris esse detrectant, eamque saeculo III, in quo Tertullianus, et Cyprianus floruerunt, Pastorum ambitione invectam impudenter deblaterant. Hanc haeresim praecipue confirmavit Boehmerus, viresque suas eo frustra intendit, ut novae legis sacerdotium penitus everterent. Boehmer. diss. VI. ad plinium II, et Tertull. Videsis Petavium lib. III. de eccles. hierarch. cap. III, Marca diss. de discrimine clericorum, et laicorum ex iure divino cap. II., et Thomasinum discipl. par. 1. lib. 1. cap. 52., qui gravissime, et doctissime eorumdem deliria confutarunt.

*

que eorum ordines, et conditiones manus non admovit. Neque enim, ut loquitur Hieronymus (1) *venit mutare hominum conditiones.* Hoc autem quum Christus abs se alienum duxerit, factum hinc est, ut Ecclesia quoque neque ad se adtinere huiusmodi curam putaverit. Ius quidem ecclesiasticum laicos in fideles, et catechumenos distinguit, haec tamen, aliave eiusmodi divisio nonnisi ea ratione inducta est, qua laici ad Ecclesiam, sive spirituale Christi regnum pertinet, quaque *cives sanctorum sunt, et domestici Dei*, ut praeclare loquitur apostolus (2).

X. Perperam igitur dicitur Ius canonicum distinguere dominos inter, et servos, quum ecclesia duntaxat canones ediderit, quibus dominos, et servos instituit, quonam pacto mutua sibi invicem officia praestare debeant. Quare Paulus (3) postquam servos admonuit, ut dominis suis parerent in timore, et tremore, in simplicitate cordis, (servi enim versuti, dolosi, et mendaces persaepe sunt) statim dominos hortatur, ut imperium, auctoritatemque ita in illos exerceant, tamquam in Christi servos, scilicet saevitiem omnem, verborum acerbitatem, et truces minas deponentes: *scientes quoniam unusquisque, quodcumque fecerit bonum, hoc recipiet a domino, sive servus, sive liber . . . et personarum acceptio non est apud Deum.* Quapropter licet iure civili romanorum inter personas servili nexui mancipatas contubernium esset, non matrimonium (4), ecclesia tamen editis canonibus decrevit matrimonium inter servos legitime contrahi, quod *in Christo Iesu, ut loquitur apostolus, neque liber est, neque servus, qui a Sacramentis ecclesiae sit removendus* (5). Eadem ratione Apostolus *ibidem* parentes, et filios, viros, et uxores docet, qua pietate, qua charitate, quo obsequio se invicem prosequi debeant.

XI. Principibus quoque, magistratibus, et cuicui sublimiori potestati ipso iure ecclesiastico fideles obedire adiguntur, et quidem ex Christi doctrina: *reddite quae sunt Caesaris, Caesari, et quae sunt Dei, Deo* (6). Hinc Princeps Apostolorum (7) fideles iubet reges honorificare, iisdemque subditos esse. Et S. Paulus sic praecipit (8): *omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non enim est potestas, nisi a Deo: quae autem sunt a Deo, ordinatae sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit.* Eadem habet *epist. ad Titum III. admone illos principibus, et potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse. Neminem excipit Apostolus*, inquit hic Theodoretus, *non presbyteros, non praesules, non monachos.* Id quod illaesa, cui maxime favent catholici principes, ecclesiasticorum immunitate accipiendum est.

XII. Deus omnino omnis auctor est potestatis. 1: quod hominibus tacite inspiraverit consilium subiiciendi se principatui, a quo defenderentur. 2: quod imperia inter homines utilissima sint servandae concordiae, disciplinae, Religioni Porro quidquid boni est, a Deo, tanquam a fonte emanat. 3: potestas tuendi ab adgressore vitam, et opes hominibus a Deo tradita, atque ab ipsis in principem conversa, Deum primum habet auctorem. Igitur principes ea potestate ab hominibus donati hanc ab ipso Deo acce-

(1) In Epist. ad Galat. VI. — (2) Epist. ad Ephes. II.—(3) Epist. VI. ad Ephes. (4) L. XIV. Dig. de ritu nupt. — (5) Cap. I. de coniug. serv. — (6) Matth. XII. 17. — (7) Epist. I. cap. 2. — (8) Epist. ad rom. cap. XIII.

pisse dicuntur. Quamobrem Petrus (1) principatum *humanam creaturam* nuncupat, quam Paulus *potestatem a Deo institutam*. Humana igitur, et divina est varia ratione spectata. 4: denique suprema auctoritas a Deo est, quippe quod eam a sapientibus institutam ipse probavit.

XIII Nulla unquam gens saecularibus potestatibus magis paruit, quam primae aetatis christiani, qui a Christo Iesu, et ab Apostolis edocti nunquam ausi sunt principibus a providentia sibi datis repugnare, licet illi infideles essent, atque adeo Ecclesiam christianam, christianosque diris exagitarent persecutionibus. Ad rem Lactantius (2): *quum nefanda patimur, ne verbo quidem reluctamur, sed Deo remittimus ultionem*. Et Tertullianus (3): *christianus nullius est hostis, nedum imperatoris, quem sciens a Deo suo constitui, necesse est, ut et ipsum diligat, et revereatur, et honore, et salvum velit*. Postremo Irenaeus (4): *cuius iussu homines nascuntur, huius iussu et reges constituuntur*.

XIV. Itaque si apostoli ex Christi mandato ita cautum voluerunt, si ita locuti sunt veteres Ecclesiae patres, dum principes ethnicae religionis vinculis constricti adhuc detinebantur, quis, nisi caecutiat, non videt, potiori iure illorum verba, et sanctiones ad principes christianos referri oportere, qui a Deo Religionis vindices, et custodes constituti sunt. Unde synodus tridentina (5) catholicos principes *sanctae Fidei, Ecclesiaeque protectores* divinitus constitutos docet. Leo M, (6): *res humanae aliter tutae esse non possunt, nisi quae ad divinam confessionem pertinent, et regia, et sacerdotalis defendat auctoritas*. Et Isidorus (7): *principes saeculi*, inquit, *nonnunquam intra Ecclesiam potestatis adeptae culmina tenent, ut per eamdem potestatem disciplinam ecclesiasticam muniant. Ut quod non praevalet sacerdos efficere per doctrinae sermonem, potestas hoc imperet per disciplinae terrorem. Saepe per regnum terrenum coeleste regnum proficit, ut qui intra Ecclesiam positi contra fidem, et disciplinam ecclesiae agunt, rigore principum conterantur, ipsamque disciplinam, quam ecclesiae humilitas exercere non praevalet, cervicibus superborum potestas principalis imponat, et ut venerationem mereatur, virtute potestatis impertiat. Cognoscant principes saeculi Deo debere se rationem reddere propter Ecclesiam, quam a Christo tuendam suscipiunt.*

XV. Verum qua ratione ex divino praecepto obedientiam, atque obsequium principibus praestare iubemur eadem saepius ipsis inculcatur, ut ne praescriptos suae potestatis limites praetergrediantur: quum imperium, et sacerdotium ita semper fuerint inter se distincta, atque discreta apud veteres, ut illi ius omne, arbitriumque in rempublicam., et res politicas, huic vero in religionem, et res spirituales adscriptum sit. Adposite Symmachus Papa in apolog. *conferamus autem honorem imperatoris cum honore pontificis: inter quos tantum distat, quantum ille rerum humanarum curam gerit, iste divinarum.*

XVI. Ipsi quoque principes ad iura maiestatis ecclesiae regimen non spectare ingenue professi sunt. Valentinianus senior petentibus episcopis

(1) Epist. I. cap. 2. — (2) Lib. V. — (3) Ad Scapulam cap. II.
(4) Lib. V. cap. 24. — (5) Sess. XXV. — (6) Epist. XXIX. ad Pulcheriam Augustam. — (7) Lib. III. sent. cap. 53.

facultatem cogendae synodi pro instaurando consubstantialitatis dogmate, respondit: *sibi, qui e laicorum numero erat, non licere se eiusmodi negotiis interponere:* tum Iustinianus imperator (1): *maxima quidem sunt omnibus dona Dei superna collata clementia, sacerdotium, et imperium. Illud quidem divinis ministrans, hoc autem humanis praesidens, ac diligentiam exhibens,ex uno,eodemque principio utraque procedentia humanam exornant vitam.*

XVII.. Quod autem principes saeculi de caussis ecclesiasticis aliquando leges sanxerint, haud inde inferas,illos in Ecclesia potestatem exercuisse suam, sed potius in republica, et quidem pluribus titulis.

1. Quod iure suo Ecclesiam, et Religionem tueantur. Quum enim eiusmodi sit civilis societatis natura, ut sine Religione non subsistat; profecto quum ad principes reipublicae spectet cura, eo nomine etiam Religionem, et Ecclesiam tueantur oportet: Augustinus (2), et Isidorus (3).

2. Ut canones ecclesiasticos suis legibus confirmantes, poenasque subinde temporales adiungentes illorum executionem faciliorem redderent. Hinc veterum praesertim orientalium conciliorum ea fuit praxis, ut imperatoria conciliorum decretorum confirmatio expeteretur.

3. Ut ecclesiasticis canonibus etiam civile robur accederet, dum per civiles leges confirmarentur. Quamobrem qui in istiusmodi canones impingeret, duplici se obstringeret crimine, quod ecclesiasticam, et civilem laederet potestatem, atque ita duplici poena, ecclesiastica, et civili puniretur (4).

XVIII. Non negaverim aliquando principes ius tuitionis fuisse egressos, ac sacerdotum iura sibi adrogasse, quo nomine inter alios principes praecipue censetur Iustinianus. Verum hisce in casibus Episcopi, ac prae caeteris Romani Pontifices intercesserunt, ne quid per rescripta principum admissis canonibus, aut libertati christianae adversum induceretur. Verum hoc de capite alibi.

De divisione clericorum

XIX. Ac primo illud omnino animadvertendum, nomina *ordinis*. *gradus*, *officii* fuisse aliquando a veteribus promiscue usurpata ad significandas diversas in Ecclesiae ministerio clericorum functiones. Hinc Hieronymus (5): *alium ordinem pontifex tenet, alium sacerdotes, et alium levitae*. Tum (6) *Episcopus, presbyter, et diaconus non sunt meritorum nomina, sed officiorum,* et de Episcopis, presbyteris, et diaconis scribit (7): *non dico, quod istiusmodi gradibus in Ecclesia non debeatis esse subiecti*.

XX. Verum strictius loquendo *ordo* officium ecclesiasticum significat, ad quod quis ritu mystico inauguratur, vel potius illius exercendi ius, sive potestatem: *gradus* locum hierarchicum designat, quem quis ratione ordi-

(1) Nov. VI. collat. 1. in praefat. — (2) Lib. III. contra Crescon. cap. 15.
(3) Can. II. causs. 23. quaest. V.
(4) Iustin. nov. VI. cap. 1. — (5) Lib. V. contra Iovinianum. — (6) ibidem.
(7) Comm. in Michaeam IV.

nis consequitur: tandem munia singulis ordinibus addicta *officia* nuncupantur.

XXI. Apud omnes poene theologos recepta sententia est, ordines alios, praeterquam septem, non numerari: scilicet *presbyteratum*, *diaconatum*, *hypodiaconatum*, *acolythatum*, *exorcistatum*, *lectoratum*, *et ostiariatum*. Plerique canonistae duos addunt, nempe episcopatum, et primam clericalem tonsuram. Illum enim puram putam ordinis presbyteratus extensionem, istam vero nonnisi ad caeteros ordines suscipiendos praeparationem esse inficiantur; at vero duos a reliquis distinctos ordines esse contendunt. Nos veluti media via incedentes, episcopatum quidem distinctum a presbyteratu ordinem fatemur: primam vero clericalem tonsuram, nonnisi ordinum tyrocinium esse censemus.

XXII. Ac primo episcopatum ordinem esse a presbyteratu distinctum plura evincunt. 1. *distinctus consecrationis ritus*. Nimirum distincta manuum impositio, uti diaconatum a presbyteratu, ita presbyteratum ab Episcopatu, tanquam diversos ordines distinguit.

2. *Distincta potestas*. Presbyter enim nonnisi filios ecclesiae gignit, hoc est fideles per baptismum. At Episcopus gignit patres, hoc est Episcopos, et presbyteros per sacramentum ordinis.

3. *Distinctae progressiones, ac imitationes gloriae caelestis*. Ad rem Clemens Alex. strom. (1): *in Ecclesia Episcoporum, presbyterorum, et diaconorum progressiones sunt: imitationes gloriae angelicae, προκοπαι progressiones* profectus designant de uno in alium locum superiorem. Tum si episcopatus a presbyteratu non distingueretur, uti presbyteratus a diaconatu, immerito progressiones illae dicerentur *imitationes gloriae angelicae*, quum in coelestibus illis spiritibus diversi aeque dignitatis, ac officiorum ordines sint constituti.

4. *Episcopi presbyteris praestant, uti presbyteri diaconis*. Origenes, quem presbyterum fuisse omnes norunt (2) scribit: *plus a se exigi, quam a diaconis: ab his vero plus, quam a laicis: plus rursus ab iis, quibus super diaconos, et presbyteros commissum est regimen, et principatus ecclesiae*. Non absimili ratione loquuntur antiquissimi Ecclesiae patres, Irenaeus, Tertullianus, Hieronymus, Eusebius, aliique: ac praecipue in genuinis S. Ignatii M. epistolis crebrae occurrunt in hanc rem sententiae. Speciminis loco sit singulare testimonium (3), ubi exhortatur eos, *ut in concordia omnia agant Episcopo praesidente Dei loco, et presbyteris loco senatus apostolici, et diaconis, quibus commissum est ministerium Iesu Christi*.

XXIII. Rem omnem paucis contraham. Ordinis natura, uti modo vidimus, in eo est, ut officium ecclesiasticum significet, vel potius illius exercendi ius ritu mystico collatum. Igitur ubi distinctus consecrationis ritus, distincta potestas, distincta munia, ibi profecto distincti ordines. Atqui episcopatus, et presbyteratus invicem distinguntur ritu consecrationis, potestate, progressione, auctoritate. Id modo producta argumenta evidenter de-

(1) Lib. VI. et paedag. lib. III. cap. 12.
(2) Hom. II. in Hierem. — (3) Epist. ad magnesianos.

monstrant: igitur episcopatum a presbyteratu, ordinem ab ordine prorsus distingui ambigendum non est.

XXIV. Quod vero ad primam clericalem tonsuram attinet, nobis magis probanda Gonzalesii opinio videtur, qui (1) fatetur quidem clericorum nomine aliquando simplices attonsos comprehendi, quod hos, quippe qui laici non sunt, sed a vulgo selecti, et in sortem Domini adscripti, ordo clericalis complectatur: at *ibidem* diserte docet, *ex veriori sententia dicendum proprie, et stricte primam tonsuram non esse ordinem, sed praeviam dispositionem ad ordines, cuius cooptationis ratione ita tonsuratus dicitur habere ordinem clericalem, et per consequens fruitur privilegio canonis, et privilegio fori.*

XXV. Et sane 1. per clericalem tonsuram nulla confertur initiatis spiritualis potestas, neque 2. peculiare aliquod ecclesiasticum munus ipsis exercendum committitur. Adsistere enim cum superpelliceo ecclesiae ministeriis necnon ordinum minorum officia in defectu eorum, qui illos susceperunt, exercere, iure novissimo attonsis aeque commune est, ac laicis. 3. concilium tridentinum (2) illam expresse ab ordinum albo expungere videtur: *nullus prima tonsura initiatus, aut etiam in minoribus ordinibus constitutus etc.* 4. Catechismus romanus (3) diserte tonsuram *quamdam ad ordines suscipiendos dispositionem* adpellat. 5. demum ex tridentino (4) unusquisque a proprio Episcopo est ordinandus, si secus fiat, ordinans a collatione ordinum per annum sit suspensus. Verum sacra Congregatio, fatente ipso fagnano (5), declaravit Episcopum hieracensem ob primam tonsuram extraneo collatam suspensioni non esse subiiciendum, quoniam *tonsura a concilio non habetur pro ordine.* Verum non est cur in hac re diutius immoremur.

TITULUS VIII.

DE PRAEROGATIVIS ET PRIVILEGIIS CLERICORUM

I. Ac 1. antiquitus clerici pluribus, iisdemque honorificis titulis decorati sunt, nempe communi loquendi usu dicebantur *patres*, *domini*, *doctores*, *bene vivendi auctores*, *angeli Dei* etc. Tum Τάξις τȣ βήματος *ordo sanctuarii*, ac eorumdem diversi ordines *imitationes gloriae angelicae* dici consueverunt. Nazian. (6), et Clem. Alex. (7).

II. In publicis precibus, sacris processionibus, aliisque ecclesiasticis functionibus primum semper locum obtinent, laicosque anteeunt: quinimmo in ecclesiis laicis omnino vetitum est, dum divinum officium, et missae sacrificium celebratur, ingredi sacra septa plerumque cancellis distincta, quum in eis solis clericis tunc temporis consistere liceat (8). Adhaec S. Benedictus licet omnes indiscriminatim suos monachos eiusdem prorsus regulae

(1) Cap. praeterea de apostatis. — (2) Sess. XVIII. cap. VI. — (3) Part. II. cap. VII. n. 13. — (4) Ibidem cap. VIII. — (5) In cap. cum contingat n. 38.
(6) Orat. XX. in laud. Basilii. — (7) Strom. lib. VI., et paedag. lib. III. cap. 12. — (8) Can. III. de consecr. dist. 2.

fibula obstrinxerit, attamen monacho clerico primum locum in choro concedendum praescribit.

III. Haud contemnenda illa praerogativa est, qua fruuntur clerici: nimirum ut vitam agant ex reditibus Ecclesiae, decimis, primitiis, aliisque populi oblationibus. Et sane 1: isthoc obsequii genere tum populus iudaicus suos sacerdotes, tum Abrahamus Melchisedecum honore est prosecutus.

2. Idipsum Christus tum exemplo, tum doctrina probavit: *exemplo*, plures enim mulieres Christum sequebantur, ut quae ipsi, eiusve apostolis necessaria essent, de suis facultatibus ministrarent (1): *doctrina*, apostolos enim ad evangelizandum mittens eos ab civitatum, locorumque incolis hospitium, et alimenta recipere iussit, rationem subnectens: *dignus enim est operarius cibo suo* (2).

3. Idem Paulus Apostolus pluribus demonstrat haud semel in suis epistolis, ac praesertim (3), et quidem 1: ex iure gentium. Neque enim miles tenetur suo sumptu militare, sed a provincialibus, uti Augustinus loquitur, accipit decreta sibi stipendia. 2: ex ratione quisnam unquam prohibetur de vineae fructu edere, vel cuiuslibet arboris a se plantatae? aut num qui pascit gregem, de lacte gregis non manducat? 3: ab inaequalitate dati, et accepti, idque sub metaphora seminantis, quasi diceret: qui seminat multo plus a terra metere expectat, quam in eam proiecit: atqui spiritualia, quae seminantur, oppido potiora sunt carnalibus, quae metuntur: qui igitur grave videbitur, si nos spiritualia vobis subministrantes, vicissim carnalia recipiamus? 4: demum ex lege Mosis, quae idipsum per allegoriam bovis triturantis indicat, cui os alligare, sive obturare (4) φιμώσις nimiae crudelitatis est argumentum. In quo sane Spiritum S. id praecipue intendisse docet apostolus, nimirum, ut Evangelii ministri ab iis, quos instituunt, quo nutriantur, accipiant. Unde concludit: *numquid de bobus cura Deo est? An propter nos utique hoc dicit? Nam propter nos scripta sunt... nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quae de sacrario sunt, edunt, et qui altari deserviunt cum altari participant? ita et Dominus ordinavit his, qui evangelium adnuntiant, de Evangelio vivere.*

4. Demum eadem semper fuisse videtur antiquissima ecclesiae consuetudo, ut clericis a plebe honesta corporis alimenta praeberentur: et quidem vel ex oblationibus super altari fieri solitis, ubi non panis tantum, et vinum, sed res etiam aliae necessariae, et nonnunquam pecuniae in ecclesiae substentationem offerebantur (5): vel ex fructibus, avibus, et animalibus, quae episcopis, et presbyteris domum mitti consueverant diaconis, et reliquis clericis distribuenda: canones ex sic dictis apostolicis (6), vel ex oblationibus, quas singulis mensibus in Ecclesiae arcam fideles pro lubitu inferebant (7): unde videtur orta consuetudo semel per mensem oblationes inter clericos distribuendi, de qua Cyprianus (8), vel demum ex agris, et possessionibus ecclesiae donatis, quae licet tribus prioribus saeculis oppido tenues essent, at pace Ecclesiae reddita, valde adauctae sunt. Verum de his

(1) Matth. XVII., et Luc. VIII. — (2) Matth. X. et Luc. X. — (3) Epist. I. ad Cor. cap. 5. — (4) Deut. XXV.

(5) Hieron. in Ezech. XVIII. — (6) III., et IV. — (7) Tertul. apost. cap. 39. — (8) Epist. XXVIII., et LXVI.

fusius alibi, ubi de decimis, oblationibus, aliisque ecclesiae reditibus sermo redibit.

IV. Porro praecipuum clericorum privilegium illud semper est habitum, quod tum 1: ab publicis, sordidisque muneribus, tum 2: ab tributis, et vectigalibus, tum 3: ab iudiciis saecularibus immunes fuerint. De tertio hoc exemptionis genere opportunior redibit sermo *lib. III.* primum igitur, ac alterum, nimirum personalem, et realem clericorum immunitatem hic tantummodo explanare adgredimur.

V. Principio autem statuendum quid realis, quid personalis immunitatis nomine veniat. Realis dicitur immunitas, qua bona ecclesiarum, et clericorum a tributis, vectigalibus, oneribusque aliis laicalibus eximuntur: *semel enim Deo dicatum non est ad usus humanos ulterius transferendum* (1).

VI. Personalis vero immunitas ita dicta, quod personas ecclesiasticas spectet, ea est, quae clericos ab oneribus personalibus, quae corpore geruntur, eximit (2). Primum de personali, dein de reali clericorum immunitate lubet verba facere.

De personali clericorum immunitate

VII. Personalem clericis immunitatem fidei luce praeeunte, episcoporumque consilio, et hortatu primus iudulsit Constantinus M., uti refert Eusebius (3), eamdemque pro regno neapolitano nova constitutione firmavit Fridericus II. constitutione regni, quae incipit: *clerici* (4).

VIII. Ad personalem immunitatem 1: pertinet exemptio ab eo tributorum genere, quod *census capitum*, sive *capitatio* dicebatur, quae vel humana erat, sive animarum, scilicet per quam aetatem quisque suam significabat, ut inde constaret, num tributo onerandus quis esset, an non: vel terrena erat, sive agrorum; tributum scilicet, alias Κανων *canon* dictum, quod ab hominibus ratione agrorum, et possessionum suarum exigebatur. De terrena mox redibit sermo. At humanam quod spectat, profecto ab ea non modo clericos, verum et eorumdem coniuges, liberos, servos, et ancillas omnino fuisse exemptos constat ex binis Constantii Imp. legibus, quas legere est in codice theodos. (5).

IX. Ad idem immunitatis genus referri quoque posse videtur exemptio ab onere hospitii, quod romanis *metatum* dicebatur, cuius vi Imperatoris aulae stipatoribus, iudicibus, atque militibus bospitia, et alimenta praebenda erant, ubi officii sui caussa per provincias iter facerent. Hanc immunitatem concessit Constantinus (6), et confirmavit pro nostro regno Carolus II. andegavensis regni vicarius in *cap. 96.* Id quod intelligas 1: de domo, quam clerici babitant, haud vero de domo, quam locant (7). Tum 2: excipiendus casus obsidionis, vel alterius gravis necessitatis (8). Praeterea 3: ubi laici recipiendis militibus impares sint, clerici subsidio erunt (9).

(1) Cap. LI. de regulis iuris in VI. — (2) Cap. I., et IV. hoc tit. — (3) Lib. X. Cap. 7. — (4) Lib. I. tit. 72.
(5) L. X., et XIII. de Episc., et cler. — (6) L. VIII. cod. theod. de metatis — (7) Boetius Epo ad cap. I. de immunitate. — (8) Choppinus de sacra politia tit. II. n. 3 — (9) Faber in cod. lib. VIII. tit. XXX. def. 26.

X. Tum clerici ab publicis aeque honorificis, ac sordidis muneribus exempti: sit igitur primo.

De clericorum ab publicis honorificis muneribus exemptione

XI. Honorifica habebantur munera *municipalia*, quae etiam *curialia* dici consueverunt, quod qui ea substinebant, *curiales* nuncuparentur. Istiusmodi erant *pecuniarum civitatis publicarum administratio*, *exactio annonarum*, *iudicum praecepta exequi*, *susceptores suo periculo nominare*, *mansionum*, *pagorum*, *ac horreorum reipublicae curam gerere*, aliaque huius generis a Iacobo Gothofredo recensita in paratitlo (1). Porro ab his clericos prorsus exemptos voluit Constantinus. Extat apud Eusebium (2), egregia eiusdem imperatoris epistola ad Anulinum Africae praefectum an. 313. data, qua clericos ab omnibus *publicis functionibus immunes conservari* decernit: scilicet *ne a cultu summae Divinitati debito abstrahantur*. Tum idem imperator sex circiter post annis aliam hac de re legem tulit, quae sic habet: *qui divino cultui ministeria Religionis impendunt ab omnibus omnino muneribus excusentur*, *ne sacrilego livore quorumdam a divinis obsequiis avocentur* (3). Huc quoque respexisse videtur lex Valentiniani, et Gratiani (4): atque personalis haec immunitas, quippe quae clericis omnino conveniens, scilicet ne *a suis officiis avocentur*, prima est, quam clericis indultam reperiamus.

XII. Quum vero nonnulli huiusce immunitatis beneficio abuterentur, dum ad declinanda provinciae suae munia titularem quamdam ordinationem aucupabantur, hinc tum ab ipsomet Constantino, tum deinceps ab eius successoribus adversus huiusmodi abusionem variae leges promulgatae sunt.

XIII. Ac primo Constantinus, qui eam immunitatem indiscriminatim omnibus clericis concesserat privata bona sive possiderent, sive non, lege lata vetuit, *ne ullus dives de plebe*, *quem aequitas ad publica traheret munera*, *et progenie municeps*, *vel patrimonio idoneus dignosceretur*, *clericorum se consortio sociaret. Tum si quis post evulgatam legem id faceret*, *ex statione sua dimittatur*, *et curia ad explenda munia restituatur* (5).

XIV. Verum haec Constantini sanctio tractu temporis ecclesiae quam maximo fuit detrimento. Eius enim praetextu identidem presbyteri, et diaconi a litigiosis hominibus ad obeunda provinciae munia adigebantur. Qua de re, qui secuti sunt imperatores, ut huic malo prospicerent, suis legibus Constantini sanctionem moderarunt.

XV. Ac 1. Constantius omnes episcopos, tum quod ad personas, tum quod ad possessiones ab eo onere immunes esse voluit: tum idem privilegium presbyteris, diaconis, ac reliquis omnibus clericis indulsit, si curia consentiente, populoque universo expetente, ordinati essent, at secus ordinibus initiati possessionum suarum duas tertias partes cum filiis suis, aut propinquis partirentur, eosque in locum suum substituerent: vel his defi-

(1) Tit. I. de decurionibus Lib. XII. — (2) Lib. X. cap. VII. — (3) Lib. I. cod. theod. de Episc., et cleric. — (4) L. C. cod. theod. de decurion. — (5) L. VI. cod. theod. de Episc., et cler.

cientibus duas bonorum partes curiae cederent, tertia sibimetipsis reservata (1).

2. Valentinianus sub imperii sui initia Constantii legem non modo firmavit, verum et magis acuit, ac duriorem reddidit (2). Quam deinde septem post annis emollivit, dum omnes in Ecclesiae ministerio iam constitutos, licet possessionibus, propriisque bonis instructos, prorsus exemit (3).

3. Valens eos omnes immunes esse voluit, qui decennium in clericatu explevissent, nec intra illud temporis spatium a curia essent revocati (4).

4. Valentinianus II. Valentis legem firmavit illa adiecta conditione, nimirum ut *alium instructum facultatibus suis ad munera pro se complenda constituant* (5).

5. Theodosius immunes eos omnes voluit, qui ante annum 387, qui erat imperii sui decimus, ordinati essent; ab iis vero, qui postea ordinibus initiari vellent, requisivit, ut vel in locum suum aliquem substituerent, vel sua bona curiae cederent (6).

6. Arcadius instigante eutropio severae Constantini legi rursus clericos subiecit (7). At contra Chrysostomo, aliisque sanctissimis Episcopis clamitantibus, statim nova lege eam abolevit, atque aequam Theodosii sanctionem revocavit, firmavitque: hoc tantum excepto, ut inferiores clerici a curia revocati ad patriae munia per se obeunda adstringerentur (8).

7. Eamdem constitutionem Theodosius quoque Iunior, Valentinianus III., et Maioranus firmarunt: uti ex eorumdem legibus ad calcem codicis theodosiani adiectis manifestum est.

8. Tandem Iustinianus duriorem quidem arcadii legem primum renovasse videtur (9). At postea aequam Theodosii senioris legem rursus sanxit, duo tantummodo addens, 1: ut inferiores clerici e curia aliqua adsumpti, si monasticam vitam non minus quindecim annis implevissent, ordinari possent, quarta bonorum suorum parte sibi retenta, reliquis partibus curiae, et fisco vindicandis. 2: ut Episcopi ab obeundis quidem civilibus muniis immunes essent, at vero vicarium sibi substituerent.

XVI. Ex hactenus dictis illud effici posse videtur, veteres christianos principes discrimen fecisse inter publicum Ecclesiae patrimonium, cuius intuitu ad nullum civilium munerum onus subeundum clerici adstringebantur, et privatas clericorum facultates, quae civili aliquo titulo notatae essent, quarum intuitu omnino exempti non erant, nisi vel earum portionem curiae cederent, vel per substitutos debita sibi munera explerent.

De clericorum ab sordidis muneribus exemptione

XVII. Ab sordidis muneribus non modo personae clericorum, verum et ecclesiae praedia erant exempta. Id ex pluribus Constantii, Valentiniani,

(1) L. L. cod. theod. de decurion. — (2) Ibid. L. LIX. — (3) Ibid. L. III.
(4) Ibid. L. XIX. — (5) Ibid. L. C.
(6) Ambrosius in respons. ad *Symmachum*. — (7) L. III. cod. theod. de his qui ad Eccles. — (8) L. CLXIII. cod. theod. de decurion. — (9) L. II. cod. de Episc., et cleric.

et Theodosii legibus liquet, quas non modo confirmavit Honorius, verum et eiusmodi immunitatem antiquum ecclesiae privilegium dixit (1).

XVIII. Sordida munera, et ab iisdem exemptiones recenseutur his verbis (2): *sordidorum vero munerum talis exceptio sit, ut patrimoniis dignitatum superius digestarum, nec 1: conficiendi pollinis cura mandetur, aut 2: panis excoctio, aut 3: obsequium pistrini, ne 4: paraveredorum huiusmodi viris, aut parangariarum praebitio mandetur, 5: operarum, atque artificum diversorum, 6: excoquendae etiam calcis obsequia, nulla de talibus adiumenta poscantur, 7: materiam, lignum, atque tabulata exceptorum virorum patrimonia non praebeant, 8: carbonis quoque ab huiusmodi viris praebitio desistat, 9: publicis vel sacris aedibus constituendis, atque reparandis, 10: hospitalium domorum minime curiae subiaceant, 11: viarum, et pontium talis sollicitudo non oneret, 12: capituli, atque temonis necessitatis nulla mandetur: 13. legatis, atque allectis sumptus possessio huiusmodi privilegiis munita non ferat.*

XIX. Verum in his sordidorum munerum speciebus, quae late explicantur ab Iacobo Gothofredo locis indicatis (3) omnino oportet distinguere munus personale ab reali praestatione, quae rationem tributi potius habebat, quam sordidi muneris. Et quidem quoad personalem functionem clerici semper exempti fuere: at quoad realem praestationem varia fuit sub diversis imperatoribus clericorum conditio. Exempla sint *angariae*, *et parangariae*.

XX. Hisce nominibus donabantur praestationes agendi, ferendi commeatum pro militibus, aliaque huiusmodi ad principis aerarium spectantia. Ubi hae trausvectiones fiebant via publica, et ordinaria dicebantur *angariae*, ubi vero fiebant cursu transverso dicebantur *parangariae*. In utrisque his si munus spectes personale, uti ducere iumenta, plaustra, aliaque vehicula, ab eo sane quod sordidum censebatur, clerici prorsus, ac semper fuerunt immunes. At idem statui nequit de reali praestatione pecuniae, equorum, vel plaustrorum, ad quam clericorum, atque etiam ecclesiarum possessiones aliquando obligatae fuerunt, id quod etiam intelligas de instauratione viarum, constructione pontium, aliisque extraordinariis, ac sordidis muneribus.

De reali clericorum immunitate, sive de exemptione a tributis

XXI. Ac primo ecclesiastica praedia, quibus potissimum Episcopi, ac clerici alebantur, ea sub Constantino ab tributis omnino fuisse exempta patet ex egregia eiusdem imperatoris lege (4) *praeter privatas res nostras, et Ecclesias catholicas, nemo ex nostra iussione praecipuis emolumentis familiaris iuvetur substantiae*. Atqui haec immunitas posteriorum imperatorum constitutionibus, vel revocata, vel duntaxat temperata videtur.

XXII. Fortasse sub Constantino, quum Ecclesiae reditus nonnisi tenues essent, illius bona, ac praedia a tributis generatim immunia fuere, quum vero deinceps Ecclesia possessionibus abundaret, tunc primum ad quaedam

(1) L. X. et XIII. cod. theod. tribut. in ipsis speciebus.—(2) Ibid. l. XV.
(3) Comm. cit. L. XV. —(4) L. I. cod. theod. de ann., et tribut.

duntaxat peculiaria tributa pensitanda legibus imperatoriis urgeri potuit. Iuvat hic varia tributorum genera distinguere, ac simul a quibusnam clericorum, et Ecclesiarum bona immunia fuerint, historici tantum partes agendo, indicare.

XXIII. Ac primo illud tributi genus occurrit, quod ab hominibus ratione agrorum, et possessionum suarum exigebatur, quodque in iure civili, et vetustis scriptoribus *inlatio canonica*, sive ordinaria, ut ab extraordinaria distingueretur, dici consuevit, aliquando etiam *capitatio terrena* nuncupatum est, ne confunderetur cum humana, sive censu capitum, de quo *supra* egimus. Atqui ab hoc tributi genere videntur non fuisse exempta: quum enim speciali principum favore ecclesiae thessalonicensis, alexandriua, et constantinopolitana immunes prodantur (1), profecto patet non commune omnium Ecclesiarum privilegium fuisse. Quamobrem S. Ambrosius (2): *si tributum,* inquit, *petit imperator, non negamus, agri ecclesiastici solvunt tributum. . . solvimus, quae sunt Caesaris, Caesari, et quae sunt Dei Deo. Tributum Caesaris est, non negamus.*

XXIV. Alterum erat tributi genus, quo novi milites, atque equi novi militares imperatori praestandi erant; hoc tributum *militum tyronum, et equorum canonicorum praebitio* dicebatur. Quum vero pecunia equorum loco pensitabatur, tunc eiusmodi tributum *aurum tyronicum, et stratioticum* dictum est. Ab eo clericos exemptos voluit Theodosius iunior (3).

XXV. Lege Constantii immunes quoque erant a vectigalibus pendendis ratione tenuis mercaturae (4). Tunc enim clericis duntaxat inferioribus fas erat ad victum sibi comparandum modestum quoddam industriae genus exercere. At vero quum nonnulli ex clericis hac immunitate ad avaritiam abuterentur, hinc eorum negotiatio ad certam pecuniae summam est redacta (5). Iam vero haec non de quaestuosa, sed de moderata tantum industria ad victum quaerendum clericis duntaxat inferioribus permissa intelligenda sunt,et quidem pro eo tempore,quo exigui Ecclesiae reditus ad danda universo clero honesta alimenta satis non erant.Quare Ecclesiae reditibus adauctis Valentinianus III. legem fecit, ut clerici nihil prorsus negotiationis exercerent, vel si vellent negotiari, scirent se iudicibus subditos clericorum privilegio non muniri.

XXVI. Immunes etiam fuerunt ab omnibus *superindictis*, sive *extraordinariis*, hoc est ab iis tributis, quae imperatores praeter ordinaria, et canonica, urgente quadam necessitate, inrogauda decernebant. Ita Constantius imperator (6) tum Honorius, et Theodosius iunior (7), quas leges postea Iustinianus firmavit (8).

XXVII. Ex eadem honorarii lege exempti quoque erant ab tributis ad viarum, ac pontium conservationem, et instaurationem conferendis: verum aliquot post annis legibus Theodosii iunioris (9), et Valentiniani III. (10)

(1) L. XXXIII. cod. theod. de annon., et tribut. — (2) Orat. conta Auxentium de tradendis basilicis.

(3) L. XXII. cod. theod. de tyronibus. — (4) L. VIII. cod. theod. de Episc., et cleric. — (5) Ibid. L. XI., et L. XV. lustrali conlat. — (6) Lib. VIII. cod. theod. de episc., et cleric. — (7) Ibid. L. IV. — (8) Nov. CXXXI. cap. V. — (9) Lib. III. cod. theodos. de itin. muniend. — (10) Novel. XXI. ad calcem cod. theod.

ea immunitas non modo clericis, verum et ipsis Ecclesiis adempta fuit. Lex theodosii ita se habet: *ad instructiones , reparationesque itinerum , pontiumque nullum genus hominum cessare oportet: domos etiam divinas, ac venerandas ecclesias tam laudabili titulo libenter adscribimus.*

XXVIII. Immunes etiam aliquando fuerunt ab tributis solvendis intuitu *angariarum*, et *parangariarum:* uti ex binis Constantii legibus (1), quas confirmarunt Theodosius M. (2), et Honorius (3). Verum an. 440. Theodosius iunior, et Valentianus III. suis legibus sanxere, neminem , neque possessiones , quae ad sacrosanctas Ecclesias pertinent, ab angariis, et parangariis imperatore iter faciente excusari (4). Id quod de tributo, haud vero de sordido munere praestando intelligas, uti supra n. XXII. notavimus.

XXIX. Tandem bona Ecclesiae immunia erant a tributo, quod *denarismus unciae* , sive *descriptio lucrativorum* adpellabat. Huic tributo obnoxia erant praedia illa, quae quis ex curialibus alii cuidam relinqueret. Is, in cuius manus eiusmodi bona pervenissent, non quidem ex caussa onerosa, puta ex emptione, sed ex titulo lucrativo, nimirum ex donatione vel testamento pro singulis iugis singulos denarios, sive uncias solvere quotannis debebat, ita ex binis Theodosii M. legibus (5) quod tributum postea Theodosius iunior et Valentinianus III. duplicarunt (6). Porro, ubi Ecclesiae donatione, vel testamento curialium bona adquirerentur, ab eiusmodi tributo binis Iustiniani legibus exempta erant (7). Num ante Iustinianum eadem immunitate fruita sint non constat.

XXX. Igitur bonorum Ecclesiae, et clericorum immunitas sex prioribus ecclesiae saeculis non semper eadem fuit, sed variam diversamque conditionem subiit, prout imperatores magis, minusve in Ecclesias, atque earum ministros, clericos indulgentes fuerunt.

XXXI. Iam vero duo constare videntur: primum Ecclesias, licet ab pluribus tributorum speciebus immunes, ratione tamen agrorum, et possessionum suarum ordinaria, et canonica tributa iam inde ab IV. exeunte saeculo ad usque Iustiniani tempora semper solvisse. Id tum ex modo dictis manifestum est, tum quoque ex binis Iustiniani legibus , nimirum *novella XXXV.*, qua decernit, *ut praedia in Ecclesias a laicis translata, iisdem oneribus, quibus iam antea subiiciebantur, sint obnoxia*, et *novel. XXXVII*, qua bona ab arianis ablata Ecclesiis africanis restitui quidem iubet, sed hac adiecta clausula, *ut tamen publicas pro iis pensiones conferant.*

XXXII. Alterum: bona clericorum patrimonialia ab ordinariis tributis exempta non fuisse. Et sane Constantinus imp. sic statuit (8): *de his sane clericis, qui praedia possident, sublimis auctoritas tua non solum eos aliena iuga nequaquam statuet excusare , sed etiam pro his , quae ipsi possident, eosdem ad pensitanda fiscalia perurgere*. Atque adeo eidem legi adiicitur, huiusmodi imperatoris decretum aequum visum fuisse episcopis, ac maxime iustitiae convenire.

(1) L. X., et XIV. cod. theod. de Episc., et clericis. — (1) Ibid. L. V. de extraord. — (3) Ibid. L. XL. de Episc., et cleric. — (4) L. XI. cod. de sacros. Eccles. — (5) L. CVII., et CXXIII. cod. theod. de decurion. —(6) Ibid. L. un. quemad. munera.

(7) L. XXII. C. de sacros. Eccl., et nov. CXXXI. cap. 5. — (8) L. XV. Cod. Theod. de Episc., et cleric.

XXXIII. Eodem VI. saeculo, quo realis Ecclesiarum, et clericorum immunitas ex imperatorum sanctionibus ita se habebant. Galliarum reges satis amplam Ecclesiis immunitatem concessere ac primo quidem Chlodoveus, tum postea Chlotarius, cuius constitutio (1) sic habet *agraria pascuaria, vel decimas porcorum Ecclesiae pro Fidei nostrae devotione concedimus ita ut actor, aut decimator in rebus Ecclesiae nullus accedat. Ecclesiae, vel clericis nullam requirant agentes publici functionem, qui avi, aut genitoris, aut germani nostri immunitatem meruerunt.*

XXXIV. Hanc immunitatem, qui secuti sunt galliarum reges non confirmarunt modo, verum et ampliarunt. Carolus M. unicuique Ecclesiae integrum *mansum* ab omni tributo immunem concessit. Mansus ecclesiasticus dicebatur ea agri portio, quae in dotem Ecclesiae adsignari solebat, vel presbytero Ecclesiae deservienti cum aliquot mancipiis. Ita Du-cange in voce *mansus*. Id confirmarunt Ludovicus Pius (2), et Carolus Calvus (3).

Eamdem immunitatem imperatores ad omnia praedia, et possessiones Ecclesiarum, et monasteriorum extendisse patet ex capitularibus (4). Iisdem tamen capitularibus (5) decernitur, ut si novae terrae ad Ecclesiam perveniant censui subiectae, tributa, quae inde solvebantur, omni modo persolvere pergant.

XXXV. Verum in regno neapolitano aliter se res habebant. VII. enim saeculo praedia ecclesiastica videntur non fuisse a tributis exempta. Namque Constantinus Pogonatus an 681. Agathoni papae indulsit, ut de patrimoniis S. Petri extantibus in Sicilia, et Calabria nullum solveret tributum. Idem etiam pro patrimoniis extantibus in Lucania, et apud brutios romanae sedi indulsit Iustinianus Rinothmetus. Profecto hae speciali privilegio indultae immunitates indicant reliqua praedia non fuisse a tributis exempta.

XXXVI. Concilia ecclesiae quod spectat, immunitas a Chlodoveo Ecclesiis tributa refertur in synodo aurelianensi I. ann. 511 (6). Tum exemptio *mansi* ecclesiastici firmata reperitur in synodis meldensi an. 845, Wormatiensi an. 868., et trosleiana ann. 924. synodus quoque valentina III. an. 855. constituit, *ne de dotibus Ecclesiarum ullus census a saecularibus exigatur.* Tum concilia, et Episcopi IX, et X. saeculo in id potissimum incubuerunt, ut unicuique ecclesiae integer *mansus* immunis a tributis adsignaretur, et conservaretur. Unde non abs re colligitur bona clericorum patrimonialia exempta a tributis non fuisse; praesertim quum in canone wormatiensi, relato in *cap. 1. de censibus* statim subnectatur: *si quid aliquid amplius habuerunt, inde senioribus debitum servitium impendant.*

XXXVII. Verum concilia lateranensia sub Alexandro III., et Innocentio III. bona Ecclesiarum, et clericorum prorsus a tributis immunia sanxere. Quod de patrimonialibus etiam clericorum bonis intellexisse inde evincitur, quod hoc sensu illam immunitatem acceperunt concilia per ea tempora celebrata uti narbonense, tolosanum, coloniense etc., et pro regno neapolitano melphitanum sub Urbano II. an. 1089 (7). Id quod ratum quidem habuerunt principes nostri Carolus II. (8), et Ferdinandus Arago-

(1) Tom. V. concil. edit. labbean. — (2) Lib. I capitul. cap. 85. — (3) Capitul. tit. 37. cap. II. — (4) Lib. V. cap. 229., et lib. VI. cap. 109. (5) Lib. IV. cap. 37. — (6) Can. V. — (7) Can. II. — (8) In Capit. XCVIII.

nius (1): at quibusdam adiectis conditionibus; et quidem Carolus II. eam immunitatem tantummodo de bonis ad clericos legitime spectantibus intelligendam voluit, et Ferdinandus aragonius a clericis tributa exigi iussit de bonis, quae per contractus adquisierint.

XXXVIII. Denique hac de re actum est in novissimo concordato ann. 1741., quo *cap. I.* decernitur, ut bona ecclesiarum, aeque ac laicalia in censum, sive *catastum* referantur, at ecclesiae tantummodo medietatem quantitatis, quam laici solvunt, conferant: tum pro bonis, quae ecclesiis in posterum adquirantur, integra exigatur pensio, exceptis bonis ecclesiarum parochialium, hospitalium, seminariorum, et sacris clericorum patrimoniis, quae summam ducatorum quadraginta non excedant, modo clericus ad titulum beneficii non sit ordinatus.

XXXIX. Praeterea episcopis conceditur exemptio a vectigali farinae pro quantitate taxanda a Nuntio apostolico, habita ratione familiarium, et eleemosynarum panis, quas distribuere solent clericis pro sex farinae modiis, regularibus, sanctimonialibus, et seminariorum alumnis pro quinque, caeterarum vero specierum exemptiones clericis adhuc constant, prout moris erat ante concordatum. Porro haec realis immunitas nonnisi iis clericis impertita est, qui sacro subdiaconatus ordine iam fuerint insigniti. Adhaec neque immunitate a vectigalibus ii clerici uti possunt, qui licet iam subdiaconi, tamen extra propriam patriam, vel extra locum domicilii, aut beneficii vitam ducunt. Ubi vero alicuius Ecclesiae, scholae, aut loci pii ministerio fuerint addicti, bene ea immunitate fruentur, et quidem in loco, ubi ministerio funguntur. Postremo exemptiones, quibus fruebantur Archiepiscopus, clerus saecularis, et seminarium urbanum neapolitanum nihil per concordatum immutatae sunt, quin potius firmatae (2).

Subsidia voluntaria

XL. Liberum est ecclesiasticis de bonis Ecclesiae, et beneficiorum voluntaria principi subsidia ob reipublicae necessitates offerre. Huius rei nonnulla occurrunt exempla saeculo VIII., et IX. Ac praecipue ex synodo vernensi an. 755 (3), et ex capitulari Ludovici Pii an. 817. constat, eo tempore usum invaluisse, ut monasteria singulis annis dona quaedam, ac munera regi offerrent, quae quidem primum voluntaria, dein in quamdam necessitatem abiere. In synodo prope theodonis villam habita, consentientibus gloriosis principibus Lothario, Ludovico, et Carolo sancitum est ex una parte quidem, ne principes pro exigendis subsidiis res ecclesiae invadant: ex altera vero, ut quisque ecclesiasticus *iuxta quantitatem rerum ecclesiae sibi commissae subsidia, quibus respublica indiget, prompte, et ex animo paret, et impigre studeat offerre.*

(1) Prag. III.

(2) Conventione novissima habita anno 1818 art. XVI. cautum quod » ecclesiastici propter luctuosas temporum circumstantias publica onera regia, et civitatis » solvere tenentur. Rex vero noster pientissimus in eodem articulo pollicetur quod, » si Status conditio per feliciora tempora prosperior evaserit, tunc ipse largitionibus clero opitulabitur. — (3) Can. VI.

XLI. Tum concilium lateranense sub Alexandro III. (1) sub anathemate quidem probibet collectis, et exactionibus res, et personas ecclesiasticas gravari: at statim subiungit, *nisi Episcopus, et Clerus tantam necessitatem, vel utilitatem adspexerint, ut absque ulla exactione ad relevandas communes utilitates, vel necessitates, ubi non suppetunt facultates laicorum subsidia per Ecclesias existiment conferenda.*

XLII. Ne vero clerici facilius, quam oporteat ea subsidia decernant, consulendum romanum Pontificem Innocentius III. (2), et Bonifacius VIII (3) sedis apostolicae veniam omnino requirendam sanxere sub poena excommunicationis ipso facto incurrenda, ac S. Sedi reservata. Unde orta sunt dissidia inter eumdem Bonifacium, et Philippum Pulcbrum galliarum regem (4). Quam tamen constitutionem Benedictus XI. pertinere voluit ad exigentes a clericis, non ad recipientes a sponte offerentibus. Eamdem demum Clemens V. prorsus abolevit (5). Pro regno neapolitano ius obtinet, ut Romanus Pontifex petente rege subsidia conferenda decernat. Quo pacto anno 1743. Benedicto XIV. decernente a clericis beneficiariis regni neapolitani Carolo Borbonio subsidia collata sunt pro gravissimis impensis factis ad avertendam pestem messanensem a regno neapolitano.

TITULUS IX.

DE SUMMO PONTIFICE

I. Inter plures, variosque ecclesiasticae hierarchiae gradus principem babet locum Romanus Pontifex, quippe qui in universa Ecclesia primatum non humani, at divini iuris habet, et caput est totius ecclesiae. Tum primatus hic non modo honoris, et dignitatis, verum et potestatis auctoritatisque est. Qua de re pluribus, iisdemque honorificis titulis prae reliquis orbis christiani Episcopis in Ecclesia perpetuo,ac universali more decorari consuevit, et quidem iure meritoque, quum Petrus,cui Romanus succedit Pontifex ab ipso Christo Domino praecellentem supra caeteros potestatem, auctoritatemque acceperit, et primarium Ecclesiae fundamentum fuerit constitutus, commutato etiam nomine, nimirum, ut illo Simonis abiecto, dein syriace כאפא *Chipho*, graece *πετρος* latine *petra*, sive *Petrus* nuncuparetur.

II. Igitur R. Pontifex passim in veteri Ecclesia ab antiquis Patribus, et conciliis meritissimo iure adpellatus est *Pater Patrum, apostolicum culmen, petra, et fundamentum Ecclesiae, apex totius episcopatus, Pontifex christianorum, summus sacerdos, Ecclesiae universalis Antistes, summus omnium Praesidum Pontifex. Ecclesiae caput, Christi Vicarius, Christi ovilis Pastor, Christi vineae Custos, caput omnium Episcoporum, caput unitatis, potissimus sacerdos, caput omnium Domini sacerdotum* etc.

(1) Cap. IV. de immunitate.
(2) Ibid. cap. VII. — (3) Cap. III. eodem in VI. — (4) Videsis Natal. Alex. dissert. VIII. in saeculum XIII., et XIV. — (5) Clementina unica de immunitat. Ecclesias.

III. Tum R. Ecclesia utpote S. Petri, eiusque successorum sedes, ipsa quoque *Ecclesia principalis* nominata est: *Petri Cathedra, unitatis ecclesiasticae centrum, Ecclesia, unde unitas sacerdotalis exorta est* etc.

IV. De nomine *Papae*, quo S. Pontifex pluribus abhinc saeculis communi loquendi usu distinguitur, hic pauca dare iuvat. Etymon si quaeras, quidam conflatum putant ex notis *pa pa*, quae significant *Patrem Patrum*, quo nomine R. Pontifex crebro distinguitur in antiquis monumentis. At vero Vossio, aliisque ductum placet a graeco πατας, vel παππας, qua voce blandientes, vel balbutiantes pueruli parentes suos compellare solebant, uti pluribus demonstrant lexicographi, ac praesertim ex Philemone Comico apud Athenaeum (1), ubi legitur: Χαιρε παππα φιλτατε, et ex Homero (2), ubi puerula sic patrem compellat: παππα φιλε.

V. Hoc nomen antiquitus clericis omnibus commune erat, uti ostendit Walfridus Strabo (3): dein vero solis tributum est Episcopis. Et sane in antiquis ecclesiasticis monumentis tributum reperitur Cypriano, Athanasio, Augustino, aliisque Episcopis. Sed reverentiae caussa peculiariter iunior Episcopus seniorem sic vocabat: quaemadmodum ex *can. LIV. synodi carthaginensis* probat Iosephus Scaligerus (4). Denique saeculo XI. constitutione S. Gregorii P. in synodo romana an. 1072. sancitum fuit nulli in toto orbe licere sive se, sive alium, praeter R. Pontificem, Papam nuncupare. Videsis Benedictum XIV. (5), et card. Baronium (6).

VI. R. Pontificis supra omnes christiani orbis etiam patriarchales Ecclesias primatum argumentis tum e sacro Codice, tum ex antiqua ecclesiastica traditione depromptis fuse demonstrant theologi in tractatu *de locis theologicis*, ubi quoque de eiusdem R. Pontificis ασφαλεια sermo habetur. Nos pro instituti nostri ratione tantummodo ex eo R. Pontificis primatum demonstrabimus, quod iam inde ab aevo apostolico potestatem in universa Ecclesia exercuerit.

VII. Ac 1. quidem sese divinus primatus exeruit canones condendo, canones exequendo, ad canones cogendo reliquos in episcopatu fratres.

2. Sese latius explicuit nutantes in Fide confirmando, devios ad Fidem revocando, pertinaces a Fidei communione segregando.

3. Sese luculentius protulit unitatem commendando, ad unitatem cogendo, unitatem vindicando: unitatis enim, ut centrum est R. Ecclesia, ita tutor et vindex est R. Pontifex.

VIII. Tria haec capita petitis undequaque ex antiquitate monumentis explicare hic, et adstruere nostri instituti ratio non sinit, id quod, Deo dante, *in nostris antiquitatibus christianis* praestabimus. Tantummodo iuvat paucis indicare tres praecipuas Sedis Apostolicae praerogativas ex constitutis illis capitibus tamquam ex iactis fundamentis, exurgentes: nimirum I. Ad Romanam Sedem oppressorum omnium ex universo orbe perfugium, ac recursus. II. Romanae Sedis in dubiis sive doctrinae, sive disciplinae communis gravioribus consultatio. III. Ad Romanam Sedem graviorum caussarum sive post, sive etiam ante in Provinciis iudicium re-

(1) Lib. VIII. — (2) Odyss. lib. VI.
(3) De rebus eccles. cap. VII. — (4) Elencho trihaeres serrarii. — (5) De syn. dioeces. lib. I. cap. III. — (6) In notis ad martyrol. ad diem. X Ianuar.

latio: nihilque finitum in quaque Ecclesia unquam creditum, nisi calculus R. Pontificis accessisset.

IX. Ac primo ex universo christiano orbe ad Sedem Romanam confugere, qui se gravatos putabant, consuevere. Saeculo II. Marcion ab Episcopo suo excommunicatus ad Pium I. Romam contendit, ut absolutionem obtineret (1).

Saeculo III. Fortunatus, et Felix a Cypriano communione privati ad Cornelium Papam provocarunt (2). Nec ita multo post, Stephano Romanam Sedem habente Basilides in Hispania depositus ad Stephanum supplex accessit (3). Dionysius Alexandrinus apud Dionysium Romanum accusatus in synodo, quae tunc Romae habebatur, litteras apologeticas pro sua *ὀρθοδοξία orthodoxia* conscriptas ad eumdem Romanum Pontificem dirigendas curavit (4).

Saeculo IV. Melchiades ius dixit in caussa Caeciliani, qui a septuaginta Episcopis Numidiae damnatus iam fuerat (5): Athanasius Alexandrinus, et Marcellus ancyranus, ab orientalibus depositi ad Iulium I. sese receperunt, ut restituerentur, a quo in communionem recepti sunt (6). Dein paucis post annis concilium sardicense Episcopis permisit, ut in synodis provinciae depositi ad Romanam Sedem appellare possent, tum subdit: *alter Episcopus in eius cathedra post adpellationem eius, qui videtur esse depositus, omnino non ordinetur, nisi caussa fuerit in iudicio Episcopi Romani determinata.* Tum eodem saeculo Eustathius sebastenus ab arianorum factione vexatus Romam confugit ad Liberium, *a quo litteras obtinuit, per quas restitueretur*, ut ait S. Basilius (7): Paullinus Episcopus antiochenus ab orientalibus reiectus, de horum iudicio apud Damasum Papam conquestus est (8) Ad Innocentium I. recurrit Chrysostomus, uti ex *binis eius epistolis* ad Innocentium. Ad ipsum quoque Innocentium confugerunt Bubalius, et Taurianus in synodo Illyriciana damnati (9).

Saeculo V. Coelestinus pelagianus in synodo carthaginiensi ann. 412. *damnatus ab africanorum sententia ad Romani Episcopi examen adpellandum esse credidit* (10). Apiarius praesbyter ab Urbano Episcopo primum damnatus, dein et ab synodo Africana ad Romanos Pontifices Zosimum, et Coelestinum sese recepit, a quibus benigne exceptus est. At de Apiarii controversia opportunior redibit sermo lib. III. tit. XIV. Ad ipsum Zosimum Proculi marsiliensis Episcopi caussa delata est, et quidem instante, ipso arelatensi metropolita Patroclo, uti ex *binis eiusdem Zosimi epistolis* liquet. Valentinae civitatis clerici suum episcopum Maximum apud Bonifacium R. Pontificem accusarunt, proponentes per libellum crimina, quae Maximum, teste tota provincia, adferebant commisisse (11). Celidonius Episcopus gallicanus in synodo arelatensi reiectus urbem Romam ad Leonem contendit, ibique conquestus est se iniusto rigore damnatum (12) Eutyches a Flaviano in synodo constantinopolitana damnatus ad S. Leonem

(1) Epiphanius haeresi XLII. — (2) Cyprianus. lib. I. epist. III. — (3) Cyprianus ibid. epist. IV. — (4) S. Athanasius lib. de sent. Dionysii.
(5) Eusebius lib. X. cap. 5 — (6) Sozomenus lib. III. cap. 2. — (7) Epist. LXXIII. — (8) Basilius epist. 349. — (9) Innocentius epist. VI. — (10) Marius mercator in commonitorio cap. 1. — (11) Bonifacius epist. II. — (12) S. Leo epist. X.

recurrit (1). Flavianus ipse in latrocinio ephesino iniqua sententia depositus legatis Romanae Sedis adpellationis libellum obtulit, quo se adversus synodalem sententiam ad S. Leonem provocare declaravit (2). Ad eumdem Leonem adpellavit quoque Theodoretus, a quo restitutus est, unde legimus (3): *ingrediatur, et reverendissimus Episcopus Theodoretus, ut sit particeps synodi, quia restituit ei episcopatum ss. Archiepiscopus Leo.* Porro in his, aliisque sexcentis, quae adferri possent, antiquitatis ecclesiasticae monumentis, quis non videt singularem Sedis Apostolicae praerogativam? scilicet, ut ex universo christiano orbe ad Sedem Apostolicam confugerent, qui se gravatos in provinciis putarent.

X. Alterum quod spectat 1. Hieronymus (4) diserte scribit se apud Damasum ad respondendum synodicis consultationibus, quae ex Oriente, et Occidente ad R. Sedem mittebantur, operam navasse. Ipse Heronymus in quaestione, num una in Deo, an tres dicendae sint hypostases, aperte fatetur se tres hypostases dicturum, si Damasus dici iubeat. Cyrillus Alexandrinus, dum Nestorium ad saniorem mentem crebrioribus litteris frustra revocare experitur, rem omnem ad Coelestinum ex more Ecclesiarum refert: *longa Ecclesiarum consuetudo suadet, ut eiusmodi res sanctitati tuae communicentur.* Tum Coelestinus Nestorium haereseos auctorem sacerdotio privat, et Cyrillo dat in mandatis, ut R. Sedis auctoritate adscita sententiam istam exequatur, et constantinopolitanae Ecclesiae prospiciat. Hoc Coelestini iudicium in synodo ephesina probatum est. In Nestorium enim damnationis sententiam dum proferunt, ad id coactos se Patres fatentur, et a sacris canonibus, et ab epistola sanctissimi Episcopi Coelestini: *αναγκαιως κατεπειχθεντες απο τε των κανονων, και εκ της επιστολης τȣ αγιωτα του πατρος ημων.* Quare legitime, et ex ordine loquitur Iustinianus, dum scribit, omnia, quae ad unitatem, et statum Ecclesiae spectant, *referri a se beatitudinem Papae veteris Romae, eo quod sit caput omnium sanctissimorum Dei sacerdotum* (5). Hactenus de Oriente: pauca subnectere liceat de Occidente.

XI. Ac primo damnata haeresi Pelagiana synodo milevitana, et carthaginensi ad Innocentium I. retulerunt, ut synodicae definitioni *Apostolicae Sedis adhiberetur auctoritas* (6). Qua de re Augustinus (7) de verbis Apostoli: *iam de hac re duo concilia ad Romanam Sedem transmissa sunt, inde rescripta venerunt, lis finita est.* Innocentius I. (8) pluribus ostendit antiquam esse consuetudinem, ut in rebus dubiis, praesertim si de fide agatur, ex omnibus provinciis ad Romanam Sedem referatur; *praesertim quoties Fidei ratio ventilatur arbitror omnes fratres, et coepiscopos nostros nonnisi ad Petrum.... referre debere, velut nunc retulit dilectio vestra, quod per totum mundum prosit Ecclesiis omnibus.* Iam vero etiam ante Innocentium, quum Himerius tarragonensis Episcopus Siricium de quibusdam communis dubiae disciplinae capitibus consuluisset, consultationi Himerii respondens Siricius sic loquitur: *Ad Romanam Ecclesiam*

(1) S. Leo epist. XX. ad Flavianum. (2) Epist. S. Leonis XXXIX. et XL. (3) Act. II. conc. chalced.—(4) Epist. ad Ageruchiam.
(5) L. VII. cod. de sum. Trinit. —(6) Epist. conc. milev. ad Innoc. I. —(7) Ser. II. — (8) Epist. ad syn. milev.

utpote ad caput tui corporis retulisti. Porro non est, cur hic longius immoremur. Videsis Natalem Alexandrum (1).

XII. Tertio denique graviores caussas sive post, sive etiam ante episcopale in provinciis iudicium, R. Sedi deferri consuevisse pluribus demonstratur. Ac 1. uti observabimus *tit. XX. n. XVII.* in extraordinariis quibusdam, et inusitatis casibus ad R. Pontificem devolvebatur ius electionis, et confirmationis quorundam Episcoporum etiam orientalium. Unde S.Leo M.Maximum in episcopatu antiocheno (2):et Anatolium in episcopatu constantinopolitano confirmavit (3).Tum S. Gregorius M. passim in suis epistolis indicat se mittere pallium, quod est archiepiscopatus insigne, ad varios Metropolitas Graeciae, Galliae, Hispaniae etc.

XIII. De Episcoporum depositione antiquiora, et perspicuiora habemus monumenta, quibus constat, R. Pontifices saepe rogatos, ut Episcoporum depositionem in synodis ferendam iuxta canones vel curarent, vel urgerent pro sua ipsorum auctoritate. S. Cyprianus rogat Stephanum Pontificem, ut *ad plebem Arelate consistentem litteras dirigat, quibus abstento Marciano, alius in locum eius substituatur* (4). Tum Nicolaus I, octo recenset Patriarchas a Romanis Pontificibus depositos. Praeterea Dioscorsus Alexandrinae Sedis Episcopus in oecumenica synodo auctoritate praecipue Sedis Apostolicae depositus est (5). Flavianus patriarcha antiochenus a Damaso Pontifice depositus est (6). Praeterea concilia generalia convocare, iisdem vel per se, vel per suos legatos praesidere, eorumque decreta confirmare; adhaec in disciplinae communis praeceptis ex urgentibus caussis dispensare, et canones in casibus particularibus ratione boni communis relaxare, semper R. Pontificis iura fuere. Haec profecto ex antiquissimis ecclesiasticis monumentis perspicua sunt, quam quae maxime; at quonam iure, nisi primatus, tantam in omnes orbis christiani Ecclesias potestatem R. Pontifex exercuisse dicendus est?

XIV. Accessit his, quod iure decretalium R. Sedi reservata manseriut, 1. Indulgentias plenarias elargiri. II. Breviarium, ac Missale corrigere, ac mutare. III. Servos Dei, qui mortem obiere, in sanctorum canonem referre. IV. Ordines regulares, eorumque regulas adprobare. V.Cathedrales Ecclesias erigere, supprimere, unire, easque vel maiori dignitate ornare, vel suis praerogativis expoliare. VI. Episcopos eligere, et confirmare iis exceptis episcopatibus, quorum electiones ex concordatis, uti suo loco dicemus, vel ad Cathedralium Capitula, vel ad reges pertineant. VII. Inferiores Ecclesiarum titulos, et beneficia in nonnullis casibus Sedi Apostolicae reservare VIII. Enormia, et atrocia crimina absolvenda sibi unice adscribere. IX. Celebriora quaedam vota relaxandi facultatem sibi tantummodo vindicare uti reapse Romano Pontifici reservata sunt quinque vota, scilicet castitatis perpetuae, ingrediendi Religionem adprobatam, et peregrinationis in Ierusalem, ad limina Apostolorum, et ad S. Iacobum in Compostella. Porro de R. Pontifice, eiusque in universalem Ecclesiam primatu, iuribus, praerogativis etc. fusius in nostris *antiquitatibus christianis*.

(1) Dissert. IV. in hist. eccles. saec. I. — (2) Concil. chalced. act. IV. — (3) Epist. S. Leonis ad Marcianum. — (4) Lib. III epist. XIII. ad Stephanum Pont.
(5) Conc. Chalced. act. II., et Gelasius P. epist. ad Episcopos Dardaniae — (6) Teodoretus Lib. V. cap. 23.

ADDITAMENTA

DE ROMANI PONTIFICIS IN UNIVERSAM ECCLESIAM PRIMATU

I. Quum heterodoxi per omnes ferme aetates conatus suos in illud potissimum contulerint, ut Romanum Pontificem Christi Vicarium, et Petri Successorem e iurisdictionis primatu deturbarent, quo nimirum divino iure in universum dominicum gregem gaudet, e re nostra duximus gravissimis doctrinis, quas auctor in medium protulit, Scripturae, et Patrum testimonia nonnulla attexere, quibus dogma istud luculentissime adstruitur.

II. Et principio sacrae Litterae testantur Servatorem nostrum Apostolos interrogasse illis effatis (1): *vos autem quem me esse dicitis?* Tunc Petrus statim Fidei confessionem primus emittens exclamavit (2): *tu es Christus Filius Dei vivi.* Hinc Sacerdos aeternus catholicae Ecclesiae *petra* angularis, quippe qui eam regit, singulari illum beneficio prosequutus, inquit (3). *tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam.* Unde Christus suum petrae nomen cum suprema vicariae potestatis plenitudine Apostolorum Principi impertivit.

III. Illud autem animadvertendum praestat quod nemini Deus nomen dedit, quin aliquam dignitatem, auctoritatemque revera contulerit, ut ex Abrahami, Israelis, Ioannis nominibus a Deo inditis facili negotio colligitur. Quare ubi Christus Simoni dixit: *tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus* (4), et postea *tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam* (5), non ventosam aliquam nominationem, sed respondentem nomini dignitatem, auctoritatemque ipsi contulit.

IV. Huc etiam refertur illud Isaiae, qui in spiritu Episcopos alloquens diserte praedixit Principem Apostolorum primarium fore Ecclesiae fundamentum (6): *attendite ad petram, unde excisi estis, et ad cavernam laci, de qua praecisi estis:* et Ioannes aperiens quaenam sint fundamenta civitatis Sion inquit (7): *et murus civitatis habens fundamenta duodecim, et in ipsis duodecim nomina duodecim Apostolorum agni:* deinde primo loco Petrum designat sub nomine *iaspidis*, uti interpretantur Ecclesiae Patres. Quamobrem plane colligitur in Ecclesiae fundamentis, nempe inter Apostolos, lapidem καθεξοχὴν esse, super quo fuit a Christo Ecclesia constabilita, quum dixit: *super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam.*

V. His adde quod Servator noster Petro soli plenissimam, et supremam, clavium potestatem commisit dicens: *tibi dabo claves regni coelorum* (8): deinde Petrum ipsum ter interrogavit, num eum diligeret, *Simon Petre diligis me?* et profecto, ut docet Chrysostomus, ratione primatus, quem

(1) Matth. cap. XVI. v. 5. — (2) Ibidem. — (3). Ibidem. v. 16.
(4) Matth. cit. loco. — (5) Matth. ibidem. — (6) Cap. LI. v. 1. (7) Apocal. cap. XXI. v. 14. — (8) Matth. ibidem.

ipsi commissurus erat in universam Ecclesiam, pro qua sacrificium obtulit: *cur sanguinem effudit? ut emeret oves, quas Petro, et successoribus eius tradidit* (1). Tum Petro universum commisit gregem prae caeteris Apostolis, inquiens: *pasce agnos, pasce oves*, idest rege et fideles, et Episcopos, qui veluti matres sunt fidelium, quos per Evangelium gignunt, et parturiunt. Tandem Petro soli dixit eum speciatim futurum esse universalis Ecclesiae magistrum, et orthodoxae Fidei doctrinam tum filiis, tum fratribus traditurum: *Simon, Simon... rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos* (2): At quaeso, quid innuunt isthaec Christi verba? Ex ipsis scilicet illud duntaxat colligi datur Petrum in universum gregem primatum et honoris, et iurisdictionis habuisse.

VI. Nec minoris roboris illud testimonium videtur, quod exhibent Evangelistae, qui Apostolorum nomina promiscue, et indiscriminatim recensent, solum Petrum vero, vel primo loco nominant, vel primum appellant. Et sane legimus apud Matth. (3): *duodecim Apostolorum nomina haec sunt..*, *primus Simon, qui dicitur Petrus*: quod ipsum apertissime testantur etiam alii Evangelistae (4). At constans isthaec Evangelistarum consuetudo Petrum primum, vel primo loco nominandi ex primatu a Christo illi concesso dumtaxat est repetenda. Enimvero Petrus dici nequit *primus* ratione aetatis, quum *Andream* teste Epiphanio (5) natu maiorem fuisse constet: *Andreas prior in Domino incidit, quo Petrus erat aetate iunior*. Non *primus* vocatione ad apostolatum, cum sat manifeste prodant sacrae Litterae *Andream* fuisse prius a Christo vocatum: non *primus* propter virtutum splendorem, quo caeteris Apostolis praecellebat, quia non latebat Evangelistas Ioannem virginitatis candore Petro antecellere, eumque a Domino ita diligi, ut *discipulus* diceretur, *quem diligebat Iesus* (6), necnon Iacobum minorem ea sanctitate esse praestantem, ut *iustus* ab omnibus appellaretur. Quamobrem Evangelistae satis evidenter Petri primatum supra caeteros Apostolos adstruere videntur, quum singuli ipsum constanter primum nominent, vel primo loco appellent. Huc accedit quod Petrus fuit *primus* in verbi Dei obeundo ministerio, *primus* in administratione Baptismi, *primus* in prodigiis patrandis, *primus* in agnoscenda gentium vocatione, *primus* in ferendis sententiis, etc. Quare primus fuit, nempe Princeps Apostolorum, Caput Ecclesiae propter primatum et honoris, et iurisdictionis sibi a Christo creditum in gregem per universum orbem dispersum.

VII. Iam vero plenissimae iurisdictionis actus Petrum exercuisse in Scripturis compertissimum est. Et sane in eligendo Apostolo in locum Iudae proditoris, ut Apostolorum Princeps concilium indixit, in eoque praesedit, de necessitate huiusce electionis disserens: deinde in medio fratrum duas prophetias primus aperuit, quae Iudam respiciebant illis verbis: *fiat commoratio eorum deserta, et non sit qui inhabitet in ea* (7): *et episcopatum eius accipiat alter* (8), hinc Matthiae electionem Deo inspirante curavit. Tum ut sedaret Graecos, qui querebantur adversus hebraeos, eo quod dispicerentur

(1) Lib. II. de sacerd. — (2) Luc. cap. XXII. v. 31. — (3) Matth. cap. X. — (4) Marc. cap. 3. v. 16.: Luc. cap. I. v. 14: et act. cap. IV. 15. — (5) Haeres. LI. n. 15.
(6) Ioann. cap. XXI. v. 7.—(7) Act. Apost. cap. I. v. 20.—(8) Psal. CVIII. v. 7.

eorum viduae in ministerio quotidiano, synodum indixit, in qua statuit: *aequum non esse ipsos derelinquere verbum Dei, et ministrare mensis* (1), atque ad illud opus, et praecipue ad sacrum ministerium obeundum diaconorum institutionem decrevit (2). Deinque exorta Antiochiae gravissima controversia, an Baptismo renatos oporteret circumcidere, aliasque mosaycae legis servare coeremonias, eaque ad Apostolos delata, Petrus ipse concilium indixit, in eo praesedit, et prior sententiam tulit, apostolicis suffragiis decernens *non inquietare eos, qui ex gentibus convertuntur ad Deum ad ferendum legis mosaycae iugum sed scribere ad eos, ut abstinerent se a contaminationibus simulacrorum, et fornicatione, et suffocatis et sanguine* (3). Quamobrem isthaec omnia ab Apostolorum Principe peracta, nemine reclamante, caeterisque Apostolis consentientibus, totidem fuisse specialis iurisdictionis actus ratione primatus, quem a Christo ille habuit supra caeteros Apostolos nemo non videt.

VIII. Huc accedit gravissima Ecclesiae Patrum auctoritas, qui unanimi consensu B. Petri primatum non honoris tantum, sed etiam iurisdictionis fuisse aperte testantur. Origenes enim *Petrum, dixit, inter Apostolos primum locum obtinere, magnumque esse Ecclesiae fundamentum* (4), cuius verbis respondent illa Basilii (5): *beatus ille Petrus*, inquit *omnibus discipulis praefuit, cui soli maiora data sunt, quam aliis*. Consonat Epiphanius: *initium est a Petro factum*, inquit, *quare* (Christus) *Petrum Apostolorum Principem elegit* (6). *De toto mundo*, prosequitur S. Leo (7), *unus Petrus eligitur, qui omnibus Apostolis, cunctisque Ecclesiae Patribus praeponatur*. At ne diutius in hac re immorer: haec est omnium Ecclesiae Patrum doctrina, qui certatim luculentissimis testimoniis B. Petri primatum adstruunt.

IX. Quae vero hactenus dicta sunt, non solum B. Petri primatum respiciunt, sed etiam legitimos ipsius Successores, qui ad eamdem Romanam Cathedram, eodemque iure suffultam sunt evecti. Revera Petri primatus a Christo constitutus fuit ad Ecclesiae unitatem, et utilitatem, ad tuendam scilicet Fidei, et morum integritatem: hinc non fuit personalis, sed realis, et perpetuus, ideoque ex divina institutione ad Romanum Pontificem Petri Successorem transmissus. Praeterea Petrus, uti ostendimus, a Christo electus fuit caput, et fundamentum Ecclesiae. Ipse autem in huiusmodi auctoritate perpetuo consistere non potuit, quia morte prohibebatur permanere: quam mortem etiam Christus ei praedixit. At Ecclesia utpote *indefectibilis* usque ad consummationem saeculi erat duratura. Idcirco ne Ecclesiae semper viventi caput, et fundamentum esset homo iam mortuus, oportuit designare illum, qui Petro obeunti sufficeretur, seu quod perinde est, Petri Successorem. Id autem magis necessarium erat post Apostolorum mortem, quam illis viventibus, quia hi Spiritu sancto repleti poterant totam Ecclesiam feliciter administrare. Quod si etiam ipsis viventibus voluit Christus, uti probavimus, Petrum Apostolorum omnium Principem statuere, ut capite constituto schismatis tolleretur occasio: mul-

(1) Act. cap. VI. — (2) Ibidem. — (3) Act. cap. XV. — (4) Homil. XXXII. in Ioan. n. 5. — (5) Serm. de iudicio Dei n. 7. — (6) Haeres. 41 n. 17.
(7) Serm. III. de assumpt. sua ad pontif. cap. 2.

to magis in eadem auctoritate par erat Petri Successorem collocare, quia lapsu temporis Episcopi per universum orbem Ecclesiam regentes, capite, duce, ac magistro magis magisque indigebant. Ita unitas, qua ipsa maxime effulget, servatur in unitate capitis, non solum invisibilis, nempe ipsius Christi, sed etiam visibilis, scilicet Romani Pontificis, qui est eiusdem Ecclesiae Princeps.

X. Quamquam vero in Petri Successore primatus iure divino ita effulgeat, ut eadem amplissima dignitate, qua ille adauctus fuit, suus haeres perfruatur, ipsa tamen successionis determinatio ab apostolico iure, scilicet ipsius Petri voluntate ortum ducit (1). Profecto ex facto Petri, non ex Christi praecepto, quoad scimus, prae caeteris Ecclesiis, quas ipse Petrus fundavit, romanam elegit, quam constituit, et ad supremum usque diem administravit, et rexit. Quare egregie Bellarminus (2): « successio ipsa ex » Christi instituto, et iure divino est, quia Christus ipse instituit in Petro pon» tificatum duraturum usque ad finem mundi, et proinde quicumque Petro » succedit, a Christo accipit pontificatum. Atvero quod Episcopus Romanus, » quia Episcopus Romanus est, sit Petri successor, ex facto Petri ortum » habuit, non ex prima Christi institutione. Nam potuisset Petrus manere » Antiochiae, et tunc Antiochenus sine dubio successisset: quia vero Romae » sedem fixit, et tenuit usque ad mortem, inde factum est, ut Romanus » Pontifex ei succedit. »

XI. Profecto Romanum Pontificem legitimum esse Petri Successorem, necnon ipsam Romanam Sedem, cui praefuit, primatu in universam Ecclesiam potiri, tota antiquitas agnovit, illis etiam saeculis, quibus purissimam fuisse orthodoxae fidei doctrinam ultro fatentur protestantes. Quare non abs re erit nonnulla heic Patrum testimonia adtexere. Et sane Cyprianus episcopalis potestatis strenuus defensor, Fabianum Pontificem, tamquam Petri Successorem his verbis agnovit (3): *factus est*, *inquit*, *Cornelius Episcopus cum Fabiani locus*, *idest cum locus Petri*, *et gradus Cathedrae sacerdotalis vacaret*. Consonat Hieronymus (4): *cum Piscatoris Successore loquar... Cathedrae Petri communione consocior*. Eodem pertinet Augustini testimonium luculentissimum, qui scilicet Pontificum nomina usque ad Anastasium recensendo, inquit (5) *Petro successit Linus*, *Lino Clemens*, *Clementi Anacletus.. Siricio Anastasius*, *qui nunc super eamdem* (*Petri*) *cathedram sedet*. His adde caeteros Ecclesiae Patres, quorum doctrinam heic adferre haud patitur instituti ratio: qui omnes sat manifeste id ipsum constanter profitentur.

XII. Cum vero eumdem primatum habeat Romanus Pontifex Petri Successor, ac Ecclesia Romana, cui ipse praeest, hinc ipsam Ecclesiam exquisitis praeconiis patres uno ore celebrarunt. Etsiquidem Irenaeus fideles docet per universum orbem de rebus Fidei, et morum cum Ecclesia Romana convenire, tamquam membra cum capite, quippe quod primatus iure Ecclesiis omnibus praeest (6): ad *Ecclesiam*, inquit, *propter potiorem princi-*

(1) Bened. XIV. lib. II. de syn. dioeces. cap. I. §. 1. — (2) Lib. II. de Rom. Pontif. cap. XII. — (3) Epist. LII. ad Antonianum. edit. Baluz. pag. 68. — (4) Epist. XIV. ad Damasum tom. 4. 2. part. p. 19. — (5) Epist. LIII. n. 2; et 3. — (6) Lib. III. cap. 3. n. 2.

palitatem necesse est omnem convenire Ecclesiam , hoc est omnes , qui sunt undique fideles. Eodem pertinent Cypriani verba , qui ad Cornelium Pontificem de nonnullis haereticis scribens, inquit (1): *navigare audent , et ad Petri Cathedram , atque ad Ecclesiam principalem :* Cypriano Augustinus adnectendus est, qui sat manifeste Cathedrae Romanae primatum ita profitetur (2): *in Ecclesia semper apostolicae Cathedrae viguit principatus.*

XIII. Verum id quod argumentum nostrum tot Scripturae , et Patrum iam confirmatum praesidiis, magis ac magis adstruit, illud est, quod Ecclesia universalis pluribus oecumenicis synodis aperto sanxit: *Ecclesia Romana,* ita concilium Niceanum I., *semper habuit primatum* (3). Tum concilium constantinopolitanum I, statuit (4):*constantinopolitanus Episcopus habeat honoris primatum post Romanum Episcopum.* His adde chalcedonense concilium , quod definivit (5): *omnem primatum secundum canones antiquae Romae Archiepiscopo conservari.* Brevitatis ergo canones tum concilii lateranensis IV., tum florentini omittimus, qui eamdem dignitatem et Petri Successori, et ipsius Cathedrae sat manifeste adscribunt.

XIV. Postremo illud etiam observandum restat quod in quatuor prioribus oecumenicis synodis, nempe in nicaena 1., constantinopolitana 1., ephesina, et chalcedonensi, de quarum auctoritate ne infensissimi quidem ecclesiae hostes dubitant, non modo pontificis legati, licet simplices diaconi, subscripserunt ante Patriarchas, et Episcopos,sed etiam acta transmissa fuerunt ad Pontifices talibus obsequii, et submissionis obtestationibus , ut perspicue pateat eos, nonnisi a iure divino adactos fuisse ad Romanam Cathedram ita honorandam. Non enim timore aliquo terrenae dominationis, quam Pontifices tunc temporis non habebant, orientales illi Episcopi poterant ad huiusmodi agendi modum impelli, sed erat Fidei vox, et omnium fidelium consensus, cuius specimen exhibuit ingenua illa sanctissimorum patrum professio (6).

Itaque ex his, quae huc usque dicta sunt , satis iam evidenter pro instituti ratione probasse videmur Romanum Pontificem iure divino in universam Ecclesiam primatu potiri.

TITULUS X.

DE S. R. E. CARDINALIBUS

I. Summi Pontificis senatum constituunt Cardinales, ita dicti a *cardinibus*, hoc est titulis sive Ecclesiis, quibus adfixi, et mancipati sunt. *Cardo* enim , vel est a Graeco κραδαω *agito* , quia in cardinibus ianua agitatur, et vertitur, vel potius, ut placet Vossio, a καρτος pro κρατος *robur firmitas*, quia in cardinibus sit totum ianuae robur. Merito igitur hoc nomen iis clericis tributum est, quibus Ecclesiae in titulum collatae sunt, ut in iis, quibus perpetuo adfixi essent , principem haberent locum, atque adeo cir-

(1) Epist. LV. edit. Baluz. pag. 86. — (2) Epist. XLIII. n. 7 tom. 2. edit. maurin.

(3) Can VI. — (4) Can. II. — (5) Act. XVI. Hard. collect. concil. tom. 2. pag. 642; et 643.—(6) Videsis Labbeum coll. concil.

ca eos ecclesiae, veluti valvae circa cardines volverentur: sic enim recte ab iis distinguuntur, quibus ecclesiae ad tempus, et in commendam concreditae fuerint. Unde Gelasius P.(1) *Episcopum cardinalem* ab Episcopo *interventore*, seu visitatore, cui Ecclesia ad tempus commissa est, diserte distinguit (2). Tum apud Gregorium M. Cardinales dicuntur *proprii*, *ac ordinarii Ecclesiarum rectores*.

II. Principio singulae Ecclesiae suos habebant Cardinales,idest Episcopos, presbyteros, et diaconos dioecesibus, parochiis, et diaconiis praepositos, et uti pluribus demonstrat Muratorius (3):Cardinalium etiam titulum pleraeque Ecclesiae per plura saecula retinuerunt, uti mediolanensis, ravennatensis, florentina, veronensis, lucensis etc., praecipue vero neapolitana. Eruditiss. Mazochius (4), et cl. Sparanus in suo noviter evulgato opere (5) pluribus demonstrant, neapolitani huiusce cardinalatus antiquitatem iam inde ab VI., aut saltem VIII.saeculo deducendam: familiarem vero eius vocabuli usum saeculo XII.invaluisse. Profecto diplomati Sergii neapolitani Archiepiscopi an. 1177. tres *presbyteri Cardinales S.Sedis neap.* subscribunt. Quod et sequentibus saeculis semper est factitatum, uti ex pluribus miss. diplomatibus apud Chioccarellum, ex ritibus ursinianis, ex libro comitis, ex actis synodi Alphonsi Carafae, ex actis visitationis, et statu Ecclesiae neapolitanae Hannibalis de Capua, aliisque monumentis colligitur. Qua de re perennem eius tituli fuisse consuetudinem contendit ibidem Mazochius: *nec unquam*, inquit, *post id tempus* (scilicet Hannibalis de Capua) *ab ea adpellatione cessatum fuit, nisi quod ab aliquot annis ad declinandam nominis invidiam, non quidem omnes, sed plerique saltem eo elogio ultro abstinere solent, idque modestiae adscribunt: caetera de eo parum solliciti, si sic pergant, futurum tempus, quo cupientes titulum, revocare nequeant.*

III. Eiusmodi Cardinales antiquitus nonnisi septem fuere, et quidem presbyteri: at vero saeculo XV. primum diaconi Cardinales adparent, unde colligere datur hac aetate primum reliquos canonicos primitivae institutionis (scilicet septem diaconos) *Cardinales* nuncupari coepisse. Et quidem non immerito: sicuti enim canonici presbyteri Cardinalium titulo insigniuntur, quod suis canonicatibus tituli septem veterum neapolitanae civitatis Ecclesiarum adfixi sunt; haud secus canonici diaconi suis canonicatibus septem veterum eiusdem civitatis diaconiarum titulos adnexos habent. Ergo Ecclesia neapolitana cum Romana tum illud commune habet, quod sicuti huius, ita et illius Cardinales aeque presbyteri, ac diaconi ab initio nonnisi urbanae alicuius, vel Ecclesiae, vel diaconiae presbyteri, diaconive fuere, tum et illud, quod utraque Ecclesia septenarium diaconorum numerum ex aequo inviolate servasse videatur. Adeundi omnino Mazochius, et Sparanus *indicat. locis*.

IV. Romanam Ecclesiam quod spectat, in ea tituli partim erant parochiae, ideoque presbyteris creditae, unde Cardinales presbyteri; partim vero erant diaconiae, ideoque diaconis commissae, unde diaconi Cardinales; Romae

(1) Epist. ad Coelestium Episc.—(2) Can. III. dist. 24. — (3) Dissert. LXI. antiq. ital.
(4) Append. ad diss. de neap. cathedr. Ecc. diatr. IV.—(5) Part. II. cap. 2.

enim praeter Ecclesias, in quibus Sacramenta administrabantur, erant quoque hospitalia cum adhaerentibus sacellis, sive oratoriis, porro haec, eo quod diaconis commissa essent, inde *diaconiae* dictae sunt.

V. Saeculo VIII. illustrior fieri coepit in Ecclesia Romana Cardinalium dignitas, cooptatis inter eos septem vicinarum civitatum Episcopis, qui Ecclesiae lateranensi addicti, vel Pontifici sacra peragenti praesto essent, vel ipsi sacris operarentur: quo in munere obeundo per hebdomadas alii aliis succederent. Unde Episcopi collaterales, et hebdomadarii dicti sunt (1). Hi olim erant septem: nempe ostiensis, portuensis, albanensis, praenestinus, sabinensis, tusculanus, et S. Rufinae, seu silvae candidae; verum hoc ultimo episcopatu cum portuensi coniuncto sex remanserunt. Iam vero, uti observat Thomasinus (2), proximiores Romae Episcopi, quippe qui frequentes in urbe essent, pro maiorum more invitari consueverant, ut praesto essent Cleri Romani conventibus, ubi maioris aliquid rei consultandum esset. Qua de re unum cum romanis presbyteris veluti collegium iam constituebant.

VI. Iam vero secutis temporibus eorumdem Cardinalium dignitas in tantum aucta est, ut non Episcopis modo, verum et Patriarchis praeferri vellent: id quod gradatim factum est. Nimirum amplissimae pontificiae legationes frequenter Cardinalibus commissae, negotia vel ex remotis provinciis ad Sedem Apostolicam delata in Cardinalium concistorio discussa, ac definita: Summi pontificis electio a Nicolao II., reliquo Clero romano excluso, solis Cardinalibus tributa: ac demum schisma graecorum, quidam veluti gradus fuere, per quos romanus cardinalatus ad tantum fastigium, ac splendorem evectus est. Profecto Orientis Patriarchae, ac Metropolitae nunquam passi sunt sibi romanos praeferri Cardinales. Quin immo, uti post alios canonistas notat Barbosa (3) usque ad tempora Bonifacii VIII. *nullus erat Episcopus, qui vellet fieri Cardinalis, quia putabant non licere descendere a maiore dignitate ad minorem;* primum sub Alexandro III., uti monet Onuphrius Pauvinius de episcopatibus, titulis, et diaconiis Cardinalium (4), *sub quo Romana Ecclesia ad maximum in terris fastigium evecta fuit, ex Episcopis cardinales fieri coeperunt; ea tamen adhibita moderatione, ut quoties accideret aliquos creari Cardinales, qui Episcopi, vel Archiepiscopi essent, singulis una ex cardinalibus Ecclesiis* (episcopalibus) *tradebatur, quod tunc incongruum videretur ex Episcopo presbyterum fieri, sed minus inconveniens ex Episcopo, vel Archiepiscopo fieri Episcopum Cardinalem.*

VII. Iam vero romanus cardinalatus dignitate, ac potestate auctus, signis quoque externis splendescere eum oportuit. Hinc rubrum galerum Cardinalibus ad regendas Ecclesiae terras missis primus indulsit Innocentius IV., quod postea omnibus commune factum est. Paulus II. birretam coccineam concessit, et rubrum pannum, quo equos, et mulas sternerent, dum equitarent. Haec honoris insignia duntaxat Cardinalibus ex Clero saeculari primum indulta, regularibus, etiam a Gregorio XIV. impartita sunt. Tandem Urbanus VIII. iisdem titulum *eminentiae*, et *eminentissimi* elar-

(1) Stephanus IV. apud Anastasium bibliothec. — (2) Part. I. lib. II. cap. 115.
(3) Lib. I. iuris. eccl. cap. III. — (4) Pag. 34.

gitus est communem cum solis imperii ecclesiasticis electoribus, et magno magistro ordinis hierosolymitani.

VIII. Cardinalium numerus incertus olim fuit, ac vagus. Ad saeculum usque XII. videtur fuisse XLVI., scilicet XXVIII. presbyteri, et XVIII. diaconi quibus, uti nuper indicavimus, VII. Episcopi additi sunt. At post aetatem Honorii II., uti observabat Panvinius (1), imminui coepit, et ad incertum numerum, atque adeo etiam ad summam paucitatem delabi. Profecto in electione Nicolai III. non erant, nisi septem Cardinales viventes. At post, quum rursus coepisset augeri, decreto synodi basileensis cautum est, ne numerum XXIV. excederent. Verum Xystus IV., et qui eum secuti sunt R. Pontifices Cardinalium numerum maxime ampliarunt, donec tandem Xystus V. decrevit, ne septuaginta excederent; numerus quidem congruens cum septuaginta in Mosis adiumentum adsumptis, ac septuaginta discipulis Christi Domini: iisdem addicti sunt sex episcopatus suburbicarii, quinquaginta tituli presbyterales, et quatuordecim diaconiae.

IX. Praecipuum Cardinalium munus est Papae in Ecclesiae regimine consilio, et opera adesse, et sicuti antiquitus, uti alibi monuimus, R. pontifices nihil grave, nisi convocato Clero, atque adeo Episcoporum synodis decernebant, ita tractu temporis maioris momenti negotia in concistorio Cardinalium tractari coeperunt: unde Cardinales a D. Bernardo *collaterales*, et *coadiutores Papae* adpellantur. Ut autem veluti synodum occidentalem repraesentarent, primum basileensis (2), deinde tridentina synodus (3) ex diversis nationibus adsumptos voluerunt, tum eadem de caussa Episcoporum qualitates in Cardinalibus Patres tridentini requirunt (4).

X. Igitur Papa utitur consilio Cardinalium in concistorio; hanc vocem ad denotandum principis senatum in re civili receptam, Papae suam fecerunt, ut significarent Cardinalium consessum coram Pontifice in eius palatio per modum senatus.

XI. Concistorium duplex est: ordinarium, et extraordinarium In ordinario nonnisi Cardinales cum Romano Pontifice adsident: unde et secretum vulgo vocitatur extraordinarium, magisque sollemne est, cui praeter Cardinales alii quoque praelati, ac ministri intersunt, unde publicum quoque dici consuevit. In concistorio antiquitus minores etiam caussae agitari consuevere, quae, auditis utrinque partibus, per R. Pontifices definiebantur, uti ex actis Innocentii III. demonstrat Card. de Luca (5). At hodie graviora duntaxat negotia in concistorio explicantur, quaeque forensem, et contentiosam formam non habent, sed solum gratiosam, et politicam, ut principis supremum senatum decet. Porro leviora negotia ad Congregationes Cardinalium reiecta sunt, vel ad tribunalia Urbis, quae hodie romanam Curiam egregia forma constituunt.

XII. Congregationes sunt coetus Cardinalium per Pontifices instituti, quibus peculiaria quaedam negotia, aliquando ipso praeside Romano Pontifice, excutienda, ac definienda committuntur. Huiusmodi duplicis sunt generis; vel enim ordinariae sunt, scilicet, quae stabilem habent formam,

(1) Ibidem. pag. 18.
(2) Sess. XXIII. — (3) Sess. XXIV. de ref. cap. 1. — (4) Trid. ibid. — (5) In relatione rom. curiae disc. V. num. 6.

iisque determinata quaedam negotia expedienda adsignata sunt, uti sunt congregationes *Indicis*, *Inquisitionis*, *interpretationis Concilii*, *sacrorum Rituum*, *et de negotiis Episcoporum*, *et regularium:* vel sunt extraordinariae, quae pro peculiaribus quibusdam negotiis pracler consuetudinem incidentibus indici solent, quibus finitis dissolvuntur.

XIII. Atque hae quidem congregationes ad res ecclesiasticas pertinent: nam sunt et aliae, ut *sacrae consultae* pro caussis criminalibus totius romanae ditionis extra Urbem, *boni regiminis* pro tuendis rebus, et iuribus universitatum, *tribunal capitolii* pro caussis intra urbem civilibus, uti pro criminalibus *tribunal gubernii*: tum et tribunal *in monte citorio*, quod cumulativam habet cum capitolio *in civilibus*, et privativam a quocumque tribunali in ecclesiasticis, atque ut recipit adpellationes totius orbis, ita ab eo ad sacram romanam rotam in utriusque adpellatur. Verum pleraque ex his ad principatum potius, quam ad Sacerdotium pertinent, nec iis cardinales, sed Praelati adfiguntur.

TITULUS XI.

DE LEGATIS ECCLESIASTICIS

I. Legatorum usus, uti in republica civili, ita quoque in ecclesiastica, iam inde a primis saeculis invaluit. Passim enim in antiquis monumentis legati occurrunt ab Episcopis ad synodos, vel ad principes missi. Quum enim singulis Episcopis commodum non esset ad concilia convenire, ipsis libertas data est, ut legatos mitterent, vel Episcopos, vel presbyteros, qui eorum vice in conciliis fungerentur. Unde in actis conciliorum carthaginiensium frequenter occurrunt legati provinciarum numidiae, mauritaniae, bizacenae, et tripolitanae. Tum ab ipsis conciliis carthaginiensibus legati aliquando ad Sedem Apostolicam, vel etiam ad imperatores missi sunt, praesertim in caussa donatistarum. Verum supra caeteros semper emicuere legati Sedis Apostolicae hi autem vel sunt *missi*, vel *nati*. De missis primum agemus deinde natis.

II. Iam vero legati a R. pontificibus mitti consueverunt, vel ad negotia expedienda, vel ad Sedis Apostolicae vices agendas: tum ad negotia expedienda dirigebantur, vel ad Ecclesias, uti legati Zosimi Papae ad Episcopos Africae pro tuendis adpellationibus a synodis africanis ad Sedem Apostolicam: vel ad principes, et imperatores, uti legati Liberii Papae ad Constantium imperatorem pro cogenda synodo Aquileiae adversus arianos.

III. Porro legati, qui ad Sedis Apostolicae vices gerendas mittebantur, veluti plenam exercebant legationem: exprimebant enim Summi Pontificis auctoritatem, unde iisdem fruebantur praerogativis, quibus, si pontifex adesset, uteretur. Unde in synodo nicaena Vitus, et Vincentius, licet nonnisi presbyteri essent, attamen, quia Sylvestri Papae legatione fungebantur, synodo praefuere.

IV. Aliud quoque legatorum Sedis Apostolicae genus ecclesiastica nobis exhibet historia: eorum nempe, qui longiores in urbe regia moras trahebant quoque non alicui peculiari negotio addicti erant, sed ad quascumque caussarum, aut negotiorum ecclesiasticorum emergentium figuras praesto

erant apud principes. Primum istiusmodi legationis exemplum habemus in Iuliano Coensi, qui a S. Leone in urbe imperatoria Apostolicae Sedis legatus fuit constitutus ad prospiciendum, ne haereses nestoriana, et eutychiana in conciliis ephesino, et chalcedonensi iam damnatae invalescerent; tum quae suggerenda imperatoribus forent, vice Pontificis insinuaret, ac de rebus ambiguis pontificem consuleret, eúmque de statu ecclesiarum orientis creberrimis relationibus admoneret. Hi legati *apocrisarii*, sive *responsales* dicebantur, quod responsa, seu mandata exequerentur eorum, a quibus missi erant.

V. Demum *legati nati* dicuntur illarum Ecclesiarum Episcopi, quibus dignitas legationis apostolicae perpetuo est adnexa. Dicuntur *nati*, quod per ipsam episcopatus adeptionem sine ulla nova Sedis Apostolicae, vel Pontificis commissione, legati apostolici constituuntur, sive nascuntur. Antiqua huiusmodi legatorum exempla habemus in Episcopis arelatensi, et thessalonicensi, qui frequentibus, ac continuis Sedis Apostolicae legationibus, veluti hereditariam sibi legationem fecere. Istiusmodi legati, sive potius Sedis Apostolicae vicarii in provincias sibi concreditas eamdem poene exercebant iurisdictionem, ac Patriarchae in suas dioeceses; qua de re secutis temporibus primates dicti sunt. Atque haec de legatis iure antiquo satis.

VI. Iure novo triplex agnoscitur legatorum genus. 1. Legati a latere, cardinales nimirum, qui in legationes abeunt. Quia enim post saeculum XI., uti nuper observavimus, collaterales Pontificis dicti sunt; hinc a latere Pontificis adsumi censentur, quum ex eiusdem mandato aliquam exerceant legationem: qua de re insigniis apostolicae dignitatis utuntur (1): ac iis iuris antiqui legatis respondere videntur, qui ad Apostolicae Sedis vices gerendas missi veluti plenam exercebant legationem. Iure novo frequentia occurrunt huiusmodi legatorum exempla apud reges, et principes pro bellis componendis, vel pro foedere adversus infideles, vel haereticos, similibusve gravioribus negotiis (2). Porro legato a latere in aliquam provinciam adventante, alterius, si qui ibidem sit, minoris legati omnis prorsus cessat auctoritas (3).

VII. Legatorum a latere plurimae sunt facultates, quas partim extraordinario, specialique mandato habere solent: uti quaslibet Ecclesias quomodolibet exemptas visitare, in caussis maioribus, qua civilibus, qua criminalibus, iudicare, reos vel enormium criminum absolvere, beneficia vacantia etiamsi iurispatronatus ecclesiastici sint, reservata, aut affecta conferre, in ordinibus suscipiendis, et in matrimoniorum impedimentis dispensare, aliaque non pauca, quae videsis apud faguanum (4).

VIII. Alterum legationis genus subeunt legati, qui *minores* dicuntur, vel simpliciter *missi*: quippe qui non sunt de numero Cardinalium, sed duntaxat R. Pontifice iubente legatorum munere defunguntur. Ex horum numero sunt Nuntii apostolici antiquis apocrisariis respondentes, quos potestate quasi *a latere legati* instructos Sedes Apostolica ad reges, magnos principes, resque publicas mittit. Quanta sit huiusmodi legatorum potestas ex tenore brevium pontificiorum dignoscatur oportet. Unde cardinalis de

(1) Cap. XXIII. de privilegiis. — (2) Card. de luca in rel. rom. curiae disc. IV. n. II. — (3) Cap. VIII. de officio legati. — (4) De officio legati.

Luca (1) monet, quoad iura legatorum certam regulam statui non posse; *quum totum pendeat a tenore facultatum.*

IX. Ad tertium tandem legationis genus pertinent legati nati, qui sane iidem sunt, atque illi, qui iure antiquo ex privilegio suarum Ecclesiarum legationis munus obibant: de his satis *num. V.* Huiusmodi praerogativa fruuntur Episcopi cantuariensis, et eboracensis in Anglia, arelatensis, bituricensis, et lugdunensis in Gallia, toletanus, et bracarensis in Hispaniis, pisanus in Italia pro Corsica, aliique.

X. Nec tantum Episcopis, verum et Principi alicui ob praeclara in Ecclesiam merita munus *legati nati* a Sede Apostolica aliquando adtributum est. Ita Siciliae Rex legatus natus R. Pontificis est in toto regno, sive ex bulla Urbani II. Salerni an. 1098 edita, quam *Monarchiae Siciliae* vulgo nuncupant, sive ex bulla Benedicti XIII. 3. Kal. Septembr. an. 1728. emanata, quae vim concordiae habet. Et merito quidem hoc nomine donatur; ea enim Pontifex pacis studiosissimus, dissidia, quae R. Sedem inter, ac reges Siciliae diu exarserant, sapienter extinxit (2).

TITULUS XII.

DE PATRIARCHIS EXARCHIS ET PRIMATIBUS.

I. Vox *Patriarcha* id potissimum significare videtur, nimirum *principem familiae*, *cognationis*, *vel tribus*, Ἀρχοντα Πατριων apud *Hesychium* Πατριαι idem sonant, ac φυλαι: et apud *Suidam* in voce Πατριαι: Πατριαι, χωραι, φυλαι, τοπαρχιαι, idest Πατριαι; *regiones, tribus, locorum praefecturae.* Primus alicuius familiae auctor, unde alii descenderint, *Patriarcha* dictus est (3).

II. Quamvis Socrates, qui historiam suam edidit anno 440. primus Episcopis christianis, qui pluribus provinciis praeessent, Patriarchae nomen dederit (4): at publica Ecclesiae auctoritate in synodo chalcedonensi an. 451. primum ita vocati sunt (5).

III. Qui serius Patriarchae dicti sunt, antiquitus *Archiepiscopi*, et *Exarchi dioeceseos* nuncupabantur. Etsi enim nunc unum idemque sint Archie-

(1) Disc. XXXIII. ad Conc. Trid. n. 21. — (2) Expulsis saracenis, devictisque graecis a Rogerio Siciliae comite e Normannorum gente, vindicatisque Romanae Sedi a constantinopolitano Patriarcha omnibus utriusque regni Ecclesiis, Urbanus II. trainensem in Sicilia Antistitem Apostolicae Sedis legatum instituit. Hinc ipsius Rogerii accessit querimonia, qua factum est, ut rescissa trainensis Episcopi legatione, idem Pontifex praefatum Siciliae Comitem, eiusque successores Apostolicae Sedis legatos crearet. Isthaec legatio *monarchia sicula* audiit, cuius iura pluribus saeculis reges nostri exercuerunt, iudicem ecclesiasticum eligendo in cognoscendis caussis, quae ad ipsam legationem pertinebant. Labentibus vero annis pro eodem tribunali permulta constituta fuere in XIX. articulis comprehensa. Atvero legationem istam eiusque tribunal Clemens XI. anno 1715. penitus extinxit propter abusus, quos irrepsisse ex re historica edocemur. Tandem instante Carolo VI. Benedictus XIII., ut graves contentiones exortas componeret, legationem restituit. Quare cum ius novissimum ultra Pharum huiusce Pontificis constitutio obtineat, nos illam in appendice tertii libri recensendam duximus. — (3) Suidas ibidem. — (4) Lib. V. cap. 8. — (5) Act. III.

piscopus, et Metropolitanus, attamen prioribus Ecclesiae saeculis nomen Archiepiscopi vix ulli dabatur Episcopo, nisi eius iurisdictio super totam aliquam imperii dioecesim se extenderet: uti Episcopis alexandrino, antiocheno, ephesino. Quamobrem Iustinianus imperator episcopatum Iustinianae I. in sedem patriarchalem erigens sanxit: *volumus, ut non solum Metropolitanus, sed etiam Archiepiscopus fiat* (1): *exarchi dioeceseos* vocabantur ad distinguendum eos ab Ἐξαρχοις της επαρχιας *ab exarchis unius cuiusdam provinciae,* qui tantummodo Metropolitani erant. Ita Domnus Episcopus antiochenus *orientalis dioeceseos exarchus* in conciliis antiocheno, et chalcedonensi adpellatur.

IV. Uti nomen Archiepiscopi, ita quoque dioeceseos vox antiquitus multo amplioris erat significationis. Ad rem Theodorus Balsamon (2): *διοικησις δε εστι η πολλας επαρχιας εχουσα εν εαυτη: dioecesis autem est, quae multas sub se habet provincias.* Rufinus etiam in suo breviario: *et in dioecesi*, inquit, *Macedoniae provinciae sunt septem: macedonia, tessalia* etc. At quae modo dioecesis adpellatur, antiquitus dicebatur Παροικια *paroccia :* uti observabimus in titulo de Episcopis.

De Patriarcharum origine.

V. Ut recte in Patriarcharum originem inquiratur, omnino distinguendum censeo inter dignitatem patriarchicam ex una parte, et potestatem ex altera. Atqui Ecclesiarum Romanae, Alexandrinae, Antiochenae dignitatem, ac splendorem ex eo praecipue profluxisse, quod a S. Petro fundatae fuerint, perspicua demonstrant Eusebii, Chrysostomi, Nazianzeni, Theodoreti, aliorumque veterum testimonia, quae videsis apud Thomassinum (3). Ad rem Hincmarus rhemensis (4): *sedes Ecclesiarum Romanae, Alexandrinae, et Antiochenae idcirco speciales sedes dici . . . . . quoniam sedes sunt, quin potius una Sedes magni Petri Apostolorum Principis.*

VI. Quid quod ex sedium dignitate earumdem auctoritas, ac potestas effluxit? Profecto quum ex Roma, Alexandria, et Antiochia vicinis, et circumiacentibus regionibus evangelicae praedicationis lux refulserit, hinc factum est, ut caeterarum veluti parentes haberentur, et matrices. Qua de re ubi in earumdem regionum civitatibus Episcopos constitui oportuit, hoc ius nonnisi ad Ecclesiae matricis Episcopum spectare visum est, a quo ipsa Fidei plantatio, et Ecclesiarum institutio profecta agnoscebatur. Huiusce auctoritatis veluti specimen dedit S. Paulus, qui, uti sequenti titulo videbimus, Titum Cretae reliquit, ut constitueret per civitates presbyteros, idest Episcopos.

VII. Praeterea quum identidem haereses, et schismata erumperent, ac inter Episcopos controversiae oborirentur, quidnam fidei tuendae, ac paci Ecclesiarum fovendae conducibilius videri poterat, quam ad Ecclesiae matricis Episcopum confugere, cui iure paternitatis filiarum Ecclesiarum cura agenda erat? Hoc iure usus est Polycrates, dum ad discutiendam de paschate controversiam totius Asiae concilium convocavit, cui ipse praefuit (5) :

(1) Novel. XI. — (2) In can. IX. chalced. — (3) De eccles. disc. par. I. cap. 8. (4) Tom. II. pag. 402. — (5) Eusebius lib. V. cap. 24.

tum medio saeculo III. Episcopi Libyae superioris, qui sabelliano ψευδογματι adhaeserant, nonne ab haeresi recesserunt, Dionysio potissimum Alexandrino agente, *ad cuius curam*, uti scribit Athanasius epist. de sent. Dionys. *Ecclesiae illae pertinebant?* Tum Episcopum ephesinum minoris Patriarchae dignitate refulsisse constat, eo quod, uti scribit Iraeneus apud Euseb. (2): Ecclesia ephesina, et a Paulo fundata fuerit, et Ioannem usque ad Traiani tempora habuerit praesidentem. Igitur a gloria conditoris, et a iure paternitatis sedium patriarchalium primum dignitas, et splendor, dein potestas, et auctoritas est deducenda.

VIII. At inquies, qui tanta hierarchiae ecclesiasticae cum civili politia conformitas? Respondeo. Quum Apostoli orbem universum ita inter se divisissent, ut singulis singulae provinciae, ac nationes adsignarentur, profecto nihil ipsis ad Evangelium facilius, feliciusque disseminandum opportunius visum est, quam ut in civitate principe, sive metropoli Fidei semina ingererentur; ut quum ibi, Deo incrementum dante, radices egissent, sic paullatim, veluti ex stirpe palmites producuntur, et gemmae erumpunt, vicina quoque oppida, et circumiectae gentes inde Fidei lumen reciperent.

IX. Hinc S. Petrus cui uti Apostolorum Principi, praecipuae orbis dioeceses obvenerant, Romana scilicet, aegyptiaca, et orientalis, profecto sapienter id egit, ut Roma primum, Alexandria, et Antiochia fidei lucem adspicerent. Namque idololatria ibi eversa, ac prostrata, ubi magis dominabatur, haud difficile futurum erat, eamdem in oppidis, et in exiguis, ac minus praestantibus urbibus deiicere. Atque eo intuitu civilis imperii politia ad patriarchicae dignitatis institutionem contulisse videtur. Patet igitur primum ab civilis politiae ordine, at remotius, dein ab S. Petri dignitate, et quidem proxime patriarchalium Ecclesiarum splendorem, tum et potestatem, ac iurisdictionem profluisse. At vero, quod sedes Antiochena tertia esset ordine post Romanam, et Alexandrinam, licet Antiochenam per se, Alexandrinam tantummodo per discipulum suum S. Marcum, D. Petrus fundaverit, id nonnisi politiae civili tribui quiverit, in cuius ordine Alexandria Antiochiae praestabat. Adeundus omnino hac de re Ildephonsus Clem. de Arostegui in sua concordia pastorali (1), unde haud pauca pro adstruendo hoc nostro systemate excerpsimus.

X. Patriarchica potestas primitus quidem tribus potissimum constitit. 1: ut in dubiis matrix Ecclesia, a qua paroeciarum Fides sumpsit exordium, consuleretur. 2: ut ordinatio, quae ab ea ad Episcopos dioeceseos primum manarat, ab eadem in Metropolitanos saltem continenter flueret. 3: ut ad dioecesanam synodum ii maxime convocarentur, qui civitatem principem consilii caussa frequentare consuevissent.

XI. At ultra etiam moribus, et privilegiis ea potestas sensim extensa est, ac tandem *can. VI.* nicaeno primum ecclesiastica sanctione firmata fuit. Et sane verba illa *antiqui mores serventur... sua privilegia, ac suae dignitates, et auctoritates Ecclesiis serventur*, quid, inquam, verba haec exhibent, nisi ut Episcopis alexandrino, et antiocheno novo oecumenicae synodi decreto ea iura firmentur, quibus iamdiu, ex antiquis moribus fruebantur?

(1) Lib. III. cap. XXIII. — (2) Lib. I. cap. II.

XII. Demum concilii constantinopolitani *can. II.* eiusdem potestatis distinctius, exactiusque limites praescripti sunt. Sic enim habet: *Episcopi ultra dioecesim ad Ecclesias, quae extra suos limites sunt, ne accedant... sed secundum canones Episcopus alexandrinus aegyptum solum regat*, *etc.* Profecto cur hic canon ederetur, illud potissimum in caussa fuit, quod nonnulli Episcopi extra proprium territorium episcopali potestate usi fuerant, e g. Petrus alexandrinus aliquot Episcopos Constantinopolim miserat, ut ibi Maximum cynicum Episcopum consecrarent. Meletius antiochenus in eadem imperiali urbe plures dignitatis Episcopalis actus exercuerat. Nimiae igitur confidentiae, ac libertatis Episcopis frocna canone constantinopolitano iniecta sunt, ne extra propriae dioeceseos limites episcopi agerent.

XIII. En igitur quomodo ad patriarchicam dignitatem, potestatemque constituendam simul conspirarint civilis imperii politia, gloria conditoris, Antiqui κατα ποδα in ecclesiam inducti mores, can: VI. nicaenus, ac demum can. II. constantinopolitanus.

Patriarcharum iura et officia ex veteri novaque Ecclesiae disciplina.

XIV. Verum Patriarcharum iura praecipua erant. I. Omnes suae dioeceseos metropolitas ordinare. II. Synodum dioecesanam convocare, eidemque praesidere. III. Adpellationes a Metropolitarum iudiciis accipere. IV. In Metropolitas, et Metropolitis negligentibus, in eorum etiam suffraganeos delinquentes animadvertere, ac etiam censura ecclesiastica uti. V. Leges imperiales ad ecclesiasticum regimen attinentes suis Metropolitis impertiri. VI. Enormis culpae reorum absolutionem sibi reservare. VII. Metropolitas legatos suos constituere. VIII. Demum in rebus magni momenti a Metropolitis suis consulendi erant. At de his fusius in nostris antiquitatibus christianis.

De Patriarchatu Romano eiusque confiniis et amplitudine.

XV. *Can. VI.* nicaeno de Patriarchis Alexandrino, et Romano sic decernitur: *antiqui mores serventur, qui sunt in Aegypto, Libya, et Pentapoli, ut Alexandrinus Episcopus horum omnium habeat potestatem, quandoque et Episcopo Romano, hoc est consuetum*, επειδη και τω εν τη Ρωμη Επισκοπω τουτο συνηθες εστι. Porro ex hoc canone, uti de Patriarchae Alexandrini potestate constat, ita ex adverso de Romano Patriarchatu gravis exoritur controversia: nimirum quinam eius limites fuerint.

XVI. Petrus de Marca, Thomassinus, Bacchinius, Schelestrate Romanum Patriarchatum ad totum extendunt Occidentem; at contra Dupinius, et Dughetius, aliique ad decem Provincias contrahunt praefecturae romanae subiectas, nimirum Picenum suburbicarium, Campaniam, Tusciam, et Umbriam, Apuliam, et Calabriam, Brutios, et Lucaniam, Samnium, Valeriam, Sardiniam, Siciliam, et Corsicam. Demum prorsus ridenda Salmasii opinio, qua Romanus Patriarchatus intra centesimum ab Urbe lapidem clauditur.

XVII. Verum enimvero triplex Romani Pontificis notio omnino prae oculis habenda est 1: ut Primas totius Ecclesiae, 2: ut praecipuus totius Occidentis Inspector, 3: ut provinciarum vicario urbico subiectarum Rector, et

Princeps. Porro si primatus iure divino in universa Ecclesia statutus inspicitur, eius potestas Orientem, et Occidentem, totamque Ecclesiam suo sinu complecitur, et per universum orbem, qua late patet fidelium nomen extenditur.

XVIII. Si vero, ut totius Occidentis latiori quodam sensu Patriarcha consideratur, peculiaria quaedam ei iura conveniunt, et quidem ex primaeva antiquitate. Siculi enim S. Petrus, uti Princeps Apostolorum totius christiani orbis caput erat, et Primas, at ratione apostolatus ipsimet in provinciarum partitione totius Occidentis dioeceses obvenere: sic Romanus Pontifex S. Petri Successor, licet in universum christianum orbem, non honoris modo, verum et iurisdictionis primatum haberet, occidentales tamen dioeceses ad ipsum peculiari quodam iure semper attinere, quarum specialiorem curam, sollicitudinemque gessit. Unde a Basilio (1): *δυτικων κορυφαιος occidentalium coryphaeus* dicitur, et ab Augustino contra Iulianum (2) *occidentalis Ecclesiae praesidens*. Tum Patres arelatenses *epistola ad Sylvestrum papam*, eum maiores dioeceses tenere scribunt. Eodem intuitu Cyrillus Alexandrinus in synodo ephesina Ioannem antiochenum admonebat, ut ii omnes latam a Coelestino Pontifice adversus Nestorium sententiam sequantur, qui totius Occidentis communionem amplecti volunt. His accedit, Episcopis occidentalibus in more fuisse, iu ambiguis ecclesiastici regiminis expediendis negotiis R. Sedem consulere, ad quos sua responsa R. Pontifices dedisse antiqua produnt Ecclesiae monumenta, neque in re satis perspicua iuvat diutius immorari: atque adeo ambigendum non est, R. Pontifices dioecescon occidentalium specialiorem quamdam curam semper gessisse. Videsis Petrum de Marca (3).

XIX. Denique si regimen immediatum provinciarum, quae vicario urbico subiiciebantur, attendatur, in quo propria, ac stricta patriarchatus Romani notio constitit, non ultra decem provincias superius enumeratas patuisse his ferme argumentis vir ille doctissimus Petrus de Marca ostendit.

1. Potiora patriarcharum iura semper fuerunt, Metropolitas ordinare, adpellationes a synodis provinciae recipere, synodum dioeceseos indicere, eidemque praesidere. At primo sicuti constat Romanos Patriarchas hisce iuribus per decem illas provincias fuisse usos, ita quoque neutiquam ambigendum, Episcopos, ac praecipue Metropolitas per Gallias, Hispanias, Africam, aliasque Occidentis dioeceses fuisse in synodis provinciae ordinatos. Quinimmo in ipsa dioecesi sic propriae dicta *italica*, ut a Romana distingueretur, Episcopi haud quidem a R. Pontifice, sed ab Episcopo mediolanensi ordinabantur, qui Italiae sic proprie dictae veluti primas erat. Id ex pluribus Ambrosii epistolis constat, ac praesertim ex XXV. in qua ius sibi tribuit constituendi Episcopos per Aemiliam, Venetias, ceterasque finitimas Italiae partes. Tum Ambrosius ipse ex Theodoreto (4) ab Italiae Episcopis iussu Valentiniani Mediolanum coactis ordinatus est.

2. Etiam post receptos canones sardicenses nonnisi raro, et difficulter ex solo Occidente in caussis ordinariis, et minoribus ad R. Pontificem, uti Patriarcham adpellatum reperire est: neque Patres sardicenses Episcopo

(1) Epist. X. — (2) Lib. I. — (3) Lib. I. cap. I. — (4) Lib. IV. cap. VII.

Romano, uti Patriarchae,verum uti Primati totius Ecclesiae ius tribuerunt, ut qui se gravatos in provinciis crederent, etiam ab longinquis regionibus ad Romanam Sedem,confugerent: *S Petri memoriam honoremus, ut scribatur ab his* etc., tum constat intuitu potissimum Athanasii, qui ad Iulium I. confugerat, hunc canonem fuisse conditum. Canon igitur sardicensis Romanum Patriarchatum non spectat.

3. Uti Romana Ecclesia suas habebat dioecesanas synodos *romanas* dictas, ita quoque Gallia, Hispania, Africa, aliaeque Occidentis dioeceses suas habebant synodos, de quibus Episcopi in caussis quidem communibus, et ad Ecclesiae unitatem pertinentibus ad R. Pontificem referebant, at ubi peculiares provinciarum, et dioeceseon res tractandae essent, etiam inconsulto R. Pontifice, cognoscebant, et iudicabant. Unde S. Ambrosius in synodo quadam Italica sententiam rescidit Syagrii Episcopi veronensis, qui virginem quamdam per calumniam accusatam damnaverat, id patet ex binis ad eumdem syagrium Ambrosii epistolis.

4. Uti Pontifex dioeceseos Romanae, ita dioeceseos italicae Episcopus mediolanensis peculiarem quamdam curam gerebat. Ambrosius (1) ad Ecclesiam vercellensem: *conficior dolore*,scribit,*quia Ecclesia domini, quae est in vobis, sacerdotem adhuc non habet. . . . . . . et mihi adscribitur vestra intentio. quae adfert impedimentum.* Tum ipsemet Ambrosius Vigilio, quem Episcopum tridentinum ordinaverat, Ecclesiam, quae est ad forum Cornelii, commendat: *commendo tibi Ecclesiam, quae est ad forum Cornelii, quo eam de proximo intervisas, donec ei ordinetur Episcopus. Occupatus diebus quadragesimae ingruentibus tam longe non possum excurrere.*

5. Episcopi Italiae mediolanensi Antistiti tamquam exarcho, sive primati subiiciebantur. Id tum ex hactenus dictis, tum quoque ex eo perspicuum est, quod Ambrosius, detectis Bononiae corporibus SS. Vitalis, et Agricolae, et Mediolani reliquiis ss. Gervasii, et Prothasii, epistolas hac de re ad omnes dioeceseos Italiae Episcopos dedit cum hac επιγραφη *dilectissimis fratribus, et universis plebibus per Italiam: fratribus per omnem Italiam constitutis.* Adhaec Episcopi Italiae in conciliis sub hac peculiari επιγραφη subscribunt, e g. in concilio sardicensi, *Prothasius ab Italia de mediolano, Ursacius ab Italia de brixia, Severus ab Italia de Ravenna* etc.

XX. Porro ex hucusque prolatis illud satis manifesto efficitur, Ecclesias Italiae ad Episcopum mediolanensem, haud vero ad R. Pontificem iure patriarchico stricte sumpto pertinuisse. Id quod potiori iure adfirmandum est de Africa, Hispania, Gallia, aliisque Occidentis dioecesibus.

XXI. At qui omiserim Rufinum IV. saeculi ϛοριογραφον qui canonem nicaenum sic vertit,ut Romano Patriarchatui *Ecclesias suburbicarias* subiectas exhibeat? Profecto eo sensu dictae sunt Ecclesiae suburbicariae, quo dicebantur *regiones, et provinciae suburbicariae,* at regiones suburbicarias numquam Occidentem universum, sed nonnisi decem illas provincias romanam componentes praefecturam significasse pluribus demonstrat Sirmondus, praecipue vero ex notitia imperii, ubi de vicarii Urbis potestate haec habentur: *sub dispositione U. S. vicarii urbis Romae provinciae*

(1) Epist. XXV.

infrascriptae. Consularis Campaniae, Tusciae, et Umbriae, Piceni suburbicarii, Siciliae, corrector Apuliae, et Campaniae, Brutiorum, et Lucaniae, praesides Samnii, Sardiniae, Corsicae, et Valeriae. Igitur IV. saeculo, quando scripsit Rufinus, Romanus Patriarchatus non ultra patebat (1).

XXII. Illud hic postremo observandum, Romanum Patriarchatum successu temporis, apostolicis institutis vicariis, iniecta Metropolitis palliorum necessitate, ac missis per totum Occidentem legationibus, magis magisque patuisse, donec tandem per Occidentem universum se extenderit, atque adeo, uti mox videbimus, IX. saeculo inductis isidorianis decretalibus, R. Pontifex Primates instituerit sibi subiectos.

XXIII. Reliquis Patriarchis longe eminebat Romanus, et quidem pluribus titulis. 1: quia Romanus Patriarchatus principatui totius Ecclesiae adhaerebat 2: quia non Metropolitas modo, si qui erant, verum et omnes omnino suae dioecesis Episcopos ordinabat. In quo sane cum Alexandrino conveniebat, at in eo ipsi praestabat, quod Patribus nicaenis veluti norma

(1) Auctor noster Dughetii vestigia premens suburbicarias dumtaxat provincias Romani Patriarchae dioecesi adscribendas contendit, atque ex nonnullis male intellectis Ambrosii epistolis argumenta desumens, vires suas in eo contulit, ut italicam dioecesim Mediolanensi Antistiti paruisse demonstraret. Ne tirones igitur eius sententiam incaute sequantur, nonnulla heic animadvertenda maxime censemus, quibus sat manifeste eruitur illum a vero aberrasse.

Et primo mentionem is facit Ambrosianae epistolae ad Syagrium veronensem Antistitem, qua perperam colligit italicam synodum ab Ambrosio coactam esse caussa rescindendi Syagrii decreti in virginem iniuste prolati. At concilium istud mediolanensis fuisse provinciae, cui suberat veronensis Ecclesia, non vero totius Italiae dioecesis neminem latet. Quod autem spectat ad aliam epistolam ad Ecclesiam vercellensem, qui vel leviter historiam ecclesiasticam attigit, fateatur oportet ipsam Ecclesiam cum tota Liguria tunc temporis in provincia mediolanensi comprehendi, quae tunc latius, quam nunc extendebatur. Unde facile intelligitur Ambrosium moerore confici, quod nondum Episcopum pro illa Ecclesia elegerit.

Praeterea qui epistolam ad Vigilium tridentinum Antistitem accurate perpendit, ex eadem profecto non colligit eum nostro auctore Vigilium ab Ambrosio Episcopum esse consecratum: isthaec enim interpretatio est prorsus aliena, sed dumtaxat ex illa sponte fluere videtur ipsum mediolanensem doctorem de quibusdam quaestionibus amice ab illo interrogatum, responsa dedisse. His adde aliam epistolam ad Constantium, quam auctor noster cum antecedenti ad Vigilium confundit. In ea Ecclesiam fori cornelii illi commendasse legimus, donec ordinetur Episcopus: et iure, quippe quod Aemilia ubi forum cornelii, ad ipsius mediolanensis Antistitis provinciam pertinebat.

Postremo quod pertinet ad alias epistolas ad omnes Italiae Episcopos missas, quorum altera de inventis Bononiae corporibus SS. Martyrum Vitalis, et Agricolae, altera de reliquiis Mediolani detectis SS. Gervasii, et Protasii agitur, pauca expendenda Mitto illas Maurinis editoribus genuinas non visas, cum in appendice Ambrosii operum eas coniecerint; sed demus tantisper genuinas fuisse, atque ad omnes totius Italiae Antistites missas: quonam pacto ex illis Ambrosii exarchatus in Italicam dioecesim adstrui potuerit? Quid mirum, si mediolanensis doctor laetitia gestiens Episcopis sibi non subiectis de inventione illorum martyrum scripserit, quorum precibus Deus miracula in dies peragebat? Num iurisdictionis actus illae continent? Sed haec satis. Quod vero Romanus Pontifex in omnes occidentales regiones patriarchica iura primis Ecclesiae saeculis exercuerit, id utique in nostris additamentis, quae sequuntur, luculentissime demonstrabimus.

fuerit ad aequale ius Episcopo alexandrino confirmandum 3: quia Romanam Ecclesiam S. Petrus per se αμεσως fundaverit, neque fundatam dein reliquerit, sed eamdem per annos XXV. rexerit, ibidem mortem obierit, ac sui corpusculi deposito honestarit: *Simon Petrus*, ita Hieronymus de viris illustribus in Petro, *Romam pergit, ibique XXV. annis cathedram sacerdotalem tenuit usque ad ultimum Neronis annum, a quo et adfixus cruci martyrio coronatus est capite ad terram verso.*

ADDITAMENTA

DE ROMANO PATRIARCHATU (1).

I. Quum nicaeni Patres alexandrini patriarchatus amplitudinem apertissime decernant, de Romano vero reticeant (2), hinc de huiusce finibus gravissima inter eruditos enata est controversia. Etsi autem omnes conveniant sequioribus Ecclesiae saeculis in solidi Occidentis regiones Romanum Pontificem patriarchica iura exercuisse, de ipsius tamen potestate primis aerae christianae aetatibus maxime inter se dissentiunt. Huiusce dissidii materiam praebuit quoque sequens canonis VI. Nicaenae synodi interpretatio prorsus arbitraria a Rufino edita (3): *ut apud Alexandrinum*, *ait*, *et in urbe Roma vetusta consuetudo servetur, ut vel ille Aegypti, vel hic suburbicariarum Ecclesiarum sollicitudinem gerat.* Ne adolescentibus igitur rei ecclesiasticae parum peritis errandi occasio detur, nonnulla heic veterum scriptorum monumenta attexenda duximus, quibus Apostolicam Sedem patriarchica iura in totius Occidentis provincias semper exercuisse aperte demonstratur.

II. Et principio potiora Patriarcharum iura, quae tamquam nativam eorumdem potestatem constituunt, profecto sunt. I. Synodum dioeceseos indicere, eidemque praeesse. II. Metropolitas initiare. III. Appellationes a provinciae synodis recipere. At Romanum Patriarcham isthaec iura vel primis Ecclesiae saeculis per totam occiduam terram, quanta quanta erat, atque etiam per totum Illyricum exercuisse veterum scriptorum auctoritas maximopere evincit.

III. Et sane quod spectat ad synodi indicendae potestatem, primo nobis occurrit vetus exemplum saeculo III. ineunte sub Cornelii pontificatu. Is enim, uti narrat Eusebius (4), epistolas misit ad Fabium Antiochenum, in quibus erant *tum acta synodi romae habita* (quae Novatiani haeresim damnarunt) *tum quae ab omnibus in Italia, in Africa, inque aliis provinciis de eo errore statuta sunt:* mox vero addit in extrema eius epistola omnium Episcoporum subscriptionem conspici. Rursus Liberium Pontificem

(1) Quaedam argumenta in hoc additamento collecta hausimus ex aurea disquistione clariss. Antonii Octaviani *de veteribus finibus Romani Patriarchatus* edita Neap. an. 1828.—(2) Can. VI.—(3) Lib. II. hist. ecc. cap. IV.
(4) Lib. VI. hist. ecc. cap. 43.

anno circiter 336. ad Orientalis Ecclesiae Antistites synodicas epistolas misisse testatur Socrates hac inscriptione: *Liberius Episcopus, et Occidentis Episcopi salutem* (1), et advertit Sozomenus non solum decreta romanae synodi contra Arii sectatores illas continere, sed etiam ea omnia, quae Itali, Afri, Galli, Siculi adversus haeresim, quae ubique grassabatur, sanxerunt (2). Cum ergo Pontifices in suis litteris decreta inseruisseut, quae in Italiae, Africae, aliisque Occidentalis Ecclesiae regionibus ferebantur, clare patet easdem synodos ad illos pertinuisse.

IV. Praeterea in epistola ephesinae synodi ad Theodosium missa Coelestini Pontificis legatos *totius Occidentis synodi sententiam exposuisse* legimus. His autem verbis illud explicatur, quod Philippus Apostolicae Sedis legatus manifeste asserit, nestorianas scilicet blasphemias consentiente totius orbis Ecclesia fuisse proscriptas (3): *nam orientalis, inquit, atque occidentalis Ecclesiae sacerdotes vel per se, vel certe per suos legatos* (ad Romanum Pontificem missos) *sacerdotali huic comitio intersunt* (4). Quamobrem ex praemissis illud aperte eruitur vel aliquos ex totius Occidentis provinciis Antistites Romam ad concilium convenisse, vel ipsius romanae synodi decreta Ecclesiis omnibus missa unanimi Episcoporum consensione comprobata fuisse. Utrumque vero luculentissime demonstrat occidentalis dioecesis provincias Romanae Sedi paruisse, unumque concilium conflasse. Quod si Afri, Galli, Hispani, et Illyrici Antistites Romanae Sedi potestati subiecti non essent, non per Pontificis legatos, sed profecto vel per se, vel per suos legatos illi synodo adfuissent.

V. Huc accedit Agathonis Pontificis alia epistola synodica romani concilii, quae sic inscripta erat (5): *Agatho Episcopus servus servorum Dei cum omnibus synodis ad Apostolicae Sedis synodos pertinentibus.* Quibusnam vero Episcopis illa concilia conflata fuissent, ultro aperit idem Pontifex (6): *ad oceani usque fines exporrigi ad occidentem, ac septentrionem habitare inter longobardos, et sclavos, inter francos, gothos, ac britannos versari*, quod nimirum est per universam occiduam regionem, ac proinde omnes Episcopos ad romanam synodum primis Ecclesiae saeculis pertinuisse, ex praemissis exploratissimum est.

VI. Quod vero ad alterum patriarchalis iurisdictionis ius, Episcopos scilicet, ac praesertim Metropolitanos consecrandi, id profecto in solidi Occidentis regiones, atque in totum Illyricum ad Romanum Pontificem spectasse compertissimum est (7). Enimvero id plane eruitur ex eo, quod de synodi indicendae potestate modo ostendimus ex regula iuris: *qui Episcopi pertinent ad consecrationem, pertinent et ad synodum.* Praeterea Antistites omnes, et praecipue Metropolitani in cunctas occidentis dioeceses puniri non poterant, nisi a Romano Pontifice, vel ab illis, quos ipse iudices constituebat ex altera iuris canonici regula (8), *qui aliquem ordinare non potuit, nec iudicare potest.* Hoc autem apertissime etiam demonstrat epistola romanae synodi sub Damaso habitae anno circiter 378. ad Gratianum,

(1) Lib. IV. cap. 12. — (2) Lib. VI. cap. 12.
(3) Synod. epist. ephes. concil. ad Theodosium imperat. — (4) Act. III. ephes. concil. — (5) Act. IV. — (6) Ibidem.
(7) Videsis laud. disquisit. cap. II. art. 2. — (8) Cap. III. nullus tit. de parrochiis.

et Valentinianum imperatores. In eadem legimus eiusdem concilii Patres ab imperatoribus petiisse, ne Pastores a Romana Sede damnati Ecclesias impune retinerent. Ipsa synodi verba audire non pigeat: « quaesumus clementiam vestram, ut iubere pietas vestra dignetur, ut quicumque, vel » eius (Damasi), vel nostri iudicio, qui catholici sumus, fuerit condemnatus, atque iniuste voluerit Ecclesiam retinere, vel vocatus a sacerdotali iudicio per contumaciam non adesse, seu ab illustribus viris praefectis » praetorio Italiae vestrae, sive a vicario accitus ad Urbem Romam veniat, » aut si in longinquioribus partibus huiusmodi emerserit quaestio, ad Metropolitani per locorum iudicia deducatur examen: vel si ipse Metropolitanus » est, Romam necessario, vel ad eos, quos Romanus Episcopus iudices dederit, contendere sine dilatione iubeatur. » Hisce sane verbis illud sponte fluere videtur provinciales Antistites cuiusque Metropolitani iudicio subesse, aeque ac Metropolitanos ipsos a Romano Pontifice dumtaxat ordinari posse. Hoc vero postulabat et Damasus romanae urbis Praesul, et omnes Italiae sacerdotes in concilio congregati. Quibus postulationibus, quippe quae legitima, et vetera Romani Praesulis iura continerent, Gratianum imperatorem benigne annuisse colligimus ex eius rescripto ad Aquilinum urbis vicarium (1).

VII. Illud quoque animadvertendum censemus ipsum imperatorem non solum praefecto praetorii Italiae, verum etiam praefecto praetorii Galliae, et proconsulibus quidquid eodem rescripto sauxit, exequi praecepisse, cum nimirum explorata res esset priscis Ecclesiae saeculis patriarchica iura in cunctas Occidentis regiones Romanum Pontificem exercuisse: « volumus in» quit...., ut qui evocatus ad sacerdotale iudicium per contumaciam non » ivisset, aut ab illustribus viris praefectis praetorio Galliae, atque Italiae, » sive a proconsulibus, et vicariis auctoritate adhibita ad episcopale iudicium remittatur, vel ad urbem romam cum prosecutione perveniat » (2).

VIII. Iamvero ex veteri Ecclesiae disciplina, tum in Oriente, tum in Occidente vigente duo aperte colliguntur: alterum quod in Patriarchas dumtaxat Romanus Pontifex animadvertere posset: alterum quod in Metropolitas proprius Patriarcha iurisdictionem ordinariam exerceret, ac proinde nulla provinciae Episcopis in Metropolitanos auctoritas fuit. Ad primum quod spectat, extant profecto luculentissima testimonia. Et sane cum Athanasius alexandrinus a sua Ecclesia quadam coacta synodo eiectus esset, Iulius Papa eusebianos maxime reprehendit, quippe quod id decrevit synodus sine Romanae Sedis consensu. Tum Coelestinus Pontifex anno circiter 430 Romae concilium indixit, ut nestorianam haeresim grassentem damnaret: in eadem statuit, ut si Nestorius in suis erroribus persisteret, Ecclesiae communione privaretur: deinde Cyrillum alexandrinum vicarium suum constituit, iussitque ut Nestorio illud decretum aperiret: quod si contumax ille fieret, alium Antistitem constantinopolitanae Ecclesiae praeficere curaret. Postremo universa Ecclesia in concilio Ephesi habito in synodica epistola ad Coelestinum missa, cum de Ioannis antiocheni iniuriis permulta dixisset, quippe quod Cyrillum alexandrinum, et Memnonem ephesinum Episcopum, indicta synodo, temere amovisset, apertissime docuit nullam in

(1) Eodem tom. II. concil. — (2) Ibidem.

ipsos iurisdictionem illi esse. Isthaec sunt synodi verba (1): *indignetur ergo*, inquiunt Patres, *tua reverentia valde ob ea, quae gesta sunt: si enim data fuerit volentibus licentia, et maiores sedes iniuriis afficiendi, et contra eos, in quos non habent potestatem contra leges sic, et contra canones proferendi sententiam..... ad extremam confusionem redigentur res ecclesiae*. Quare ex praemissis liquido patet ex veteris Ecclesiae disciplinae regulis nulli Patriarchae licere, excepto Romano Pontifice, in alium Patriarcham animadvertere.

IX. Ad alterum quod spectat: quicumque de iuribus Patriarcharum egerunt, eamdem doctrinam habent, et tum exempla, tum canones, tum hierarchiae ipsius rationem vades dederunt. Videsis Leonem Allatium de Eccles. Occid., et Orient, perpet. consens (2)., Emmanuelem Schelestratum (3), et Morinum (4).

X. Reliquum tandem est ut maxima, qua poterimus brevitate appellationum ius primis Ecclesiae saeculis ex totius occidentalis Ecclesiae synodis ad Romani Pontificis patriarchicam potestatem pertinuisse ex re historico-ecclesiastica demonstremus.

Et principio illud observatu dignum quod appellationum ius ad Romanum Pontificem praecipue spectat ratione primatus, quo in universum dominicum gregem per totum Orbem dispersum iure divino gaudet, ita ut sine ipso sacer principatus concipi nequeat. Hinc sapientissime adfirmavit Benedictus XIV. (5): *appellationum ius adeo necessario connexum cum Romani Pontificis in universam Ecclesiam iurisdictionis primatu, ut nemo possit illud in controversiam adducere*. Quamobrem immensam prorsus appellationum segetem veterum monumenta quolibet aevo suppeditare videntur, ex quibus exempla ad Orientem pertinentia plurima collegit Thomassinus (6): ad Occidentales vero provincias quae spectant, breviter huc adferemus, ut patriarchalis Romani Pontificis iurisdictio, de qua agimus, luculentius pateat.

Et sane Privatum Lambesitanae Ecclesiae in Africa Antistitem ad Romanum Clerum provocasse, schismaticos Afros Fortunatum, et Felicissimum ad Cornelium Pontificem, Basilidem, et Martialem Hispaniae Episcopos a provinciae conciliis damnati tertio ineunte saeculo ad Stephanum Petri Successorem confugisse ex Cypriani epistolis edocemur (7): idque factum ante sardicense concilium, quod anno 347. indictum fuit. Tum quinto aerae christianae saeculo Romani Antistitis iudicium reclamarunt sub Innocentio scilicet Bubalius, et Taurianus Illyrici Episcopi (8): sub Zosimo Apiarius africanae Ecclesiae sacerdos (9): sub Bonifacio Antonius Fussalensis in Africa Episcopus (10): sub Coelestino Felix illyrici Episcopus (11): sub Leone Chelidonius, et Proiectus Galliani Praesules (12): atque Lucipinus

(1) Epist. concil. ephes. ad Coelestinum tom. III. concil.

(2) Lib. I. cap. 12. pag. 188. colon. 1648. — (3) Antiq. ecc. tom. II. diss. VI. pag. 409. — (4) Exercit. eccles. Lib. I. exercit. VI. pag. 17. Paris 1666. — (5) Synod. dioeces. lib. IV. cap. 5. — (6) De veteri, et nova Eccl. discip. — (7) Epist. 55. et 68 edit. pamel.

(8) Epist. 18 Innocent. ad Illyrici Episcopos. — (9) Epist. africani concilii anno 419. ad Bonifacium Pontif. tom III. concil. — (10) Augustin. epist. 209. — (11) Epist. III. Coelestini apud Constant. — (12) Leo epist. 89. ad viennensis prov. Epis. —

afer Antistes (1). In sequenti saeculo ad Petri Successorem provocarunt quoque sub Agapeto Contumeliosus gallicanae Ecclesiae Episcopus (2): sub Pelagio I. Sepaudus arelatensis Antistes (3): sub Ioanne III. Episcopi Galli Sagittarius, et Salonius (4): sub Gregorio M. hispani Praesules Ianuarius, et Stephanus (5): necnon ex Afris Petrus (6), et Paullus (7) Episcopi.

At ne diutius in re tam perspicua immorer, permulta praesertim sequioris aetatis monumenta omitto. Illud tamen hic advertere non pigeat quod frequentiores, quam alibi Occidentalis Ecclesiae ad Romanum Pontificem fuerint appellationes, eo quod hae magis ad ipsum spectabant ob patriarchicam eius dignitatem. Extat ad rem Leonis testimonium, qui in epistola ad viennensis provinciae Antistites haec scribit (8): » nobiscum itaque vestra fraternitas recognoscat Apostolicam Sedem pro sua reverentia a vestrae etiam provinciae sacerdotalibus innumeris relationibus esse consultam, et per diversarum, quemadmodum vetus consuetudo poscebat, appellationem caussarum aut retractata, aut confirmata fuisse iudicia. » Quibus sane verbis aperte colligitur frequentiores fuisse etiam gallicanae Ecclesiae appellationes: ideoque illas non quinto aerae christianae saeculo, uti perperam asserit Quesnellius (9) locum habuisse, sed veteri consuetudine obtinuisse: denique easdem fuisse veri nominis appellationes, quippe quod iudicia ecclesiastica, caussa denuo exagitata, aut retractata, aut confirmata fuerunt.

Igitur ex his omnibus, quae hactenus enucleavimus, satis nobis illa, quae exposuimus probasse videntur, Christi nempe Vicarium, et Petri Successorem in universam occiduam terram priscis Ecclesiae saeculis patriarchica iura exercuisse. Quamobrem haec de veteribus Romani patriarchatus finibus satis sunto: nostraeque additioni finem imponamus oportet.

De patriarchatu constantinopolitano

XXIV. Igitur ad IV. usque saeculum nonnisi tres in Ecclesia agniti patriarchae, scilicet Romanus, Alexandrinus, et Antiochenus. At eodem saeculo tres alii adparent Patriarchae, nimirum Ephesinus in dioecesi asiana, Caesareensis in pontica, et Heraclensis in thracia. Hi sane specialibus quibusdam Patriarcharum Romani potissimum, et Alexandrini iuribus non fruebantur; at praecipua si inspiciamus, profecto veros fuisse Patriarchas haud negabimus. Ordinabantur enim ab omnibus dioeceseos Episcopis, suarum dioeceseon indicebant synodos, aliaque magis propria Patriarcharum iura exercebant. Neque negotium facessat, quod Exarchorum, haud vero Patriarcharum titulo donati fuerint: antiquitus enim, uti supra notavimus, ad dioeceseon Episcopos designandos promiscue Patriarchae, et Exarchi adhibebantur adpellationes.

(1) Idem epist. 87. ad africanos Mauritanae Epis. — (2) Epist. 8. Agapeti conc. rom. tom. V. — (3) Epist. XIV. Pelagii tom. VI. concil. — (4) Gregorius turon. lib. V., hist. cap. 21. — (5) Idem lib. XIII. epist. 45. ad Ioannem defensorem. — (6) Idem lib. VI. epist. 37 ad Columbum Episcopum Numidiae.
(7) Idem lib. VIII epist. 13: ad Columbum Episcopum Numidiae.
(8) Epist. LXXXIX. — (9) Diss. V. ad opera S. Leonis part. I. cap. XIV; et seq.

XXV. Ex tribus hisce exarchatibus unus emersit constantinopolitanae Ecclesiae patriarchatus. Quamvis enim Episcopo Bizantino (1), nonnisi honoris praerogativa post Romanum concessa fuerit; at deinceps faventibus imperatoribus, ac ipsius Urbis splendore id ferente, quamdam in tres illas dioeceses potestatem exercere coepit, donec tandem in synodo chalcedonensi, reclamantibus tamen Romanae. Sedis legatis, Episcopo constantinopolitano in tres illas dioeceses ius patriarchicum concessum est.

XXVI. Intercesserunt quidem huic novitati R. Pontifices, atque in primis. S. Leo, et Gelasius violatam dolentes politiam in synodo nicaena inductam, vel dumtaxat confirmatam. At Episcopi constantinopolitani imperatorum freti auctoritate, praecipue vero Theodosii (2), Basilisci Tyranni (3), Zenonis (4), ac demum Iustiniani (5), patriarchica iura exercere non destiterunt, donec tandem primum in synodo VIII. (6), dein et in lateranensi IV. (7) constitutum fuerit, *ut post Romanam Ecclesiam, quae disponente Domino super omnes alias ordinariae potestatis obtinet principatum, utpote mater universarum christi fidelium, et magistra, constantinopolitana primum, alexandrina secundum, antiochena tertium, hierosolymitana quartum locum obtineat, servata cuilibet propria dignitate.*

XXVII. Quinimmo VII. ineunte saeculo agente Leone Isaurico R. Pontificibus infenso, specioso Romanam dioecesim decurtandi praetextu, romano patriarchatui subtracta sunt, et constantinopolitano addicta Illyricum, Epirum, Achaia, Macedonia, atque adeo etiam Sicilia, ac plurimae regni neapolitani Ecclesiae, praesertim maritimae, quae sub graeco erant imperio. R. quidem Pontifices, et Occidentis imperatores acriter hac de re Patriarchis, et imperatoribus Orientis restitere: sed occidentalium conatus, et vota pervicacia orientalium secundis rebus caruere ad saeculum usque XI., quo Northomanni principes nostri, graecis devictis, suas R. Pontifici Ecclesias omnes cum pristinis iuribus restituere.

De patriarchatu hierosolymitano

XXVIII. Uti ob sedem imperialem constantinopolitana, ita ob sanctitatem urbis hierosolymitana Ecclesia patriarchatum obtinuit. Concilio quidem nicaeno (8), nonnisi honoris praerogativa Episcopo hierosolymitano tributa est, *metropoli*, nimirum caesareensi, cui tanquam suffraganeus suberat, *propria dignitate servata.* Verum Episcopi hierosolymitani hanc praerogativam non satis habentes, primum iura Metropolitae caesareensis, dein ut Palestinae subiectionem sibi vindicare tentarunt. Adversus huiusmodi usurpationes magnis animis agentibus Episcopis antiocheno, et caesareense, quorum iura Episcopi hierosolymitani ambitione violabantur, controversia ad synodum usque chalcedonensem protracta est, in qua (9) Maximi antiochensium, et Iuvenalis hierosolymorum Episcopi consensione statutum est, ut *antiochenus Episcopus duas Phaenicias, et Arabiam sub propria habeat potestate; hierosolymitanus autem tres Palaestinas itidem*

(1) Can. III. conc. constantinop. — (2) Socrates lib. IX. cap. 28. — (3) Evagrius lib. III. cap. 4. — (4) L. XVI. cod. de sacros. Eccles. — (5) Nov. CXXXI. cap. 2. (6) Can. VII. dist. 22. — (7) Can. V. — (8) Cap. VI. — (9) Act. VIII.

sub propria habeat potestate. Igitur ab synodi chalcedonensis tempore iam quinque recensiti sunt Patriarchae, Romanus, Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, et Hierosolymitanus.

De Primatibus in Ecclesia occidentali

XXIX. Patriarchis in Oriente respondent quodammodo in Occidente Primates, seu potius Sedis Apostolicae legati, ut thessalonicensis per Illyricum, et arelatensis per Gallias. Iisdem poene fruebantur iuribus, ac Patriarchae Orientis, nisi quod non potestate patriarchica ea exercerent, sed potius iure a R. Pontificibus mutuato, quorum vice fungebantur. Quamobrem iidem fuisse videntur atque illi, quos posterior aetas *legatos natos* dixit.

XXX. Verum X. ineunte saeculo receptis per Occidentem putidis Isidori mercibus, primum per Pontifices instituti sunt Primates bituricensis, cantuariensis, lugdunensis, narbonensis, armachanus, aliique, quibus a Metropolitis adpellationes concessae, et ius etiam datum anteferendae crucis. In regno neapolitano salernitani Archiepiscopi primatus certo constat. Profecto Urbanus II. constitutione edita salerni an. 1099. Alphanum Metropolitam salernitanum, eiusque successores primatis praerogativa auxit in Metropolitas acheruntinum, et compsanum, atque eorumdem Episcopos suffraganeos, quibus obedientiae iuramentum ipsi, tanquam Primati, praestandum iussit. Tum omnes earumdem provinciarum Episcoporum electiones ipso Archiepiscopo Primate praesente, ac dirigente peragendas decrevit. Videsis baronium (1), et Ughellum (2).

XXXI. Porro hi quoque primatus successu temporis exolcverunt, adeo ut Primates, qui supersunt, tales sint titulo tenus, uno excepto lugdunensi, ad quem, testibus Petro de Marca (3), et Fleuryo (4), adpellatur a sententiis Metropolitarum turonensis, senonensis, et parisiensis. Igitur occidentales hi primates, veluti medii erant inter Patriarchas, et Metropolitas, dum simul et Metropolitis praeerant, et R. Pontifici tamquam occidentis Patriarchae suberant.

De Patriarchis latinis titularibus.

XXXII. Iam vero, ut ad orientales Ecclesias redeamus, quum plerique Orientis Episcopi, et Patriarchae ab obedientia Romani Pontificis descivissent, et in variorum errorum tenebris versarentur, hinc factum est, ut pro sectarum multitudine, ac varietate multi emerserint Patriarchae, partim ex ruinis patriarchatuum antiocheni, et hierosolymitani, et partim ex divisionibus patriarchatuum alexandrini, et constantinopolitani. Hi sunt Iacobita, et Maronita, quorum uterque antiocheni nomen adsumit, Cophtus, qui, quum alexandriae sedeat, alexandrini Patriarchae titulum sibi tribuit, Armeni duo, aliique plurimi, quos vide apud Thomass. (5). Ex huiusmodi orientalibus Patriarchis solus Maronita catholicus est, et in perfecta com-

(1) Baron. ad ann. 1099 — (2) In Archiep. salernit. — (3) Dissert. de primat. n. 122. — (4) Instit. eccl. part. 1. cap. XIV. n. 6. — (5) Part. 1. lib. 1. cap. 24.

munione cum Ecclesia Romana persistit, alii suos aliquando eiurarunt errores, sed eorum fides non diu perstitit.

XXXII. Patriarchae latini constantinopolitanus, alexandrinus, antiochenus, et hierosolymitanus tales sunt titulo tenus, quum tantummodo patriarchalibus insignibus, et consessus praerogativa fruantur. Horum Patriarcharum origo, uti et caeterorum Episcoporum titularium, ex Patriarchis, et Episcopis repetenda est, quos in subacta primum Palaestina, dein et in debellato constantinopolitano imperio latina Ecclesia constituit. Quamvis enim huiusmodi regiones in hostium redierint ditionem, unde earum latini Antistites exules facti sunt, variis tamen ex caussis, quas enumerat Thomass. (1) suos, licet titulo tenus, successores habuerunt. Sed et antiquiora Episcoporum titularium exempla inveniri posse observat idem auctor (2).

XXXIV. Sunt et alii Patriarchae minores, qui, ipsis R. Pontificibus, deferentibus, et titulum, et honores habent patriarchicos; et hi sunt aquileiensis, et venetus, quibus postea indianus, et lusitanus accessere. Videsis Carolum Gagliardum (3).

TITULUS XIII.

DE METROPOLITIS

Metropolitarum origo

I. Metropolitarum origo apostolicae institutioni omnino tribuenda videtur. Enimvero Eusebius (4) Chrysostomus (5) Tito Ecclesiarum in Creta insula, et Timotheo totius asianae provinciae gubernationem a D. Paulo concreditam aperte statuunt, qui deinceps Episcopos in variis earumdem provinciarum urbibus constituerint. Num vero Apostoli omnibus, ac singulis provinciis eiusmodi Metropolitas praefecerint, recte quaeri potest. Verosimilior videtur Petri de Marca sententia, qui censet (6) Apostolos in Timotheo, Tito, et fortasse etiam in aliis a se in principibus civitatibus constitutis Episcopis specimen quoddam metropoliticae potestatis dedisse, executionem vero, et complementum sequentibus temporibus reliquisse.

II. Adhaec quum identidem haereses, et schismata erumperent, tum inter Episcopos controversiae oborirentur, fortasse illud maxime opportunum visum fuit, unum aliquem in singulis provinciis Episcopum constituere, cuius ad arbitrium oborti casus referrentur; atque ita tum Fidei tuendae, tum paci ecclesiasticae fovendae consultum foret, id vero non multo post apostolorum aetatem.

III. Profecto canones sic dicti apostolici (7) τȣ Πρωτȣ meminere, seu primarii in quavis provincia Episcopi, quem reliqui, *ceu caput* τηυ Κεφαληυ *agnoscant, et nihil faciant, quod sit arduum, aut magni momenti prae-*

(1) Lib. cit. cap. 26. — (2) Ibidem cap. 27., et 28. — (3) Inst. can. lib. 1. tit. 14.
(4) Lib. III. cap. 4. — (5) Hom. I. in epist. ad Titum. — (6) Lib. VI. cap. I. n. 9. — (7) Can. XXXIII.

ter illius sententiam. Synodus illiberitana (1) *de primae cathedrae Episcopo* loquitur; tum Ireuaeum lugdunensem caeteris Galliae Episcopis praefuisse scribit Eusebius (2). Igitur iam inde ab Apostolorum aetate Metropolitarum vestigia adparent, at vero nullibi ante concilium nicaenum, nomen illud invenies; primitus enim diccbantur Πρωτοι Κεφαλαι, *primae cathedrae Episcopi*, *Primates provinciae*, *principes*, *et primae sedis Episcopi*.

IV. In Africa Metropolitani, qui ex concilii carthaginensi. III. (3), *primae sedis Episcopi* dicendi erant, interdum adpellati inveniuntur *Patres*, *et senes*, uti ex codice africano (4), et ex multis Augustini epistolis (5), aliisque colligitur: cuius nominis illa ratio est, quod, sola Carthagine excepta, cuius Episcopus firmiter provinciae *Africae* sic dictae Metropolitanus habebatur, in reliquis provinciis, primatus, seu ius metropoliticum de civitate alia in aliam transferebatur, et semper cum seniore provinciae Episcopo migrabat; uti ex concilii Milevitano I. (6), et ex pluribus Augustini epistolis, perspicuum est.

V. Quinimmo et Episcopo seniori ubi contigerit haud recte suo muncre fungi, auferri poterat, quo in casu ad proximum in ordine, qui se ante reliquos omnes consecratum probasse, devolvebatur (7) In aliis etiam provinciis quid simile accidebat, ubi Metropolita a recta legum norma desciscerel; tunc enim munere ei ad tempus abrogato, primatus plerumque seniori in provincia committebatur (8).

VI. Metropolitae igitur sunt Episcoporum provinciae Praesules, dicti Metropolitae ex eo, quod in urbe, quae civili politia metropolis erat, plerumque constituti essent. Quinimmo IV., et V. saeculo ius metropoliticum ecclesiasticum cum civili adeo coniunctum erat, ut synodus taurinensis an. 397 (9). decreverit: *qui ex iis comprobaverit suam civitatem esse metropolim, is totius provinciae primatum obtineat.* Et chalcedonensis (10): *si qua vero civitas potestate imperiali novata est, aut si protinus innovetur, civiles dispositiones, et publicas, ecclesiasticarum quoque parochiarum ordines subsequantur:* hinc, uti ad rem observat Christ. Lupus (11), *divisa per principem provincia quomodo duos proconsules, aut rectores civiles, ita duos acciperet metropolitas.*

VII. In regionibus, quae modo regnum neapolitanum constituunt, num antiquitus fuerint Metropolitani gravis inter cruditos, nec adhuc finita lis est. Plerique ad VIII. usque saeculum nullos fuisse censent, atque adeo R. Pontificem Ecclesiarum suburbicariarum Metropolitam duntaxat faciunt. At contra Petrus de Marca (12) contendit iam inde ab IV. saeculo, tum in reliquis, tum vel maxime in iis suburbicariis provinciis, quae ad regnum neapolitanum pertinent, metropolitas, Metropoles, et provincias ecclesiasticas agnoscendas, idque pluribus, nec contemnendis ex antiquis monumentis desumptis rationibus demonstrat. Quaenam hoc in capite nobis sententia adrideat, in nostris *antiquitatibus christianis* aperiemus.

(1) Can. LVIII. — (2) Lib. V. cap. XXIII. — (3) Can. XXVI. — (4) Can. XC. — (5) Epist. CXXXVI. CXLIX. CLII. CCXXXV. — (6) In cod. afric. can. CCXXXIV. — (7) August. ep. 261. — (8) Eusebius cap. XXIII.

(9) Can. I. — (10) Can. XVII. — (11) Schol. in can. XII. chalced. — (12) Conc. sac., et imp. lib. I. cap. 7.

VIII. Saeculo VIII., uti *tit. super.* indicavimus, quum Sicilia, ac plures regni neapolitani praesertim maritimae Ecclesiae ab Romano Patriarchatu avulsae, throno constantinopolitano adnexae fuerint, patriarcha constantinopolitanus, uti Episcopum syracusanum per Siciliam, ita Episcopos rheginum, et S.Severinae per Calabriam Metropolitas constituit: Nilus doxopatrius (1), et nov.Leonis imp.apud Leunclavium (2). In eadem novella recensentur Episcopi eorumdem trium Metropolitarum suffraganei:scilicet num. *XXXII. Rhegiensi, sive Calabriae 1. Bibonensis. II. Taurianae. III. Locridis. IV. Rusiani. V. Scilacii. VI. Tropaei. VII. Amanteae: VIII. Crotonae. IX. Constantiensis. X. Nicoterensis. XI. Bisuniani. XII. Novocastrensis. XIII. Cassani.* Num. *XLIX. Severianae, Calabriae. 1, Eurysatensis. II Acerentinus. III. Callipolitanus. IV. Aisylorum. V. Castriveteris. Sub Syracusano Siciliae 1. Taurominitanus. II. Messanensis. III. Agrigentinus. IV. Croniensis. V. Lilybei. VI. Drepani. VII. Panhormitanus. VIII. Thermarum. IX. Cephaludii. X. Alesae. XI. Tyndarii. XII. Melitensis. XIII. Liparensis.*

IX. Idem constantinopolitanus Patriarcha nonnullis Episcopis, quos ad metropoliticam dignitatem evehere ipsi non licuit, honorificum duntaxat Archiepiscopi titulum est elargitus:uti prae ceteris neapolitano,et messanensi. Unde in eadem Leonis novella occurruut *Archiepiscopatus XIV.Neapolis. XV. Messana. LV. Hydruntino qui subsit, nullus est thronus.* Profecto Sergius Episcopus neapolitanus.,uti scribit Ioannes diaconus (3): *dum a graecorum Pontifice archiepiscopatum nancisceretur, ab Antistite Romano correptus veniam impetravit.* Denique secutis temporibus quum et aliae regni neapolitani civitates ab ditione langobardica a graecis subtractae fuissent earumdem quoque Ecclesiae throno constantinopolitano adscriptae sunt, uti Tarentum, Brundusium,Tranum.Unde Doxopatrius (4): *Melodusae poeta dominus Marcus, Hydruntum a constantinopolitano missus fuisse comperitur. Cum autem universae Longobardiae ducatus, quae vetus hellas erat, sub imperatore erat constantinopolitano, Papa vero separatus cum aliis gentibus vivebat, propterea Patriarcha Ecclesias obtinebat;nam Brundusium,et Tarentum a constantinopolitano sacerdotes accipiebant; idque nullum latet.* Quinimmo Episcopus bariensis ad Metropolitae dignitatem evectus est, ipsique duodecim suffraganei adsignati sunt.Auctor hist. civil.neap.(5). Uti quoque Luitprandus cremonensis Episcopus (6) refert Episcopos acheruntinum, turcicum, gravinensem, materanum, et tricaricensem fuisse per Nicephorum Phocam subiectos Metropolitae hydruntino.

X. Dum res ita se habebant in provinciis throno constantinopolitano subiectis, in reliquis regni neapolitani medio saeculo IX. R. Pontifices quasdam magis conspicuas Ecclesias in Metropoles ecclesiasticas evehere coeperunt. Ac primo eiusmodi dignitatem promeruere campana, beneventana, neapolitana, salernitana, amalphitana, et surrentina, quibus suffra-

(1) De quinque thronis patriarchalibus apud Allatium de Ecc. orient. et occid. perpet. cons. — (2) Iur. graec. rom. tom. I. — (3) In Chron. Episc. neap.
(4) Ibidem. — (5) Lib. VIII, cap. VI. —(6) Legat. ad Nicephorum Phocam pro othonib.

ganeae adtributae sunt Ecclesiae. Quod institutum dein in omnibus regni provinciis servatum est, ac postremo complementum accepit postquam northmanni principes nostri, graecis devictis suas R. Pontificibus Ecclesias restituerunt.

XI. Episcopi igitur, qui Metropolitis subsunt, vocantur *suffraganei*, hoc est *auxiliares* (1). Qui licet olim decem minimum esse deberent, tamen usu receptum est, ut etiam longe minores numero esse possint. Metropolita neapolitanus quatuor habet suffraganeos Episcopos, scilicet acerranum, isclanum, nolanum, et puteolanum. Quinimmo Metropolita nomen, et dignitatem metropoliticam perpetuo retinet, licet suffraganeos amittat.

Metropolitarum iura

XII. Ad iura quod spectat, praecipua erant 1. Episcoporum suffraganeorum electiones confirmare, eosdemque Metropolita a sua provinciali synodo confirmandus erat.

2. Controversias inter suffraganeos subortas auctoritate sua decidere, ab iisque acceptare provocationem.

3. Indicere synodum provinciae, eidemque praesidere.

4. Totius provinciae Ecclesias invisere, et in inductos canonum neglectus, aliasque pravas consuetudines inquirere. Verum ex concilio tridentino (2). hoc iure Metropolita, uti nequit, nisi sua dioecesi prius lustrata, et ex caussa cognita, probataque in synodo provinciali.

5. Episcopus in suo munere adimplendo negligentes instar patris, et doctrinis monere, et corrigere.

6. Ecclesiasticos canones, ac imperiales sanctiones ad ecclesiasticum regimen pertinentes evulgare, suffraganeis communicare, et providere, ut observentur.

7. Ubi sedes aliqua episcopalis intra suam provinciam vacaret, eius curam gerere, negotia dirigere, reditus in tuto ponere, maturamque novi Episcopi electionem procurare.

8. In diem, quo pascha celebrandum esset, inquirere, de eoque provinciae Episcopos admonere.

9. Denique iure decretalium vicarium capitularem sede vacante constituere, si Capitulum infra octo dies ab Episcopi morte eum eligere neglexerit (3).

XIII. Iure tridentini, veluti ordinarius Coepiscoporum superior, potest eos quolibet saltem triennio ad provincialem synodum cogere (4): negligentes ad officium revocare, absentes vero a suis Ecclesiis etiam per fructuum subtractionem ad residendum compellere (5).

XIV. Porro iure novo Metropolitis in dioeceses suffraganeas, sive in Coepiscoporum subditos nullam exercere licet iurisdictionem, nisi 1. in caussa adpellationis. 2. in actu visitationis. 3. in casu devolutionis (6) ex ale-

(1) Cap. II. de electione — (2) Sess. XXIV. ref. cap. III.
(3) Cap. IV. de supplenda negligentia Praelatorum in VI.—(4) Trid. sess. XXIV. ref. cap. 2.—(5) Idem sess. XXIII. ref. cap. I. et Pius IV. in const. X. quae incipit: *de salute gregis*.—(6) Can. I. seq. caus. 9. qu. III. in cap. 1 de officio legati.

xandri. III. decret. sancitur: *Archiepiscopus metropolitico iure audire non debet caussas de episcopatibus, nisi per adpellationem deferantur.*

TITULUS XIV.

DE PALLIO METROPOLITICO

I. Praecipuum Metropolitarum insigne est *pallium*, dictum a graecis Ωμοφοριον, lanea scilicet fascia nigris crucibus distincta humeris imposita in circuli forma, atque ante pectus, inque humeros deorsum pendens, significans pastoralis officii pro ovium salute sollicitudinem, et amplitudinem potestatis, sumptum ex altari, ubi conditum est B. Petri corpus, adeo ut ex eodem B. Petri corpore sumptum vulgo dicatur (1).

II. Pallium quod secutis temporibus Metropolitarum potius ornamentum fuit, quam indumentum, antiquitus peculiare quoddam vestimenti genus erat, quo totum corpus amiciebatur (2): *corpus eius texit suo pallio*, et *Hyppias gloriatus est pallium, quo amictus, soccos, quibus indutus esset, se manu sua confecisse* (3). Idem ex binis Pelagii ad Scpandum arelatensem epistolis, et ex altera Gregorii M. ad Marinianum raveunensem perspicuum est.

III. Quinimmo principio ab imperatoribus caussa honoris, et dignitatis Patriarchis, ac forte etiam insignioribus quibusdam Metropolitis concedebatur, quippe qui Christi Sacerdotium imperialibus insignibus condecorare voluerint: istud, tum ex facto Antimi constat, qui e constantinopolitana sede expulsus pallium, quod habuit, imperatoribus reddidit (4), tum quoque ex Gregorio M. (5), qui pro Anastasio antiocheno Patriarcha apud imperatorem intercedens rogat, ut *eum concesso usu pallii romani transmitteret, quatenus si ei ad suam Eclesiam minime reverti liceret, saltem Romae in honore viveret suo.* Plura huc spectantia videsis apud Petrum de Marca (6), et apud Thomass. (7). Igitur VI. saeculo iam in usu erat pallium, quo ex imperatorum liberalitate utebantur Patriarchae.

IV. Illud quoque constat, Patriarchas acceptum ab imperatore pallium, nonnisi de eius adsensu aliis communicasse, ita Vigilius (8), et Gregorius M. (9). Verum dein factum est, ut Pontifices pallium, non requisito imperatorum adsensu, atque adeo iure nato, ac propria auctoritate concederent, ita ut neque Patriarcha constantinopolitanus, nisi permittente Pontifice, pallio uteretur. Qua in re licet per aliquod tempus (si fides Luitprando apud baronium ann. 934). varia fuerit Ecclesiae constantinopolitanae disciplina, attamen saeculo XIII. iam per latinos subacto graecorum imperio, in synodo lateranensi IV. sancitum est, ut Patriarchae, nonnisi a Pontifice pallium accipiant, quod suis deinceps impertiant suffraganeis metropolitis.

V. Occidentem quod spectat, principio Pontifices hoc honore decorarunt tantummodo Metropolitas ad suam pertinentes consecrationem, et Epi-

(1) Cap. IV. de electione. — (2) Tullius II. de divinat. 143. — (3) Idem III. de orat. 125. — (4) Liberatus in breviar. cap. XXI. — (5) Lib. I. epist. XXII. — (6) Lib. VI. cap. 6. — (7) Part. I. lib. II. cap. 35.
— (8) Epist. I. ad Auxanium. — (9) Lib. VII. epist. 5.

scopos Sedis Apostolicae vicarios, quos posterior aetas *legatos natos* dixit. Istud ex epistolis Vigilii ad Auxanium, Pelagii ad Sapaudum, et Gregorii M. ad Augustinum perquam manifestum est. Unde accidit, ut Metropolitae pallii essent cupidissimi. Et quamvis initio Pontifices, nonnisi parce illud concederent, tamen post liberaliores hac in re fuerunt, adeo ut omnibus generatim Archiepiscopis illud petentibus elargirentur, donec tandem haec petitio in necessitatem abierit.

VI. Igitur iure novo in pallio pastoralis officii plenitudo cum archiepiscopalis nominis adpellatione confertur (1). Unde ne nomen quidem quis Archiepiscopi meretur, antequam pallium receperit, sine quo prohibetur concilium provinciale celebrare, chrisma conficere, Episcopos consecrare, aliaque pastoralia exercere munia, quae cum missae sacrificio sunt obeunda (2).

VII. Archiepiscopo intra tres menses a consecratione pallium petendum est, et quidem enixis effusis praecibus *instanter*, *instantius*, *instantissime* a Summo Pontifice in concistorio Cardinalium personaliter, si adsit, absens per procuratorem, qui iuramento spondeat se reverenter delaturum illud, vel ut deferatur, curaturum. Tum pallium non conceditur, nisi praestito prius fidelitatis, et obedientiae erga Summum Pontificem iureiurando (3). Demum electus praesens in urbe pallium a primo Cardinali diacono accipit, absens vero ab aliquo Archiepiscopo, cui papa id delegaverit.

VIII. Papa quum consecratur ipse sibi pallium imponit, eoque ubique gentium, et semper utitur, quippe cuius potestas per universum christianum orbem diffunditur, caeteri vero nonnisi intra iurisdictionis suae limites, ceterisque determinatis diebus.

IX. Pallii insigne Metropolitae personae, eiusque ecclesiae ita adhaeret, ut neque alteri commodari possit, et secundum, ac tertium petendum sit, si iterum, ac tertium Ecclesiam mutet. Demum ubi Archiepiscopus sepelitur, cum eo simul pallium, vel pallia, si plura receperit, humanda sunt (4).

TITULUS XV.

DE EPISCOPIS

I. Ac primo in vocis *Episcopi* etymon inquiramus. *Επισκοπος* igitur graece, latine interpretatur *inspector*, hinc Plutarchus *θεοι Χρεσιων επισκοποι και πονηρων εργων*, *dii bonorum inspectores, iniquorumque operum.* Item *alicui rei gerendae praefectus*, hinc idem Plutarchus in Pericle: *omnia curabat Phidias παντων επισκοπος Φειδιας*. Exponitur etiam *custos* apud Theocr. Idyl. VI. Recte igitur apud christianos sacri gregis inspectores, primique custodes, ut et aeternae salutis procurandae praefecti a primis usque temporibus dicti sunt episcopi.

II. Non modo episcopatum reliquis ecclesiasticis ordinibus praeminere,

(1) Cap. III. de auctorit., et usu pallii.—(2) Hostiens. in summa hoc tit. cap. 18. cap. 28. §. super eo de electione dist. 100 per tot.
(3) Can. IV. dist. 100. — (4) Cap. II. de auct; et usu pallii. cap. IV. de postul. praelat.

verum et Episcopos presbyteris etiam iure divino, ordine, et potestate praestare posset hic petitis ex ima ecclesiastica antiquitate monumentis demonstrari. Quod sane christianae doctrinae caput adversus haereticos sic dictos *presbyterianos* in synodo tridentina definitum est (1). Quare eius tractationem theologis relinquere iuvat, ne in alienam messem immittere falcem videamur.

III. Hac igitur ratione, quod presbyteris divina institutione praecellant, pluribus in antiqua Ecclesia honorum titulis ornati sunt. Ac 1. adpellati sunt *Apostoli*, ut a presbyteris distinguerentur: aevo namque apostolico Episcoporum, et presbyterorum nomina utriusque communia illos ab his non distinguebant (2): at dein *Apostolorum successores* dicti sunt (3), unde quaelibet Episcopi sedes *cathedra*, vel *sedes apostolica* dici consuevit (4).

2. Aliquando nuncupati etiam sunt *principes*, *rectores*, *praepositi*, *praesides*, *antistites*, et quidem plerumque cum addito *Ecclesiae*, ut a principibus saeculi distinguerentur.

3. Quinimmo quum Episcopi non populo tantum, sed etiam clericis praeessent, idcirco dicti quoque sunt *summi sacerdotes*, *pontifices maximi*, *principes sacerdotum*.

4. Quod non modo filios per Baptismum, verum et patres per sacramentum ordinis matri Ecclesiae pariant, adpellati sunt: *patres patrum*, *Episcopi Episcoporum*, *Patriarchae*, atque etiam *Papae*.

5. Demum quod ab ipsomet Christo Episcopi positi sint ad regendam Ecclesiam Dei, nuncupari quoque consueverunt *vicarii Christi*, *angeli*, *Dei*, *ac dii terreni*. His, aliisque honorifice titulis Episcopi antiquitus in Ecclesia donati sunt, quorum aliquot partim cum secundi ordinis sacerdotibus communes habebant, partim etiam cum ipso Summo R. Pontifice, sed illi speciali ratione tributos, uti suo loco diximus.

IV. Iam vero Episcopi nonnisi frequentioribus civitatibus praeficiendi: hinc synodus sardicensis constituit (5): *non licet simpliciter Episcopum constituere in aliquo pago, vel parva urbe, cui vel unus presbyter sufficit, non necesse est enim illic Episcopum constitui, ne Episcopi nomen, et auctoritas vilipendantur*. Verum haec regula non ubique adcurate servata est, quum non desinit in veteri ecclesiastica historia exempla episcopatuum etiam in parvis oppidis constitutorum, e. g. *Nanzianzus*, *Geras*, prope Pelusium, *Cucusus* in Armenia, *Dolicha*, *Olbia*, aliaque, nonnisi parva erant oppida, et tamen Episcopos habebant: idem dicas de provinciis romanis, et africanis, in quibus frequentissimi vel in oppidulis episcopatus, uti patet ex subscriptionibus conciliorum (6).

V. Porro Episcopi sive in parvis oppidulis, sive in magnis urbibus sint constituti, eamdem omnino habent Sacerdotii plenitudinem, quam Christus in sinum Patris reversurus apostolis infudit suis dicens: *sicut misit me vivens Pater, et ego mitto vos*. Qua de re, uti modo notavimus, *summi sa-*

(1) Sess. XXIII. cap. 7. — (2) Theodor. comm. in 1. Timot. 3, et in philipp. 1, et 2. —(3) Cyprianus epist. XLII. ad Cornelium. — (4) Sidon. Apoll. lib. VI. epist. 1; et Paullinus epist. XLV.

(5) Can. VII. — (6) Videsis dissert. de Ecclesia setina cl. viri Georgii.

cerdotes passim a veteribus adpellati sunt, atque adeo S. Ignatius M. episcopis Christi adpingit personam (1): *revereamur*, inquit, *omnes Episcopum, ut Iesum Christum existentem Filium Patris.*

VI. Igitur Episcopi ἀμέσως a Christo plenitudinem accipiunt Sacerdotii; id constat.

1. Ex iisdem modo productis Christi verbis, quibus Apostolos est adlocutus: *sicut misit me vivens Pater, et ego mitto vos: accipite Spiritum S., quorum remiseritis*, etc: atqui Apostoli quam potestatem a Christo recte acceperant, eamdem in suos successores transfuderunt.

2. S. Paulus excitando studio, et charitati episcoporum erga Ecclesiam, eo utitur argumento, quod a Spiritu S. ad illam regendam positi siut (2): *attendite vobis, et universo gregi, in quo vos* ἔθετο *posuit* (designavit, constituit) *Spiritus S. Episcopos regere Ecclesiam Dei.*

3. S. Cyprianus aperte docet Episcopos, aeque ac Apostolos fuisse, atque adeo in ipsis Apostolis fuisse, tanquam in semine, a Christo Domino institutos (3): *Apostolos, idest Episcopos, et praepositos Dominus elegit.* Quum igitur Apostoli ἀμέσως a Christo potestatem accepissent, idem profecto de Episcopis sentiendum, praesertim quum idem Cyprianus de Episcopis scribat (4): *Episcopos Ecclesiis dominicis in toto mundo divina dignatione praepositos.*

4. Ex eodem Cypriano (5), Hieronymo (6), Nicolao I. (7), aliisque veterum testimoniis perspicue educitur Episcopos Apostolis *vicaria ordinatione succedere;* tum quoque *Ecclesiam a Christo Apostolis, ac per eos, tamquam haereditario iure successoribus eorum fuisse commendatam*: denique *Episcopos, tamquam apostolico gradui succedentes, Ecclesiam Christi sponsam gubernare.* Porro de ratione successoris est suam potestatem ab eodem habere, a quo habuit praedecessor, alioquin vera successio non esset, sed nova institutio. Igitur Episcopi, iaeque ac Apostoli recte a Christo suam habent potestatem. At de his fusus theologi.

VII. Per priora Ecclesiae saecula quum simul in synodo provinciae et electio confirmaretur, et novus electus Episcopus consecraretur, hinc in potestate episcopali nulla facta est distinctio. At quum secutis temporibus confirmatio a consecratione disiungi coeperit, atque adeo opinio invaluerit solam electionis confirmationem Ecclesiae pastorem constituere, hinc in potestate episcopali *iurisdictio* ab *ordine* separata est, ita ut nomine iurisdictionis omnis potestas intelligatur, quae ordini non est adfixa: ordo vero ea tantummodo complectatur, quae Episcopo vi sacrae ordinationis conveniunt, quaeque aliis committere nequit.

VIII. Adhacc quum iure antiquo omnes prorsus hominum ordines dioecesim incolentium Episcopo subiicerentur; adeo ut S. Cyprianus scripserit (8): *scire debes episcopum in Ecclesia esse, et Ecclesiam in Episcopo, et si qui cum Episcopo non sint, in Ecclesia non esse*, post multa tamen saecula monachi, aliaeque conditiones hominum ab episcopali potestate eximi coepissent, hinc factum est, ut *lex dioecesana* a *lege iurisdictionis*

(1) Epist. ad trall. — (2) Act. XX. — (3) Epist. LXV. — (4) Lib. de unitate Eccles. — (5) Epist. LXIX. — (6) Epist. I. — (7) Epist. XLVII.
(8) Epist. LXIX. ad Papian.

distingueretur: et legis iurisdictionis nomine omnis Episcopi potestas intelligeretur, quae in dando, vel faciendo consistit; ideoque utraque simul potestas modo explicata *ordinis* scilicet,et *iurisdictionis*. Nomine vero *legis dioecesanae* potestas significaretur in res ecclesiasticas,et iura Episcopo debita: qualia *cathedraticum, synodaticum*, similia, quae enumerantur (1), atque ita a lege dioecesana monachi exempti haberentur; haud vero a lege iurisdictionis, nisi eiusmodi exemptionem speciali privilegio obtinuerint.

IX. Episcopalis potestas primaeva sui origine nullis personarum, aut locorum finibus divinitus circumscripta fuit. Namque dioeceseon, sive paroeciarum distinctio nonnisi iure positivo primum inducta est: id quod pluribus constat: et quidem.

1. Apostoli, quibus Episcopi succedunt, in universum mundum ad praedicandum evangelium a Christo Domino missi sunt, qua de re ex communi, mutuoque consilio,ut Evangelium facilius disseminari posset, totum orbem, veluti in quasdam dioeceses diviserint, quarum singuli singulas erudiendas susceperunt, attamen non inde vetabantur, quocumque pervenissent, populos docere, Ecclesias fundare, iisdemque Episcopos constituere.

2. Apostoli aliquando discipulos a se rite institutos, et ordinatos ed amplas etiam dioeceses, quo ipsi pertingere non poterant, ablegare consueverunt, et quidem cum potestate alios constituendi, et ordinandi, cuius rei exemplum habemus in D. Paulo,qui Titum reliquit Cretae,*ut ea*, ait, *quae desunt corrigas, et constituas per civitates presbyteros, sicut et ego disposui tibi.*

3. Idem mire adstruitur ex ipsa episcopatus essentia, qui natura sua unus est Episcoporum multorum concordi universitate diffusus, haud secus ac ipsa Christi Ecclesia, cuius praecipuus character unitas est, licet per varias diversasque orbis regiones diffundatur. Ad rem Cipryanus (2): *episcopatus unus est, cuius a singulis pars in solidum tenetur*, institutione divina nimirum ita constitutus episcopatus, ut et potestas esset amplissima, et locus non esset circumscriptus, circumscribi tamen posset communi consilio, ac suprema Ecclesiae potestate. Qua de re quum id prestitit Ecclesia, non potestatem, sed potestati locum circumscripsit.

X. Licet antiquissimo ecclesiastico iure, atque adeo etiam institutione apostolica,Episcoporum potestas, ne confusio in Christi corpus induceretur, certis inclusa fuerit locorum limitibus, unde subdit Cyprianus (3): *singulis pastoribus portio gregis fuit adscripta, quam regat unusquisque, et gubernet*, attamen non defuerunt sanctissimi, iidemque sapientissimi Episcopi, qui ultra statutos limites, proprias scilicet paroecias, episcopalem exercerent iurisdictionem, ubi necessitas, aut salus populi, deficientibus, corruentibus, abscissis pastoribus id postularet, eo forte principio, quod episcopatus unus sit, cuius in solidum pars tenetur a singulis, adeo ut singuli in solidum obligati ad gregis salutem adcurrerent, ubi deficerent, corruerent, abscinderentur alii, quorum et locum, et onus ex charitate communi subibant. At extra necessitatem suo cuique Episcopo pars gregis circumscripto territorio, extra quod moliri aliquid vetitum, ex apostolica disciplina est. Atque hinc de S. Cypriano scribit Gregorius Nanzianze-

(1) Cap. XVI. de officio Ordinarii.—(2) Lib. de unitate Ecclesiae.—(3) Ibidem.

nus (1), quod non Ecclesiae solum carthaginiensis, ac totius Africae, verum et aliarum Ecclesiarum etiam per Orientem curam egerit. Huc quoque faciunt exempla Athanasii, et Eusebii samosatensis: ille namque, teste Socrate (2): *ex exilio redux per pelusium iter faciens Alexandriam. . . in quibusdam Ecclesiis ordinationes fecit*; hinc vero ex theodoreto (3): *Syriam, Phoeniciam, et Palestinam militari habitu indutus peragrans presbyteros ordinavit, et diaconos, aliosque suffecit ordines ecclesiasticos: et per Syriam, Ciliciam, aliasque provincias plures Episcopos creavit* (4). Profecto hi ss. Episcopi, quum de Fidei christianae veritate adversus gliscentes haereses ageretur, suarum partium esse duxerunt manum admovere, et pro quibusvis aliis non minus, quam pro suis ipsorum dioecesibus necessitate urgente laborare, id quod nunquam praestitissent, si iure divino dioeceseon distributio instituta fuisset.

Praecipua Episcoporum munia

XI. Quod vero ad Episcoporum munia spectat, profecto primum, ac praecipuum est verbi Dei praedicatio, hoc sane munus adeo Episcoporum proprium est, ut Apostoli ad illud liberius exequendum, mensarum, et viduarum servitium in diaconos reiecerint (5): et Apostolus non dubitaverit adserere se non ad baptizandum, sed ad evangelizandum fuisse missum (6). Porro nomine praedicationis quidquid ad fidelium institutionem spectat intelligimus sermones nempe publice in Ecclesia habendos, privatas admonitiones, cathecheses pro informandis pueris, et rudibus; epistolas ad populum erudiendum, et in fide, ac in bonis operibus instituendum, aliaque huius generis (7).

XII. Feliciter per quinque priora Ecclesiae saecula Episcopi hoc munere functi sunt, nunquam enim sacer fidelium conventus ad Missae Sacrificium peragendum habitus est sine scripturarum praelectione, eamque consequente praedicatione, quam nonnisi admodum raro per substitutos exercuerunt. Atque hinc in africanas Ecclesias, teste possidio (8), nonnisi a Valerio primum inducta est consuetudo, ut presbyteri coram Episcopo, et ex eius mandato concionarentur. Verum in Ecclesiis orientalibus facilius ab episcopis verbum Dei praedicare presbyteris committi consuevit, uti ex eodem Possidio (9), Socrate, Theodoreto (10), aliisque constat.

XIII. At labentibus saeculis Episcopi plures praedicandi munus adeo neglexerunt, ut omnino conticuisse viderentur: qua de re concilium lateranense IV (11) mandavit, ut saltem per alios viros idoneos illud obirent. Verum tridentina synodus ad veteris Ecclesiae disciplinam, quoad eius fieri poterat, instaurandam, mandavit Episcopis, *ut in Ecclesiis suis ipsi, per se, aut si legitime impediti fuerint, per eos, quos ad pradicationis mu-*

(1) Orat. XVIII.
(2) Lib. II. cap. 24. — (3) Lib. IV. cap 12. — (4) Lib. V. cap. 4. — (5) Act. VI. — (6) Epist. II. ad corin. I. — (7) Trid. sess. VI. ref. cap. 2., sess. XXIV. cap 4.
(8) In vita Augustini cap. 5. — (9) Lib. V. cap. 22., et lib. VII. cap. 22. — (10) Lib. I. cap. 2. — (11) Can. X.

nus adsument, in aliis autem Ecclesiis per parochos, sive iis impeditis, per alios ab Episcopis, impensis eorum, qui eas praestare vel tenentur, vel solent, deputandos, in civitate, aut in quacumque parte dioecesis censebunt expedire, saltem omnibus diebus dominicis, et sollemnibus diebus festis, tempore autem iciuniorum quadragesimae, et adventus domini quotidie, vel saltem tribus in hebdomada diebus, si ita oportere duxerint, sacras Scripturas, divinamque legem adnuntient, et alias quotiescumque id opportune fieri posse iudicaverint.

XIV. Adhaec quum prohibuerit regularibus praedicare in *Ecclesiis non suorum ordinum sine Episcopi adprobatione, vel in Ecclesiis suorum ordinum sine Episcopi benedictione* (1), tum de eadem hac re pleniore concilio disputatum est, unde absolute sancitum est (2): *nullus autem sive saecularis, sive regularis etiam in Eclesiis suorum ordinum contradicente Episcopo praedicare praesumat*

XV. Alterum Episcopi munus est Sacramentorum administratio, quam provinciam antiquitus per se procurarunt. Qua de re S. Ignatius (3): *non licet*, inquit, *sine Episcopo, neque baptizare, neque agapem facere*. Verum temporis lapsum illam presbyteris aucto fidelium numero demandarunt, ita tamen, ut nunquam ex suo ipsorum arbitrio, atque adeo contra Episcopi voluntatem, sed tantummodo ex eius mandato illud munus obirent: ad rem Hieronymus (4): *sine iussione Episcopi neque presbyter, neque diaconus ius habeant baptizandi*.

XVI. At vero Episcoporum, presbyterorum, et diaconorum ordinatio iure divino adeo Episcopis reservata est, ut presbyteris committi nequeat. Veteres enim Ecclesiae Patres, et concilia de Sacramenti Ordinis administratione loquuntur, tanquam de peculiari quadam praerogativa, qua Episcopi a presbyteris distinguuntur: *Quid enim facit,* inquit Hieronymus *excepta ordinatione Episcopus, quod presbyter non faciat* (5): et Chrysostomus (6): *inter Episcopum, et presbyterum interest ferme nihil. . . sola quippe ordinatione superiores illi sunt, atque hoc tantum plus, quam presbyteri habere videntur*. Idem quoque aperte tradunt concilia nicaenum (7), antiochenum (8), chalcedonense (9) carthaginense III (10).

XVII. Quinimmo ordinationes per presbyteros factae semper ab Ecclesia, tanquam irritae habitae sunt. Unde in synodo alex. Ischiras, aliique a Colutho ordinati *ad priorem reversi sunt conditionem*, quippe qui *ordinati a Columbo presbytero qui falso Episcopi nomine gloriabatur* (11). Idem omnino de presbyteris quibusdam in synodo sardicensi constitutum est, quippe qui ab eutychiano, et Musaco, qui presbyteri tantum erant, Sacerdotio initiati erant.

XVIII. Potestatem confirmandi neophytos Episcopis quoque fuisse antiquitus omnino reservatam perspicua demonstrant patrum testimonia: Hieronymus contra Luciferum (12) docet *hanc esse Ecclesiarum consuetudinem*,

(1) Sess. V. ref. cap. 2. — (2) Sess. XXIV. ref. cap. 4. — (3) Epist. ad smyrn. n. 8. — (4) Dialogo contra lucifer. pag. 139. — (5) Epist. LXXXV. ad Evagrium. — (6) Hom. XI. in I. Timoth. 3.

(7) Can. XIX. — (8) Can. IX. — (9) Can. II. — (10) Can. XLV. — (11) Athan. apol. p. 732. — (12). Can VI.

ut ad eos, qui longe in minoribus urbibus per presbyteros, et diaconos, baptizati sunt, Episcopus ad invocationem sancti spiritus manus impositurus excurrat. Et paullo post: *in Ecclesia baptizatus, nisi per manus Episcopi non accipit Spiritum S.*, tum Chrysostomus in illud actuum Apost. *imponebant manus, et accipiebant Spiritum S.* sic commentatur: *igitur hoc erat in Apostolis singulare: unde* Κορυφαίους (praecipuos, hoc est Episcopos), *et non alios videmus hoc facere.* Verum in specialibus quibusdam casibus posse presbyteros accepto mandato, ac facultate R. Pontificis, tanquam extraordinarios ministros Sacramentum Confirmationis conferre plerique tenent theologi.

XIX. Ex Ecclesiae instituto ordini episcopali sacrae quaedam functiones adeo adfixae sunt, ut ab Episcopis aliis delegari nequeant: huiusmodi sunt: consecratio olei cathecumenorum, et infirmorum (1): consecratio Ecclesiarum, et altarium (2), benedictio abbatum (3), benedictio maior, seu sollemnis (4). Antiquitus poenitentium reconciliatio Episcopo quoque erat omnino reservata.

XX. Tum inter praecipua Episcopi munia locum sibi vindicat oratio, quae apostolis adeo cordi erat, ut viduarum, et mensarum cura in diaconos abiecta, illam aeque, ac praedicationem sibi reservarent. Orationis vero nomine publica indicatur liturgia, atque ea liturgiae pars potissimum, qua Sacrificium pro vivis, atque defunctis offertur. Episcopi nempe, praesertim dum sacrosanctum Missae Sacrificium peragunt, pro concredita sibi plebe ferventes Deo preces fundere ex animo debent. Unde synodus tridentina (5) sic decernit: *quum iure divino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oves suas agnoscere, pro his Sacrificium offerre.*

XXI. Ex eadem ratione ad Episcopum pertinet pro Ecclesiae necessitatibus, aliisque iustis de caussis publicas preces indicere, orationum formulas concipere, libros eo spectantes evulgare, receptos repurgare, orandi formulas minus pietati congruas abolere, aliaque huiuscemodi, quorum nonnulla consecutae apostolicae constitutiones Romano Pontifici reservarunt. At de his fusius *in nostris antiquitatibus christianis.*

XXII. Sequuntur Episcoporum munia externam potestatem spectantia. Episcopi igitur partes sunt Fidei, et doctrinae evangelicae depositum sartum tectum custodire: et quidem ex Apostoli mandato (6), unde ne aliquis in doctrina Fidei, vel morum error obreperet, synodus tridentina decrevit nemini *licere imprimere, vel imprimi facere quosvis libros de rebus sacris sine nomine auctoris, neque illos in futurum vendere, aut etiam apud se retinere, nisi prius examinati, probatique fuerint ab Ordinario sub poena anathematis* (7). Id quod de libris etiam profanis intelligas, cum ex bulla Leonis X. edita in concilio lateranensis an. 1512, tum etiam ex iam inolita regni neapolitani consuetudine, quam probavit, ac omnino servandam constituit novissimum concordatum an. 1741. (8). At vero multa pecuniaria in typographos hanc legem perfringentes animadvertere ordina-

(1) Innoc. I. epist. ad Decentium. — (2) Can. VIII. de consecratione dist. I. — (3) Can. I dist. 96. — (4) Can. VI. dist. 21, — (5) Sess. XXIII. ref. rap. 1.
(6) Epist. I. ad Timoth. cap. 6. — (7) Sess. IV. — (8) Cap. VII. n. 2.

riis regia potestas non permittit. Huc faciunt binae constitutiones pragmaticae neapolitanae sub Carolo V. austriaco ab Petro de Toledo prorege editae, quarum altera sancitur, ne quis libros theologicos, aut biblicos Capellano maiore inconsulto edere audeat, aut per fraudem clanculum editos retinere. Altera vero omnino vetat libros quoscumque sine regis venia typis cudere, aut venales habere. Utraque gravissimas in transgressores constituit poenas (1).

XXIII. De Sanctorum quoque cultu cognoscere, et iudicare: tum eorumdem miracula, ac reliquias probare proprium Episcopi munus est: quinimmo antiquitus servi Dei qui mortem obibant, ab Episcopis in Sanctorum canonem referebantur, id quod deinde posteriores apostolicae constitutiones Summo Pontifici reservarunt.

XXIV. Episcopo etiam cura incumbit, ut sacri canones exacte custodiantur, quique de novo fiunt, canonice evulgentur; qua de re dioecesim lustrare, et synodum dioecesanam cogere praecipuae episcopalis potestatis partes sunt.

XXV. Episcopum specialiorem quarumdam personarum curam gerere oportet, uti pauperum, orphanorum, viduarum, peregrinantium, virginum Deo dicatarum, atque etiam monachorum, quos speciali Episcoporum curae subiecerunt Patres chalcedonenses (2), quamvis posterioribus temporibus in id unice incubuerint, ut Episcoporum excuterent iugum.

XXVI. Postremo ad Episcopum spectat, tum caussas omnes ecclesiasticas, *civiles* dictas, ex sensu sacrorum canonum suo iudicio definire, tum in eos, qui divinam legem, vel ecclesiasticas constitutiones transgrediuntur etiam criminali iudicio animadvertere, tum demum bona suae Ecclesiae temporalia administrare. Verum de his fusius opportuniori loco agemus.

XXVII. Duo hic tantummodo liceat subnectere, veluti extraordinaria quaedam Episcoporum officia. Primum: dissidentes fidelium animos in concordiam revocare, litesque ex bono et aequo componere: id quod ex Apostoli verbis *I. ad corinth.* 5. nonnulli patres, ac praesertim Augustinus derivarunt. Alterum, apud magistratus pro reis intercedere, id quod tum patres sardicenses decrevere (3), tum veteres Episcopi haud raro praestiterunt. In hac officii pastoralis parte eluxit Ambrosii, et Augustini charitas, qui saepius magistratus ad veniam reis implorandam convenerunt.

XXVIII. Ex hactenus explicatis Episcoporum muniis illud prono alveo fluit, eos ad residendum obstrictos esse, et quidem iure divino, id quod tridentinum, licet tanquam Fidei dogma definire noluerit, tamen pro certo omnino habet, praesertim (4), ubi recensitis pluribus, iisdemque gravissimis muneribus Episcopis *praecepto divino* mandatis, statim subiungit: *ea nequaquam praestari posse ab iis, qui gregi suo non invigilant, et assistunt.* Quinimmo uti ex Caietano refert Fagnanus (5): *nullus antiquorum contradicebat, quin pastores animarum tenerentur sub praecepto divino ad personaliter residendum.*

XXIX. Merito igitur synodus tridentina tum (6) omnes innovat antiquos

(1) Prag. 1. et 2. de impressione librorum. — (2) Can. IV., et VIII. — (3) Can VII. (4) Sess. XXIII. ref. cap. 1. — (5) Ad caput *ex parte* n. 21. — (6) Sess. VI. ref. cap. 1.

canones ad eam rem facientes, tum novis poenis illos coercet, qui ultra duos, vel tres menses in singulos annos a dioecesi absunt, atque adeo etiam in hac duorum, vel trium mensium absentia, eadem tridentina synodus requirit, ut si *aequa ex caussa sine ullo gregis detrimento, sit extra festos dies Adventus, Quadragesimae, Nativitatis, Resurrectionis, Pentecostes, et Corporis Christi* (1).

XXX. Legitimae caussae a synodo tridentina ibidem probatae, cur Episcopus etiam diutius dioecesi abesse potest, sunt: *christiana charitas, urgens necessitas, debita obedientia, et evidens Ecclesiae, reique publicae utilitas.* At eadem synodus statim subdit, easdem has legitimae absentiae caussas *a beatissimo R. Pontifice, aut a Metropolitano, vel eo absente, a suffraganeo Episcopo antiquiore in scriptis esse approbandas, nisi quum absentia inciderit propter aliquod munus, et reipublicae officium episcopatibus adiunctum: cuius quoniam caussae sunt notoriae, et interdum repentinae, nec eas quidem significari Metropolitano necesse erit.*

ADDITAMENTA

DE EPISCOPIS TITULARIBUS

I. Quum nonnulli Episcopi primis aerae christianae sacculis Ecclesias suas florentissimas infidelium iugo subactas derelinquere adigebantur, tunc episcopatus titulum retinuerunt. Ne vero illarum memoria penitus oblitteraretur, Summi Pontifices quandoque ad earumdem titulum Episcopos creare usi fuerunt. Unde Benedictus XIV. (2): *Sedes Apostolica*, inquit, *iurisdictionem suam designandi Pastores in illis Ecclesiis dimittere noluit, nec ullo modo pati debuit, ut ipsarum memoria oblivione deleretur*,

II. Iamvero iustissimae caussae urgent Romanum Pontificem, ut ad nudum Cathedralium titulum Episcopos promoveant (3), nimirum I., ut sibi assistant in apostolico obeundo ministerio. II., ut eorumdem officio in iis utatur, quae nonnisi Episcopis decet committere. III., ut tamquam suffraganei pastoralia expleant munia in aliqua dioecesi, propter cuius amplitudinem proprius Episcopus alieno ministerio indigere videatur. At ex tridentino cautum quod de expressa Ordinarii licentia titulares Episcopi pontificalia exerceant, nec clericos ad Ordines promoveant, nisi ex ipsius Ordinarii litteris dimissoriis (4).

Praeterea Summus Pontifex nonnullos titulares Episcopos ad praedicationis munus apud infideles, et haereticos obeundum mittit, qui *missionarii* apostolici audiunt: alios apud christianos Principes apostolica legatione functos ad res ecclesiasticas pertractandas. Unde Benedictus XIV. sa-

(1) Sess. XXIII. — (2) Tom. II. Bullar. const. 36. — (3) Videsis Thomassinum de vet; et nova Ecc. discip. par. 1. lib. 1. cap. 27. et Fagnanum in cap. Episcopali n. 45; et 53 de privileg. — (4) Sess. XIV. cap. 2 de reform.

pientissime docet Episcopos titulares rectissime consecrari, quoties iusta intercesserit caussa, si nempe iis muneribus perfungi debeant, quae characterem episcopalem necessario requirant, et quae ecclesiastico regimini prodesse maxime iudicantur (1).

III. Illud quoque observatu dignum, quod non recens institutum est, ut Romanus Pontifex aliquos ad episcopatum promoveat, quin ullius specialis Ecclesiae actualem administrationem illis tradat, sed tot, tantisque illustribus exemplis confirmatum, et plerisque Ecclesiae canonibus comprobatum. Et sane ut cetera omitto vetustissima exempla a Thomassino collecta (2), Epiphanius existimat Linum, et Clementem a Principe Apostolorum fuisse Episcopos ordinatos, ut nulli tunc Ecclesiae praeessent, sed dumtaxat sibi, prout opus esset, in Ecclesiae regimine adessent (3). Tum saeculo II. Caium Romanae Ecclesiae presbyterum Episcopum consecratum fuisse nullius Ecclesiae cura illi commissa testatur Franciscus Bianchinus (4). Hinc vides satis ineptire Ioannem Georgium Pertsch (5), et Gersonium (6), qui inanem, et monstruosum esse in Ecclesia deblaterant episcopalem sine plebe statum, et potestatem sine operatione.

TITULUS XVI.

DE CHOREPISCOPIS

I. Chorepiscopi hoc nomine donati sunt, quod essent τῆς Χώρας Επίσκοποι *ruris Episcopi*. Illud hic primum non immerito quaeritur, Episcopi ne fuerint, an vero tantummodo presbyteri. Presbyteros eos fuisse communis poene est Canonistarum sententia: at contra Barlovius, Hammondus aliique censent Chorepiscopos omnes antiquis commemoratos canonibus veri nominis Episcopos fuisse.

II. Verosimilior videtur Cabassutii, Bellarmini, ac doctissimi Thomassini opinio, nimirum Chorepiscopos suapte natura inspecta, meros fuisse Presbyteros, etsi aliquando contigerit, ut Episcopi essent, quippe qui Episcopi ordinati, antequam Chorepiscopi constituerentur. Id in nicaena synodo accidit, quae novatianis Episcopis ad catholicam redeuntibus Ecclesiam ita consultum voluit, ut vel ad presbyteri oppidani, vel ad Chorepiscopi officium admitterentur (7).

III. Ceterum meros fuisse Presbyteros plura demonstrant. 1. Ad similitudinem septuaginta discipulorum constituti dicuntur (8). Atqui secundum Veterum sententiam presbyteri discipulos, Episcopi Apostolos repraesentant (9).

2. Episcopi ex apostolica traditione a tribus saltem Episcopis ordinandi; at Chorepiscopi ab uno tantum civitatis Episcopo constituebantur (10).

(1) Const. *cum a nobis* §. I. tom. 2. bullar. — (2) De vet., et nova Ecc. discipl. cit. loco. — (3) Haeresi XXVII. — (4) Tom. II. Anastasii in notis ad vitam S. Eleutherii pag. 42. — (5) Part. I. element. iuris canonici lib. I. tit. 27. — (6) Consid. VIII. de statu praelat.

(7) Can. VIII. — (8) Conc. neocesar. can. VIII. — (9) Hier. epist. ad Fabiolam. (10) Conc. antioch. can. X.

3. Patres concilii hispalensis severe increparunt Agapium quemdam cordubensem Episcopum, eo quod Chorepiscopos ad episcopalia munia exercenda delegarit, et rationem subdunt: *quia Chorepiscopi, et presbyteri iuxta canones unum sunt.*

4. Concilium metense (1) praecipit, ut basilicae a Chorepiscopis consecratae ab Episcopis consecrentur: *quia iuxta decreta Damasi Papae, Innocentii, et Leonis vacuum est, atque inane quidquid in summi sacerdotii Chorepiscopi egerunt ministerio, et quod ipsi iidem sint, qui et presbyteri.*

U. Tandem quaecumque antiquis Ecclesiae canonibus Chorepiscopis adsignantur officia, eadem et presbyteros quoque obiisse nemo dubitat.

IV. Iam vero Chorepiscoporum haud exigua erat potestas: nam 1. hypodiaconos, lectores, exorcistas, aliosque inferiores clericos ordinabant (2), tum si episcopatus charactere insigniti fuissent, presbyteros quoque, et diaconos ordinare poterant: verum consulto prius *Urbis Episcopo, cui subiicitur ipse, et regio*, uti statuit ipsamet synodus antiochena (3).

2 Potestatem habebant dandi clericis ruralibus, quibus in aliam dioecesim proficiscendum esset, epistolas dimissorias, sive, ut alias vocabantur, canonicas, et pacificas (4).

3. Curabant agrorum presbyteros, et Ecclesias rurales, quas et in credita sibi regione visitabant.

4. In Ecclesia oppidana sacris operabantur, etiam praesentibus episcopo, et presbyteris Urbis, quod sane presbyteris ruralibus non licebat (5).

5. Tandem privilegio fruebantur sedendi, et suffragia ferendi in conciliis: hinc synodorum nicaenae, ephesinae, neocesareensis definitionibus nonnullos Chorepiscopos subscripsisse eorumdem acta probant.

V. Caeterum non semper, et ubique eamdam fuisse Chorepiscoporum potestatem ingenue fatemur: namque, ubi contigisset ipsos Episcopos esse, ex Episcopi Urbis voluntate, non modo presbyteros,et diaconos ordinabant, uti mox ex concilio antiocheno observavimus, verum et aliquando neophytos confirmabant, virgines consecrabant, aliaque episcopalia munia exercebant.

VI. Verum Chorepiscoporum potestati grave vulnus inflictum est, ubi Περιοδευταὶ, hoc est *circumcursatores*, sive *visitatores* constitui coeperunt. Horum prima occurrit mentio in concilio laodiceno (6), dein et in synodis Chalcedonensi (7), et constantinopolitana sub Menua (8), adeo ut in Oriente aetate Balsamonis iam prorsus exoleverint.

VII. In occidente, ac praesertim in Gallia, quum ex perperam intellectis canonibus quibusdam orientalibus episcopalia sibi munia vindicare ausi fuissent; hinc tum per gallicanas synodos, tum et per ipsos R. Pontifices paullatim esse desierunt Chorepiscopi, quibus successisse videntur decani, sive archipresbyteri rurales, de quibus suo loco agemus.

(1) Can. VIII. — (2) Syn. antioch. can. II. — (3) Ibidem. — (4) Synod. antioch. can. III. — Thomass. part. I. lib. II. cap. I. n. 15.
(5) Conc. neocesar. Can. XIII. — (6) Can. LVII. — (7) Act. IV. — (8) Act. I.

TITULUS XVII.

DE COADIUTORIBUS

I. Illa semper in Ecclesia viguit disciplina, ut posset Episcopus vel diuturna morbi pertinacia divexatus, vel senectute confectus, vel alio impedimento obstrictus *coadiutorem* sibi adiungere, qui ipsi ad episcopale onus sustinendum impari opitularetur, ac veluti suppetias ferret. Sic S. Petrum orbis praesertim occidentalis regiones evangelica praedicatione perlustraturum Linum, et Cletum in Romanae Ecclesiae regimine sibi coadiutores adscivisse scribit Epiphanius (1).

II. Iam vero coadiutoria vel temporalis est, vel perpetua. Temporalis, quum Episcopo ob adfectam valetudinem, aliudque impedimentum praepedito adiutor datur, qui tantummodo dum impedimentum durat, vel Episcopus vivit, in Ecclesia ministret. Verum de his coadiutoribus, quos proprie beneficiarios haud dicendos, probant Thomassinus (2), et Gonsalesius (3), non est hic nobis sermo, quum iidem sint, ac Vicarii apostolici, de quibus alibi. Coadiutoria perpetua est, quae sublato impedimento, Episcopoque defuncto non cessat, atque adeo in eius locum succedit coadiutor.

III. Eiusmodi coadiutorum genus iam inde ab prioribus saeculis in Ecclesia videtur obtinuisse. Sic Narcissus Episcopus hierosolymitanus propter longius protractum senium Alexandrum sibi coadiutorem delegit, qui una secum hierosolymitanam Ecclesiam moderaretur (4). Tum Orionem palaebiscensis Ecclesiae Episcopum aetate grandaevum Siderium sibi coadiutorem adiunxisse, et successorem per ordinationem designasse, auctor est Synesius *epist.* 67. Plura hanc rem spectantia passim in ecclesiastica historia occurrunt exempla, et quidem etiam post tempora concilii nicaeni.

IV. Profecto Patres niceni (5) de Novatianis omnino interdixere, ne duo in eadem Ecclesia simul essent Episcopi: Cyprianus quoque iam antea scripserat: *unus in Ecclesia ad tempus sacerdos, et iudex vice Christi.* Qua de re Augustinus hipponensium Episcopus vivo adhuc Valerio ordinatus, canonem nicaenum edoctus, nimia animi perturbatione, ac moerore perculsus est, quasi in canones ecclesiasticos impegisset. At regula ecclesiastica, quae in una Ecclesia duos non patitur Episcopos, non ita a veteribus videtur fuisse intellecta, tanquam si bini in unaquaque civitate Episcopi omnino prohiberentur, sed duntaxat deficiente iusta caussa, nec Ecclesiae utilitate, necessitate, aliave περιστασει *circumstantia* id omni prorsus iure requirente.

V. Iam vero Augustinus in ea videtur fuisse opinione, scilicet non suam cum futura in episcopatu successione electionem canonibus adversari, sed tantummodo consecrationem Valerio adhuc in vivis agente. Ipse enim Eradium, Ecclesia consentiente, successorem suum nominavit, licet ordinare, dum viveret, noluerit, dicens: *quod reprehensum est in me, nolo repre-*

(1) Haeres. LVII. — (2) Part. II. lib. 2. cap. 57. — (3) In cap. VI. de cler. aegrot. — (4) Eusebius. lib. VI. cap. 2. hier. de script. eccles. in Alexandro.
(5) Can. VIII.

hendi in filio meo. Erit presbyter ut est, quando Deus voluerit, futurus Episcopus. Haec Augustini opinio dein in Ecclesia videtur obtinuisse. Bonifacius namque Archiepiscopus moguntinus quum a Romano Pontifice Zacharia petiisset, ut ipsi vitam adhuc agenti liceret successorem constituere, quod ab ipsius praedecessore iam fuerat postulatum, Zacharias ipsi indulsit, ut moratum sacerdotem deligeret, quem interea in episcopalibus muneribus instrueret, quemque deinde, inspectante Clero, ac populo universo, sibi successorem renunciaret, modo tamen adhuc vivens manus illi imponere non auderet.

VI. Demum idem colligi posse videtur ex Regesto epistolarum Gregorii M., ac praesertim ex *lib. IX. ep.* IV. ad Anatolium diaconum constantinopolitanum de Ioanne Episcopo primae Iustinianae, qua ipsi iniungit, ut Ioanni gravi morbo aegrotanti coadiutorem dari curet, novum vero Episcopum haud ordinari permittat. *Et quidem*, scribit, *nusquam canones praecipiunt, ut prae aegritudine Episcopo succedatur... sed dispensator illi requiratur talis, qui possit eius curam omnem agere, et locum illius in regimine Ecclesiae implere.*

VII. His accedit in antiquis Ecclesiae monumentis quam frequentia occurrere exempla coadiutorum, qui Episcopis vel graudaevis, vel infirmis dati sunt, ut iisdem postea in episcopatu succederent, at hi simul Episcopo adhuc vivente ordinati non sunt (1). Id quod haud ita intelligas, quasi perpetui coadiutoris ordinatio irrita habenda sit, vel dispensatione locum habere nequeat. Sanc Augustinus suam ordinationem improbavit quidem, at irritam non habuit. Id quod etiam indicant modo producta Narcissi hierosolymitani, et Orionis palaebiscensis exempla.

VIII. Perpetuum Episcopo coadiutorem dare antiquitus synodi provincialis, plebe etiam consentiente, ius erat eodem prorsus modo, quo Episcopi eligebantur: at iure novo cuiuscumque generis coadiutores nonnisi a R. Pontifice dantur Episcopis, duntaxat in Ecclesiis nimis ab urbe dissitis, auctoritate apostolica, vel ipse Episcopus cum adsensu Capituli unum, vel plures sibi coadiutores adsciscit, vel, Episcopo impote, duae partes Capituli coadiutorem constituunt. Demum ubi Episcopus coadiutorem, quo ipsi omnino opus est, accipere nolit, apostolicis rescriptis est Ecclesiae providendum.

TITULUS XVIII.

DE SACRA EPISCOPALI VISITATIONE

I. Iam inde ab IV. Ecclesiae saeculo exempla occurrunt Patriarcharum, qui suas dioeceses, Metropolitarum, qui suas provincias, et Episcoporum, qui suas paroecias circumlustrarunt. Athanasium aegyptiacae dioeceseos Ecclesias visitare consuevisse constat ex eiusdem *apologia II.* In concilio totius Africae plenario Episcopi Mauritaniae Aurelium Primatem carthaginensem rogant, ut mauritaniae provinciae Ecclesias visitet: *dignemini etiam, quod hoc anno secundum ordinem distulistis, vel alio anno*

(1) Videsis Thomass. part. I. cap. 57. et seq.

Mauritaniam Provinciam visitare (1).Concilium taurinatense an.397.(2) dum Metropolitis arelatensi, et viennensi episcopatus adsignat, qui eorumdem Ecclesias metropoles constituerent haec habet: *unaquaeque de his viciniores sibi intra provinciam vindicet civitates, atque eas Ecclesias visitet*; *etc*. Demum visitationis paroeciae, quam modo dioecesanam dicimus, illustria habemus exempla in Martino, Augustino, et Chrysostomo. Martinum *asello impositum in veste hispida nigro pendulo pallio circumtectum* suas paroecias visitantem, et ubique in vicis idololatriae reliquias debellantem describit Severus Sulpitius (3). Tum Augustinus in fussalensi castro, cuius cives a Donatistarum schismate ad Ecclesiam catholicam traduxerat, Episcopum constitutum voluit, quod, quum is locus longius ab Hippone distaret, eum frequenter invisere non posset (4). Tum easdem visitationes perspicue indicat scribens (5): *quoniam visitandarum Ecclesiarum ad meam curam pertinentium necessitate profectus sum*. Demum Chrysostomus inter praecipua Episcopi munia Ecclesiarum recenset visitationem (6).

II. Non negaverim in quibusdam orientalibus Ecclesiis morem viguisse, ut Episcopi per περιοδευτάς circuitores, sive visitatores, vel per chorepiscopos suas Paroecias visitarent (7). Verum quum et periodeutae, et Chorepiscopi nec ubique, nec diu viguerint, hinc nonnisi Episcoporum praecipua, ac primaria ea videtur fuisse et cura, et potestas.

III. Ecclesia quidem Occidentalis stabiles illos visitatores non agnovit, at vero permisit Episcopis aegritudine, aliove detentis impedimento opera uti presbyterorum, vel diaconorum (8), quo in munere post secutis temporibus archidiaconi, et decani rurales successere (9); id quod synodus tridentina (10) pro iis locis confirmavit, *ubi hactenus visitationem exercere legitime consueverunt*. At tria de integro constituit 1: ut nonnisi per semetipsos, et quidem adsumpto notario de consensu Episcopi visitare debeant. 2: ut non ideo Episcopus, vel eo impedito, eius visitator easdem Ecclesias seorsum ab iis visitare prohibeatur. 3: ut archidiaconi, vel alii inferiores visitationis factae Episcopo, eiusve visitatori infra mensem rationem reddere, et depositiones testium, atque integra acta exhibere teneantur. Demum provinciales visitationes quod spectat, Metropolitanos iubet suorum comprovincialium dioeceses non visitare, nisi prius propria plene lustrata dioecesi, et ex caussa cognita, et probata in concilio provinciali.

IV. At quorsum episcopales institutae visitationes? inquiet fortasse quispiam. Paucis praecipuas complectitur rationes tridentinum ibidem: *visitationum praecipuus sit scopus, sanam, orthodoxamque doctrinam expulsis haeresibus inducere, bonos mores tueri, pravos corrigere, populum cohortationibus, et admonitionibus ad Religionem, pacem, innocentiamque accendere, caetera, prout locus, tempus, et occasio feret, ex visitantium prudentia ad fidelium fructum constituere*. Uti providere, ut Ecclesiae, quae reparatione indigent, reparentur, cura animarum, si quae illis immi-

(1) Cod. Eccles. african. Can. LII. — (2) Can. XXI. — (3) Dial. II.
(4) Epist. CCLXI. — (5) Epist. CCXXXVII. — (6) Hom. I. in epist. ad Titum. — (7) Conc. laod. can. LVII. — (8) Can. tolet. IV. can. XXXV. — (9) Concil. later. III. can. IV. — (10) Sess. XXIV. de ref. cap. 3.

neat, aliisque debitis obsequiis non defraudentur, etc. Hosce sane visitationum veterum ss. Episcoporum uberrimos fuisse fructus iam supra innuimus, neque post synodum tridentinam Carolum Borromaeum, Franciscum Salesium, aliosque ss. Praesules minus uberes sacris suis visitationibus fructus tulisse neminem latere arbitror.

V. Personalem totius dioeceseos visitationem Episcopo iure divino incumbere communiter tradunt Canonistae (1). Profecto antiquitus Episcopi non modo catholicas omnes suarum dioeceseon personas, verum et Ecclesias, monasteria, hospitalia, aliaque loca pia, eorumque bona proprio iure visitabant (2). Atque adeo synodus aurelianensis (3), et Gregorius M. (4), Episcopis iniungunt, ut non semel, sed saepius in anno pro suo ipsorum arbitrio monasteria visitent, id quod imperiali etiam sanctione firmatum est (5).

VI. Successu temporum, frequentibus inductis ab Episcopali potestate exemptionibus, Episcopi visitantis auctoritas multum decrevit: at synodus tridentina disciplinam ecclesiasticam pristinae puritati, qua fieri posset, restituere satagens, plura visitationem spectantia Episcopis iura restituit, licet pleraque potestate duntaxat delegata, scilicet ut visitare possint: Capitula Cathedralium quomodolibet exempta. 2: beneficia omnia unita, curata, vel non curata, vel qualitercumque commendata. 3: omnes et quascumque aeque saeculares, ac regulares Ecclesias. 4: monasteria commendata, in quibus non viget regularis disciplina. 5: demum hospitalia, collegia quaecumque, et confraternitates laicorum, non tamen quae sub Regum immediata potestate sunt sine eorum licentia, et pia loca omnia, etiamsi eorum cura ad laicos pertineat. Verum novissima concordatorum lege an. 1741 (6) constitutum est, ut Episcopi duntaxat *in spiritualibus* Ecclesias, extauritas, capellas, confraternitates, et alia loca pia gubernata visitare possit. At de hoc capite opportunius libro sequenti.

De procurationibus

VII. Iam alibi demonstravimus, clericorum ius esse de ecclesiasticis proventibus, decimis, aliisque populi oblationibus vitam transigere, mirum igitur non sit, si Episcopi visitantes ab clericis locorum procurationes accipiunt, nimirum vel sumptus ad frugalem victum necessarios, vel ipsa victualia. *Procurare* enim apud latinos quandoque est cibaria praebere. Faciunt huc Christi verba: *in quamcumque civitatem intraveritis, et receperint vos, manducate quae apponuntur vobis* (7).

VIII. At vero illud summopere mirandum, mediis saeculis, quando scilicet Ecclesiae praediis, aliisque reditibus abundabant, procurationes in tantam abiisse abusionem, ut synodus lateranensis III. an. 1179. (8) iisdem quemdam imponere modum volens, exemplum Apostoli primum proponat, qui praedicationi, et evangelicae propagationi incumbens se, suosque pro-

(1) Fagnan. ad cap. *ex parte* XXII. de cler. non resid. — (2) Syn. chalced. VIII. — (3) Can. XXIX. Can. 18. quaest. II. — (4) Can. XXVIII. ibid.
(5) L. XLVI. §. 3. C. de Episcopis. — (6) Cap. V. art. 1.
— (7) Luc. cap. X. — (8) Can. IV.

priis manibus sustentabat, dein constituit, *ut Archiepiscopi paroecias visitantes pro diversitate provinciarum, et facultatis Ecclesiarum quadraginta, vel quinquaginta evectionum numerum numquam excedant. Episcopi viginti, aut triginta, Cardinales viginti quinque, archidiaconi vero quinque, vel septem: decani constituti sub Episcopis duobus equis contenti existant.... Non cum canibus venatoriis, aut avibus procedant. Nec sumptuosas epulas quaerant, sed cum gratiarum actione recipiant, quod honeste, et competenter illis fuerit ministratum* etc. Hoc lateranense statutum alicui forte offensioni erit, quippe quod nimium visitatoribus indulgeat, at recte hic ad rem advertit doctissimus Thomassinus (1) eo canone non multum exigi, sed multum recidi: tum damnari quidem quod prohibetur, at statim, quod toleratur, probari, praesertim quum ibidem, et Episcoporum, qui modestiore comitatu uti consueverint, mos retinendus decernatur, ut statutum illud, tanquam gravi morbo pro temporis ratione adhibitum lenimen, tolerantiae uni, et indulgentiae tribuatur, et demum in pauperioribus paroeciis ea omnino tenenda praescribatur mensura, ut Episcopi visitantes iisdem nec oneri sint, nec offendiculo.

IX. Atqui eodem hoc medio aevo non desunt ss. Episcoporum exempla qui more apostolico suas lustrarent paroecias. Radulphus Episcopus cicestrensis, uti a Willelmo (2) perhibetur, ter quolibet anno suam circuibat dioecesim, nihil a quoquam exigens, spontanea licet dona non respuens: tum Malachias Hiberniae Episcopus, auctore S. Bernardo, omnes suae dioeceseos Ecclesias visitans, *nec vehebatur equo, sed pedes ibat, erogabat vel ingratis caelestis pabuli mensuram:* apud Thomassinum *ibidem*.

X. Denique synodus tridentina, uti in caeteris, ita quoque in hoc capite sacras visitationes ad veteris disciplinae normam exegit. Sanxit enim 1: ut Episcopi nihil caussa visitationis, etiamsi ultra oblatum, recipiant, exceptis tantum victualibus, quae sibi, ac suis frugaliter, moderateque pro temporis tantum necessitate, et non ultra erunt ministranda. 2: ut in optione eorum, qui visitantur sit, num pecuniam, de qua antea iam conventum fuerat, an vero ipsa in specie victualia praebere malint. 3: ut si qui gratuito visitare consueverint Episcopi, ab receptis moribus ne discedant. 4. si qui autem aliquid amplius exigere non vereantur, duplum intra mensem restituant, poenisque vel in iure, vel in statutis synodi praescriptis subiaceant. Verum per haec decreta tridentini Patres nihil immutatas velle antiquas cum Ecclesiis, monasteriis, aliisque piis locis conventiones, expresse edixerunt.

XI. Quaenam in visitatione ab Episcopo praecipue intendenda sint, iam supra ex synodo tridentina notavimus, pauca hic observanda supersunt. 1: Episcopo visitanti non iudiciali, sed potius paterno more procedendum (3). 2: Episcopus in visitatione nec processus conficiat, nec sententias ferat, nec ordinarias irroget poenas, sed in iis, quae morum emendationem respiciunt, sine strepitu iudicii decernat (4). 3: ubi hosce limites

(1) Part. II. lib. III. cap. 80. n. 3. (2) Lib. de gestis Pont. Angl.
(3) Cap. 1. §. Sane de censibus in VI. — (4) Sacr. Congr. conc. 24 apr. 1595; et 1 feb. 1607.

non excedant Episcopi, decretorum visitationis executionem nulla exemptio, aut adpellatio impedire potest (1).

XII. Postremo consuevere Episcopi dioeceses visitantes suas, regios sibi adsciscere ministros *missos dominicos* sic dictos, ut fideles enormium criminum reos, vel invitos publicae poenitentiae subiicerent, vel etiam poenis corporalibus addicerent (2), tum ut quae corrigi oporteret, facilius corrigerentur (3). Hincmarus rhemensis (4) quod ad imminutionem, vel usurpationem ecclesiasticae potestatis factum non est, sed tantummodo, ut episcopalia decreta facilius exequerentur. Id quod et ipsi Reges diserte fassi sunt (5). *Ut si quos* (verba sunt syn. arelatensis an 813. cap. 17.) *sacerdotalis admonitio non flecteret ad iustitiam, regalis potestas ab improbitate reduceret ad pietatem, et obedientiam.*

TITULUS XIX.

DE ELECTIONE CONFIRMATIONE ET CONSECRATIONE EPISCOPORUM

I. Apostolica, eique proxima insecuta aetate quatuor potissimum fuisse videntur clericos qua superiores, qua inferiores deligendi rationes: nimirum 1. *sortitione*, 2. *selectione primitiarum ex conversis gentilibus*, 3. *speciali mandato, et inspiratione Spiritus S.* 4. demum via ordinaria *examinationis, et electionis.*

II. Prior in Matthiae ad apostolatum designatione ex communiori interpretum sententia observata est (6). Eadem in Hispania VI. duntaxat saeculo viguit; quod ex *canone III.* concilii barcinonensis colligere licet, ubi post plura ad clericorum electionem spectantia haec subnectuntur: *duobus, aut tribus, quos antea consensus Cleri, et plebis elegerit, Metropolitani iudicio, eiusque Coepiscopis praesentibus, quem sors praeeunte Episcoporum ieiunio,* Christo Domino terminante, *monstraverit, benedictio consecrationis adcumulet.*

(1) Trid. sess. XXIV. de ref. cap. 10. — (2) Synod. mogunt. cap. XX. — (3) Illud hic subnectere iuvat, omnia nempe, quae Episcopi in visitatione dioecesis gerunt, Congregationi Concilii significanda esse, idque iure, meritoque, tum ut Ecclesiae communionem cum Sede Apostolica ostendant, tum ut ipsarum status Supremo universi dominici gregis Pastori aperiatur. Vide Bened. XIV. (in append. tom. 1. eius bullar. num. 1. pag. 370 edit. Romae 1754.).

Praeterea Abbates, Priores, Praepositi, caeterique omnes, etiam Cardinales, qui monasteria, aut Ecclesias habent, quique iurisdictione quasi episcopali gaudent, ex const. *quod sancta* ipsius Pontificis, eadem visitationis lege adiguntur. (tom. 1. eius bullar. pag. 12. edit. cit.) His adde quod Episcoporum decreta in visitatione lata appellationem devolutivam, non suspensivam admittant, illam scilicet, quae ad iudicem superiorem caussae cognitionem transmittit, non vero decreti executionem suspendit. (Concil. trid. cap. X. sess. XXIV. de ref. Bened. XIV. const. *ad militantis* XLVIII. §. 21. tom 1. pag. 81. edit. cit.)

Denique novissima conventione anno 1818. art. XX. statutum, *quod Episcopi in sacris visitationibus suarum dioecesium peragendis, necnon in dioecesanis synodis indicendis liberi forent.*

(4) Tom. II pag. 131. Thomass. p. II. lib. II. cap. 79. — (5) Lib. II. capit. 17.
(6) Act. I.

III. Alterius, nimirum per selectionem primitiarum ex conversis gentilibus praeclarissimum nobis praebet monumentum S. Clemens romanus in priori ad corinthios (1), in qua scribit: *Apostolos per regiones, et urbes verbum praedicantes primitias eorum, spiritu probantes, Episcopos, et diaconos eorum, qui credituri erant constituisse.*

IV. Tertius sacros ministros eligendi modus erat per speciale Spiritus S. mandatum. Hac ratione haud paucos primis illis Ecclesiae temporibus ordinatos novimus, uti Paulus, et Barnabas (2): Ecclesiarum asianarum clerici, quos S. Joannes ex Pathmo insula redux ordinavit, id attestante Clemente alexandrino *apud Eusebium* (3): Fabianus Romanus Pontifex ex eodem Eusebio (4), Alexander hierosolymitanus Episcopus (5), Alexander itidem sic dictus Carbonarius (6).

V. Quartus denique, et communior, magisque ordinarius ad sacrum ministerium, praecipue vero ad animarum regimen promovendi modus erat *electio* stricto sensu sic proprie dicta, quam recte definies: *est personae idoneae ad Ecclesiae vacantis, aut personarum regimen canonice facta vocatio.* Haec definitio aeque Episcopos, ac reliquos etiam Praelatos inferiores complectitur. Adhaec vocula illa *canonice* adiecta est, tum ut a tribus prioribus extraordinariis sacros ministros deligendi rationibus distingueretur, tum vel maxime ad indicandum, semper in Ecclesia secundum peculiares quosdam statutos canones fuisse peractam, licet non eadem semper hac de re fuerit Ecclesiae disciplina; quam per diversas, variasque iuris canonici epochas, qua fieri poterit, distincte, ac exacte expendemus.

De electione Episcoporum per octo priora Ecclesiae saecula

VI. Hoc temporis spatio quod ius canonicum *primigenium*, sive *arcanum*, et *adultum*, sive *publicum* complectitur, ad electionem ex aequo aliquid conferebant Metropolyta, synodus provinciae, Clerus, et plebs, eo tamen ordine, ut plebs proponeret, peteret, testaretur, Clerus vota, petitiones, testimonia plebis expenderet, expensis aut accederet, aut refragaretur, ac plebem ad alium designandum diverteret, dirigeretque. Synodus provinciae electionem a plebe, Cleroque paractam examinaret, indicioque suo confirmaret. Metropolita denique adstantibus saltem duobus, aut tribus provinciae Episcopis electum consecraret. Quod quidem communi iure receptum patet ex omnium Ecclesiarum prisca consuetudine.

Et quidem 1. de Romana Ecclesia id innuit Cyprianus de Cornelio Papa loquens (7): *factus est Cornelius Episcopus de Dei, et Christi eius iudicio, de clericorum poene omnium testimonio, de plebis, quae tunc adfuit, suffragio, et de sacerdotum antiquorum, et bonorum virorum collegio.*

2. De Africana tum ipse Cyprianus (8): *quum ipsa*, inquit, *maxime plebs habeat potestatem, vel eligendi dignos sacerdotes, vel indignos recusandi:* tum et concilium carthaginense IV. (9): *cum consensu clerico-*

(1) Epist. I. ad corinth. n. 42. — (2) Act. XIII. — (3) Lib. III. cap. 23. — (4) Lib. VI. cap. 29. — (5) Eusebius ibid. cap. 11. — (6) Nyssenus in vita S. Gregor. thaumat. — (7) Lib. II. epist. 2. — (8) Lib. I. epist. 4. — (9) Can. I.

rum, et laicorum, et conventu totius Provinciae Episcoporum, maximeque Metropolitani vel praesentia, vel auctoritate ordinetur Episcopus.

3. De Alexandrina testatur Theodoretus (1): *reiectum a Petro Alexandrino Lucium, quod non in orthodoxorum Episcoporum synodo, non suffragio legitimorum clericorum, non postulatione plebis electus fuerit, sicuti ecclesiasticae leges requirunt.*

4. De Caesareensi in Cappadocia refert Nazianzenus de Eusebio, *quod quum in plures sententias multitudo distraheretur, aliique alium proponerent (quemadmodum in huiusmodi rebus fieri consuevit)... tandem plebs tota uno consensu primarii ordinis virum in sacrario collocarunt, et Episcopis obtulerunt, ab iisque petere instituerunt, ut eum initiarent, et Antistitem proclamarent* (2). Et Basilius: *nunc vestrum quidem est petere animis a contentione, et ambitione repurgatis, Domini vero ostendere* (3).

5. De Asia universa idem innuit Iulius I. (4), ubi Gregorium in alexandrinam sedem ab Arianis intrusum eo reiicit, quod homo externus non illic baptizatus, nec a presbyteris, vel Episcopis, vel a plebe postulatus fuerit.

6. De Oriente testem habemus synodum oecumenicam constantinopolitanam I., in qua haec habentur (5): *Nectarium in concilio generali communi omnium consensu, praesente imperatore, totius denique Cleri, totiusque civitatis suffragiis, Episcopum constituimus.*

7. Eadem quoque disciplina in Ecclesiis Galliarum vigebat. Id quod evincitur ex synodi aurelianensis III. (6): *De comprovincialibus ordinandis cum consensu Metropolitani, cleri, et civium iuxta priorum canonum statuta, voluntas, et electio requiratur.*

8. Tum et in Hispaniis: ita concilium toletanum IV. (7): *nec ille deinceps Sacerdos erit, quem nec populus propriae civitatis elegit.... quicunque ergo deinceps ad ordinem Sacerdotii postulatur... cum omnium clericorum, vel civium voluntate ab universis comprovincialibus Episcopis, aut certe a tribus in sacerdotem die dominica consecrabitur.*

9. De Ecclesia mediolanensi testis producatur Theodoretus, qui Ambrosii electionem referens haec habet (8): *cives illius urbis tumultuabantur, dum alii hunc, alii illum ordinari contenderent..... omnes una voce clamare coeperunt, Ambrosium sibi Pastorem constitui poscentes.*

10 In nostra quoque neapolitana Ecclesia eamdem obtinuisse consuetudinem colligimus ex pluribus Gregorii M. epistolis, ac praesertim ex VIII. lib. X: *nec novum*, inquit, *nec reprehensibile est in eligendo Episcopo populi se vota in duas partes dividere, sed grave est, quod in huiusmodi caussis non ex iudicio, sed de solo favore venit electio.... cum decreto a vobis facto ad nos eum venire necesse est, ut de vita, moribusque ipsius sollicitius inquirentes vestra in eo, adiuvante Domino, desideria compleamus.*

11. Postremo de toto occidente, immovero de Ecclesia universa testatur,

(1) Lib. IV. cap. 22. — (2) Orat. XIX. — (3) Epist. 28. ad neocaesareenses. — (4) Epist ad Orientales apud Athan. apol. II. — (5) Epist. ad Damasum. (6) Can. III. — (7) Can. XVIII. — (8) Lib. IV. cap. 7.

et sanxit Leo M. pluribus in locis (1): *per pacem, et quietem sacerdotes, qui futuri sunt, postulentur. Teneatur subscriptio clericorum, honoratorum testimonium, ordinis consensus, et plebis. Qui praefuturus est omnibus, ab omnibus eligatur.* Tum ep. LXXXIV. ad Anastasium cap. V: *quum de summi sacerdotis electione tractabitur, ille omnibus praeponatur, quem cleri, plebisque consensus concorditer postularit.... expectarentur vota civium, testimonia populorum, quaereretur honoratorum arbitrium, electio clericorum: quae in sacerdotum solent ordinationibus ab his, qui noverunt Patrum regulas, custodiri.* Et epistola ad Rusticum cap. 1: *nulla ratio sinit, ut inter Episcopos habeantur, qui nec a clericis sunt electi, nec a plebibus expetiti, nec a provincialibus Episcopis cum Metropolitani iudicio consecrati.* Idem iam antea constituerat Coelestinus (2): *nullus invitis detur Episcopus. Cleri, plebis, et ordinis consensus, et desiderium requiratur.* Nihil hisce clarius, disertius nihil.

VII. Cur autem plebis et votum, et petitio, et testimonium prisco iure requireretur, non una, sed multiplex causa intercessit. 1, ut arcerentur indigni, quorum mores plebs reprobaret: *Episcopus*, ait Cyprianus, *deligatur plebe praesente, quae singulorum vitam plenissime novit, et uniuscuiusque actum de eius conversatione prospexit* (3).

2. Ut facilius optimi quique vulgo probati dignoscerentur: Origenes populi praesentiam in christianorum Antistitum electionibus requisitam scribit (4): *ut constaret optimos quosque, ad Sacerdotium promoveri:* et S. Cyprianus expresse docet (5): ordinationes sacerdotales nonnisi sub populi adsistentis conscientia fieri oportere, *ut plebe praesente, vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita praedicentur, et sit ordinatio iusta, et legitima, quae omnium suffragio, et iudicio fuerit examinata.* Ad rem quoque facere videtur Tertullianus (6): *praesident apud nos probati quique seniores, honorem istum non pretio, sed testimonio adepti.*

3. Ne populo invito daretur Episcopus (7): *quum de summi sacerdotis electione tractabitur, ille omnibus praeponatur, quem Cleri plebisque consensus concorditer postularit.... nullus invitis, et non petentibus ordinetur, ne plebs invita Episcopum non optatum aut contemnat, aut oderit.* Et alibi (8): *expectarentur*, inquit, *vota civium, testimonia populorum, quaereretur honoratorum arbitrium, electio clericorum.... qui praefuturus est omnibus, ab omnibus eligatur.* Quinimmo aliquando plebe, et Episcopis consilio divisis Episcopi contra ipsam animi sui propensionem ad suffragia plebis se conformare consueverunt, uti ex Martini turonici (9), et Demophili Patriarchae constantinopolitani (10) electionibus comprobatur.

VIII. Verum id oeconomiae duntaxat caussa factum recte dici quiverit, quum ex adverso haud raro plebis petitio omnino ab Episcopis reiecta sit, unde Coelestinus I. (11) *nullus, ait, invitis detur Episcopus; Cleri, plebis, et*

(1) Epist. X. cap. 6. — (2) Epist. II. cap. 5. — (3) Epist. LXVIII. — (4) Hom. II. in Levit.
(5) Lib. I. epist. IV. — (6) In apolog. cap. 39. — (7) S. Leo epist. LXIV. ad Anastasium. (8) In epist LXIX. ad Episc. vienn. — (9) Sulpit. Sev. vit. Mart. cap. VII. — (10) Philostorg. lib. IX. cap. XIII. — (11) Epist. II. ad Episcopos Galliae.

ordinis consensus requiratur; (1) idem ipse Pontifex ad Episcopos Apuliae, et Calabriae epist. IV. *docendus*, inquit, *populus est, non sequendus nosque si nesciunt, eos quid liceat, quidve non liceat, commonere, non his consensum praebere debemus.*

IX. Verum quum secutis temporibus plebs inter se divisa, et dissentiens plerumque in coitiones, factiones, et interdum etiam in cruentos tumultus erumperet, uti in electione Damasi Papae accidisse narrant Socrates (2), et Ammianus Marcellinus (3); hinc pro turba advocati sunt proceres, et magistratus, nec tamen omnino plebs exclusa, unde S. Gregorius M. epistolas dedit *Clero, nobilibus, ordini, et plebi neapolitanae*, eos hortando, ut Episcopum eligerent, qui eam non dedecoraret sanctissimam dignitatem. Eadem de causa epistolas quoque dedit *Ursicino duci, Clero, ordini, et plebi Ariminensi, Clero, ordini, et plebi perusinae, Clero, ordini, et plebi nepiensi*. Idem in Gallia, aliisque Occidentis regionibus obtinuisse late probat Thomassinus (4).

X. Quin et aliquando, ne plebs in incerta diffluerct, tres ab Episcopis nominati sunt, data Clero, et plebi optione unum ex tribus eligendis (5): *tres ab Episcopis nominentur, de quibus clerici, vel cives erga unum habeant eligendi facultatem*. Idem quoque sancitur concilii bracarensis can. III. Uti ex adverso quandoque plebi datum est tres eligere personas, ex quibus melior seligeretur electione, et iudicio ordinantis (6): *praesenti lege sancimus, ut quoties in qualicunque civitate sacerdotalem sedem vacare contigerit decretum fiat ab iis, qui eam civitatem incolunt super tribus personis rectae fidei... ut ex ipsis idoneor ad episcopatum promoveatur.*

De confirmatione, et consecratione per octo priora Ecclesiae saecula

XI. Ubi Clerus, et plebs de novo eligendo Episcopo inter se convenissent, Metropolitae partes erant cum Episcopis provinciae in urbe vacantis Ecclesiae convocatis in electam personam inquirere, quae si idonea comprobaretur, id quod confirmationis loco erat, statim sequebatur consecratio: nam iure antiquo uno ferme actu, scilicet *manuum impositione* et electio confirmabatur, et electus consecrabatur. Id tum ex pluribus, tum vel maxime ex eo evincitur, quod in antiquis canonibus nullibi occurrat confirmationis mentio, sed absolute decernatur, ut electus a Clero, et a plebe Metropolitae, et Episcoporum provinciae iudicio probetur, et ordinetur (7).

XII. At si contra electio minus legitima videretur, vel si electioni ambitus, vel pecunia intercessisset, synodus electionem rescindebat, unde nova instituenda erat electio, in qua praecipuae Metropolitani partes erant. Uti quoque divisis Cleri, et populi votis Metropolitae ius erat illum praeferre, qui maioribus meritis iuvaretur (8).

XIII. Verum si Metropolitanus in electione coram adesse non posset,

(1) Can. XIII. dist. 61, et can. XXVI. dist. 65. — (2) Lib. IV. cap. 29. — (3) Lib. XXVI. cap. 3. — (4) Part. II. lib. II. cap. 10. — (5) Conc. arel. II. can. LIV. (6) L. XLII. cod. de episc. — (7) Conc. charthag. III. can. XI., et IV. can. 1; Nanziaz. orat. XXI. — (8) Leo M. epist. 84 relatus in can. 84. dist. 63.

decretum praecipuorum a clero, et populo subscriptionibus munitum ad eum deferebatur, ut illud ratum, et firmum esse iuberet. In antiquo ordine romano formula quaedam decreti habetur, cui Clerus, et populus, quum Episcopum eligerent, subscribebant, ut Metropolitano ac synodo provinciae exhiberetur.... *ut omnium nostrorum vota in hanc electionem convenire noscatis, huic decreto canonico promptissima voluntate singuli manibus propriis roborantes subscripsimus*. Eiusdem disciplinae perspicua habemus testimonia apud Symmachum Papam (1), et apud Gregorium M. pluribus in locis, ac praesertim lib. XI. epist. 16. *qui dum*, scribit, *fuerit postulatus cum solemnitate decreti omnium subscriptionibus roborati, et dilectionis tuae testimonio litterarum ad nos sacrandus occurrat.*

XIV. Quod vero Metropolitarum electionem spectat, profecto Patriarchae, Exarchi, vel Primatis ius erat illam confirmare. Haec disciplina aeque in Oriente, ac in Occidente vigebat. Concilii chalcedonensis can. XXVIII, quo Episcopo constantinopolitano primatus honoris tribuitur post Romanum, eidem quoque potestas datur ordinandi omnes Metropolitas in asiana, pontica, et thracia dioecesibus. Quinimmo, uti observavimus agentes *de Patriarchis*, Patriarcharum Romani, et Alexandrini ius erat ordinandi non modo Metropolitas, verum et Episcopos omnes suarum dioeceseon.

XV. Ubi vero de Metropolitis illis ageretur, qui nulli Patriarchae, Exarcho, vel Primati suberant, eorum electiones vel a Romano Pontifice, vel a synodo provinciae confirmabantur. Atque hinc Gregorius M. (2) electionem Ioannis in Archiepiscopum sive primatem Iustinianae Primae datis ad synodum illyricanam epistolis confirmavit. Tum idem Gregorius de Episcopis Dalmatiae, quod Maximum Salonae Metropolitam ipso inscio ordinassent, graviter conqueritur.

XVI. At contra in Galliis, Hispania, Anglia, atque etiam Africa, ubi metropolitae nullis suberant Primatibus, Metropolitanorum electio a Synodo provinciae confirmabatur (3).

Romani Pontifices Episcoporum electionibus aliquando intercesserunt

XVII. Romanorum Pontificum iure patriarchico stricte sumpto licet tantummodo ius esset Metropolitas ordinandi, atque adeo Episcopos omnes decem provinciarum suburbicariarum (4), attamen non deerant aliquando extraordinariae quaedam rerum, locorum, temporumque caussae, quibus necesse fuerit intervenire Sedem Apostolicam, quo stabiliretur Episcoporum quorundam electio. Et quidem 1, ubi Episcopus legitime electus, quominus ordinari, suamque Ecclesiam ingredi posset, inexpugnabiles quidam obices opponerentur. Hinc Hieronymo in lausanensem Episcopum canonice electo, quum Carolus Crassus tunc Italiae rex huic obstaret electioni, Ioannes VIII. ad ipsum regem, tum ad Metropolitam vesuntionensem, et ad Episcopum vercellensem litteras dedit, ut huic amoliendo obici operam navarent.

(1) Epist. V. cap. 6.
(2) Lib. IV. epist. 7. — (3) Conc. aurelian. II. can. III: et III. can. VII: tolet. IV. can. IV. — (4) Videsis nostra additamenta de Romano Patriarchatu.

2. Ubi praeter canones peractam electionem Metropolitanus confirmaret. Atque hinc quum Herimannus coloniensis Metropolita, ut Gilleberto Lotharingiae duci faveret, Hilduinum leodinensem Episcopum ordinare praesumeret, huic facinori statim restitit Ioannes X. Herimanno praecipiens, ut potius Richerium a Clero, et populo canonice electum in Episcopum leodinensem ordinaret.

3. Ubi Episcopi alicuius electio, ut confirmaretur, dispensatione opus esset. Hinc pro confirmanda Wlfadi in Archiepiscopum bituricensem electione Carolus Calvus litteras dedit ad Nicolaum I, propterea quod ex una parte ab Ebbone Metropolita rhemensi iam abdicato diaconus ordinatus esset, ex altera vero in concilio suessionensi restitutio eorum, qui ab Ebbone post suam abdicationem ordinati essent, Sedi Apostolicae reservata fuerat.

4. Ubi Metropolitanus electionem iam a Clero, et a plebe legitime peractam confirmare negligeret. Hinc Ioannes VIII. electionem Optati in Episcopum genevensem sua auctoritate firmavit, id negligente Metropolita viennensi, qui, ut partes Bosonis regis tueretur, Optati ordinationem differebat.

5. Demum, ubi dissidia partium sedari non potuerint, nisi interventione Summae Sedis. Atque hinc Ioannes VIII. videns vercellensem Clerum, et plebem impacato dissidio in duos competitores fluctuare, utrumque episcopatus spe deiecit, ac ipse adsentientibus provinciae Episcopis, Gospertum Episcopum ordinavit.

XVIII. Atque hae praecipuae sunt caussae, in quibus Episcoporum electionibus Sedes Apostolica aliquando intervenit. In quibus cave putes veteres illos Romanos Pontifices metropolitica iura ulla ratione violare intendisse, quum tantummodo canonicae devolutionis iure, utilitate, ac necessitate Ecclesiae id exigente, Episcoporum, et Metropolitarum extra Italiam electiones confirmaverint. Quamvis negandum non est tenuia haec fuisse initia, ex quibus tam varia in Ecclesia manarunt mutationum documenta, ut tandem postrema hac aetate Episcoporum confirmatio ab Apostolicae Sedis examine, et adsensu toto poene christiano orbe suspensa, et relegata sit, uti recte advertit cl. Thomassinus de veteri, et nova Ecclesiae disciplina (1).

De regio adsensu in electionibus Episcoporum.

XIX. Per eadem tempora regius quoque adsensus in Episcoporum electionibus requiri consuevit. Licet enim veteres christiani imperatores nullis ecclesiasticis se interposuerint electionibus, nisi ut exortas dissensiones compescerent, uti in electionibus Nectarii, Nazianzeni, Chrysostomi, aliorumque accidit: attamen paullatim plurimum hac in re imperatoribus tributum est, praesertim ubi de praecipuis ageretur Ecclesiis. Hinc IV. exeunte saeculo Ecclesia mediolanensis sacro viduata pastore *concilium Episcoporum*, id attestante Theodoreto (2), *contendit ab imperatore, ut ipse, utpote sapientia, et pietatis insignibus praeclare exornatus Episcopum*

(1) Part. II. lib. I. cap. 3. — (2) Lib. IV. cap. 16.

deligat. Tum in Oriente imperatores interdum Episcopum constantinopolitanum nominarunt, praesertim ubi populus, et Clerus in diversa scinderentur. Atque hinc defuncto Chrysostomo *visum est imperatori*, scribit Socrates, *propter homines inanium rerum appetentes neminem ex illa Ecclesia ad episcopatum illum eligere, sed advenam Antiochia arcessere* (1).

XX. Romanam Ecclesiam quod spectat, primus Odoacer Italiae rex defuncto Simplicio an. 483. edicto evulgato vetuit, ne novus se inconsulto Pontifex eligeretur (2). Tum an. 498. clero, et plebe romana ob novi Pontificis electionem acriter inter se contendentibus, res ad Theodoricum delata est, cuius iudicio Symmachus Romanam Sedem obtinuit (3). Adhaec cleri populique concertationibus non adhuc sopitis, Felix IV. per eundem Theodoricum ad Romanam Sedem evectus est, uti narrat Cassiodorus (4). Porro haec veluti quaedam videntur fuisse praeludia illius potestatis, qua imperatores, deinde, re in consuetudinem abeunte, sibi vindicarunt, ut nec Romae, nec in famosioribus aliis Italiae urbibus Episcopi crearentur, nisi quos constantinopolitanus imperator confirmasset.

XXI. Atque hinc Pelagius I. *epistola ad Narsetem Italiae ducem* (quam Holstenius in collectione romana integram refert, Gratianus in plura dissectam fragmenta) enarrat Paullinum aquileiensem, et Honoratum mediolanensem inconsulto imperatore contra receptam Italiae consuetudinem Episcopos fuisse constitutos, petitque brachium Principis ad eos coercendos ob schismatis crimen, et Gregorius M. Mauritium imperatorem praevenit, ne electioni de se factae consentiret.

XXII. Hoc imperatorum ius seculis temporibus modo remissum est, modo revocatum pro variis temporum conditionibus. At X. ineunte saeculo iterum vigere coepit, postquam in synodo ravennatensi an. 904. Othoni imperatori promissum est de non creando Pontifice *praeter consensum, atque electionem domini imperatoris.* Quod deinceps fere stetit usque ad abdicatas ab Honorio V. per annulum, et baculum investituras. Moribus praesentibus Cardinalibus ad Pontificis electionem coactis, quem sibi ex Cardinalibus infensum habent, modeste denunciant, sicque quominus in Pontificem eligatur, sunt impedimento.

XXIII Quod vero ad reliquas attinet Ecclesias, iam inde ab VI. saeculo plerumque Episcoporum electiones imperiali, vel regio adsensu vel ante, vel post accedente, celebratae sunt. Id moris primum in Gallia obtinuit, uti ex concilio aurelianensi I. perquam manifestum est. Quinimmo in Hispania Episcopi ad regis nominationem eligi consueverunt (5).

XXIV. At negandum non est in Episcoporum electionibus praecipuas Episcoporum provinciae, ac Metropolitani partes fuisse. Concilia namque, atque adeo ipsi principes sollicite caverunt, ne ob requirendum civilis potestatis consensum, antiqua electionum disciplina praecipue quod ad eligentium libertatem vel minimum laederetur.

XXV. Igitur ut paucis rem omnem complectar: octo prioribus Ecclesiae

(1) Lib. VII. cap. 29.
(2) Can. I. dist. 96. — (3) Anastasius in eius vita. — (4) Lib. VIII. epist 15.
(5) Concil. tolet. XII. can. VI.

saeculis in Episcoporum electionibus praecipuas sibi vindicabant partes Clerus, et populus: populus proponendo, petendo testando, Clerus vota, petitiones, testimonia plebis expendendo, expensis accedendo, aut refragando, simulque plebem ad alium designandum divertendo, dirigendoque. Tum Synodus provinciae electionem a Clero, et a populo peractam examinabat, iudicioque suo confirmabat. Demum Metropolitano reservata erat consecratio. Regius quidem adsensus requiri consuevit, at ea adiecta cautione, ne eligentium libertas ulla ratione violaretur. Plebs quidem successu temporis exclusa, at in eius locum advocati proceres, et magistratus. Tandem extraordinariis quibusdam in casibus R. Pontifices Episcoporum electionibus etiam extra Romani Patriarchatus fines intercessere. Atque haec ad octo priora Ecclesiae saecula quod spectat.

De electione et confirmatione electionis saeculo IX. X. et XI.

XXVI. Nono saeculo requirendus principis consensus, ac regiae Episcoporum nominationes in solemnes abiere investituras, nomine *investiturae significabatur regius adsensus electionibus adhibitus, et concessio bonorum ecclesiasticorum solemni baculi, et annuli pastoralium facta traditione*. Hic mos ex eo ortum duxisse videtur, quod quum feuda Ecclesiis donata sint, Episcopi, et abbates, non secus ac alii feudatarii investituras acciperent, quae deinde ad caetera ecclesiastica bona extensae sunt. Vi investiturae principes rogandi erant, ut canonicas electiones permitterent, electi regibus ad recipienda bona ecclesiastica sistebantur, ac tandem sequebatur ordinatio.

XXVII. At quum huiusmodi mos in eam evaderet abusionem, ut Episcopi sola principis auctoritate, nullo Cleri, synodi provinciae, aut Metropolitarum iudicio instituerentur, atque adeo, passim pretio concessae Ecclesiae, et monasteria, hinc R. Pontifices, et Episcoporum synodi recentem invasionem totis viribus reprimere conati sunt, donec saeculo XII. abolendis investituris tandem consentirent principes pactis cum Sede Apostolica conventis. Henricus imperator pro regnis Germaniae, dissidiis cum Romana Sede compositis in synodo lateranensi I. sub Callisto II. primus omnium ecclesiasticis personis liberam dimisit Episcoporum, et abbatum electionem: at ea adiecta conditione, ut electi regalia per sceptrum iura ab imperatore reciperent, qui suum Episcoporum provinciae iudicio adsensum praeberet.

XXVIII. Iure neapolitano concordia inita inter Hadrianum IV., et Willelmum I. Northmannorum regem neap. an. 1156. de electionibus inter ipsos ita convenit, ut fierent quidem a clericis, quas tamen non promulgarent, nisi post praestitum a rege adsensum.

XXIX. Reginae Constantiae, et Friderico eius filio Innocentius III. regii in electionibus consensus ius confirmavit, uti colligitur ex Pontificiis investiturae litteris apud Rainaldum *ad an.* 1198. *n.* 67. Unde ipsemet R. Pontifex tanquam balius eiusdem Friderici II. Svevi minorensis electiones confirmavit Episcoporum campani, et pennensis vice regia, sive Regis nomine (1).

(1) Cap. XVIII, et XVII. de electione.

XXX. Sequenti saeculo Clemens IV. investiturae litteris ad Carolum I. andegavensem datis cavit, id quod rex se observaturum promisit, nimirum, *ut in eligendis Ecclesiarum Praelatis nec ante, nec post, neque in electione regis adsensus, vel consilium ullatenus requireretur, salvo iure patronatus solum in Ecclesiis regii patronatus*. Idem capitulis Caroli II. andegavensis ab Honorio IV. probatis firmius constitutum est.

XXXI. Regio adsensu vix abdicato statim praesto fuit auxilium *placiti regii*, sive *regii exequatur*, sine quo reges neapolitani nunquam passi sunt Episcopos iam electos, et consecratos Ecclesiarum administrationem, possessionemque inire. Id iuris agnovisse videtur Nicolaus IV. dum Carolo II. andegavensi indulsit, ne quis Regi suspectus ulli regni Ecclesiae praeficeretur (1). Atque adeo ipsemet Carolus II. Manfredo Gifonio regium placitum petenti concedi vetuit; id quod, ne Ecclesiam melitensem regendam ingrederetur, ipsi impedimento fuit (2). Porro in Ecclesiis regii iuris patronatus integrum regibus andegavensibus ius restitit adsensus electionibus praestandi, uti ex epistola Benedicti IX. ad eundem Carolum II. perspicuum est.

XXXII. Igitur saeculo XII. abolitis investituris Episcoporum electiones solis cathedralium Capitulis cessere, exclusis non modo plebe, nobilibus, magistratibus, verum et reliquo Clero: quippe quod soli Canonici unum cum Episcopo corpus constituere universumque referre presbyterium censerentur (3).

Variae electionis formae iure decretalium

XXXIII. Porro Capitulis cathedralium tres eligendi formae iure Decretalium propositae sunt, ut ex ipsis quam mallent, sequerentur, nimirum *inspiratio, compromissum, et scrutinium* (4). Inspiratio, quum omnes, qui in electione ius habent suffragii, veluti numine ducti ad unum eligendum conveniunt (5): id si in R. Pontifice eligendo accidat, electio dicitur facta *per adorationem*.

XXXIV. Per compromissum electio fit, quum universum Capitulum omne ius suum in unum, aut in plures sive ex suo corpore, sive extraneos transfert, ut illius vel eorum sit eligendi arbitrium. Atqui compromissariis mandati forma omnino observanda est, adeo ut si contra egerint, electio nulla sit (6). Hac electionis forma summum adsecutus est Gregorius X.

XXXV. Denique per scrutinium celebratur electio, ubi Capitulum ex eligentium numero tres deligit fide dignos, qui secreto, et sigillatim suffragia singulorum diligenter exquirant, eaque in scriptis redacta mox in communi evulgent, ut is demum collatione habita electus habeatur, in quem omnes, vel maior, et sanior Capituli pars consenserit.

XXXVI. Dicitur *maior, et sanior pars*, quae eligentium non modo

(1) Apud Bart. Chioccarell. archiv. tom. IV.
(2) Ughettus Ital. sacr. tom. 1. in Episc. melit. n. 16. — (3) Cap. IV. et V., de iis, quae fiunt a Praelatis sine consensu Capituli. — (4) Cap. XLII. De electione. — (5) Cap. LV. eodem. — (6) Cap. 32. eodem.

numero, verum et sapientia, ac meritis praestat: at maior pars, nisi scienter indignum elegerit, semper saniorem vincit, ubi duplo eam superaverit (1). Verum ex Bonifacii VIII. constitutione non sanior pars minor, sed maior duntaxat vocum numerus attendendus ob aequale singulorum eligentium ius: idque abrogata antiqui iuris sententia (2).

XXXVII. Per scrutinium quoque dicitur fieri electio, quum eligentium quisque suffragium suum secreto in schedula scriptum in urnam immittit, ut suffragiis numeratis is, in quem plura conveniunt, electus intelligatur.

XXXVIII. Priore scrutinii forma eliguntur Episcopi, et praelati inferiores, qui Ecclesiarum suarum perpetuo titulares existunt. Altera vero ex iure concilii tridentini prorsus eligi oportet temporales monachorum, aliorumque regularium superiores, qui antea nullam ex iure communi certam scrutinii formam habebant (3). Tum eadem prorsus electionis forma eligendi quoque sunt eorumdem superiores generales, licet perpetui, uti sunt illi praedicatorum, et augustinensium: cisterciensi tantummodo, et cluniacensi exceptis, qui si scrutinio eligi velint, haud posteriori, ut reliqui regularium praelati, at priori prorsus scrutinii forma eligantur necessum est, quum ambo sint titulares perpetui abbatiarum cisterciensis, et cluniacensis.

De iis quae ad electionem requiruntur iure decretalium

XXXIX. In electione iure decretalium plura requiruntur, et quidem tum ex parte ipsius electionis, tum ex parte eligentium, tum demum ex parte eligendorum. Igitur ex parte ipsius electionis 1. requiritur, ut Ecclesia vacet, id quod morte Episcopi praecipue contingit: quo casu exequiae prius celebrentur oportet (4).

2 Omnes citandi sunt,qui ius habent suffragii, dummodo sint in provincia (5): quod si vel unius citatio neglecta fuerit, irrita per iudicis sententiam declaranda erit electio, nisi is, qui vocatus non fuerat, suo saltem silentio illam adprobet (6).

3. Legitime absens potest, impedimento iureiurando probato, suffragium suum, et instrumentum procurationis uni ex canonicis mandare, vel etiam extraneo, Capitulo consentiente. Tantummodo in electione Summi Pontificis nec Cardinales citari oportet, nec eorundem absentium mandatum procurationis admittitur.

4. Qui nomine alterius eligit, et suo, non potest ancipiti conscientia dividere suffragia in diversos, sed utrumque debet in eamdem personam conferre, nisi ad certam determinatam personam eligendam fuerit speciatim constitutus (7).

5. Tandem electionis locum Ecclesiam vacantem esse convenit: eamque intra tres menses a die vacationis omnino fieri oportet (8). Ubi tamen de minoribus dignitatibus, perpetuis tamen, agatur, spatium sex mensium

(1) Cap. 42. eodem. — (2) In cap. XLIII. §. si qua eodem in VI. — (3) Sess. XXV. ref. cap. VI.

(4) Cap. XXXV. de electione.— (5) Eodem cap. de electione. (6) Cap.XXIII. de electione in VI. (7) Cap. XLVI. §. *porro* de electione.— (8) Cap.XLI de electione.

conceditur: quibus elapsis temporibus ius eligendi cum iisdem spatiis ad proximum superiorem devolvitur, ab eoque ad alios, si qui sunt, donec ad Summum Pontificem perveniatur (1).

XL. Quod vero ad eligentium attinet qualitates: 1. iure communi nonnisi cathedralis Ecclesiae Canonicorum ius est Episcopum eligere. At alii etiam ex consuetudine, pacto, vel privilegio illud cum ipsis commune habere possunt, modo laici non sint (2).

Immo 2. nonnunquam et illi, qui in Capitularium collegium sunt cooptati eligendi iure destituuntur, et quidem vel impedimento naturae ob consilii inopiam, uti impuberes, furiosi, mentecapti (3), vel impedimento legis, uti suspensi, interdicti, excommunicati per sententiam iudicis (4). Item haeretici, schismatici, apostatae, si publice denunciati, seu non tolerati sint, vel opposita saltem exceptione repulsi (5), ac demum qui sacros ordines nondum susceperunt (6).

3. Eligendi facultatem ad tempus amittunt, tum qui laicos ad ius suffragii in electione ferendum admittunt, quae electio ab Innocentio III. dicitur facta per saecularis potestatis abusum (7); tum qui electionem, si iustum impedimentum non obstiterit, ultra tempus a iure praescriptum protraxerint (8): ii denique, qui vel normam a iure praescriptam in electione servare contempserint, vel scienter indignum eligere voluerint.

XLI. Illud hic omnino animadvertendum, in electione per scrutinium, qui iure suffragii gaudet, non posse illud in semetipsum convertere (9). At quorsum hoc? profecto tum ob alias rationes, tum vel maxime, ne ambiendarum dignitatum ecclesiasticarum daretur occasio: at contra in electione per compromissum, data compromissariis facultate eligendi unum ex ipsis, compromissarii recte poterunt eligere unum ex se, et electus electioni de se factae recte consenserit, neque ambitionis nomine accusari poterit, quippe quod ex forma compromissi licuit compromissariis unum ex se eligere, atque adeo compromissarius (10), quisque totius Capituli sententia dignus est, qui promoveri possit.

XLII. Postremo eligendorum qualitates paucis explicabimus. Ac 1, ex concilii lateranensis III. *cap.* 11. Episcopus eligi nequit, nisi qui trigesimum aetatis annum iam exegerit, legitimo sit matrimonio natus, atque adeo vita, et scientia commendabilis comprobetur.

Tum 2. Ex tridentino (11) in Episcopo eligendo requiritur idonea scientia. Qua de re qui episcopus eligi velit, necessum est, ut antea in aliqua studiorum universitate magister, sive doctor, aut licentiatus in sacra theologia, aut iure canonico merito sit promotus, vel publico alicuius Academiae testimonio idoneus ad alios docendos ostendatur.

3. Nedum ab episcopatu, verum et a presbyteratu arceantur neophyti (12), scilicet ne superbiant. Quamobrem ex eodem tridentini decreto Epi-

(1) Eodem cap. de electione: cap V. de concess. praebendae: cap. VI. eodem in VI. — (2) Cap. VIII. de consuetudine: cap. XXXII. de electione. — (3) Cap. LIII. de electione in VI. — (4) Cap XVI. §. fin. de electione, et cap. 1. de cleric. excom. — (5) Extravagan. ad evitanda. — (6) Clementina II. de aetate, et qualitate. (7) In cap. XLIII. de electione. — (8) Cap. XLI. ibid. — (9) Cap. XXVI. de iure patronatus.— (10) Cap. XXXV. de electione. — (11) Sess. XXII. de ref. cap. 2. — (12) Epist. I. ad Timoth. 3.

scopus eligi nequit, qui saltem hypodiaconus ante sex menses non fuerit ordinatus.

4. Prohibentur etiam ab electione irregulares omnes, de quibus plenius suo loco. Quinimmo qui a Rom. Pontifice in defectu natalium impetrata venia ad Ordines sacros admittitur, non censetur ideo legitimus, qui dignitatem, personatum, curam animarum, ac potiori iure episcopatum consequatur, nisi speciale novum haec ipsi indulgeat R. Pontificis rescriptum (1).

5 Excluduntur criminosi, vel gravi quadam infamia notati, uti haeretici, eorumque filii, schismatici, excommunicati etiam excommunicatione minori, suspensi, interdicti, eunuchi, bigami etc.

6. Tandem electione prohibentur aliarum Ecclesiarum Episcopi, monachi sine superiorum licentia, atque exteri populi, cui praeficerentur, idioma haud callentes.

De postulatione iure decretalium

XLIII. Antequam ulterius progrediamur, illud hic omnino animadvertendum, scilicet ubi persona eligatur, cui canonicum aliquod obest impedimentum, dispensationem a R. Pontifice petendam esse. Unde huiusmodi electio in iure nostro *postulatio* dicitur, quae quidem nonnisi in eo ab *electione* differt, quod electio ius tribuat electo, secus vero postulatio, quousque fuerit ex gratia a R. Pontifice probata (2).

XLIV. Ubi vero statuimus postulationem eius esse, qui ab aliquo canonico impedimento eligi vetatur, hoc de iis duntaxat impedimentis intelligas, in quibus venia dari consueverit. Postulatio enim dispensationis species est, caussamque requirit (3). Quinimmo ubi simul electus, et postulatus concurrant, ille huic est praeferendus: tantummodo quum duplo maior fuerit postulantium numerus, poterit postulatus electo praeponi (4).

De confirmatione, et consecratione iure decretalium

XLV. Electione peracta 1. exquirendus est electi consensus, qui sane omnino post electionem petendus; namque ubi ante electionem exquiratur, electio propter ambitus suspicionem non subsistit (5). Unius mensis spatium electo conceditur, ut deliberet, num impositum onus subire velit.

2. Tum praestito consensu, nisi quaesito iure excidere velit, omnino intra tres menses confirmationem petat, quam novo decretalium iure solus impertitur Metropolita, examine praemisso, ac omnibus, quorum interest, auditis. Ubi vero electionis examen, et confirmationem Sedi Apostolicae vel immediata subiectio reservet, vel interposita adpellatio devolvat, tunc electus ex Nicolai III. constitutione (6) iter ad Sedem Apostolicam intra mensem adripiat, sumpto tempore ad itineris longinquitatem necessario (7).

XLVI. Per confirmationem spirituale inter Electum, et Ecclesiam con-

(1) Cap. ult. de filiis presbyter. cap. VII. de elect.
(2) Cap. III. de postulatione. — (3) Cap. I. de postulatione. — (4) Cap. III. de postulatione. — (5) XLVI. de electione. — (6) Cap. XVI. de electione in VI.
(7) Ibidem.

trahitur coniugium (1). Unde electus impetrata confirmatione omnia, quae episcopalis iurisdictionis sunt, exercere potest. Solis Episcopis, et abbatibus extra Italiam, qui vel αμεσως Romano Pontifici parent, vel ab ipso confirmationem petere debent ob locorum distantiam indultum est, ut concordibus suffragiis electi interim Ecclesias administrent (2).

XLVII. Consecrationem quod spectat, profecto licet confirmationem non statim sequatur, id quod, uti suo loco vidimus, per undecim priora saecula obtinuit, attamen intra tres menses proxime a confirmatione elapsos differenda non est (3): et quidem ab eodem celebranda Antistite, a quo confirmatio obtenta est, adstantibus provinciae Episcopis, vel saltem eorum duobus (4): ita ut si in provincia nullus praeter Metropolitam Episcopus fuerit, vicinae provinciae Praesules advocandi sint (5). Ubi vero Metropolitanus iusto detineatur impedimento, quominus ipse consecrationem perficiat, non prohibetur vices suas alteri committere (6).

XLVIII. Igitur spirituale foedus coniugii inter Episcopum, et Ecclesiam consecratione veluti consummatur, unde consecratus non modo quae iurisdictionis, verum et quae ordinis sunt episcopalis iure exercet. Tum qui nonnisi *Episcopus electus* post confirmationem nuncupabatur, post consecrationem simpliciter *Episcopus* dicitur (7). Praeterea hunc *venerabilem fratrem* adpellat Pontifex, illum vero *dilectum filium*.

De electione Episcoporum iure novissimo

XLIX. Porro non diu steterunt penes Capitula cathedralium Episcoporum electiones; paullatim enim pontificiae induci reservationes coeperunt. Et quidem primus Clemens IV. generatim Ecclesias cathedrales, dignitates, personatus, aliaque beneficia apud Rom. Curiam vacantia Sedi Apostolicae reservavit (8): mox alii Pontifices novas induxere reservationes; ac tandem Paullus II. ann. 1467 per constitutionem *ad Romani Pontificis providentiam* (9): aliique deinceps Pontifices per regulam II. Cancellariae omnes prorsus Ecclesias sive patriarchales, sive metropolitanas, sive simpliciter episcopales, etiam apud Romanam Curiam non vacantes, Sedi Apostolicae reservarunt.

L. Per hasce reservationes antiqua electionum disciplina, quae iam immutari coeperat, ad nihilum poene redacta est. At nemo inficiabitur, cur huiusmodi reservationes inducerentur, in caussa fuisse tum electiones ultra tempus protractas, tum frequentes Reges inter, ac Pontifices, praesertim avenionensi schismate vigente, discordias, tum demum vel maxime gravia eligentes inter, et electos dissidia plerumque ad Sedem Apostolicam delata.

LI. Verum quum huiusmodi reservationibus non modo Canonicorum collegia, verum et reges, ac principes undique, ac fortiter reclamarent;

(1) Cap. II. §. *sicut enim* de translatione. — (2) Cap. XLIV. de electione. — (3) Can. I. dist. 100. — (4) Can. I. dist. 91: et dist. 65 per totum. — (5) Can. ult. eadem dist. 65. — (6) Cap. X de officio iudicis ordinarii.

(7) Fagnanus in cap. VII. de rescriptis num. 6; et 7. — (8) Cap. II. de praebendis in VI. — (9) Extravag. comm. lib. III. cap. XIV.

hinc primum in concilio basileensi prorsus abrogatae sunt, illa tantum excepta qua beneficia in Curia vacantia R. Pontifici reservabantur. At non ubique basileense decretum aeque obtinuit; quinimmo ipsamet Gallia, ubi non modo summo plausu exceptum, verum et in comitiis bituricensibus an. 1431. auctoritate regis probatum est, atque adeo in pragmaticam sanctionem coniectum, non diu canonicas electiones retinuit, Pontificibus adversus pragmaticam sanctionem strenue agentibus. Qua de re successu temporis concordatis inter ipsos Romanos Pontifices, et saeculares Potestates initis res varie transacta est.

LII. In Germania pactis conventis inter Fridericum III, aliosque Principes, et Nicolaum V. electiones Capitulis cathedralium restitutae sunt. In Gallia ex concordato inter Franciscum I., et Leonem X. Rex nominat Episcopos. Ac demum catholici hispaniarum reges tum indulto Adriani IV., tum vel maxime antiquissimo regii patronatus iure omnes hispaniensium Ecclesiarum Episcopos eligunt.

LIII. Pro regno neapolitano ex concordato inter Clementem VII., et Carolum V. ann. 1529. inito Rex nominat, eligitque Episcopos ad viginti quinque Ecclesias cathedrales regni neapolitani tanquam regii patronatus; octo scilicet archiepiscopales, et septendecim episcopales, archiepiscopales sunt: Acheruntina cum Materana, Brundusina, Hydruntina, Rhegina, Tarentina, Tranensis, Salernitana, et Lancianensis: episcopales vero sunt, Acerrarum, Aquilae, Ariani, Caietae, Casertae, Cassani, Castri Stabiensis, Crotonae, Gallipolis, Iuvenatii, Monopolis, Motulae, Uriae, Potentiae, Puteolorum, Tropeae, et Ugenti (1).

LIV. Illud postremo in regno neapolitano servatur, ut episcopatus, ac reliqua beneficia omnia nonnisi regnicolis, vel iura civitatis habentibus omnino conferenda sint ex Caroli VI. imperatoris rescripto (2): id quod ratum habuit lex concordatorum ann. 1741.

LV. Hinc observare abs re non esse videtur, moris olim fuisse in nostro regno neapolitano ut bonorum Ecclesiarum vacantium administrationem baiuli, sive inferiores iudices in civitatibus, oppidisque constituti susciperent. Quod vero hi non ita *fideliter, et studiose hoc servitium peragebant, sed male tractabant, et custodiebant res ipsarum Ecclesiarum*, hinc Rogerius Rex North-

(1) Conventione novissima an. 1818. art. XXVIII. Pius VII. Ferdinando I. utriusque Siciliae Regi, Eiusque successoribus concessit in perpetuum indultum nominandi dignos, et idoneos iuxta canones ecclesiasticos ministros ad omnes episcopales, et archiepiscopales Ecclesias Regni utriusque Siciliae. Quamobrem ex hodierna disciplina a Pientissimo Rege nostro Ferdinando II. Apostolicae Sedi directa nominatione Antistitum, fiunt necessarii processus, et nominati canonicam institutionem modis, et formis consuetis obtinent. Indultum istud confirmatum quoque legimus litteris apostolicis ab eodem Pontifice missis nonis martii eiusdem anni 1818.

Praeterea art. XXIX. cautum ut Archiepiscopi, et Episcopi fidelitatis iuramentum coram maiestate Regia emittant hac formula — « Ego iuro, et promitto ad » Sancta Dei Evangelia obedientiam, et fidelitatem Regiae Maiestati: item promit- » to me nullam communicationem habiturum, nullique consilio interfuturum, nul- » lamque suspectam unionem, neque intra, neque extra conservaturum, quae tran- » quillitati publicae nocet; et si tam in dioecesi mea, quam alibi noverim aliquid » in Status damnum tractari, Maiestati Suae manifestabo. »

(2) Tom. II. privileg. neap.

mannus constitutione *pervenit*,tit. *de administrat. rer. eccles.* in hunc modum sancivit : *quia omnes Ecclesias regni nostri , et specialiter ipsas , quae pastoribus carent, in manu, et protectione nostra habemus, nolentes, ut res Ecclesiarum illarum in aliquo minuantur, vel defraudentur; statuimus, et sancimus, ut deinceps si quis Archiepiscopus, vel Episcopus regni nostri decesserit , res ipsius Ecclesiae in custodia , et cura trium de melioribus , et fidelioribus , necnon et sapientioribus personis ipsius Ecclesiae , ad custodiendas , et conservandas eas ad opus Ecclesiae, usquedum de pastore in eadem Ecclesia provideatur. Eo tamen modo ut de reditibus , et proventibus ipsius Ecclesiae ad usum servientium ibidem morantium necessaria rationabiliter , et sufficienter ministrentur: et ex eius ipsi Ecclesiae multum bene , et rationabiliter serviatur, residuum ab ipsis custodibus ad opus ipsius Ecclesiae salve , et integre custodiatur, donec ibi pastor fuerit constitutus. Constituto autem in Ecclesia Pastore, quidquid de rebus, et introitibus ipsius Ecclesiae remanserit, ipsi Pastori eorum assignent, et ei rationem inde reddant.* Secutis temporibus in episcopalibus duntaxat regiae nominationes hoc iure usi sunt reges neapolitani:

De confirmatione, et consecratione iure novissimo

LVI. Per pontificias reservationes sicuti Capitula cathedralium iure eligendi, ita Metropolitae iure confirmandi, et consecrandi exciderunt. Unde iure novissimo omnium prorsus Episcoporum, etiam illorum , qui a Regibus nominantur, et eliguntur confirmatio et consecratio R. Pontifici est reservata. Illud duntaxat discriminis agnoscitur inter electos a Papa , et nominatos a regibus, quod hi confirmatione omnino indigeant , contra vero illi, quum ipsa per R. Pontifices ad episcopatum promotio confirmationis robur habeat.

LVII. Quamvis autem vetus ecclesiastica de electione disciplina poene abolita sit, adhuc tamen de persona eligenda adcurata inquisitio facienda est. Ergo R. Pontifex electionem confirmaturus tria potissimum de electi persona inquirit: scilicet aetatem legitimam , morum honestatem , et sufficientem doctrinam. Ex quibus omnibus acta conflari debent, et quidem ex constitutionibus Gregorii XIV., et Urbani VIII.

LVIII. Huiusmodi porro acta Romae conficiuntur, si quaestio sit de Episcopis Italiae atque Insularum adiacentium: componuntur vero in provinciis, si agatur de Episcopis, qui sedem episcopalem habent extra maria , et montes. Quoniam vero ob gentium, et morum varietatem ubique eadem norma observari nequit : hinc scite tridentini Patres sanxere , ut in unaquaque provincia Metropolita cum Episcopis provincialibus methodum , quae obtinere debeat, hac de re praescribat. Porro in episcopatibus Italiae, atque insularum adiacentium ex constitutione Clementis VIII. pars , et quidem praecipua actorum est improvisum examen coram Pontifice , Cardinalibus, praelatis, theologis, et canonistis ad id selectis ab promovendo subeundum, a quo, si Cardinales excipias, nemo sane potest eximi.

LIX. Actis Romae concinnatis, vel ex provinciis Romam perlatis, in iisque electi praerogativis expositis , statim ea committuntur examini Cardi-

nalis relatoris, et aliorum trium Cardinalium, qui iis subscribunt simul profitentes se omnino adhibita cura, et diligentia ea in electo invenisse, quae a iure, et a synodo tridentina requiruntur. Haec a Cardinali relatore Pontifici exponuntur in concistorio: in quo tamen Pontifex electionem confirmare nequaquam solet, sed rem in alio concistorio definiendam relinquit. In priori *praeconizatio*, in altero *propositio* fieri dicitur (1).

LX. Ceterum iure neapolitano novis electis, vel etiam consecratis Episcopis nullum permittitur episcopalis potestatis munus exercere, nisi prius litteris pontificiis regium placitum accesserit, et corporalem adepti sint possessionem.

ADDITAMENTA

DE EPISCOPORUM CONSECRATIONE

I. Potiores ritus, qui in consecrandis Episcopis a Christi Ecclesia adhibentur, breviter heic recensere e re nostra duximus (2).

II. Et principio animadvertendum Episcopi electi consecrationem Romae esse conficiendam, si ille in eadem Urbe sit, ideoque Summus Pontifex alicui Cardinalium ipsam committit. Quare si Electus sit absens, tunc eam peragit Metropolitanus, vel Episcopus ab ipso Pontifice per litteras delegatus: interdum vero in iis adhibetur formula, a quocumqne Episcopo catholico. Praemittitur quoque die Sabathi ieiunium cum precibus (3), et duobus adsistentibus Episcopis,qui utique non ad consecrationis validitatem requiruntur, sed dumtaxat ne furtive, et clam Sacerdotii plenitudo collata videatur,Episcopus Consecrator concelebrat die dominico, vel alio festivo, si id Pontifex specialiter indulserit,in ipsius Consecrandi Ecclesia cathedrali, vel plerumque in alia intra provinciam.

III. Praeterea ante consecrationem recitantur litterae apostolicae de episcopatus collatione. Tum Consecrandus Petri Successori obedientiam iureiurando firmatam promittit coram Episcopo consecratore genuflexus. Huiusce iuramenti formam septem articulis comprehendit Divus Gregorius VII. his conceptis verbis = « (4) Ego N. Episcopus ab hac hora in antea

(1) Isthaec provisio concistorialis habet vim *electionis*, et *confirmationis* canonicae, uti monet Fagnanus (in cap. nihil de elect. n. 77) postquam collectis Cardinalium suffragiis Pontifex electum Episcopum confirmat formula consueta = « auctoritate Dei Omnipotentis Patris, Filii, et Spiritus Sancti, et BB. Apostolorum Petri, et Pauli, ac nostra Ecclesiam N de persona M providemus, ipsumque illi in Episcopum, et Pastorem praeficimus, curam, et administrationem ipsius eidem in spiritualibus, et temporalibus committendo. » Id ipsum constituit Benedictus XIV. in constit. *cum a nobis 36*. §. ac primo tom. II. bullarii.

(2) Videsis Pontif. rom. tit. de consecratione Electi in Episcopum — (3) Can. ordinationes 1. dist. 75. — (4) Extat in cap. ego N. 4 de iureiur.

» fidelis ero S. Petro, Sanctaeque Romanae Ecclesiae, Dominoque meo » Papae N., eiusque Successoribus canonice intrantibus. II. Non ero ne» que in consiliis, neque in facto, ut vitam perdat, aut membrum, vel ca» piatur mala captione III. Consilium, quod mihi aut per se, aut per lit» teras, aut per nuncium manifestabit ad eius damnum, nemini pandam. » IV. Papatum s. Romanae Ecclesiae, et regulas ss. Patrum adiutor ero » ad defendendum, et retinendum (salvo ordine meo) contra omnes ho» mines. V. Vocatus ad synodum veniam. nisi praepeditus fuero canonica » praepeditione. VI. Legatum Apostolicae Sedis, quem certum esse cogno» vero in eundo, et redeundo honorifice tractabo, et in suis necessitatibus » adiuvabo. VII. Limina Apostolorum singulis annis (nunc trienniis) aut » per me, aut per certum nuncium visitabo, nisi eorum absolvat licentia. » Sic me Deus adiuvet, et haec sancta Evangelia. » Secutis temporibus vero duos alios articulos additos fuisse neminem latet, scilicet VIII. « De observandis decretis, reservationibus, et mandatis Sedis Apostolicae. IX. De bonis suae episcopalis mensae non alienandis. »

IV. Praestito iureiurando solemnis consecratio inchoatur. In ea sacro oleo caput, et manus Electi inunguuntur ad designandum sacerdotii plenitudinem. *Baculus* benedicitur a parte superiori *curvus*, quippe quod vires suas in eo conferre debet Episcopus, ut e Christi vinea sibi commissa pravos mores evellat, et errantes oves in ovili congreget, *acutus* ab inferiori, quo fideles ad vias Domini percurrendas benigne impellat. *Annulus* quoque benedictus ei traditur ad inviolabile fidei depositum exprimendum, quam illibatam debet Ecclesiae suae Sponsae. Tum liber Evangeliorum et scapulis imponitur, et in manus traditur, quod profecto praedicationis munus designat ab Episcopo assidue obeundum.

V. Denique peracto Missae Sacrificio ab Episcopis Consecratore, et Consecrato, in quo ambo de eadem Hostia, et Calice communicant, benedicitur *mitra*, et capiti Consecrati imponitur, cuius pars anterior *Novum*, posterior *Vetus* denotat Testamentum, ut Ecclesiae hostes utriusque legis doctrina deterreat. *Chirotecis* quoque illius manus induuntur, ut novi hominis munditiem praeseferat. Rursus parvam *Crucem* accipit, quam profecto ab antiquis temporibus omnes Antistites e collo pendentem gestare consueverunt. Illud postremum occurrit hic observandum, quod in Ecclesiis novi Pastoris iurisdictioni subiectis anniversaria consecrationis diei commemoratio celebratur (1), aeque ac Pontificis in omnibus per universum orbem Ecclesiis.

De antistitum sanctimonialium electione.

LXI. In antistita eligenda plura requiruntur. 1, aetas quadraginta annorum. 2, octennium saltem professionis. 3, Episcopus, vel eius Vicarius electioni praesit, at non intra claustra, sed ad crates colligat suffragia. 4. superior regularis, cui monasterium subditur, vetatur suum suffragium cum suffragiis monialium conferre. 5, tandem antistita non eligatur, nisi ad triennium, neque iterum eligi quiverit, nisi alio integro elapso triennio: ita sacra Congregatio apud Nicolaum.

(1) Can. solemnitates 16 de consecr. dist. 1.

TITULUS XX.

DE TRANSLATIONE RENUNTIATIONE ET DEPOSITIONE

I. Spirituale coniugium ab Episcopo per consecrationem cum Ecclesia initum, praeter mortem, quae omnia solvit, tribus potissimum modis accidere potest, ut dissolvatur, nimirum translatione, renuntiatione, et depositione. De depositione sermo redibit lib. III.: hic igitur de translatione, et renuntiatione tantummodo agendum nobis est.

De translatione

II. Episcopi ab Ecclesiis, quas semel regendas susceperunt, ad alias transire ecclesiasticis canonibus omnino vetantur, ita concilia nicaenum (1), antiochenum (2), sardicense (3), et alia quamplurima, quorum canones ex parte congessit Gratianus (4). Qua de re Constantinus M. summis laudibus Eusebium caesareensem extulit, atque adeo tanquam Apostolicae, et ecclesiasticae regulae custodem commendavit, quippe qui antiochenam, ad quam vocatus erat, Ecclesiam refutarit.

III. Huiusce canonici interdicti duplex potissimum antiquis Patribus profertur ratio. Prima: spiritualis necessitudo coniugii, quod individuam, ac perpetuam Episcopi cum Ecclesia coniunctionem requirit (5). Altera: ad compescendam ambitionem, et avaritiam Episcoporum, qui ob sua privata commoda sedem mutare adpetunt, quum nonnisi de minori ad maiorem transferri postulent Ecclesiam: concilii sardicensis verba hic placet exscribere: *non tam mala consuetudo, quam perniciosa rerum corruptela est ex ipsis fundamentis penitus exstirpanda, ne cui Episcopo liceat a parva civitate in aliam migrare: eius enim caussae praetextus est manifestus, propter quem talia tentantur: nullus enim Episcopus adhuc inveniri potuit, qui a maiori civitate in minorem transferri studuerit: unde constat eos habendi plura cupiditate succendi, et arrogantiae servire, ut videantur maiorem habere potestatem* (6).

VI. Utramque rationem eleganter complectitur Hieronymus (7): *et hoc*, inquit, *in nicaena synodo a Patribus decretum, ne de alia in aliam Ecclesiam transferatur Episcopus, ne virginis pauperculae societate contempta, ditioris adulterae quaerat amplexus.*

V. Quinimmo tantum ambitionis, avaritiaeque facinus gravissima poena mulctandum Patres sardicenses decreverunt, scilicet Episcopos, qui illud admiserint, laica etiam communione privandos, nec in morte Ecclesiae paci restituendos (8).

VI. Sed ad Ecclesiae utilitatem, necessitatemque non modo iure decretalium, verum et antiquissimo Ecclesiae usu Episcoporum translationes admissae sunt. Id indicant quamplurima Episcoporum in synodis translatorum

(1) Can. XV. — (2) Can. XXI. — (3) Can. I. et II. — (4) In caus. VII. quaest. I.
(5) Innoc. III. cap. I; et cap. III. de translat. — (6) Conc. sardic. can. I.
(7) Epist. 83. ad Oceanum. — (8) Can. I; et II.

exempla (1). Quinimmo in ipsa nicaena synodo Eustathius Beroeae Episcopus ad Sedem antiochenam translatus est (2). Igitur illa veterum canonum interdictione ambitiosae duntaxat Episcoporum translationes vetabantur, haud vero quae caussa necessitatis, vel utilitatis Ecclesiae fierent. Ad rem Pelagius II: *non mutat sedem, qui non mutat mentem, idest, qui non caussa avaritiae, aut dominationis, aut propriae voluntatis, vel suae delectationis migrat de civitate in civitatem, sed caussa necessitatis, vel utilitatis, mutatur.* Adhaec synodus carthaginensis I V.(3): *Episcopus de loco ignobili ad nobilem per ambitionem non transeat, nec quisquam inferioris ordinis clericus. Sane si id utilitas Ecclesiae faciendum poposcerit, decreto pro eo clericorum, et laicorum Episcopis porrecto in praesentia synodi transferatur.... inferioris vero gradus sacerdotes, vel alii clerici concessione suorum Episcoporum possunt ad alias Ecclesias transmigrare.*

VII. Ex hoc carthaginensi canone bina eruuntur veteris disciplinae capita: I. apud africanos Episcoporum translationes, earundemque caussas fuisse in synodo provinciae examinandas, ac probandas. Idem iuris apud orientales quoque obtinebat, uti ex concilio antiocheno (4) colligere est. Verum procedente tempore Patriarchae ius translationum usu suum fecere (5), donec tandem Romano Pontifici reservaretur. Porro huiusce pontificiae reservationis iam inde ab V. saeculo tenuia licet quaedam initia repetunt; Socrates enim modo indicatis locis translationibus perigenis e patrensi oppido in Corinthi Metropolim, et Procli e cizico in constantinopolitanam sedem R. Pontificis auctoritatem intervenisse scribit.

VIII. Alterum, quod ex carthaginensi canone efficitur, illud est, nimirum inferiorum praelatorum translationes facilius admittendas, quippe quod inter Ecclesias, et clericos Episcopis inferiores tanta necessitudo non est, quanta inter Episcopos, et Ecclesias, quibus spirituali quodam coniugii foedere arctissime copulantur, haud secus ac ipsemet Christus cum Ecclesia; id quod *magnum Sacramentum* dixit Apostolus (6). Igitur inferiores illi antistites, ubi proprii Episcopi accedebat auctoritas, relictis suis Ecclesiis, ad alias recte migrabant. At contra invito proprio Episcopo ad aliam transire Ecclesiam clericis omnino vetitum: concilia nicaenum (7), et antiochenum (8).

De renuntiatione

IX. Ex eadem mox explicata spiritualis coniugii ratione prohibentur Episcopi proprio arbitrio ab suis se abdicare Ecclesiis, ut vitam deinceps agant privatam. At ubi legitima subsit caussa, episcopalis muneris abdicatio canonibus ecclesiasticis permissa. Hinc ex una parte Cyrillus alexandrinus epistola ad Domnum *praeter ecclesiasticas leges esse*, scribit, *quod nonnulli Sacerdotes recusationum libellos offerant; quippe si digni sint,*

(1) Socrates lib. III. cap. 36. — (2) Pagius critic. in Baronium ad annum 3.4. — (3) Can. XXVII.

(4) Can. XXIII. — (5) Socrates lib. V. cap. 8; et lib. VII. cap. 36. — (6) Epist. ad Ephesios, V. 32. — (7) Can. XVI. (8) Can. III.

ministerium sacrum obire : sin autem minus, non renuntiare, sed velut damnatos excedere oportere. At ex altera Augustinus (1) : *longe est gloriosius,* inquit, *episcopatus sarcinam propter Ecclesiae vitanda pericula deposuisse, quam propter regenda gubernacula suscepisse.*

X. Iam vero huiusmodi abdicatio duobus modis fieri potest: scilicet gradum duntaxat episcopalem dimittendo, vel gradum simul, et dignitatem. Qui posteriori hac ratione se episcopatu abdicat, licet episcopalis characterem ordinis retineat, attamen iu simplicium presbyterorum classem omnino redactus censetur, adeo ut quae ordinis sunt episcopalis neque ex dioecesani Episcopi permissu rite exercebit: atque adeo qui ordines ab eis susceperint, sunt suspensi (2).

XI. At qui priori modo suam dimittit Ecclesiam, iurisdictionem tantummodo episcopalem exercere vetatur, honorem tamen, et dignitatem retinet, unde quae ordinis sunt episcopalis ab Episcopo dioecesano rogatus rite exequetur (3). Concilium ephesinum de Eustathio Episcopo Pergae sic decernit (4): *nomen retineat Episcopi, et honorem et communionem, ea tamen lege, ut neque ordinandi ipse auctoritatem habeat, neque in ulla Ecclesia ex propria sacrificet auctoritate : nisi id sibi, vel adiuvandi caussa, vel concessionis ratione, adfectu, amoreque christiano a fratre, et coepiscopo, si ita contingerit, liberaliter deferatur.*

XII. Quinimmo his suo muneri renuntiantibus Episcopis etiam antiquitus nonnunquam ex dimissi episcopatus redditibus ad vitam substentandam canonica pensio indulta. Concilium chalcedonense (5) in caussa Domni antiocheni, qui ecclesiasticae pacis caussa antiochenam Ecclesiam libenter dimisit: *dignemini et statuere ei certos sumptus de Ecclesia, quae sub me est,* ita Maximus, qui Domno succedebat: universa synodus vociferata est: *omnes cogitatum eius laudamus.* Notanda omnino haec chalcedonensis synodi sanctio, inde enim primaeva pensionum ecclesiasticarum origo simul et ratio hauritur.

XIII. Iustae renuntiationis caussae sex enumerantur 1, conscientia criminis. Prioribus Ecclesiae saeculis quodcunque grave delictum sufficiens abdicationis caussa erat. Quare Potamius Episcopus bracarensis quum se carnali quodam crimine polluisset, oblato in synodo toletana libello, admissum facinus confessus, sese episcopatu abdicavit (6). Porro iure decretalium nonnisi crimine, cui irregularitas illigata sit, adigitur Episcopus ad se munere suo expoliandum.

2. Debilitas corporis vel ex infirmitate, vel ex senectute. Hac de caussa in concilio Pamphyliae congregati Patres renuntiationem admisere Eustathii eiusdem Pamphyliae Metropolitani (7).

3. Defectus scientiae, quae in Episcopo oppido est necessaria; verum licet Episcopo eminenti opus sit scientia, mediocris tamen satis habetur, praesertim ubi charitatis perfectione suppleatur.

4. Malitia plebis, quae eo veniat, ut Episcopum commisso sibi gregi

(1) Epist. 238. — (2) Tit. de ordinatis ab eo, qui episcopatum renunciavit. — (3) Cap. I. de ordinatis ab eo. — (4) Epist. ad syn. Pamphyl.

(5) Act. X. — (6) Acta conc. tolet. X: decretum pro Potamio. — (7) Epist. syn. ephes. ad syn. Pamphyliae.

regendo reddat inhabilem: praesertim si plus vice simplici animorum dissidentium reconciliatio tentata, perfici nunquam potuerit. Hoc nomine Martyrius Ecclesiam antiochenam dereliquit his verbis: *clero rebelli*, *populo inobedienti Ecclesiae contaminatae nuntium remitto*, *reservata mihi Sacerdotii dignitate:* Theodorus Lector (1), et Nicephorus Callixtus (2).

5. Grave occasione Episcopi ob ortum scandalum, quod alias reparari nequeat. Eam ob caussam Nazianzenus sedem constantinopolitanam ultro dimisit.

6. Denique irregularitas personae: at vero irregularitas ob defectum natalium iusta renuntiandi caussa non est: hoc enim casu, quum culpa lateat, iniuncta congrua poenitentia facile venia datur.

XIV. Abdicatio iusta ex caussa admissa necesse est, ut simplex sit, non subdola, nec in favorem, aut gratiam alicuius fiat. Ab huiusmodi in certae personae gratiam conceptis renuntiationibus mirum quantum veteres Patres abhorruerint. Ad rem Origenes (3): *propinquis agrorum*, *et praediorum relinquatur haereditas: gubernatio populi illi tradatur*, *quem Deus elegerit*. Concilium quoque antiochenum sic decernit (4): *Episcopo non licere pro se alterum successorem sibi constituere*, *licet ad exitum vitae perveniat. Quod si tale aliquid factum fuerit*, *irritum esse huiusmodi est constitutum*. Idem et alia antiqua concilia sancitis canonibus decrevere. At secutis temporibus frequentes evaserunt huiusmodi conditionatae renuntiationes. Nostra hac aetate rigidior videtur esse hac in re disciplina, saltem non adeo facile admittuntur.

XV. Nihil tamen prohibet, quominus Episcopus sese episcopatu abdicans legitimis superioribus proponat, qui sibi magis ad relictum a se munus suscipiendum idoneus videatur. In quo veterum Episcoporum vestigiis insistet, qui ut tumultibus solitis in electionibus concitari irent obviam, ipsi sibi successorem deligebant, quem adhuc viventes eligi curabant. Quemadmodum etiam par aequumque est, ut Episcopo episcopatum relinquenti pars aliqua ecclesiasticorum redituum adiudicetur, qua possit commode vitam transigere. At de hoc capite *lib. II. tit. de pensionibus* redibit sermo.

XVI. Renuntiationes antiquitus in synodo provinciae rationibus expensis vel admittebantur, vel reiiciebantur. At post inductas falsas decretales Sedi Apostolicae reservari coeperunt (5). Tum ex binis Innocentii III. decretalibus (6), necnon et ex aliis posteriorum Pontificum constitutionibus, ac praesertim ex *LVIII*. Pii V. auctoritatem R. Pontificis omnino requirunt.

XVII. Postremo huiusmodi renuntiationes, sive resignationes vulgo dictae *in favorem*, ut suum sortiantur effectum, plura requiruntur. Praecipua sunt: 1, ut resignans ante diem a facta resignatione vigesimum non decedat (7). 2, ut si beneficium sit iuris patronatus, patroni adsensus habeatur. 3, ut beneficium non sit litigiosum, vel coniunctum, sive unitum, etiam antequam coniunctio, sive unio perficiatur (8). 4, in beneficiis epi-

(1) Lib. I. — (2) Lib. XV. cap. 18. — (3) Hom. XXII. in Levit. — (4) Cap. XXIII.
(5) Can. XXXIV. causs. 7. quaest. 1. — (6) Cap. 1., et cap. II. de renuntiatione. — (7) Regula Cancellariae 18. — (8) Trid. sess. XXIII. de ref. cap. 15.

scopatu inferioribus servanda omnino est constitutio Gregorii XIII., quae incipit : *humano vix iudicio*. 5. Denique renuntiatione a legitimo superiore admissa, non est, cur renuntiantem facti poeniteat, quum omne in beneficium, quo se abdicavit, ius prorsus exuerit.

ADDITAMENTA

Novam dioecesium citra Pharum circumscriptionem heic in medium proferre duximus, atque Ecclesias tum metropolitanas, cum episcopales recensere,quae iure novissimo ab Apostolica Sede vel coniunctae, vel suppressae fuerunt. Illud vero animadvertendum est, quod Ecclesiae coniunctae aeque principaliter concathedrales sunt, ideoque Antistites, qui eisdem praesunt, utriusque Ecclesiae titulum assumunt, et in utraque proprium Capitulum, puerorum ecclesiasticum seminarium, distinctam curiam, et peculiarem Vicarium generalem habent. Quare intra anni orbem per aequale spatium, quoad fieri poterit, apud utramque ipsi residere debent.

Ecclesiae Archiepiscopales

Neapolitana Ecclesia habet suffraganeas episcopales
Ecc: Acerrarum
Isclanam
Nolanam
Puteolanam

Surrentina habet suffraganeam
Ecclesiam Castri Maris

Capuana habet
Ecc: Iserniensem
Calvensem
Suessanam
Casertanam

Salernitana habet
Ecc: Caputaquensem
Policastrensem
Nuscanensem,
Ecc: Nuceriae Paganorum
Acernensis quoque Ecclesiae, ac Dioecesis administratio Salernitano Archiepiscopo perpetuo committitur.

Amalphitensis nullam suffraganeam habet.

Acheruntina suffraganeas habet
Ecc: Anglonensem, et Tursiensem
Potentinensem
Tricaricensem
Venusinensem

Compsana habet
Ecc: S. Angeli Lombardorum
Laquedoniensem
Muranensem

Beneventana Dominio Sedis Apostolicae etiam in temporalibus subiecta habet
Ecc: Abellinensem
Arianensem
Asculanensem
Bovinensem
Lucerinensem
S. Severi
Cerratensem, et
Telesinensem coniunctas
Bojanensem
Thermularum
Larinensem
S. Agathae Gothorum

Sypontina nullam suffraganeam Ec-

clesiam habet: huiusce Antistiti vero episcopalis Ecc. Vastanensis administratio perpetua tribuitur: ideoque nuncupatur Sypontinus Arch. et Vastanensis Arch. Ecc. administrator.

Barensis habet
Ecc. Bituntinensem
Rubensem, et Conversanensem

Tranensis habet
Ecc. Andriensem
Archiepiscopo Tranensi vero commissa fuit Episc. Ecc. Vigiliensis perpetua administratio: quapropter et Arch. Tranensis, ac Vigiliensis Episcopalis Ecc. Administrator nuncupatur.

Tarentina habet
Ecc. Castellanetensem
Oritanensem
Brundusina nullam Ecc: suffraganeam habet: Ipsi vero addicta fuit perpetua administratio Ecc: Ostunensis.

Hydruntina habet
Ecc: Lyciensem
Uxentinensem
Gallipolitanensem

Cosentinensis, Rossanensis, et Theatina suffraganeas non habent.

Ecc: S. Severinae habet
Ecc. Cariatenensem

Rheginensis habet
Ecc. Hyeracensem
Bovensem
Oppidensem
Cathacensem
Cotronensem
Tropiensem
Nicoterensem
Squillacensem
Neocastrensem
Cassanensem

Lancianensis nullam Ecclesiam suffraganeam habet; huiusce tamen metropoliticae sedis Archiepiscopo commissa fuit Ecclesiae orthonensis perpetua administratio.

Ecclesiae Episcopales coniunctae.

Ecc: Acerrarum cum	Ecc: S. Agathae Gotorum
Theanensis	Calvensi
Materanensis	Acheruntina
Campaniensis	Compsanensi
Bisacciensis	Ecc: S. Angeli Lombardorum
Alliphanensis	Cerretanensi, et Thelesinensi
Rubensis	Bituntinensi
Ostunensis	Brundusinensi
Nicoterensis	Tropiensi
Orthonensis	Lancianensi
Pontis Corvi, et Aquitanensis	Sorana
Gravinensis	Ecc: Montis Pelusii
Sarnensis	Cavensi
S. Marci	Bisinianensi
Iuvenacensis, et Therliticnsis	Melphictensi

Ecc: parochialis Ceriniolae erecta fuit cathedralis, et coniuncta aeque principaliter cum	Asculanensi

Illud quoque observatu dignum, quod in Sedium episcopalium coniunctione antiquioris Ecclesiae titulum prius nominari in more positum fuit. Cum vero Episcopus suae iurisdictionis actum exercet, qui ad alterutram pertineat, tunc illa Ecclesia primo loco est designanda, quam profecto ipse actus respicit.

Ecc: Gravinensis, et Montis Pelusii.	Asculanensis, et Ceriniolae
Calvensis, et Theanensis.	Sarnensis, et Cavensis
Nicoterensis, et Tropiensis.	Marsicensis, et Potentinensis
Aquinatensis, Sorana, et Pontis Corvi	Rubensis, et Bituntinensis
Melphictensis, Juvenacensis, et Therlitiensis	S. Marci, et Bisinianensis

Ecclesiae episcopales Apostolicae Sedi immediate subiectae

Caietana	Aversana
Sorana	Miletensis
Montis Pelusii	Valvensis, et Sulmonensis
Caveusis	Pennensis, et Atriensis
Monopolitana	Melphiensis, et Rapollensis
Melphitensis	Troiana
Bisinianensis	Neritonensis
Aquilana	Triventina
Aprutina	Marsicana

Ecclesiae Episcopales suppressae.	*Ecc: Arch:, et Episcopales coniunctae.*
Ecc: Massalubrensis cum	
Vicana	Ecc: Surrentinensi
Capritana	
Litterensis	Ecc: Castri Stabiensis
Venafrensis	Iserniensi
Carinolensis	Suessana
Calatinensis	Casertana
Montis Marani.	Nuscanensi
Scalensis	
Minorensis	Amalphitensi
Ravellensis.	
Lavellensis.	Venusina
Satrianensis	Compsanensi
Montis Viridis	S. Angeli Lombardorum
Trivicanensis	Laquedoniensi

Vulturariensis, et Montis Corbini.	Lucerinensi
Guardiensis	Ecc: Thermularum
Bitectensis	Barensi
Nazarena, et Cannensis	Tranensi
Minervinensis	Andriensi
Motulensis	Castellanetensi
Castrensis	Hydruntina
Alexanensis	Uxentrinensi
Belcastrensis	Ecc: S. Severinae
Geruntinensis, Strongulensis, Umbriaticensis.	Cariatenensi
Insulanensis	Cotronensi
Marturanensis	Neocastrensi
Fundana	Caietana
Polignanensis	Monopolitana
Ecc: Civitatis Ducalis	Aquilana
Camplensis	Aprutina
Abbatiae	Montis Cassinensis SS. Trinitatis Montis Virginis
Praepositura	S. Mariae *la Mena* nuncupata civitatis Altimuri
Prioratus	S. Nicolai Barensis

TITULUS XXI.

DE PRESBYTERIS ET PAROCHIS.

I. Alterum ab Episcopis gradum tenent *presbyteri*, nomen quod graeci peculii est, latine *seniorem* significat, seniorem, inquam, sapientia magis, et doctrina, quam aetate. Neque enim πρεσβυτερος ita maiorem natu significat, ut non aliquando gravitatem potius notet, et dignitatem, quae grandaevos comitatur nulla aetatis ratione habita. Quia enim τιμιωματου το πρεσβυτατου ut in *problem.* Aristoteles, hinc simpliciter πρεσβυτατου dictum legimus, quod maximo haberetur in pretio, essetque maxime venerandum. Adhaec Hesychio πρεσβυτατη est εντιμοτατη. Nec aliter ad *Odyss. XIII.* 142., ubi Iupiter Neptunum fratrem adpellat πρεσβυτατου

Schol. ευτιμοτατου. Αλλαχου γαρ λεγει. Αλλα Ζευς προτερος γεγονει h. e. *maximo honore prosequendum. Alibi enim ait* (1): *at prior Iupiter natus.* Ita illud Homero frequens: πρεσβα θεα *veneranda dea.* Huiusmodi nomen primis saeculi Episcopis quoque commune erat, atque, ut notat Balsamon ad *can. XV.* concilii *ancyrani*, aliquando omnibus clericis datum fuit. Senior igitur, sive presbyter in Ecclesia christiana is est, qui non propter aetatem, sed propter animi dotes, et merita sub Episcopo ius habet omnia poene ecclesiastica obeundi ministeria. Hac notione iam inde ab aetate apostolica voce *presbyter* in suis epistolis saepissime usus est Ignatius.

II. Dici quoque consueverunt sacerdotes, et quidem a sacris, quibus operantur. Profecto hoc nomine Episcopi quoque haud raro donati sunt. Codex canonum Ecclesiae africanae Episcopos alexandrinum, et antiochenum *venerabiles sacerdotes* adpellat. Qua de re distinctionis nomine Episcopi summi sacerdotes, vel in summo, aut in primo sacerdotii gradu constituti, Presbyteri vero sacerdotes minores, vel secundi ordinis nonnunquam dicti sunt: unde Hieronymus (2): *Ecclesiae salus in summi sacerdotis dignitate pendet.* At in Hieremiam (3) de presbyteris sic loquitur: *sacerdotes quoque ipsi*, *secundus in ecclesiastico ordine gradus.* Eamdem loquendi rationem et alii Patres servarunt. Videsis Suicerum in voce Ιερευς *sacerdos.* Eodem adiecto *primi*, *et secundi ordinis* discrimine dicti etiam sunt antistites tam Episcopi, quam presbyteri. Sidonius Apollinaris (4) de Mamerto Claudiano fratre Mamerti Episcopi viennensis cecinit.

Antistes fuit ordine in secundo
Fratrem fasce levans episcopali.

III. Iam vero quemadmodum aetate apostolica nomen Presbyteri cum Episcopis communicatum est, ita ex adverso nomen Episcopi Presbyteris quoque tribuebatur: ad rem Theodoretus (5), *Episcopos adpellat presbyteros: utrumque enim nomen illo tempore habebant.*

IV. Presbyterorum potestatem quod spectat profecto maxima semper in Ecclesia fuit. Et sane iam inde ab aetate apostolica baptizabant, concionabantur, Eucharistiam conficiebant, et administrabant, ecclesiasticam poenitentibus communionem impartiebantur, aliaque id genus peragebant munia; at nonnisi Episcopo, vel absente, vel, si praesens esset, ipsis eiusmodi negotia committente. Presbyterorum enim potestatem in omnibus ab Episcopo pendere universa ecclesiastica tradit antiquitas. Sic Ignatius (6): *sine Episcopo nemo quidquam faciat eorum, quae ad Ecclesiam pertinent.* Et Tertullianus (7): *dandi quidem baptismum ius habet summus Sacerdos, dehinc presbyteri, non tamen sine Episcopi auctoritate.* Idem passim praeseferunt veteres ecclesiastici canones.

V. Maxima quoque Presbyterorum praerogativa in eo erat, quod ipsis cum Episcopo sedere licebat, quod privilegium, ut alibi iam observavimus,

(1) Iliad. XIII. 355.
(2) Hier. adversus Lucifer. cap. VI. — (3) Cap. III. 13. — (4) Lib. IV. epist. 2.
(5) Theodor. ad vers. 1. cap. 1. Epist. ad philipp.
(6) Epist. ad smyrn. — (7) Lib. de Baptismo cap. 12.

diaconis commune haud erat. Immo, quod magis mirum est presbyterorum sedes, non secus ac Episcoporum *throni* adpellabantur. Id tamen discriminis inter presbyterorum, et Episcoporum thronos intercedebat, quod istis competebat *thronus primus*, sive celsus, illis vero *throni secundi*, vel inferiores. Hinc Gregorius Nazianzenus describens quo pacto ipse cum suis presbyteris, et diaconis sederet, sic cecinit in *somnium de templo Anastasiae*.

Sede alta, haud alta considere mente videbar:
Nam neque per somnum mente superbus eram.
Presbyterique graves sellis utrinque sedebant.
Demissis, aetas lecta, ducesque gregis.
Vestibus in niveis at stabat turba ministra
Splendorem referens agminis angelici.

Quoniam vero hinc atque hinc Episcopo adsidentes presbyteri semicirculi formam efficiebant, factum ex eo est, ut saepius *spiritualis corona*, *circulus presbyterii*, *corona presbyterii*, *et corona Ecclesiae* audierint.

VI. Porro huiusmodi presbyterorum praerogativa haud quidem purum putumque honorarium munus erat, sed magnam conferebat auctoritatem potestatemque. Etenim ipsi senatum ecclesiasticum, sive concilium constituebant, cum quibus imminentes Ecclesiae tempestates, excitatas, et emergentes haereses, aliaeque id genus negotia Episcopus communicabat, atque ab illis consilium petebat. Verum hac de re iam satis *tit. IV. de conciliis*, ubi etiam ex veterum testimoniis luculenter demonstravimus presbyteros in synodis oecumenicis, et provincialibus cum Episcopis consedisse, et aliquando etiam subscripsisse.

VII. Quae sint presbyterorum munia iure novo declarat Pontificale Romanum his verbis: *sacerdotem oportet offerre*, *benedicere*, *praeesse*, *praedicare*, *et baptizare*. Primum igitur Presbyteri munus est oblatio, nimirum Sacrificii eucharistici, quae ex nova Ecclesiae disciplina veluti primaria eorum functio habetur.

VIII. Praeclarum est, quod Morinus hac in re ex antiquis monumentis docet (1) eum nimirum antiquitus morem apud graecos aeque, ac latinos obtinuisse, ut simul plures presbyteri cum suo Episcopo celebrarent, diaconis, ac reliquis clericis unoquoque in suo ordine sacris mysteriis ministrantibus, eamque fuisse communionem ecclesiasticam passim ab antiquis Patribus memoratam, cuius privatio poena erat in clericos delinquentes, utpote qui pro criminis ratione modo ad inferiorem ordinis gradum, modo ad infimum deducerentur. Quod si ita postulante facinoris gravitate omnino illius exsortes essent, ad laicam communionem redacti censebantur. Extat hodie huius disciplinae vestigium in ordinatione Episcoporum, et presbyterorum, qui cum Episcopo ordinante concelebrant.

IX. Proximum modo explicato munus est benedicere. At duplex distinguenda benedictio, prima, quae maior dicitur, quaeque Episcoporum propria, nonnisi ex privilegio aliis inferioribus Praelatis conceditur; altera, quae dicitur minor, cuius emittendae ius est etiam penes presbyteros. Sunt et

(1) Part. 1, de sacr. ordinat. exercit. VIII. cap. 1.

aliae benedictiones, uti aquae, novorum fructuum etc., sed in his servandi Ecclesiarum ritus, et usus, ex quibus quaedam benedictiones vel Episcopis, vel parochis, vel aliis ab Episcopo delegatis presbyteris reservantur.

X. Tertia presbyterorum functio designatur verbo *praeesse*, atque in eo sita est, quod presbyteris in publicis conventibus honoratior post Episcopum locus, et primae partes sint tribuendae. Id quod quum in caeteris, tum praecipuae servandum est, quum totius populi nomine publicis precibus cum Deo agitur, sive in ecclesiastica solemni liturgia, sive in publicis cuiuscumque generis supplicationibus.

XI. Quartum munus exprimitur per verbum *praedicare*. Quod sane de praedicatione verbi Dei, populique in rebus fidei institutione intelligendum nemo inficiabitur. Compertum sano est Episcopum esse primum verbi Dei ministrum, et preconem, qua de caussa quum ordinatur, Evangeliorum liber super ipsius humeros imponitur. At vero quoniam presbyteri in populi institutione socii, et coadiutores Episcopi sunt, ideo concilium tridentinum (1) decernit, ut in presbyteros ordinandi, ad populum docendum diligenti praecedente examine idonei comprobentur.

XII. Quinta demum per verbum *baptizare* expressa Sacramentorum administrationem indicare videtur. Unde et *ibidem synodus* tridentina in promovendis ad Presbyteratum scientiam requirit ad rite administranda Sacramenta necessariam.

XIII. Verum in his duabus, quas postremo loco recensuimus presbyterorum functionibus, uti et in ea, quae significatur per verba, *accipite Spiritum S. quorum remiseritis peccata remittuntur eis, et quorum retinueritis retenta sunt*, iuvat animadvertere, quod licet presbyteris in sua ordinatione sine ulla restrictione conferantur, per canones tamen, et consuetudinem Ecclesiarum multis modis restrictae sunt, neque omnibus ἀδιαφόρως *indifferenter* ex hodierna Ecclesiae disciplina presbyteris conveniunt. At adeo id ex antiquissimo iure origiuem ducit, quo fiebat, ut presbyter sine Episcopi venia, a cuius nutu in omnibus pendebat, nihil omnino agere posset. Ad rem Ignatius M. (2): *sine Episcopo nemo quidquam faciat eorum, quae ad Ecclesiam pertinent.* Consonant Tertullianus (3), Cyprianus (4). Verum secutis temporibus quum animarum curam duntaxat ex parte Episcopi parochis commiserint, hac delegatione semel facta, parochi agnoscunt quidem Episcopum tamquam superiorem, sed concrediti sibi populi curam iure proprio exercent. Caeteris vero presbyteris, nisi petita Episcopi, aut parochi venia, neque verbum Dei adnuntiare, neque Sacramenta administrare permissum est.

DE PAROCHIS

Parochorum origo

XIV. Antiquitus nonnisi una in singulis urbibus constituta erat Ecclesia Κυριακον της πολεως *dominicum civitatis* dicta, ad quam omnes non mo-

(1) Sess. XXIII. de ref. cap. 14. — (1) Epist. ad smyrn. — (2) Lib. de Baptismo cap. 17. — (3) Epist. X. can. LX. apostol.

do urbis, verum et vicinorum oppidorum fideles confluebant, atque hinc presbyteri in civitatibus tantummodo ordinabantur, ut Episcopis in pastoralis fascis levamen praesto essent, ac sub ipsis curam animarum gererent. Qua de re in synodo antiochena an. 365. adpellantur *συλλειτουργοι των επισκοπων collegae, et comministri Episcoporum* (1), et a Chrysostomo *compastores* (2).

XV. Iam vero aetate progrediente aucto fidelium numero inferiores quaedam Ecclesiae constitui, ac presbyteri per easdem, veluti per certos titulos disponi coeperunt, ut plebis mores inspicerent, et de omnibus ad Episcopum referrent. Hac presbyterorum distributione in frequentioribus potissimum civitatibus opus fuit, veluti Romae, et Alexandriae, in quibus saeculo IV. iam plures Ecclesiae fuere, et in unaquaque peculiaris presbyter, qui populum doceret, Baptismum, et Poenitentiam periclitantibus conferret, sepulturae Martyrum curam haberet, aliaque huius generis praestaret. Id ex *can. XIV. ex sic dictis apostolicis*, ex auctore pontificalis Damaso tributi in *Evaristo, Dionysio, et Marcello*, et ex Athanasio *apol. II.* perspicuum est. Paullo post etiam ruri Ecclesiae aedificatae fuere, quibus presbyteri praefecti sunt, ut rusticanis hominibus, quippe qui urbem adire minus possent, ecclesiastica munera impenderentur.

XVI. Inferiores istae sive urbanae, sive rurales Ecclesiae dictae sunt *parochiae*, quasi sacrae quaedam viciniae, *dioeceses*, quasi divisae quaedam administrationes, et *tituli*, forte quod illis praepositi presbyteri inde suum nomen, titulumque ducerent: auctor pontificalis *ibidem*.

XVII. Presbyteri igitur inferioribus hisce Ecclesiis praepositi a solo titulo, hoc est parochia denominabantur. Verum post ob stabilitatem sedis dicti sunt *cardinales*, et quoniam etiam diaconi ad titulos, vel ad oratoria, quae praesbytero vix digna videbantur, constituti sunt, hinc cardinalium diaconorum nomen ortum habuit. In neapolitana cathedrali Ecclesia, ut alibi iam explicavimus, Canonici extant *cardinales presbyteri, et cardinales diaconi* nuncupati: horum enim canonicatibus praebendae adnexae sunt veterum cardinalium presbyterorum, et diaconorum, qui Ecclesiis, et diaconiis neapolitanae urbis antiquitus praeerant.

XVIII. Parochi per parochias distribuuntur aeque ac Episcopi per Ecclesias. Verum Episcopos inter, et parochos illud intercedit discrimen, quod Episcopi, nonnisi singulis singuli praesint Ecclesiis, at parochi possunt plures, atque adeo ad tempus unam parochiam regere. Quinimmo apud nonnullos etiam superioris subsellii canonistas parochi in censu Praelatorum minorum habentur, qui ab ipso Christo *αμεσως immediate* curam animarum exercendi habeant facultatem, tanquam successores septuaginta duorum discipulorum. Profecto, uti recte observat Thomassinus (3) parochorum officium ea ratione spectatum, qua in episcopatu includitur, ut in fonte, et plenitudine Sacerdotii, divinae originis, et institutionis recte dici posse videtur. Adeundus omnino cl. auctor *ibidem.*, ubi pluribus

(1) Eusebius lib. VII. cap. 24., et ep. syn. ad Dionysium Rom. — (2) Serm. de pseudoprophetis.
(3) Part. I. lib. II. cap. 26.

demonstrat divinam parochorum originem adstruere potius, quam labefactare divinam Episcoporum institutionem (1).

Parochorum munia

XIX. Praecipua parochorum officia ex concilio tridentino (2) sunt. I, Sacrificii oblatio, quam ex bulla Benedicti XIV. edita an. 1744. quilibet parochus sive dives, sive pauper omnibus dominicis, aliisque festis diebus pro populo sibi commisso offerre tenetur, tantummodo ex eadem bulla parochi pauperes festis diebus eleemosynas a pio benefactore licite, ac libere oblatas accipere possunt, et pro ipso Sacrificium offerre : ea tamen adiecta conditione, ut tot Missas infra hebdomadam pro populo celebrent, quot in diebus festis iuxta peculiarem benefactoris intentionem obtulerint.

XX. Alterum parochi munus est verbi Dei praedicatio. Qua de re synodus tridentina (3) sanxit, ut parochi, aliique Ecclesiis, quibus cura animarum adnexa sit, praepositi sermonem de rebus divinis ad populum habeant cunctis dominicis saltem diebus : quadragesimae vero, et adventus tempore ter minimum in unaquaque hebdomada: adhaec pueros fidei rudimenta doceant. Parochus igitur prae caeteris presbyteris vitae sanctitate praelucere debet, quae, ut ibidem loquitur tridentinum perpetuum praedicationis genus est. Ad rem II. synodus provincialis neapolitana : *parochus christifideles sibi commissos portet in sinu suo, sicut portare solet nutrix infantulum.... ut verus pastor, qui quum emiserit oves suas ante eas vadit, pascat eas verbo, pascat exemplo.*

XXI. Tertium denique est Sacramentorum administratio, quae generatim (exceptis Confirmatione, et Ordine) a solo parocho licite suscipi monet tridentinum (4).

XXII. Iam vero ex his praecipuis, aliisque propriis parochorum officiis recte colligi datur parochos residentiae fibula obstringi, et quidem, ut explicat eadem syn. provincialis neapolitana ibidem : *aut in aedibus parochialibus parochi inhabitent, vel intra paroeciae suae fines, si parochiales aedes nullae fuerint.* Neque ultra bimestre longius abesse ipsis permittitur (5), *ita tamen, ut quandocumque eos caussa prius per Episcopum cognita, atque probata, abesse contigerit, vicarium idoneum ab ipso Ordinario adprobandum cum debita mercedis adsignatione relinquant* (6).

(1) Sess. XXIII. de ref. cap. 1 — (2) Sess. V. de ref. cap. 2. — (3) Tit. IX. cap. 4.

(4) Sess. XXIV. de ref. cap. 13. — (5) Syn. trid. sess. XXIII. de ref. cap. 1.

(6) Conventione novissima an. 1818. art. XI. cautum liberam fore Episcopis paroeciarum collationem, quae quovis anni tempore erunt vacaturae. Unde ex hodierna disciplina paroeciae liberae collationis per *concursum* iis inter adprobatos conferre debent Episcopi, quos digniores existimant iuxta tridentini concilii decreta (sess. XXIV, de ref. cap. XVIII). Qua de re permulta sanxerunt Pius V. bulla *in conferendis*, et bulla *apostolatus* an. 1567, tum Clemens XI in encyclica *reverendissime* an. 1721., et Benedictus XIV. bulla *quum illud* an. 1742: qui omnes praedictam formam a tridentina synodo in paroeciarum collatione traditam non modo confirmarunt, verum etiam perspicue illustrarunt. Quum vero paroeciae esse possint iuris patronatus vel ecclesiastici, vel regii, vel laicalis; hinc primo casu iure

XXIII. Illud denique hic restat observandum, eandem provincialem synodum *ibid.* ex constitutione Innocentii XII. sanxisse, *ut Episcopi a paroeciis ulla pensione gravandis abstineant, ne quum operarius dignus mercede sua portaverit pondus diei, et aestus, capiant alieni labores eius: id quod in omnibus beneficiis conferendis dignissimum est observari.* Verum de pensionibus opportunius libro sequenti.

TITULUS XXII.

DE DIACONIS ET DIACONISSIS

Vocis diaconus *etymon*

I. Vox *διακονος* graece, latine *diaconus*, generatim notat ministrum a *κονειν* quod est *ministrare*, idque iuxta Vossium in *etymolog.* ab Hebraeo כהן *chahan* descendit, quod est *ministrare*, et in specie *Deo*, unde est כוהן *chohen sacerdos, minister.* Qua generali acceptione etiam Episcopi, et presbyteri nonnunquam diaconi dicuntur (1). Porro aetatis progressu strictiori notione *diaconi* dicti sunt, qui tertium in ecclesiastica hierarchia ordinem constituunt.

Diaconorum origo

II. Diaconos ab Apostolis electos (2) non solum ut communibus mensis, sed sacris etiam ministrarent ex ipso sacro textu intelligimus. Quorsum enim plenitudo Spiritus S., et sapientia tanta, si temporalium tantum ministerium obituri erant? quorsum ad ipsos creandos advocata fidelium concio? quorsum ieiunio praecedente, et impositis manibus eos consecrare? His accedit, diaconos paullo post Evangelium veluti proprio iure gentibus adnuntiasse (3): iisdemque Iesu Christi ministerium fuisse demandatum: Ignatius M. (4), et Iustinus (5).

III. Septenarium diaconorum numerum semper retinuit Ecclesia Romana Apostolorum exemplum secuta: Sozomenus (6). Ex hac porro eorum paucitate, et praesertim, quum ipsis temporalia Ecclesiae bona concrederentur, factum est, ut tantum sibi honoris comparaverint, ut sese presbyteris praeferre ausi fuerint: quorum merito audaciam reprimere studuit S. Hieronymus (7). Eumdem ubique numerum retinendum constituerat synodus neocaesarensis (8): quod tamen pleraeque non observarunt Ecclesiae.

novissimo illos instituent Episcopi, quos pariter praevio concursu tamquam digniores inter adprobatos patronus ecclesiasticus praesentabit, altero, et tertio casu, praevio examine illos instituent Episcopi, quos patronus praesentabit, dummodo idonei ipsi fuerint ad grave ministerii onus in Ecclesiae utilitatem suscipiendum. Postremo eodem art. XI. excipiuntur paroeciae vacaturae in Curia, aut quarum pastores fuerint ab Apostolica Sede de aliqua dignitate, aut canonicatu provisi. Hae omnes pontificiae collationi reservantur.

(1) Act. I. v. 25: et Epist. II. ad Cor. VI. v. 4 Chrysost. Hom. I. in Philippenses cap. 1. — (2) Act. VI. — (3) Act. VI., et VIII. — (4) Ep. ad Magnes n. 6. — (5) Apol. II. — (6) Lib. VII. cap. 19. — (7) Epist. ad Evagrium. — (8) Can. XV.

Diaconorum munia

IV. Diaconorum munia explicat Pontificale Romanum his verbis: *diaconum oportet ministrare ad altare, baptizare, praedicare.* I. Igitur Sacerdoti sacra praesertim mysteria perficienti praesto sunt: quare *ibidem* vocantur *comministri, et cooperatores Corporis, et Sanguinis Domini.* Hinc autem tantum sibi licere diaconi crediderunt, ut quidam etiam Sacrificium offerre adtentarint, quos merito damnavit synodus arelatensis I (1). Tum synodus carthaginensis IV. (2): *non ad Sacerdotium,* inquit, *sed ad ministerium consecrantur.* Rursus nonnulli sese non presbyterorum, sed Episcoporum duntaxat ministros esse iactitabant, quos eadem carthaginensis synodus coercuit (3): *diaconus,* inquit, *ita se presbyteri, ut Episcopi ministrum noverit.* Quod vero pertinet ad Eucharistiae dispensationem, certum est eam inter diaconorum officia semper fuisse numeratam (4). Verum nicaena synodus (5) vetuit ipsos Eucharistiam presbyteris porrigere · et eadem synodus carthaginensis (6) ne populo quidem illam distribuere, praesente presbytero, nisi eo iubente diaconis permittit.

V. Alterum diaconi munus est *baptizare*: at vero baptizandi facultas a Gelasio P. (7) contracta est, ita ut si nulla adsit necessitas, neque desint presbyteri, diaconis solemniter baptizare non liceat.

VI. Ad diaconum denique pertinet verbi Dei praedicatio: id quod non solum de Evangelii lectione in missis solemnibus, sed etiam de vera praedicatione Verbi Dei ad populi institutionem intelligas (8). Id quod exemplis etiam comprobatur tum Stephani, et Philippi (9), tum Origenis, Chrysostomi, et Gregorii M., quos adhuc diaconos praedicasse veteres ecclesiastici scriptores testantur. Verum quod ad praedicationis exercitium attinet, huc revocanda sunt, quae de eo notavimus, ubi de Episcopis, et presbyteris egimus.

VII. Praeter sacrorum ministerium ad diaconos antiquitus etiam pertinuit 1, cura viduarum, orphanorum, et pauperum (10): unde loca egentibus hisce personis destinata *diaconiae* dictae sunt. Tum 2, diaconi curam gerebant (11) confessorum, et martyrum 3, erant tanquam oculi Episcopi oberrantes, et perscrutantes proximos praecipitio (12) idest peccato, ut omnia ad eum deferrent 4, antecibant Episcopum (13) quum procederet in publicum 5, demum eorum septem custodire solebant Episcopum praedicantem (14). Verum de his, aliisque bene multis diaconorum muniis fusius in nostris *antiquitatibus christianis.*

DE DIACONISSIS

Diaconissarum origo

VIII. Fuerunt iam inde ab aetate apostolica diaconissae; earum enim haud semel in sacro novi foederis Codice iniicitur mentio. Apostolus (15)

(1) Can. XV.—(2) Can. IV.—(3) Can. XXVII —(4) Iustinus apol. II.—(5) Can. VIII.—(6) Can. XXXVIII.—(7) Epist. IX. (8) Can. I. dist. 95.—(9) Act. V., et VI. (10) Act. V.—(11) Cyprian. epist. 11. 3.—(12) Can. VI. dist. 93.—(13) Palladius in vita Chrysost. cap. 2. —(14) Can. XI. eadem dist. —(15) Epist. ad Rom. XVI.

phoeben adpellat διακονον *ministram* Ecclesiae cenchrensis, in concilio laodiceno (1), et ab Epiphanio (2) dicuntur Πρεσβυτιδες *seniores*, eo quod nonnisi viduae seniores ad tale munus deligerentur. Aliquando etiam virgines in diaconissarum censum recipiebantur, uti constat ex auctore constit. (3), et ex Iustiniano (4), at id raro; Tertullianus enim (5) de virgine quadam in diaconissam electam, tanquam *de miraculo, et monstro in Ecclesia* loquitur.

IX. Praecipua diaconissarum munia erant 1, Episcopo, vel presbytero foeminas baptizanti praesto esse, ut baptismi ritus ea decentia, qua par erat, peragi possent. 2, catechumenas de praecipuis christianae Religionis capitibus privatim erudire; namque publice in Ecclesia docere ipsis expresse vetitum. 3, foeminas aegrotas, et adflictas invisere, iisdemque ministrare. 4. Episcoporum mandata ad foeminas deferre, ad quas diaconos mittere non expedivisset. 5, mártyribus, et confessoribus in carceribus detentis necessaria vitae subsidia praebere. 6, foeminis in Ecclesia suum cuique locum adsignare, casque submonere, quomodo sese gerere oporteret. 7, tandem reliquis viduis praesidere, et earumdem necessitatibus, ubi opus esset, succurrere. Porro de diaconissarum muniis, uti et de legibus in earumdem electione servatis, fusius in nostris *antiquitatibus christianis*.

X. Duo hic iuvat subnectere. 1, diaconissas nullum ecclesiasticum ordinem habuisse, cuius semper foeminae fuerunt expertes, sed merum tantummodo ministerium, ad quod benedictione, ac, si vis, etiam manuum impositione inaugurabantur. 2, *diaconissae* nomen a scriptoribus ecclesiasticis aliquando fuisse adhibitum ad significandam non veri nominis diaconissam, sed diaconi cuiusdam uxorem, eo sensu, quo *presbytera* uxorem presbyteri, et coniugem Episcopi *episcopa* denotabat. Hac notione vocabula episcopae, presbyterae, diaconissae, et subdiaconissae usurpata leguntur in concilii turonensis *can. XIII, et XIX*, et in concilii antissiodorensis *can. XXI*.

TITULUS XXIII.

DE SUBDIACONIS ALIISQUE INFERIORIBUS ORDINIBUS

Ordinum inferiorum numerus in Ecclesia latina

I. Inferiores Ordines in Romana Ecclesia, et ex ea in reliquis occidentalibus iam inde a primis Ecclesiae saeculi semper quinque fuisse antiquissima produnt ecclesiastica monumenta. Et sane 1, Cornelius P. celebri epistola ad Cyprianum, quam incolumem ad nos usque transmisit Eusebius (6), diserte scribit, fuisse tunc in Ecclesia Romana praeter superiores ordines, subdiaconos septem, duos et quadraginta acolythos, exorcistas autem, lectores, et ostiarios duos, et quinquaginta. Tum 2, auctor libri pontificalis in *Caio* sic habet: *hic constituit ordinationes omnes in Ecclesia sic adscendere: si quis Episcopus esse meretur, ut esset ostiarius*,

(1) Can. XI. — (2) Haeres. LXXIX. — (3) Lib. VI. cap. 18. — (4) Novel. VI cap. 6. — (5) Lib. de velandis virg. cap. 9. — (6) Lib. VII. cap. 43.

lector, *exorcista*, *sequens*, *subdiaconus*, *diaconus*, *presbyter*, *et exinde Episcopus ordinaretur*. Idem tandem evincitur ex concilio carthaginensi IV. (1): et ex S. Isidoro hispalensi (2).

Ordinum inferiorum numerus in Ecclesia graeca

II. Iam vero Ecclesia graeca, quae pluribus abhinc saeculis ex quinque modo recensitis nonnisi Ὑποδιακόνους *subdiaconos*, et Ἀναγνώστας *lectores* agnoscit, antiquitus plures habuit, quam latina. Namque praeter subdiaconos, lectores, exorcistas, et ostiarios (acolythatus enim graecis semper ignotus) habuit quoque ψάλτας seu *cantores*, *laborantes*, seu *fossarios*, qui effodiendae terrae, ac sepeliendis mortuis operam navabant, atque etiam *parabolanos*, qui aegrotos curabant. Ita doctissmus Thomassinus (3). Et sane quum non ex divina, sed ex ecclesiastica institutione processerint, profecto mirum non est, si alii ab aliis fuerint adpositi, quos aetas posterior probaverit: Idem auctor *ibidem*. Verum de hoc ecclesiasticae antiquitatis capite uberiori calamo agemus in nostris *antiquitatibus christianis*.

Ordinum inferiorum origo

III. Primaevam institutionem quod spectat, profecto certum definiri tempus nequit, quo primum coeperint singuli. Nihil autem probabilius est, quam veluti quasdam portiones esse diaconatus aliis, aliisque temporibus ab eo decerptas: quamobrem aliquo sensu recte dixeris in suo fonte, et origine, idest in diaconatu, unde tanquam surculi, scaturierunt, institutionis esse divinae. Sunt enim veluti quaedam ecclesiastici ministerii partes quod totum est in diaconatu. Eadem prorsus videtur fuisse sententia S. Thomae (4).

De hypodiaconis

IV. Hypodiaconatus antiquitatem diserte testantur Cornelius Papa in celebri *epistola ad Fabium antiochenum*, Cyprianus in pluribus *suis epistolis*, auctor constitutionum (5), canones sic dicti apostolici (6), Athanasius (7), aliique veteres. Porro illud hic iuvat adnotare, hypodiaconus aeque in graeca, ac in latina Ecclesia semper sine χειροτονία *manuum* scilicet *impositione* fuisse ordinatos; quare Basilius eosdem ἀχειροτονήτους nuncupat (8), idem evincitur ex concilio carthaginensi (9).

Hypodiaconorum munia

V. Subdiaconi munia recenset Pontificale Romanum: *subdiaconum*, inquit, *oportet aquam ad ministerium altaris praeparare, diacono mini-*

(1) Cap. VI. VII. VIII., et IX: can. 1 dist. 21. — (2) Lib. VII etymol. cap. 11., et epist. eiusdem ad Ludifredum.
(3) Part. I lib. II. cap. 31. — (4) Supplem. part. III. quaest. XXXVII. art. 2.
(5) Lib. III. cap. 2. — (6) Can. LXXXVIII. — (7) Epist. ad solitarios.— (8) Ep. canon. LI. — (9) Can. V.

strare, *pallas altaris*, *et corporalia abluere*, *calicem*, *et patenam in usum Sacrificii eidem offerre*. Porro eiusmodi subdiaconorum officia hodie plerumque per inferiores clericos ac etiam per laicos exerceri solent, vel in Missis privatis per ipsum sacerdotem. Qua de re ex recentiori disciplina omnis poene hypodiaconi functio ad ministerium altaris in Missa solemni restricta videtur ac praecipua censetur epistolae decantatio: quae tamen inter hypodiaconi munia antiquitus in Ecclesia latina non recensebatur, nec hodie apud graecos recensetur (1): qui et *ibidem* ex antiquis Ecclesiae monumentis demonstrat, librum epistolarum subdiacono in sua ordinatione tradi recentem esse Ecclesiae disciplinam.

De lege coelibatus hypodiaconatui adiecta

VI. Lex coelibatus VI. exeunte saeculo hypodiaconis primum imposita: tum dein facta illis permissio sacra vasa ad altare deferendi, proximeque altari ministrandi in caussa fuere, cur hypodiaconatus sensim sine sensu inter maiores Ordines referretur. Id quod circa finem saeculi XI. decreto Urbani II. generatim obtinuit. At vero graeci adhuc minoribus ordinibus adcensent.

De acolythis

VII. Acolythus, seu Ακολ8θος si etymon quaeras, *servum iuvenem* significat, sive *pedissequum*, qui aliquem κατα ποδα comitatur eique ministrat. Et sane antiquitus.

1. Episcoporum ad Episcopos epistolas deferebant, quibus de gravissimis Ecclesiae rebus consultabant. Cyprianus (2), quo in munere quammaxima requirebatur fidelitas, eo praesertim tempore, quo gentiles undique insidias struebant ad christiana mysteria profananda.

2. Episcoporum erant velut *συγκελλοι* sive *concancelli*, tanquam perpetui conversationis eorundem testes. Acolythorum testimonio facile amotae sunt maledicorum calumniae, quibus gravius vexatus fuit Symmachus Papa, Ennodius in *libello apologetico*.

3. Ex Concilio carthaginensi IV. (3) acolythi ad accendenda luminaria Ecclesiae mancipati erant, et ad suggerendum vinum in Eucharistiam Sanguinis Christi: unde in ordinatione accipiebant ab archidiacono ceroferarium cum cereo, et urceolum vacuum. Atque hinc acolythi passim *ceroferarii* dicti sunt.

De Exorcistis

VIII. Exorcistae munus, et supra lectorem dignitatem expressit S. Paullinus *carmine IV*. in natali S. Felicis, de quo cecinit.

> ... Primis lector servivit in annis,
> Inde gradum coepit, cui munus voce fideli
> Adiurare malos, et sacris pellere verbis.

(1) Morinus de sacris Ordinat. part. III. exerc. XII. cap. 1.
(2) Lib. II. epist. 8; et 10. — (3) Can. VI.

Traditur igitur exorcistis potestas invocandi nomen Domini super eos, qui ab immundis spiritibus vexantur. Primis Ecclesiae saeculis communis fere erat omnibus fidelibus eiusmodi in daemones potestas, uti testatur Tertullianus (1), qua ratione vetant constitutiones sic dictae apostolicae quemquam ordinari exorcistam, quum *hoc munus*, inquiunt, *spontaneae Dei erga homines misericordiae sit*. Verum Ecclesia maluit, ut per peculiarem ordinem potestas illa conferretur.

IX. Exorcistae, quum ordinatur, traditur liber exorcismorum dicente Episcopo: *accipe, et commenda memoriae, et habe potestatem imponendi manus super energumenos, sive baptizatos, sive catechumenos.*

De lectoribus

X. Ordinis huius praestantiam duo praecipue commendant. Primum, quod in Ecclesiis quibusdam suum veluti corpus conflarent lectores, cuius caput erat Ἀρχιαναγνώστης sacrosque codices custodirent; quod ipsis saepe cedebat in materiam illustris triumphi. Alterum, quod prae caeteris ordinibus frequentius conferretur in Ecclesia, nam et pueri ipsi facile eius ministeria obire poterant ex Augustino (2).

XI. Praecipuum lectorum munus est sacras Scripturas legere ex suggesto, sive pulpito (3). Unde *super pulpitum imponi*, *et ad pulpitum venire* formulae sunt, quibus haud raro utitur Cyprianus ad indicandum lectoris officium (4). Tum Sozomenus (5) ambonem, seu suggestum *tribunal lectorum* vocat. Qua de re in lectoris ordinatione ea servatur caeremonia, scilicet ut Episcopus sacra Biblia manibus eius tradat, cumque his verbis adloquatur: *accipe, esto zelator verbi Dei, habiturus, si fideliter, et utiliter officium impleveris, partem cum eis, qui verbum Dei ministraverint.* At contra in Ecclesia graeca lectoratus ordo per manuum impositionem confertur.

XII. Iam vero lectorum plura, quam hodie, olim munia fuerunt: enimvero Evangelii partem ab Episcopo explicandam populo legebant, panem, novosque fructus benedicebant etc: adhaec hodiedum in Ecclesia graeca latius eorum munia patent, quam in latina, pleraque enim aliorum ordinum ministeria ipsis etiam sunt communia. Id quod inde originem habet, quod, ut alibi notavimus, ex minoribus ordinibus nonnisi unus apud graecos obtineat lectoratus.

XIII. Plerique canonistae, qui in Ecclesia quinque duntaxat inferiores ordines semper obtinuisse tuentur, lectores ψάλτας et *psaltes*, sive *cantores* unum eundemque ordinem constituisse contendunt. Verum in nostris *antiquitatibus christianis* pluribus adstruemus aeque ψάλτας, *et psaltes*, ac *cantores*, et parabolanos in veteri, praesertim graeca Ecclesia, diversos inter se fuisse ordines.

XIV. Porro acolythi, exorcistae, lectores, et praecipue psaltae, sive cantores in Ecclesia latina primicerium, tanquam suum caput, sive prin-

(1) In Lib. de corona militis cap. 11.
(2) Lib. de consensu Evangelistarum cap. 10. — (3) Can. 1 dist. 2, et 1. dist. 21 — (4) Epist. XXXIII. — (5) Lib. IX. cap. 2.

cipem agnoscebant, unde *caput scholae cantorum*, *chori inspector*, et *praecentor* dici consuevit (1). At vero de Primicerii origine, iuribus, aliisque infra sermo redibit.

De ostiariis

XV. Postremum inter minores ordines locum habet ostiariatus, cuius meminit Cornelii P. nuper indicata epistola. Eius ordinis quanta fuerit in Ecclesia dignitas ex eo cognoscimus, quod thesaurarii munus, quod praestantissimum habetur, olim ad ostiarios pertinuerit, unde thesaurarius erat veluti ostiariorum princeps, cui illi suberant (2).

XVI. Ostiario, dum ordinatur, claves traduntur Ecclesiae ab Episcopo his verbis: *sic age, quasi redditurus Deo rationem pro iis rebus, quae his clavibus recluduntur* (3). Qua de re ostiarii munia sunt claves, ianuamque Ecclesiae custodire, eam fidelibus aperire, claudere infidelibus, et excommunicatis, campanas pulsare; adhaec curare, ne quid pereat eorum quae in Ecclesia servantur, impedire ne quis propius ad sacerdotem rem divinam facientem accedat, atque olim etiam Episcopo concionaturo librum aperiebat. Mandat demum ostiario Episcopus, ut quemadmodum materialem Ecclesiam infidelibus aperit, ita fidelium animas, quae templum sunt spirituale Dei, dictis suis, et exemplis Deo aperiat, et claudat diabolo.

De clericis primae tonsurae

XVII. Quos ad Clerum formandos, et in clericali vita instituendos suscipit Ecclesia, eos tondendis capillis, ac vestibus inter preces, solemnesque caeremonias per Episcopi manus tradendis adsumere consuevit; isque tanquam necessarius ad suscipiendos ordines adparatus universae Ecclesiae disciplina custoditur.

XVIII. Quod ad tonsurae antiquitatem spectat, profecto octo prioribus Ecclesiae saeculis nullos fuisse clericos simpliciter attonsos, scilicet nullo proprio officio demandato; at vero per illud temporis simul cum lectoratu, aliove inferiori ordine, tanquam eius comitem caeremoniam, fuisse collatam pluribus ostendunt Morinus, aliique. Profecto iam inde ab VI. saeculo clericos et vestibus, et tonsura ab laicis distingui coepisse demonstrat Thomassinus (4), et nobis de hoc capite mox redibit sermo.

XIX. Porro Morinus iam inde ab VI. saeculo tonsurae separatim ab quocumque ordine collatae originem repetit: et quidem ex eo, quod quum impuberes ordinum functionibus impares ab parentibus Ecclesiae offerentur ecclesiasticis officiis instituendi, conveniens Episcopis visum est, ut iidem cum veste clericali tonsuram sine ullo ordine acciperent, quippe cum clericis ipsos versari oportebat. Igitur simplex erat habitus mutatio, qua clericatus significabatur desiderium: qua de re non Episcopis reservata erat, sed a presbyteris etiam, atque adeo a laicis conferebatur.

XX. Quum vero secutis temporibus habitus illo inter preces, et solem-

(1) Can. 1. dist. 25. — (2) Ibidem. — (3) Can. IX. conc. carthag. IV.
(4) Part. I. lib. II. cap. 46.

nes caeremonias conferri coepisset, hinc factum est, ut veluti quidam ordo reputaretur, quo homines non ab laicis tantummodo distincti, verum et inter clericos relati haberentur: unde eius collatio Episcopo reservata est. Adhaec quum clericis prima initiati tonsura de foro Ecclesiae conserentur, atque omnibus clericalibus privilegiis donarentur; id in caussa fuit, cur solius tonsurae clericorum numerus augeri coepisset. Hinc enim homines clericalia privilegia, et ecclesiastica beneficia inhiantes, ut prima initiarentur tonsura, undique confluebant. Tum illinc Episcopi, quo latius episcopale forum pateret, facilius quam par erat, quemque ea insignire non recusabant.

XXI. Huic autem malo tandem occurrerunt tridentini Patres decernentes, neminem ab Episcopo prima tonsura initiandum, nisi morali iudicio constet, illum non lucri caussa, sed propter Deum hanc vitae conditionem elegisse. Praeterea in nostro regno iuxta novissimam concordatorum legem clerici tonsurati privilegiis clericalibus non fruuntur, nisi vel in aliquo seminario, vel universitate, quo ad suscipiendos ordines instituantur, versentur, vel Episcopi mandato alicui Ecclesiae inserviant.

XXII. Constitutum praeterea concordatis est, primam tonsuram non aliis conferri, quam illi, qui post decimum aetatis annum per tres iugiter annos, vel in aliquo seminario degerit, vel deferens vestem clericalem alicui Ecclesiae Episcopo iubente festis diebus ministraverit. Hac lege vix excipiuntur *arctati* et quidem tum ii, qui passivum ad aliquod ecclesiasticum beneficium ius patronatus habent, tum quoque ii, quos sine iure passivo unam eandemque familiam cum patronis activis sortitos patroni intra legitima tempora nominaverint: ita censuit tribunal mixtum die 23. augusti 1753 (1).

XXIII. Synodus tridentina (2) vetat cuique vel clerico beneficium ante decimum quartum aetatis annum conferri. Qua de re impuberes arctati, ut possint simul tonsurae gradum, et beneficium consequi, aeque pontificia, ac regia aetatis dispensatione indigent. Hanc autem aetatem in beneficiis ante synodum tridentinam erectis haud requiri lex ipsa concordatorum monet (3).

XXIV. Conferendae tonsurae ritum quod spectat; profecto credibile est antiquitus tonsurandum per manus Episcopi primo vestem clericalem civilem accepisse: namque, uti suo loco observabimus, iam inde ab VIII. saeculo clericorum vestis a laicali distincta inoleverat, et monachalis habitus inter caeremonias sollemnes tradebatur, teste auctore ecclesiasticae hierarchiae (4). Tum vestis mutationem significare haud raro Patres docent. Tametsi autem non ab Episcopo vestem hodie clericalem clerici adsumant, certe sine eius permissu eam inducere nemini licet.

XXV. Capillorum attonsio adeo sollemnis in clericis ordinandis est, ut idem sit attonderi, ac clericum ordinari (5). Qua de re Beda clericos vocat *attonsos* (6) Ea vero abiicienda vitia significat: *ut criminibus carnis nostrae, quasi crinibus exuamur* (7). Est praeterea signum mancipa-

(1) Gagliardus lib. I. tit. XXXI. n. 29. — (2) Sess. XXIII. de ref. cap. 6. — (3) Concord. an. 1741. Cap. IV. art. 5. — (4) Cap. VI. — (5) Syn. VII. gen. Can. XIV. — (6) Lib. III. cap. 5. — (7) Conc. aquisgran. Cap. IV.

tionis, qua in Dei servitium dedimur, et adoptionis, qua in sortem Domini adsumimur, seu ad eius haereditatem ius adipiscimur. Clericus enim dum attondetur saeculo abrenunciat, professionemque vitae clericalis emittit illa *psalmi XV.* verba recitans: *Dominus pars haereditatis meae et calicis mei, tu es, qui restitues haereditatem meam mihi.* Adhaec mos fuit apud langobardos, ut iis, qui in servitutem traderentur, capillos tonderent, sicut et iis, qui adoptabantur (1). Fit demum in Crucis formam ad Crucis ignominiam significandam.

XXVI. Postremo Episcopus clerico attonso superpelliceum imponit dicens: *induat te Dominus novum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia, et sanctitate veritatis. Dum autem superpelliceum induit, cogitet* (inquit concilium mediolanense V.) *quam personam substineat, nempe a sordibus, labeque puram, qualem vestitus ille indicat.* Dimittuntur tandem clerici ab Episcopo prius de privilegiis clericalibus admoniti, de quibus suo loco.

TITULUS XXIV.

DE IURE PROMOVENDI AD ORDINES

I. Antiquitus Episcopo Cleri, quin et populi testimonium exquirendum erat de natalibus, vita, conversatione, moribusque eorum, qui ordinandi erant, adeo ut penes plebem ius esset testimonium ferendi de clerico sive ordinando, sive ab ordinatione reiiciendo. Ad rem s. Cyprianus (2): *coram omni synagoga iubet Deus constitui sacerdotem, idest instruit, et ostendit ordinationes sacerdotales nonnisi sub populi adsistentis conscientia fieri oportere, ut plebe praesente, vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita praedicentur.* Et Siricius docet diacono presbyterium vel episcopatum dari, *si eum cleri, et plebis evocaverit electio* (3). Tum Augustinus, auctore Possidio in eius vita (4): *in ordinandis sacerdotibus, et clericis consensum maiorem christianorum, et consuetudinem Ecclesiae sequendam esse arbitratus est.* Quinimmo ipsumet Augustinum, et Paullinum nolanum, testimonio, atque adeo vi inflammatae plebis id petentis, summoque studio, et clamore flagitantis, presbyteros sacratos fuisse narrant Possidius (5), et Paullinus (6). Porro plebs suum testimonium dabat per voces Ἄξιος *dignus est,* Ἀνάξιος *indignus est:* const. sic dictae apost. (7), Eusebius (8), Ambrosius (9), Augustinus (10), aliique. Haec christianae Ecclesiae consuetudo ipsis etiam romanis ethnicis imperatoribus adeo probata est, ut non dubitarent illam laudibus extollere, atque in civilium magistratuum electione sibi imitandam proponere. Id de Alexandro Severo testatur Lampridius (11).

II. Porro eiusmodi testimonium deinde loco Cleri, et plebis, ut praesta-

(1) Hallier hoc tit. art. 11 § 3.
(2) Epist. LXVIII. — (3) Epist. ad Himerium tarrac. cap. 10. — (4) Cap. XXI. — (5) Ibid. cap. IV. — (6) Epist. XXIV. inter epist. August. — (7) Lib. VIII. cap. 4. — (8) Lib. VI. cap. 29. — (9) De dignitate sacerd. cap. 5. — (10) Epist. CCCXV. — (11) In vita Alex. Sev. cap. 45.

ret, archidiaconus, usus invaluit: (1). Qua de re archidiaconi praecipue partes erant in ordinandorum institutione, examinatione, et ad Episcopum praesentatione. Et licet secutis temporibus universum hac in re archidiaconi munus in meram evaserit caeremoniam, non eo tamen a lethali noxa immunis erit, ubi dignum presbyteratu, vel diaconatu illum dixerit, quem indignum noverit (2).

III. Iam vero ex iure novissimo concilii tridentini (3) in promovendis, praecipue ad maiores ordines, omnino requiritur, ut ipsi per mensem ante ordinationem Episcopum adeant, *qui parocho, aut alteri, cui magis expedire videtur, committat, ut nominibus, ac desideriis eorum, qui volunt promoveri, publice in Ecclesia propositis, de ipsorum ordinandorum natalibus, aetate, moribus, ac vita a fide dignis diligenter exquirant, et litteras testimoniales ipsam inquisitionem factam continentes ad ipsum Episcopum quam primum transmittant.* Hanc tridentinam sanctionem in regno neapolitano pro suscipiendis etiam minoribus ordinibus, ac prima clericali tonsura servandam edixit Congregatio Cardinalium negotiis iurisdictionalibus regni neapolitani iussu Gregorii XV. specialiter praeposita (4).

IV. In omnibus igitur, qui ad ordines sive maiores, sive minores promoveri petant, canonibus ecclesiasticis plura desiderantur, quae num habeant, quam diligenter Episcopo inquirendum est. Porro ut cautius hac in re se gerat ex concilio nannetensi (5), e latere suo sacerdotes eligat, aliosque prudentes viros, gnaros divinae legis, et exercitatos in ecclesiasticis functionibus, qui legitimas ordinandorum qualitates diligenter investigent. Synodus quoque tridentina (6) praecipit ut Episcopus sacerdotibus, et aliis prudentibus viris peritis divinae legis, et in ecclesiasticis functionibus exercitatis sibi adscitis, ordinandorum genus, personam, aetatem, institutionem, mores, doctrinam, et fidem diligenter investiget, et examinet.

1. Igitur inquirendum, num eis obstet aliquod ex canonicis impedimentis, quae irregularitates dicuntur, quasque fusius recensitas, et explicatas dabimus inferius.

2. Num habeant scientiam ordini suscipiendo congruentem. Profecto clerici in divinarum Scripturarum, et sacrorum canonum doctrina instituti sint oportet. Ad rem synodus toletana IV. (7): *ignorantia mater cunctorum errorum maxime in sacerdotibus Dei vitanda est.... sciant igitur sacerdotes Scripturas sanctas, et canones, ut omne opus eorum in praedicatione, et doctrina consistat: atque aedificent cunctos tam Fidei scientia, quam operum disciplina.* Similia efferunt canones a Gratiano congesti (8). Adhaec Synodus tridentina (9) primae tonsurae initiari vetat, qui legere, et scribere nesciant, et minoribus ordinibus, qui saltem latinam linguam non intelligant; tum ab hypodiaconatu, et diaconatu arcendos praecipit, qui litteris, aliisque ad ordinem exercendum spectantibus non sint instructi: tandem ad presbyteratum eos adsumi iubet, qui ad docen-

(1) Conc. carthag. IV. Can. VIII. — (2) Cap. un. de scrutinio in ordine faciendo. — (3) Sess. XXV. ref. cap. 5. — (4) Decreto edito X kal. iul. an. 1623.
(5) Can. II. — (7) Sess. XXIII. de ref. cap. 7. — (8) Can. XXIV. — (9) Dist. 38. — (6) Sess. XXIII. de ref. cap. IV. XI, XIII, et XIV.

dum populum, et ad Sacramenta ministranda sunt idonei. Ecclesiae neapolitanae disciplina in promovendis ad sacros ordines theologiae, ac iuris utriusque scientiam requirit.

3. Inquirendum quoque est in provomendorum mores, vitamque transactam: antiquitus quaelibet gravis, licet occulti peccati macula ab ordinibus arcebat; atque adeo neque clinicis, scilicet quibus in lecto Baptisma collatum erat, ad presbyteratum aditus patebat, eo quod *eorum Fides non ex proposito, sed ex necessitate descenderit* (1). Igitur quodlibet grave crimen sive publicum, sive occultum, quod publica expiandum erat poenitentia, per decem, et amplius priora saecula ordinationi canonicum erat impedimentum. At post ex receptis pudītis Isidori mercibus paullatim usu receptum est, ut occulti criminosi, peracta clam poenitentia, ordinibus initiarentur. Novam hanc inductam disciplinam magis magisque in dies obtinentem Romani Pontifices suis constitutionibus confirmarunt (2). Verum antiquus Ecclesiae canon ex parte retentus; nam aeque publica cuiuscumque peccati poenitentia, ac homicidium etiam occultum ab ordinibus arcet (3).

4. Divina quoque in promovendis requiritur vocatio: neque enim caelestia, quibus summopere indigent, altaris ministri sibi promereri poterunt auxilia, nisi divina duce, et comite vocatione ad ordines accedant. Eius varia sunt indicia, et quidem praeter signa sensibilia, et extraordinaria, praecipua sunt morum innocentia, et gravitas, rerum caducarum contemptus, proximorum salutis procurandae studium, in sacris legendis codicibus iucunditas, et delectatio, legitimus, et immaculatus ad ordines ingressus. Huiusce vocationis necessitatem discimus, tum ab ipso Christo Domino, qui et in mundum venit missus a Patre (4), et discipulos ad promulgandum misit, quos ipse elegerat, tum ex Apostolo, qui (5) docet illam legitimi Ecclesiae ministri esse proprietatem, ut ad sacrum ministerium non suapte accedat voluntate, sed divinam sequatur vocationem: sicut de Aarone, qui primus fuit sacerdos leviticus, Scriptura testatur eum divinitus ad illam dignitatem vocatum fuisse. Hinc concilium tridentinum vetuit (6) *primae tonsurae initiari, de quibus probabilis coniectura non sit, eos non saecularis iudicii fugiendi fraude, sed ut Deo fidelem cultum praestent, hoc vitae genus elegisse.*

Ordines gradatim suscipiendi

V. Promovendis non patet ad Ordines progressio, nisi gradatim a minoribus ad maiores, idque ex antiqua Ecclesiae disciplina. Profecto inferiora ministeria produnt clericorum vitam, morumque probitatem, ut inde Episcopo liceat agnoscere, num digni sint, qui ad Sacerdotium promoveantur: Unde Patres sardicenses sanxerunt (7): *si forte aut dives, aut scholasticus de foro, aut ex administratione Episcopus fuerit postulatus*,

(1) Conc. neocaes. can. XII. — (2) Urbanus II. Epist. ad Episc. constantiensem. — (3) Trid. Sess. XXIV. cap. 7.
(4) Ioan. VII. 16. — (5) Epist. ad hebraeos V. 5. — (6) Sess. XXIII. de ref. cap. 4. — (7) Can. X.

ut non prius ordinetur, nisi in lectoris munere, et officio diaconi, aut presbyteri fuerit perfunctus; ut per singulos gradus, si dignus fuerit adscendat ad culmen episcopatus. Potest enim per has promotiones, quae habebunt prolixum tempus, probari qua fide sit, qua modestia, qua gravitate, et verecundia...conveniens non est, nec ratio, vel disciplina patitur, ut temere ordinetur aut Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, maxime cum et magister gentium Apostolus ne hoc fieret, denuntiasse, et prohibuisse videatur. Illud hic iuvat observare antiquitus necessum non fuisse omnes inferiores ordines percurrere, quum satis fuerit vel unum eorum suscepisse, atque in eo ministrasse. Certe ex modo producto sardicensi canone, ut quis potuisset ad episcopatum promoveri, satis erat, ut ante diaconatum lectorem egisset. Lectoratus prae reliquis inferioribus ordinibus ratio habebatur quod in eius munere adimplendo magis sese proderet clerici industria, ac inde facilius dignosci posset, quo quis animo ad ecclesiasticum ministerium accessisset. Quinimmo non desunt auctores, qui aliquando diaconatum, ac etiam presbyteratum omissum contendant, et quosdam *αμεσως immediate* ad Episcopatum promotos, quod nempe eadem forma sacramentalis varios istorum Ordinum effectus simul et exprimeret, et pareret: ac proinde idem sensibile signum longius protractum virtute multiplex haberetur. Ita Morinus de sacris Ord. (1), Mabillonius (2).

VI. Verum quidquid sit de hac sententia: profecto ex nova Ecclesiae disciplina omnes omnino ordines suscipiendi sunt, non maiores modo, verum et inferiores, adeo ut nemo ad diaconatum promoveri possit, qui prius non fuerit ostiarius, lector, exorcista, acolythus, et subdiaconus. Quanam aetate constans, et communis haec disciplina invaluerit obscurum est: at verosimilius saeculo XI., et quidem ex pseudo-Isidoro, qui Caii Papae decretalem ea ratione corruptam protulit, qua omnes omnino aeque inferiores, ac maiores ordines gradatim suscipiendi praeciperentur. Contendit hic Pagius (3) Gregorium VII. primum fuisse, qui ex diacono in Pontificem electus prius in presbyterum ordinatus sit, et altera die Pontifex consecratus quum superioribus saeculis tum qui ex diaconis, tum qui ex presbyteris in R. Pontifices eligerentur, nonnisi una, solaque episcopali benedictione consecrari consueverint, ut pluribus idem auctor id probare conatur, de quo capite tamen suo loco.

VII. Ex inducta, firmataque Ecclesiae disciplina, neminem scilicet, nisi per gradus ordinum ad presbyteratum, et episcopatum subinde promovendi, duo veluti consectaria profluxerunt. Primum vetitas omnino ordinationes sic dictas *per saltum*, nimirum quum quis uno, aut pluribus inferioribus ordinibus omissis maiori initiatur, veluti si hypodiaconus omisso diaconatu presbyter ordinetur. Huiusmodi quidem ordinis per saltum collatio irrita non est, at summo iure sic ordinati ordinis exercitio cadunt (4); quin synodus rothomangensis an. 1022. depositione censuit dignos, qui nullis ordinibus minoribus initiati ad diaconatum, et presbyteratum accesserint. Verum secutis temporibus benignior invaluit disciplina: namque sic ordinatis, suppleto prius ordine omisso, Episcopi indulgent, ut in suscepto or-

(1) Part. III. Exercit. II. cap. 2. — (2) Comment. praevio in ord. rom. § 18.
(3) Breviar. hist. chron. in Sabiniano. — (4) Ivo Carnet. epist. CLXXXV.

dine ministrent, et ad maiores promoveantur (1). Id quod ita intelligas, scilicet si talis ordinatus in suscepto ordine non ministraverit; si enim ministrasse contingat, tantum summus Pontifex dispensat.

VIII. Alterum: ut quis ad maiorem ordinem promoveri possit, necessum est, ut in prius suscepto ministraverit: interstitia enim seu intervalla servanda sunt; quae quidem licet antiquitus varia essent pro temporum, Ecclesiarumque diversitate: saepius tamen fuerunt quinque annorum inter sacros Ordines (2). Quod postea spatium adeo contractum est, ut et quatuor minores ordines una die plerumque dari consueverint, et inter maiores ordines unius duntaxat anni interstitia satis essent (3). Sed tridentinum, cui modo standum est, de huiusmodi interstitiis (4) haec statuit: *minores ordines per temporum interstitia, nisi aliud Episcopo expedire magis videretur, conferantur .... in unoquoque munere iuxta praescriptum Episcopi se exerceant, idque in ea, cui adscripti erunt ecclesia, atque ita de gradu in gradum adscendant, ut in eis cum aetate vitae meritum, et doctrina maior adcrescat: quod et bonorum morum exemplum, et assiduum in Ecclesia ministerium, atque maior erga presbyteros, et superiores ordines reverentia, et crebrior, quam antea, Corporis Christi communio, maxime comprobabunt. Cumque hinc ad altiores gradus, et sacratissima mysteria sit ingressus, nemo iis initietur, quem non scientiae spes maioribus ordinibus dignum ostendat. Hi vero nonnisi post annum a susceptione postremi gradus minorum ordinum ad sacros ordines promoveantur: nisi necessitas, aut Ecclesiae utilitas iudicio Episcopi, aliud exposcat.*

IX. Igitur tridentinum prudenti Episcopi iudicio relinquit, num quis ad superiores ordines non servatis integris interstitiis promoveri possit. Quare superiores regularium super interstitiis cum suis subditis dispensare minime possunt, ut ut aliqui eorum contra sentiant.

X. Illud praeterea explorati iuris est, nec ad minores ordines patere adscensum, nisi iis, qui prima clericali tonsura initiati sint, quae propterea dicitur dispositio ad ordines: tum ipsam clericalem tonsuram iis tantummodo rite conferri, qui Sacramentum Confirmationis iam susceperint (5).

De legitima ordinandorum aetate

XI. Aetatem quod spectat antiquitus minores ordines interdum conferebantur etiam pueris aetate tenellis (6). Hinc concilium carthaginense III. sanxit, *ut lectores quum ad annum pubertatis venerint, cogantur aut uxorem ducere, aut continentiam profiteri* (7). Et sane in Africa potissimum mos erat, ut infantuli Ecclesiae ministerio dicarentur: id constat ex Victore uticensi, qui *vandalica* in persecutione quamplurimos lectores infantulos martyrium subiisse testatur (8). Eundem morem in Italia etiam,

(1) Can. 1. dist. 52: et cap. un. ex. de clerico per saltum promoto.
(2) Can. II. et III. dist. 77. — (3) Cap. I. extr. de eo, qui furtive ordinatus est.
(4) Sess. XXIII. de ref. cap. 2.
(5) Trid. ibid. cap. IV. — (6) Siricius P. epist. I. cap. IX. Zosimus P. epist. 1. cap. 2; et 3. — (7) Can. IV. — (8) Lib. V. de persec. vandalica.

ac in Gallia viguisse praeter modo laudatas Zosimi, ac Siricii epistolas, constat quoque ex Sinodio Apollinari, et ex Ennodio, ille enim (1) de Ioanne Episcopo cabilonensi scribit: *lector hic primum, sic minister Altaris, idque ab infantia*: hic vero in vita Epiphanii Episcopi ticinensis de eodem testatur: *annorum fere octo lectoris ecclesiastici suscipit officium.*

XII. Porro, uti Ordinibus inferioribus nulla erat constituta aetas, ut pucrili nullo saecularis nequitiae coutagio inquinati ad Clerum cooptarentur; ita ad maiores Ordines nonnisi provectiores, quique per plures annos in inferioribus ministraverint, adspirare poterant. Hinc idem Siricius P. acolytho, vel subdiacono annum aetatis trigesimum praescribit, *ut ad diaconi gradum accedat. Ubi si ultra quinque annos ministravit, presbyterium consequatur* (2). Synodus neocaesareensis idoneam presbyteratui aetatem anno adfixit trigesimo, *quod Christus in trigesimo anno baptizatus est, et coepit praedicare*. Similia habes apud Hieronymum (3) Igitur IV., et V. saeculo ea lex viguit, ut nonnisi post annum aetatis trigesimum quisque ad sacros, maioresque ordines accedere posset: licet non desint exempla ordinationum ante legitimam hanc aetatem eodem aevo peractarum, quibus personae sanctitas, et gravitas abstersit invidiam, auctoritatem conciliavit. Certe S. Remigius Episcopus arelatensis electus est, quum natus esset annos non amplius, quam viginti duos.

XIII. Secutis temporibus eadem poene viguit disciplina, tum quod ad ordines inferiores, uti constat ex concilio toletano X. (4), et ex concilio generali V. (5), ubi Thomas presbyter occurrit, qui annorum non amplius quinque Clero cooptatus est: tum etiam quod ad ordines superiores, uti produnt concilia per ea tempora habita, arelatense IV. (6), aurelianense III. (7), trullanum (8), tolosanum an. 1056. (9), melphiense an. 1089 (10) etc. Adhaec et Iustinianus (11), Leo, et Constant. Imp. (12).

XIV. Non negaverim quidem ab saeculo X. quam frequentia occurrere exempla ordinationum, in quibus saluberrimae eiusmodi leges pessundatae sunt, at constat quoque ex una parte Ecclesias, in quibus sincera vigebat disciplina ab praescriptis canonibus non aberrasse, et ex altera parte viros illorum saeculorum sanctissimos contra eiusmodi ordinationes plurimum scripsisse. S Bernardus (13) de legati apostolici perversitate graviter conqueritur, quod Ecclesiis puerulos praefeccrat aetate prorsus immaturos. Namque istae ordinationes avaritiam, ac turpe lucrum praeseferebant. Neque enim eo consilio id tum fiebat, quo antiquitus infantuli Ecclesiae ministerio addicebantur, scilicet ut nulla mundani pulveris sorde pollnti Deo inservirent; at contra plerumque parentes illos Ecclesiae offerebant, ut simul ad praebendas, dignitates, atque etiam episcopatus adhuc in ea aetate promoverentur, unde et ipsi ex Ecclesiae redditibus locupletari possent (14).

XV. Tandem synodus tridentina gravi huic vulneri antiquae Ecclesiae

(1) Lib. III. epist. ult. — (2) Ibidem. — (3) Epist. Ad Theophilum adversus errores Ioan. hierosolym. — (4) Can. VI. — (5) Collat. V.

(6) Can. I. — (7) Can. VI. — (8) Can. XIV., et XV. — (9) Can. II. — (10) Can. IV. — (11) L. IX. cod. de Episc., et cler. — (12) Iuris orient. tom. II. pag. 94 — (13) Epist. ad Iordanem card. — (14) Sess. XXIV.

disciplinae inflicto saltem ex parte mederi cupiens sanxit. I, Ut clericalis tonsura, minoresque ordines non conferantur, nisi iis, qui capaces sunt per aetatem eligendi certum aliquem statum, in quo perpetuo maneant (1). II. Ut nullus prima tonsura initiatus, aut etiam in minoribus ordinibus constitutus ante decimum quartum aetatis annum beneficium possit obtinere (2). III. Ut nec subdiaconatum ante vigesimum secundum, nec diaconatum ante vigesimumtertium, nec presbyteratum ante vigesimumquintum aetatis suae annum suscipere quis possit (3). Quem annorum numerum attigisse sufficit, nec explevisse necessum est, sed vel unius diei, aut horae defectus ordinum susceptionem impedit.

Titulus in Ordinatione requisitus

XVI. Addictio clericorum certae Ecclesiae, certoque ministerio titulus nuncupatur: immo Ecclesiae ipsae, ut alibi observavimus, *tituli* dictae sunt, vel quod signo, aut Crucis, aut alio quopiam insigniri consueverint, vel quod ab illis presbyteri titulum sumerent. Hinc *titulare* apud Gregorium M. est bona Ecclesiae in titulum erigere, vel clericum titulo mancipare, quod dicitur etiam *incardinare*, vel cardinalem presbyterum, aut diaconum constituere.

XVII. Clerici igitur ad certam Ecclesiam, seu titulum ordinandi, id quod antiquitus exacte observabatur, uti patet ex canonibus ancyrano XVIII., et neocaesarecusi XIII., et quidem instituto apostolico. Apostolus enim per civitates constituendos Episcopos mandat (4): et in *actis Apost. XX.* commendat Episcopis curam gregis, in quo Spiritus S. eos posuit Episcopos. Non desunt exempla, et quidem insignia ordinationum ab hac Ecclesiae regula deerrantium, uti Hieronymi, et Paullini: ille enim a Paullino antiocheno, hic vero Lampadio barcinonensi presbyteri ordinati sunt, seu dedicati in Sacerdotium duntaxat Domini, non etiam in Ecclesiae locum, idest titulum, ut scribit idem Paullinus (5). Eiusmodi autem clerici nulli titulo, aut cardini adfixi *absolute ordinati* dicti sunt (6).

XVIII. Veruntamen eadem haec exempla quum sensim in perniciem cederent disciplinae, et clericos absolute ordinandi abusio invalesceret, hinc Concilium Chalcedonense diserte sancitum est (7): *neminem absolute ordinari, nec diaconum, nec omnino aliquem eorum, qui sunt in Ordine ecclesiastico, nisi specialiter in Ecclesia civitatis, vel pagi, vel martyrio, vel monasterio is, qui ordinatur, adsignetur: eos vero qui* absolute ordinantur *decrevit sancta synodus irritam, et invalidam habere manuum impositionem, et nusquam exercere, aut operari posse ad eius, qui ordinavit, iniuriam.* Profecto hoc chalcedonense canone constituti ordinandorum tituli. Eandem hanc sanctionem, quae contrariis exemplis violari coeperat, secutis temporibus Urbanus II. (8), Carolus M. in Capitularibus, et concilium lateranense III (9). renovarunt, ac sartam tectam observari iusserunt. Quinimmo eadem haec lateranensis synodus (10) prae-

(1) Trid. de ref. cap. IV. — (2) Ibidem cap. VI. — (3) Trid. ibid.
(4) Epist. ad Tit. I. — (5) Epist. VI. — (6) Can. VI. dist. 70. — (7) Can. VI.
(8) Can. II. dist. 70.—(9) Can. V.—(10) Ibidem.

cepit, ut *Episcopus si aliquem sine certo titulo, de quo necessaria vitae alimenta percipiat, in diaconum, vel presbyterum ordinaverit, tamdiu necessaria ei subministret, donec in aliqua ei Ecclesia convenientia stipendia clericalis vitae adsignet: nisi forte talis, qui ordinatur exstiterit, qui de sua, vel paterna haereditate subsidia vitae possit habere.* Eandem synodicam sanctionem ad promotos sine titulo ad subdiaconatum servandam quoque edixit Innocentius III (1). Demum synodus tridentina clericos nonnisi ad titulum beneficii ecclesiastici, vel si Ecclesiae suae necessitas, aut utilitas postulaverit, ad patrimonii, vel pensionis titulum omnino ordinandos decrevit (2).

XIX. Quod vero Episcopi nimis faciles essent in aestimanda Ecclesiae utilitate, vel necessitate, unde clericos consecrarent plures, quam Ecclesiarum ministeria paterentur, aut postularent, hinc salubri consilio tridentinum decretum novissimo concordatorum iure non modo renovatum est, verum et ad promovendos ad primam clericalem tonsuram protractum (3): tum *ibidem* decernitur, ut initiandis ad primam clericalem tonsuram, ordinesque minores satis sit beneficium, capellania perpetua, vel pensio ecclesiastica, cuius redditus deductis oneribus exaequent medietatem reddituum patrimonii dioecesani, ea tamen adiecta conditione, ut altera medietas hypodiaconatus tempore suppleatur, vel ubi Ecclesiae necessitas, aut utilitas postulaverit integrum patrimonium. Taxa quoque patrimonii clericalis *ibidem* constituta est, scilicet ut eius reditus non sint citra ducatos neapolitanos 24., nec ultra ducatos 40. percipiendos ex fructibus praediorum, annuisve reditibus fixis (4).

XX. Inter titulos producto chalcedonense canone statutos est monasterium: puta quum presbyter Sacramenta ministraturus monasterio praeficitur: immo etiam Episcopum uni, vel pluribus monasteriis ministraturum

(1) In Cap. XVI. de praebendis, et dignitatibus.—(2) Sess. XXI. de ref. cap. 2.
(3) Concord. 1741. cap. IV.
(4) Novissima conventione an. 1818. art. XX. decretum, quod clericus, qui ad titulum patrimonii ordinari velit, fundos exhibeat hypothecae vinculo non obnoxios annui reditus, cuius quantitas non minor ducatis quinquaginta, nec maior octoginta esse possit. Bonorum vero examen, quae patrimonii nomine clerico adsignanda sint a tribunali civili provinciae fieri debet, cuius iudicio definitur utrum, nec ne certum, et indeficiens patrimonium constituatur. Quare ecclesiasticae Curiae de libertate immobilium sententiam ab eodem tribunali exquirere debent: quae sententia tamen pro clericis ad sacros Ordines, vel ecclesiastici beneficii, vel capellaniae titulo promovendis minime requiritur.

Praeterea sancitum, quod clerici, qui beneficii, aut capellaniae titulo promoventur, cuius annuus reditus ad taxam praefinitam non pertingat, tunc ex aliis liberis fundis constituetur quantum taxae integritas praescripserit, illis dioecesibus exceptis, in quibus ex dioecesana lege taxa sacri patrimonii in maiori summa canonice fuit decreta.

Verum successu temporis nonnulla passim pro Regni nostri dioecesibus sancita fuerunt, quae titulum in Ordinatione requisitum respiciunt, quaeque tum Apostolicae Sedis auctoritate, tum pientissimi Regis nostri adsensu confirmata novissima obtinent iura. Quare ea hic adferre non abs re me facturum puto. Et sane Episcoporum Commissio ad id delegata censuit.

1. Clerici omnes, qui in huiusce Regni receptitiis Ecclesiis praefinitae portio-

aliquando esse ordinatum narrat Christianus Lupus (1). Ad monasterium etiam ordinari dicitur clericus, quum non monasterio, sed eius altaribus praeficitur, sed tanquam simplex monachus monasticis officiis incumbens. Eutychianorum turbis in synodis chalcedonensi periclitati sunt monachi, ne ad laicam omnes vitam, sacra illis ordinatione prorsus interdicta, redigerentur, quod Episcopi nonnulli suadebant: sed s. synodus iniquum duxit, ut paucorum scelus aliis perniciem adferret. Itaque monasterii titulum confirmavit, et exinde clericorum frequentia in monasteriis viguit. Clemens V. in concilio viennensi constituit, ut *monachi quilibet, ad monitionem abbatis ad omnes sacros ordines excusatione legitima cessante promoveantur*. Eam vero huius constitutionis rationem addit idem Lupus loc. cit., *quia post ablatum per divitias opus manuum coeperunt monachi ab otio invadi, ideoque sacro saltem ministerio adversus illud muniendos Pontifex iudicavit*. Hodie igitur ad titulum monasticae professionis monachi ordinantur.

De proprio Ordinationis Episcopo

XXI. Proprium sacrae ordinationis ministrum nonnisi Episcopum iam inde ab apostolico aevo semper in Ecclesia habitum fuisse perspicua demonstrant veterum Patrum qua graecorum, qua latinorum testimonia. Quinimmo eorum nonnulli hoc tantum iure Episcopos presbyteris eminere diserte scribunt Hieronymus (2), Chrysostomus (3). Non negaverim quidem aliis etiam praerogativis Episcopos presbyteris praestare; id quod et iidem

nis iure gaudent, dummodo fructus dioecesanam patrimonii taxam exaequent, ut beneficiarii ad sacros Ordines promoveri possunt.

2. Capellaniae amovibiles ad nutum, necnon illae, quarum redditus ex rebus mobilibus percipiuntur, tituli canonici ad sacrorum Ordinum promotionem fieri nequeunt.

3. Capellaniae super immobilibus institutae, quae ad laicorum Confraternitates, aliaque venerabilia loca pertinent, licet sint amovibiles, a promovendis tamen ad maiores Ordines ut tituli ecclesiastici exhiberi possunt, dummodo ipsi in publico instrumento ab omnibus, qui eidem Confraternitati adscripti sunt, vel a Locorum administratoribus eligantur, ea simul adiecta conditione, ut perpetuo eodem titulo perfruantur.

4. In beneficiis, aut Capellaniis, quibus onus inhaereat singulis annis centum Missas celebrandi titularis dioecesanum Episcopum adire potest: is autem pro qualibet Missa detracta eleemosyna septem assium iuxta taxam praefinitam, potest etiam, si velit aliquam deductionem titulo inferre, ut ad sacros Ordines ille promoveatur.

5. Denique regio rescripto sub die V. Octobris an. 1839 id omne executioni mandari cautum, quod supremi Concordati Executores opinati fuere, et iam ab utraque Potestate hisce verbis confirmatum.

Patrimonii sacra taxa in novissima Conventione an. 1818. art. XXI. definita pro illis Regni dioecesibus, quae egestate laborant, et in quibus brevis sit clericorum numerus spatio 15. an. ad ducatos 24; vel 25. reducatur. Elapso vero hoc temporis intervallo tum Sedis Apostolicae Nuntius, tum rerum ecclesiasticarum Minister Episcoporum postulationibus ad aliud tempus prorogandum indulgeant. Interea supremi Concordati Executores ab utraque Potestate delegantur ad Antistitum petitiones excipiendas, et definitive declarandum quibusnam dioecesibus ius illud tribuatur. — (1) Ad canonem VI. chalced.

(2) Epist. LXXXV. ad Evagrium. — (3) Hom. in epist. I. ad Timoth.

illi antiqui Patres agnoscunt: at illud duntaxat inde licet colligere, sacram ordinationem omni christiani nominis aevo tanquam Χαρακτηρισμον Episcopalis dignitatis habitum fuisse. Verum de hoc capite plura in theologicis institutionibus habebitis.

XXII. Iam vero antiquissimo ecclesiastico iure illud semper in Ecclesia viguit institutum, ut Episcopus nonnisi clericos suae potestati subiectos ordinaret. Qua de re canonibus *nicaeno XVI.*, *sardicensi VIII.*, aliisque, Episcopis vetitum est clericos ab aliis Episcopis ordinatos sine permissu eorum, a quibus ordinati fuerint, ad superiores ordines promovere.

XXIII. Igitur iure antiquo sola alicuius in Clerum adscriptio, tanquam praecipuus habebatur titulus, quo quis proprius ordinationis Episcopus haberetur: nullibi enim poenam in Episcopum sancitam reperies, qui alienum laicum in suum clericum ordinasset. Quinimmo laicum a quocunque Episcopo ordinari potuisse perspicua demonstrant illustrium virorum exempla, Origenis scilicet, Martini turonensis, Epiphanii, Hieronymi, Augustini, etc., qui inconsultis Episcopis civitatum, ubi natale solum sortiti erant, ab aliis in clerum fuerunt admissi.

XXIV. Veruntamen iure novo quadruplex agnoscitur proprius ordinationis Episcopus: nimirum ratione *beneficii*, *originis*, *domicilii*, *et familiaritatis*. Prioris, et alterius meminit Clemens IV. (1), tertii Bonifacius VIII (2) : de quarto, nempe de familiaritate, mox pauca subnectemus.

XXV. Ac primo potest quis ab eo Episcopo ordinari, in cuius territorio obtinet beneficium. Nomine beneficii quodvis venit sive curatum, sive simplex, tam si liberae collationis sit, quam si iurispatronatus. Porro tam ex tridentino (3), quam ex bulla *speculatores* Innocentii XII. illud diserte colligitur, non laicum quemlibet, cui beneficium sit Episcopus collaturus, sed clericum duntaxat, qui beneficium reapse obtentum possideat extra dioecesim suae originis, vel domicili, subditum alieno Episcopo fieri ex titulo beneficii. Quamobrem illud omnino requiritur, ut prima saltem clericali tonsura ab Episcopo originis, vel domicilii sit initiatus, ut dein beneficii possessionem in aliena dioecesi nactus ab eiusdem Episcopo ad superiores ordines promoveri possit.

XXVI. Ad beneficii rationem referri posse videtur familiaritas, qua Episcopus antiquitus Ecclesiae servos ordinabat, ipsique Ecclesiae addicebat. Ex quo quum sensim mos inolevisst, ut Episcopi omnes indiscriminatim ordinaret famulos, unde plura irrepserunt scandala; hinc synodus tridentina provide sanxit ut Episcopus familiarem suum non subditum ordinare non possit, nisi is per triennium secum fuerit commoratus, et beneficium, quacumque fraude cessante, statim reapse illi conferat, consuetudine quacumque etiam immemorabili in contrarium non obstante (4).

XXVII. Originem quod spectat, profecto ex eadem bulla satis non est, ut quis in aliqua dioecesi natus sit, sed omnino requiritur, ut id non ex accidenti, occasione scilicet itineris, officii, legationis, etc. evenerit, sed ex vera, ac naturali patris origine. Iure quidem antiquo maior habebatur

(1) Cap. 1. de temporibus Ordinat. in VI. — (2) Cap. III. ibidem. — (3) Sess. XXI. de ref. cap. 2.
(4) Sess. XXIII. de ref. cap. 9.

ratio loci, ubi quis baptizatus esset (1): at iure novo, quod ad ordinationem, magis attendendus est locus nativitatis, quam baptismi Adhaec licet iure civili locus originis filii etiam ille habeatur, ubi pater natus est (2), attamen ex mox laudata decretali Episcopus origiuis tantummodo loci illius Episcopus intelligitur, ubi ipsemet ordinandus ortum habuit, sive natus est: Garzias de beneficiis (3), Hallerius (4).

XXVIII. Episcopus denique domicilii consetur illius regionis Episcopus, in qua ordinandus domicilii ratio haud quidem ex diuturna inhabitatione, at potiùs ex animo, ac circumstantiis est desumenda. Aliquando enim vel perbrevis mora *domicilium* parit, scilicet ubi quis ab originis loco demigrat, ut alibi domum vel mätrimonio, vel rerum suarum translatione, vel susceptis ibi propriis muniis, et oneribus constituat.

XXIX. Postremo adeo verum est, nonnisi a proprio Episcopo ordines suscipiendos esse, ut tridentinum (5) hac in re etiam arctatis ratione Sacerdotalis beneficii facultatem adimat adpellandi a recusatione proprii Episcopi, et decernat ut Episcopi per semetipsos ordines conferant, quod si aegritudine fuerint impediti, subditos suos non aliter, quam iam probatos et examinatos ad alios Episcopos *ordinandos dimittant* (6).

De litteris dimissoriis

XXX. Huiusmodi dimissio fit per litteras, quae propterea *dimissoriae*, et *commendatitiae* dicuntur: at proprie differunt a dimissoriis commendatitiae. Nam hae ordinandi tantummodo testimonium, haud vero facultatis delegationem continent, porro illae utrumque complectuntur Quamobrem ubi tridentinum (7) mandat, ut unusquisque a proprio Episcopo ordinetur, neque ab alio promoveri petat, nisi eius probitas, ac mores Ordinarii sui testimonio commendentur, profecte huius litteras commendatitias, sive testimoniales, non dimissorias requirit. Circa litteras dimissorias illud hic iuvat subnectere ex supra indicato decreto iussu Gregorii XV. edito pro regno neapolitano eas nonnisi ad certum Episcopum omnino dirigendas.

De temporibus Ordinationum

XXXI. Per tria priora saecula Ecclesiae certa, ac statuta ordinationis tempora non habuit: quovis enim anni mense, ac die, prout res Ecclesiae postularet, ordines conferebantur. Id patet ex Cypriano, qui Aurelium lectorem kal. decembris, et Optatum hypodiaconum mense augusto ordinavit: Pearsonius Annal. Cypriani *an.* 250 *num.* 20. Tum Paullinus ipso Nativitatis Domini memoria sacro die ordinatus est (8). At negandum non est plerumque mense decembri, saltem in romana provincia, Episcoporum, presbyterorum, et diaconorum ordinationes per illud temporis fuisse peractas. Auctor enim pontificalis Damaso tributi ordinationes Romanis

(1) Cap. III. de temp. Ordinat. in VI.—(2) L. VI. § 1. Ad municipalem.
(3) Part. VII. cap. IX. n. 25.—(4) Part. II. sect. V. cap. III. art. 3. n. 2 —(5) Sess. XIV. de ref. cap. 1. — (6) Sess. XXIII. de ref. cap. 1. — (7) Sess. XXIII. de ref. cap. 8.—(8) Epist. VI. ad Sever.

Pontificibus ad Simplicium usque semper mense decembri habitas memorat: tantummodo in Vitis Simplicii, et Gelasii addit februarium. Verum primus Gelasius ipse quinque tempora ordinationi constituisse videtur: *ordinationes etiam presbyterorum*, inquit, et *diaconorum, nisi certis temporibus, et diebus exerceri non debent, idest quarti mensis ieiunio, septimi, et decimi, sed et quadragesimae initio, et mediana quadragesima die sabbati ieiunio circa vesperam noverint celebrandas* (1).

XXXII. Eadem haec tempora distinctius ab Alexandro III. praestituta sunt: rescribit enim (2), nisi in quatuor ieiuniorum temporibus, sabbato sancto ante Pascha, et sabbato ante Dominicam Passionis Episcoporum nemini licere sacros ordines conferre, praeterquam R. Pontifici.

XXXIII. Horam quod spectat antiquitus vespere sabbatum sequente ordinatio inchoabatur, et ad diei dominicae mane protrahebatur, et quidem ut ordinatus vel consecrare vel certe Sacram Eucharistiam partecipare posset: Theodoretus (3), Epiphanius (4). Ne autem ieiunii continuatio ad matutinas usque diei dominicae horas ordinantes, et ordinandos defatigaret, ordinationes ipsius sabbati vesperis adfixae sunt. Demum secutis temporibus ad tertiam diei dominicae horam consecrationes Episcoporum, et generales ordinationes clericorum ad matutinas sabbati horas translatae sunt.

XXXIV. Illud hic iuvat animadvertere, graecos antiquum adhuc morem servare; scilicet ut nullum ordinationibus praestitutum habeant diem, id quod ipsi Summi Pontifices Coelestinus III., et Innocentius III. agnovere (5) Verum in quadragesima solis sabbatis, dominicis, et annuntiationis B. V. Mariae festo presbyteratum, et diaconatum conferunt. Etenim aeque ac latini in pleno Sacrificio ordinationes celebrant. Porro in aliis quadragesimae diebus, in quibus ieiunium exacte custodiunt, praesanctificata tantum participant.

XXXV. Hactenus dicta de ordinibus sacris, et maioribus, de inferioribus ne intelligas: hi enim quocunque dominico, vel festo die sub ritu duplici conferri possunt (6), mane tamen, nisi aliud obtineat ex consuetudine. Collatio demum primae tonsurae, uti habetur in Pontificali Romano, nulli certae diei, nullique certae horae est adligata.

XXXVI. Ut quis extra tempora ad sacros ordines promoveri possit, dispensatione indiget, quam solus R. Pontifex concedit, quaque nonnulli regulares fruuntur. Verum diu, et saepe a doctoribus disputatum est, num privilegia eiusmodi per bullam Innocentii XII. ann. 1693. abrogata essent. Benedictus XIII. in synodo romana (7) declaravit privilegia illi adhuc in suo robore subsistere, iisdemque regulares absque novo indulto apostolico tuto posse uti. Porro non desunt canonistae, qui censent eiusmodi privilegia ad illos tantummodo regulares convenire, quibus non per viam communicationis, sed expresse, et speciatim ab Sede Apostolica elargita fuerint. Hanc sententiam probare videtur Benedictus XIV (8).

(1) Epist. IX. ad Episcopos Lucaniae cap. II.
(2) In Cap. III. De temporibus Ordinat. — (3) Hist. relig. cap. 13. — (4) Epist. ad Ioan: hierosolym. — (5) Cap. IX., et XI. de tempor. ordinat.
(6) Cap. III. de tempor. ordinat. — (7) Tit. V. de temporibus ordinat. cap. 2. — (8) Const. XXVII. tom. II. bullarii.

ADDITAMENTA

DE ECCLESIIS RECEPTITIIS

I. Quum in novissima concordatorum lege an. 1818. de minoribus Ecclesiis in ditione citra Pharum extantibus, quas *receptitias* dicunt, nulla dispositio constituta fuerit, hinc ad earumdem utilitatem, atque felicius regimen, instante Ferdinando I. Rege nostro pientissimo, Pius VII. Summus Pontifex apostolicis litteris, quae incipiunt *impensa* die XIX. mens. Aug. 1818. plura sanxit, quae hic recensere e re nostra duximus.

II. Et principio illud observatu dignum Ecclesias scilicet receptitias alias *numeratas* nuncupari, quippe quod ad sacrum ministerium obeundum designatus ministrorum numerus ibidem recipiatur, alias *innumeratas*, quia universi generatim locorum presbyteri ad sacra peragenda ipsis addicuntur, quae ut plurimum animarum curam adnexam habent; praefinitas vero reddituum portiones sive menstruas, sive annales illi recipiunt.

III. Tum iisdem litteris cautum quod receptitiis Ecclesiis illi aggregentur presbyteri, qui pietate, doctrina, ac prudentia ita sint ornati, ut ad obeundum iniuncti officii ministerium, et ad dominici gregis utilitatem procurandam apti videantur.

IV. Quamobrem illos duntaxat ab Archiepiscopis, Episcopis, aut Ordinariis locorum admittendos esse sancitum, qui tum moribus, tum litteris commendatiores fuerint inventi. Hinc examen praescribitur instituendum coram Ordinariis, aut ipsorum Vicariis generalibus, et tribus saltem ex synodalibus examinatoribus, quo rite peracto digniores ab illis pro sua fide eligantur, atque in possessionem iuris designatae portionis immittantur.

V. Praeterea statutum, quod nemini detur actio adpellationem interponendi ad Metropolitanum, vel ad Episcopum provinciae antiquiorem, cum pro hisce caussis expresse appellationum usus interdicatur.

VI. Illud quoque animadvertendum est, clericos receptitiis Ecclesiis addictos ad maiores Ordines promoveri posse, cum et ipsi ibidem recepti titulum ecclesiasticum habeant, in quo sacra peragunt officia, et unde alimenta percipiunt.

VII. Iam vero quae nunc paucis uno sub adspectu proposuimus, iuvabit iam latius exponere, heic recensendo quae successu temporis de huiusmodi Ecclesiis constituta fuerunt.

Et sane Episcoporum Commissio ad rem delegata, cui Apostolicae Sedis Nuntius praeest, plerasque instructiones emisit regio rescripto sub die XVIII. novemb. an. 1822. confirmatas, quas dicere adgredimur.

1. Ecclesiae omnes Receptitiae cuiusvis naturae sint in limine fundationis, licet etiam cathedralibus, aut collegialibus titulis fuerint adnexae, Clerum numeratum habeant: quem nimirum Episcopi inspectis locorum circumstantiis, fidelium numero, reddituumque copia designabunt.

2. Clerici, qui praevio examine in litteris *impensa* praescripto praefi-

nitae redditunm partis iure gaudent ad sacros Ordines promoveri possunt, quippe quod isthaec addictio ut ecclesiasticus titulus agnoscitur. Excipiuntur vero presbyteri, quibus huiusmodi tituli etiam conferri possunt.

3. Episcopi in partitione redditaum onera dumtaxat illis inhaerentia detrahant, non vero praestationes annuas, quae ad procuratores, exactores, aliosque spectant: isthaec enim officia ab Ecclesiae titularibus exerceri debent, ac proinde dioecesani Antistites coacto Presbyterio statuta conficiant, ut ea vel gradatim, vel vicissim titulares ipsi peragant.

4. Missarum legata Ecclesiae praediis adnexa minime detrahantur, quippe quod titulares illis satisfacere debent. Si vero ingens sit earum numerus, tunc Episcopi, venia a Sede Apostolica impetrata, iuxta pontificium rescriptum illum minuant.

5. Qui ecclesiasticis fuuctionibus non intersit, distributiones ab Episcopo praefinitas, illisque adnexas non lucretur, quibus dumtaxat praesentes fruantur.

6. Paroeciis, quae sufficientem congruam non habent, dos ex Ecclesiae receptitiae redditibus, servata forma art. VII. Coucordati constituetur, quae saltem tertia parte maior ceteris portionibus esse debet: redditus vero extantes presbyteris, quos elegerit Episcopus parochi coadiutores conferantur.

Si vero Ecclesiarum redditus sint magni momenti, tunc ii in *maiores*, et *minores* portiones distinguantur, quarum illae presbyteris de Ecclesia optime meritis, hae vero ceteris locorum Ministris conferantur. Isthaec autem divisio omittatur in receptitiis, quae cathedralibus, et collegialibus Ecclesiis sunt adnexae, eo quod possunt Episcopi dignioribus canouicalem praebendam conferre.

7. Titulares omnes residentiae lege teneri constituitur, adeout ultra tres menses sine iusta caussa a propria Ecclesia abesse nequeunt: in transgressores autem Episcopum poenas a tridentina synodo latas irroget. Adhaec si beneficium iucompatibile vel in eadem Receptitia, vel alia Ecclesia ii adipiscantur, horum portio ipso iure vacabit.

8. Distributiones, quas clerici non receperint, quippe qui sacris officiis non interfuerint, inter Ecclesiae titulares, parocho non excepto, singulis annis dividantur.

9. Ecclesiae redditibus si augeantur, aut aliqua portio vacaverit, tunc incrementum, et vacantis tituli fructus titularibus cedant.

10. Iura adventitia titulis curatis adnexa pro medietate ad parochum pertinent: altera vero medietas inter titulares subdividatur.

11. Parochus, qui personaliter, vel per alium in ducendo funere, et iustis, ac parentalibus absolvendis clericis praesit, ex fidelium oblationibus duplicem portionem recipiat.

12 Tandem curent Episcopi laudabilem consuetudinem, quae in quibusdam receptitiis extat persolvendi officia in choro sartam, tectamque servare: in aliis vero ad eam promovendam sedulo incumbant.

VIII. Praeterea Carolus Rosini olim puteolanae dioecesis Episcopus, vir bono Ecclesiae natus, deque re litteraria optime meritus in eo animum intendit, ut in huiusce Regni dioecesibus ad maximam Religionis utilitatem plures receptitiae instituerentur Ecclesiae, earumque statuta quamprimum

ederentur. Hinc articulos generales composuit, quos singulos pientissimus Rex noster Ferdinandus I. regio diplomate sub die VI. septembris 1824. confirmavit.

IX. Heic quoque ea referri debent, quae Episcoporum Commissio labentibus annis censuit, quaeque vel regiis rescriptis sunt confirmata.

Et 1. Oeconomus curatus paroecialis Ecclesiae viduatae Pastore, quae duobus hominum millibus non constat, singulis annis ex eiusdem Ecclesiae congruae 60. ducatos percipiat: si vero illi praesit, quae numerum quinque millium animarum continet, 80: in ceteris tandem, quae maiorem fidelium numerum retinent, 100. habeat: reliqui autem congruae redditus aequis partibus inter titulares dividantur, oeconomo non excepto, vel parocho etiam, si titulus ob ipsius suspensionem vacaverit.

Isthaec dispositio illas quoque Ecclesias respiciat, in quibus reddituum portiones maiores sint ducatis 60., quippe quod animarum cura oeconomo commissa titulo vacante, novum officium ei impositum censetur.

Oeconomus vacantis tituli curati canonicatui adnexi ex eius praebenda annalem portionem recipiat relate ad duplicem quintam reddituum portionem. In ducendo vero funere omnes oeconomi duplicem portionem ex fidelium oblationibus, ut parochi recipiant: reg. rescr. sub die XXII. Ianuar. 1825.

2. Tempore elapso sex mensium si titularis ad subdiaconatus Ordinem minime sit promotus, vacantis portionis ius praevio concursu digniori conferatur: facultas tamen Episcopis inest tempus prorogandi, ut ille Sacerdotio dedicaretur.

Si examen instituatur, clerici etiam, qui suae aetatis annum XIX. iam expleverint, et in seminariis, vel lyceis doctrina, morumque honestate praestiterint, dummodo alii aetate provectiores non extiterint, admittantur: reg. rescr. sub die XXIX. Mai 1830.

3. Si Ecclesiarum redditus ob diversas temporum vicissitudines deminutionem patiantur, dioecesani Episcopi congruam parochis detrahant, inspecto fidelium numero iuxta taxam in novissima conventione praefinitam: reliqui redditus si extent, ut quaedam pars beneficii inspiciantur, ac proinde detractioni subiacent, ut ceterae titularium portiones. Quod si isthaec deminutio sit magni momenti, et perpetua, tunc Episcopi novas constitutiones pro hisce Ecclesiis exhibeant, quae iuris ordine servato revideantur, et confirmentur.

Si vero fidelium liberalitate receptitiis Ecclesiis praedia largiantur, ac proinde earum redditus reale recipiant incrementum, Episcopis facultas inest vel alios titulos pro clericis ad sacros Ordines promovendis constabilire, vel inspecto fidelium numero, incrementum inter titulares extantes dividere, eorumque portionibus addicere: reg. rescr. sub die XVI. Iul. 1831.

5. Parochi, qui ex Ecclesiae redditibus congrua dumtaxat in Novissima Concordatorum lege praefinita fruuntur, Missarum oneribus, quae Ecclesiae praediis sunt adnexa, satisfacere non tenentur, sed tantummodo diebus festis iuxta canones Missas pro populo celebrent. Quod si illorum congrua taxam exuperet, tunc agnoscitur incrementum ut species portionis curato titulo adnexae, ac proinde Missarum legatis vel ipse satisfaciat: reg. rescr. sub die XXVIII. septembris an. 1831.

5. Vicarii capitulares Sede vacante receptitiae titulos iuxta specialem constitutionem *Impensa* conferre possunt, immo maiorem portionem minoribus titularibus concedere: reg. rescr. sub die XXVIII. septembris 1831.

6. Episcopi dioecesani pro ecclesiastica iuventute in re sacra erudienda titulares iu suis Semiuariis eligere possunt, quo temporis intervallo residentiae legi ii minime sunt obnoxii.

Parochis, qui ecclesiasticis functionibus in receptitiis non intersint indulgere potest Episcopus quoad distributiones illis adnexas ob animarum curam, cui sedulo incumbant.

Receptitiis Ecclesiis presbyteros quoque addicere possunt Episcopi ad titulum sacri patrimonii, et absque concursu. reg. rescr. sub die XXIV. martii 1829.

Titularis Archipresbyter curatus, qui ut prima dignitas praebendam titulo adnexam habet, et ex Receptitiae redditibus ut curatus congrua perfruitur, necnon distributiones quotidianas recipit, is Missarum oneribus Ecclesiae adnexis satisfacere debet.

Omnes titulares, qui ex decreto dioecesanae Curiae ante promulgationem constitutionis *impensa* lato aliqua portione gaudent, absque examine ad maiores gradus, veteri optione penitus abrogata, admitti possunt.

TITULUS XXV.

DE CANONICIS ET VICARIO CAPITULARI

I. Canonicorum nomen omnibus olim clericis commune fuit (1), eo quod *canoni* sive *matriculae* Ecclesiae adscripti essent, cuius stipendiorum participes erant. Quamobrem qui deinde magnatum Oratoriis serviebant presbyteri, non dicebantur Canonici, eo quod ab illis, non autem ab Ecclesia substentarentur. Tum inducta clericorum vita communi, eo quoque canonici dicti sunt, quod arctiori quadam ecclesiastica regula *κατα τον κανονα secundum canonem*, sive *regulam* adstricti, vitam ducerent.

II. Ecclesiastica eiusmodi regula vitam communem potissimum praecipiebat; quae quidem in prima hierosolymorum Ecclesia ab omnibus fidelibus sub Apostolis agebatur (2). Sed quum ab ea vivendi ratione recessissent laici, soli clerici deinceps eam coluerunt: *omnia*, aiebat Tertullianus in apolog *indiscreta sunt apud nos*. Et Hieronymus de clericis loquens (3): *illi*, inquit, *victu, et vestitu contenti nullam inter se proprietatem habentes debent habere omnia communia.*

III. At saevientibus persecutionibus quum vix clerici clandestinos conventus agere possent vitae communio in eo posita fuit, ut ex bonis Ecclesiae certas sibi quisque portiones, sive sportulas in dies, aut menses singulos acciperent. Unde clerici a S Cypriano *fratres sportulantes* dicuntur; et quod nos nunc *suspensionem a beneficio* dicimus, ab eo *suspensio a divisione mensurna* redditur (4).

IV. Post pacem Ecclesiae redditam coeperunt Episcopi in suis cathe-

(1) Basilius epist. I. canonica can. VI.
(2) Act. V.—(3) Can. VII. caus. 12 q. I.—(4) Epist. LXVI.

dralibus Ecclesiis clericos secum retinere, quibus et habitatio, et mensa, caeteraque communia essent. Id in Oriente obtinuisse discimus ex S. Basilio (1), et ex Sozomeno (2), Ex orientali vero Ecclesia in occidentalem migrasse opera S. Eusebii vercellensis, quum ab Athanasio ex Oriente remigravit, memoriae prodidit Ambrosius (3), ubi scribit *illum* Eusebium *coniunxisse officia clericorum, et instituta monachorum.* Hanc vivendi disciplinam ab Eusebio adripuit Ambrosius, indeque in suas Ecclesias derivarunt S. Martinus turonensis, S. Paulinus nolanus aliique, ac prae ceteris M. Augustinus in sua hipponensi Ecclesia, quem, teste Possidio in eius vita, complures Episcopi secuti sunt.

V. Quum vero frigescente charitate communis clericorum vita passim intermitteretur, sanctorum virorum opera diversis in locis subinde restituta est. Hinc Isidorus, scilicet hispalensis, antiquum vitae communis institutum in Hispania instauravit, et Cronogangus Episcopus metensis in Gallia tempore Pipini Regis suis clericis in unum coenobium collectis opportunas regulas tradidit, quibus corrupti mores integritati redderentur.

VI. Salutare hoc institutum tum pientissimi reges Pipinus, Carolus M., et Ludovicus Pius confirmarunt, tum concilia gallicana maximopere commendarunt, et promoverunt. Cronogangi regulam agente potissimum Ludovico Pio an. 816. pleniorem dedit synodus aquisgranensis, canonicisque omnibus servandam proposuit. Ex quo tempore in omnibus poene gallicanis Ecclesiis cathedralibus, et parochialibus, atque adeo (collapsa monastica disciplina) in ipsis monachorum claustris communis clericorum vita instituta est. Foeminae quoque canonicam admiserunt vitam, unumque inde genus velatarum virginum invaluit, nimirum, ut quaedam monachae, quaedam canonicae essent.

VII. Iam vero sive ex barbarorum incursionibus, sive aliis ex caussis saeculo X. exeunte, et XI. ineunte in omnibus poene Ecclesiis communis Clericorum vivendi regula iam defecerat, quum mox viri doctrina, ac pietate illustres, quo Ecclesiae damnis ob corruptos clericorum mores mederentur, collapsam canonicam vitam instaurare adgressi sunt. Petrus Damiani in Italia, Ivo carnotensis in Gallia, Echertus eboracensis in Anglia, aliique veterem vivendi normam iterum induxerunt, votis insuper monasticis eam adstringentes, in quo a Canonicis aquisgranensibus distinguebantur, quibus patrimonio non renunciare suo permissum erat.

VII. Quum vero non omnes clerici communem illam, ac poene monasticam amplecterentur vitam; hinc Canonicis sic dictis saecularibus aditus patefactus est. Regulares enim dicebantur qui in episcopiis, collegiatis, vel monasteriis perpetuum bonis omnibus remittentes nuntium, sub Episcopo, praeposito, vel abbate vitam ducebant: unde Augustini Clerum omnino aemulabantur pari terrenarum rerum abdicatione; quamobrem et sub Augustini nomine inclaruerunt. Saeculares vero, qui perpetuis ecclesiasticis praebendis donati, nec propria dimittentes bona, canonicum institutum, singularem suis in domibus agentes vitam, qua poterant sedulitate, observabant. Licet igitur vocabula Canonicorum regularium ταυτολογίαν, hoc est, *eandem rem semel, atque iterum pluribus vocabulis indicatam:* et

(1) Epist. LXIII. — (2) Lib. VI. cap. 31. — (3) Epist. XXVI.

Canonicorum saecularium apertam exhibeant εναντιολογιαν *contradictionem*, diversos tamen ordines prae se ostendunt.

IX. Porro sensim Canonici saeculares adeo invaluerunt, ut apud omnes fere cathedrales Ecclesias obtinuerint, cuiusmodi coetus passim Capitula dicta sunt. Tum reditus ecclesiastici, qui primum Episcopo, et Canonicis ex aequo communes erant, in duas deinde sunt tributi partes, ita scilicet, ut alii mensam Episcopi, alii mensam canonicam, sive capitularem constituerent. Quin immo mensa capitularis tot in partes divisa est, quot erant Canonici: id quod in aliarum etiam Ecclesiarum Capitulis, sive collegiatis deinceps invaluit.

X. Cathedralium Ecclesiarum Canonici, quippe qui simul cum Episcopo communem agerent vitam, ad ecclesiasticorum negotiorum administrationem tanquam consiliarii, et adsessores adhibiti sunt. Haec quidem erat antiquitus, ut alibi demonstravimus, omnium presbyterorum, et diaconorum praerogativa, verum instaurata clericorum communi vivendi ratione, quum e clericis alii in monasteriis sub abbate, alii in parochialibus, sive collegiatis sub praeposito, alii demum in cathedralibus sub ipso Episcopo canonicam vitam viverent, hos tantummodo, tanquam proprius sibi adhaerentes, in pastoralis officii partem advocarunt Episcopi. Verum deinde abiecta vita communi, pristinae disciplinae consuetudo restituta non est: namque Canonici cathedralium comparatum ante ius retinuerunt, ut Episcopi senatum exhiberent, quorum nempe consilio ecclesiastica negotia tractarentur: Qua de re Alexander III. (1) Patriarcham hierosolymitanum sic adloquitur: ***novit plenius tuae discretionis prudentia, qualiter tu, et fratres tui unum corpus sitis, ita quod tu caput, et illi membra esse probentur. Unde non decet te, omissis membris, aliorum consilio in Ecclesiae tuae negotiis uti, quum id non sit dubium, et honestati tuae, et sanctorum Patrum constitutionibus contraire.*** Profecto hic summus Pontifex de antiquissima loquitur ecclesiastica consuetudine, qua inauditum erat, ut Episcopus quidquam ageret sine consilio sui cleri, cuius iura solum deinde cathedralis Ecclesiae Capitulum sibi vindicavit.

XI. Verum sanctissima haec unitas, qua Canonici suo Episcopo, veluti membra suo capiti, adnectebantur, unumque corpus efficiebant, non diu stetit, sed paullatim disiuncta est, unde et senatus Ecclesiastici amplitudo, et veteris disciplinae decus omnino concidit. Usu enim sensim inductum est, ut plura sibi adrogarent Episcopi, quae sine Capituli agerent consensu; contra vero Canonici haud pauca sibi reservarent, in quibus ab Episcopis non penderent: quinimmo aliquibus in locis eo processerunt, ut more monachorum exemptionem ab Episcopi iurisdictione sibi procurarent.

XII. Ex iis, quae Episcopus non advocato Capitulo agere nequit, praecipua sunt: synodum dioecesanam celebrare, in eaque iudices, et examinatores creare, tum et constitutiones edere (2), bona Ecclesiae alienare (3), Ecclesias, vel beneficia unire (4), caussas omnes, quae ad iura Capituli pertineant, terminare (5). Reliqua vide apud Fagnanum in *cap.* quum ex

(1) Cap. IV. de his, quae fiunt ab Episcopo.
(2) Trid. Sess. XXIV. de ref. cap. 18., et Sess. XXV. cap. 10. — (3) Cap. I. VIII, et IX. de his, quae fiunt a Praelatis sine cons. Capit. — (4) Clement. ult. de rebus ecc. non alienandis. — (5) Ibid. cap. fin.

iniuncto *de novi operis nuntiatione*. Ceterum attendendae sunt locorum consuetudines.

XIII. At contra Capitulo nonnulla competunt independenter ab Episcopo, uti instituta, seu statuta facere, quae sua negotia respiciant, in Canonicos immorigeros, aliosque clericos Capitulo subiectos poenis levioribus animadvertere, propriam arcam habere, et sigillum, mensae capitularis redditus administrare, aliaque.

XIV. Iam vero antequam hinc egrediamur, hic παρεργως *obiter* observare iuvat, Patres tridentinos etiam in hoc capite veterem disciplinam, pristinamque presbyterii auctoritatem instaurare exoptasse; at Canonicis nimium suis exemptionibus addictis rem nonnisi ex parte perfecisse.

1. Igitur Episcopis iure tridentino competit *in choro, et in Capitulo prima sedes, et locus, quem ipsi elegerint.*

2. Praecipua rerum omnium agendarum auctoritas; unde si aliquid Canonici ad deliberandum proponant, nec de re ad suum, vel suorum commodum spectante agatur, Episcopi ipsi Capitulum convocent, vota exquirant, et iuxta ea concludant (1).

3. Tum Episcopis ius tributum est, ut cum consilio Capituli singulis cathedralium Ecclesiarum canonicatibus, ac portionibus sacrum aliquem ordinem adnectant, ita tamen, ut dimidia saltem pars presbyteri sint, nisi plures, aut omnes ex laudabiliori consuetudine sint presbyteri (2).

4. Episcopis facultas est impertita, ut invisere possint, corrigere, et emendare auctoritate apostolica Capitula etiam exempta, eorumque personas, vel per se ipsos, vel adiuncta illorum, quos voluerint, opera (3).

5. Demum extra visitationem Episcopi in Canonicos, etiam Capituli exempti, animadvertunt, duobus tamen adiunctis Canonicis principio cuiuscunque anni ab ipso Capitulo deputandis, licet in atrocioribus delictis, ubi de fuga timetur, initio possit solus Episcopus ad summariam informationem, et necessariam detentionem procedere.

XV. Canonicorum officia alia sunt cum reliquis Clericis communia, alia ipsis peculiaria. Primi generis sunt: castitatem, sobrietatem, vitae integritatem praeseferre, in sacrarum Litterarum, canonumque studia incumbere, rerum mundanarum pompas, fastumque contemnere, etc. Canonicis peculiaria sunt ordinis praebendae suae addicti defungi ministerio, proprium suae dignitatis, personatus, vel officii munus sedulo exercere, demum in choro ad psallendum ex suae Ecclesiae instituto quotidie, vel alternis vicibus adesse. Quinimmo ex more ab Ivone carnotensi primum inducto, et a synodo tridentina probato, distributiones quotidianas, nimirum certas specierum, vel pecuniae praebitiones, praesentes tantum Canonici lucrantur, *ut ad quas horas canonicas panis interni refectio non movebat, panis corporei refectio provocaret*, uti loquitur Ivo carnotensis (4).

XVI. Iam vero ex dictis illud prono alveo fluit, Canonicos lege residentiae teneri, adeo ut ultra tres menses a propria Ecclesia quolibet anno abesse nequeant (5). At non desunt quaedam canonibus probatae caussae,

(1) Sess. XXV. de ref. cap. 6. — (2) Sess. XXIV. de ref. cap. 12. — (3) Sess. VI. de ref. cap. 4.
—(4) Epist. ad Paschalem Papam.—(5) Trid. sess. XXIV., de ref. cap. 12.

quae Canonicos ultra definitum spatium abesse patiuntur : veluti si absint negotia curaturi ad Ecclesiam spectantia, modo non sint ultra duos (1). Tum si Episcopi venia sacris cannnibus dent operam, vel theologiae in aliquo probato gymnasio (2). Porro absentes, licet iustis ex caussis, lucrantur quidem fructus praebendarum, quos *grossos* vocant, minime vero quotidianas distributiones, quibus duntaxat praesentes fruuntur: has vero, licet choro non intersint, ii lucrantur, qui animarum curae Capitulo, vel suae dignitati, aut canonicatui perpetuo adnexae incumbunt, dum reliqui officia in choro actu persolvunt, veluti parochus, poenitentiarius, quousque audiendis confessionibus revera vacet, et canonicus theologus ea die, qua sacrae Scripturae lectionem habet.

XVII. In promovendis ad Canonicatum plura requiruntur. 1. Ordo canonicatui adnexus, vel saltem, ut intra anni spatium eo initiari possit. 2. legitima aetas, nimirum in meris canonicatibus sufficit aetas 14. annorum: dignitates curam animarum adnexam habentes annos requirunt 25, reliquae vero annos 22. completos. Verum ubi ex tridentini decreto iam singulis canonicatibus sacer aliquis ordo fuerit adnexus, profecto quisque etiam merus canonicatus aetatem requirit saltem annorum 21. 3. theologiae, et sacrorum canonum scientia; Episcopis enim ius est Canonicis praesertim cathedralibus in fascis Episcopalis levamen utendi (3).

XVIII. Sede episcopali vacante in Capitulum iurisdictionis episcopalis potestas transfertur (4). Profecto rationi consonum omnino est, ut qui simul cum Episcopo Ecclesiam regunt, eamdem sede vacante etiam administrent. Unde deciana persecutione furente, quum abesset Cyprianus, Clerus carthaginiensis Ecclesiae regimen suscepit: eademque persecutione extincto Fabiano clerici romani Ecclesiam interim administrarunt, eoque nomine se *praepositos* dixerunt (5). Capitulum igitur sede vacante Ecclesiae suscipit regimen non alieno mandato, vel delegatione, sed potius iure proprio, ac primigenio, quo antiquitus simul cum Episcopo regebat Ecclesiam (6). Quamobrem perperam aliqui Canonistae inter iurisdictionem distinguunt necessariam, et voluntariam, atque illa Capitulum frui autumant, ista non item: rectius alii discrimen agnoscunt inter iurisdictionem ordinariam, et delegatam, illamque, non vero istam in Capitulum transferri contendunt.

XIX. Iam vero constat Capitulum sede vacante non posse 1: exequi quae ordinis sunt episcopalis, at non prohibetur ad exercenda pontificalia exteros advocare Episcopos. 2: neque quidquam de iuribus episcopalibus imminuere, aut innovare: qua de re omnino vetatur bona ecclesiastica alie-

(1) Cap. VII., et XV. extravag. de cleric. non resid. — (2) Cap. XII. Eodem, et cap. fin. extravag. de magistris.

(3) Iure novissimo Concord. an. 1818. art. X. statutum Canonicatus liberae collationis in Capitulis, sive cathedralibus, sive collegiatis respective conferri a Sede Apostolica, et ab Episcopis: scilicet in primis sex cuiusque anni mensibus pontificiae collationi illos addici: aliis vero sex mensibus Episcopali. Excipitur tamen prima dignitas, quae semper erit liberae collationis Sedis Apostolicae. — (4) Cap. II. de maioritate, et obedientia: et cap. VII. de officio ordinarii in VI. — (5) Epist. III. ad Clerum chartag. inter Cyprian. — (6) Card. de Luca discurs. XXXI. in concilio trid.

nare, beneficia unire, aut distrahere, aliaque huiuscemodi. 3: neque beneficia conferre ad liberam Episcopi collationem spectantia, licet possit praesentatos instituere (1). Verum 4. ea beneficia, quorum collatio ad Capitulum una cum Episcopo pertinet, *ob adcrescendi*, ut aiunt, vel *non decrescendi* ius recte confert, ubi in quatuor Ordinarii mensibus vacaverint (2). 5. Demum nequit concedere litteras dimissorias ad Ordines suscipiendos intra annum luctus Ecclesiae, iis tantummodo exceptis, qui beneficio sunt arctati, quos ad ordines etiam intra annum dimittit. In regno neapolitano ex novissimo concordatorum 1741. iure Vicarius capitularis nonnisi cum consensu pleni Capituli per secreta suffragia impertiendo ad Ordines dimittit, et laicos clericali tonsura initiandos, qui beneficio, vel capellania arctentur, et clericos ad beneficium, quod actu certum ordinem requirat, praesentatos, dummodo eosdem Episcopus defunctus ab ordinibus non reiecerit. Alios demum non arctatos neque post annum ad ordines dimittit, nisi expressa sacrae Congregationis Concilii petita venia.

XX. Porro ex tridentina sanctione (3) Capitulum sicuti pro cura bonorum Ecclesiae temporalium unum, aut duos oeconomos constituat necessum est, qui interim mensam procurent episcopalem: ita ad iurisdictionem exercendam Vicarium, sive Officialem constituere adigitur, qui *capitularis* dicitur, quod a Capitulo eligatur. Quum enim experientia satis compertum sit, in regimine sive ecclesiastico, sive politico parum feliciter res procedere, ubi unius non sit negotia curandi arbitrium; hinc recte primum ecclesiastica antiquissima consuetudine, dein et iure tridentino mos inductus est, ut potestas Capituli nonnisi ab uno Vicario unius Praelati vices gerente administretur (4).

XXI. Tempus praefinitum Capitulo constituendi Vicarium capitularem est octiduum: quo dilapso ad Metropolitanum eius electio devolvitur. Et si Ecclesia ipsa metropolitana fuerit, vel exempta, tunc antiquior Episcopus ex suffraganeis in metropolitana, et propinquior Episcopus in exempta Vicarium constituit (5). Verum Canonicis intra octiduum Vicarium constituere negligentibus, re integra, potest mora bene purgari; et rata habebitur electio, quam iidem ipsi tandem, antequam metropolita, vel alius negligentiam Capituli suppleverit, concluserint. Tum ubi contigerit Ecclesiam metropolitanam una cum suffraganea vacare, electio Vicarii suffraganei, non ad antiquiorem suffraganeum, sed ad Capitulum metropolitanum spectabit (6).

XXII. Postremo negligente Metropolita, aut antiquiore, vel proximiore suffraganeo, Romanus Pontifex, vel sacra Congregatio Episcoporum constituit Vicarium; eique modo ampliores, modo limitatas mandat facultates pro lubito. Quinimmo Vicarius Episcopo aliqua de caussa ab Sede Apostolica datus, is adhuc mortuo Episcopo munus idem obibit: tunc enim ob reverentiam supremae Sedis locus non datur electioni Vicarii capitularis, Xystus V. (7), et Benedictus XIV. (8).

(1) Cap. 1. de instit. in VI.—(2) Cap. Unic. de sede vacante in VI. 5.
(3) Sess. XXIV. de ref. cap. 26.—(4) Trid. sess. XXIV. de ref. cap. 16.— (5) Trid. Sess. XXIV. de ref. cap. XVI. — (6) Bened. XIV. lib. X. de syn. dioeces. cap. IX. num. I.—(7) Const. CXVII.— (8) Ibid. num. 7.

XXIII. Vicarius capitularis ex Canonicis, si qui inter eos sint doctores, licentiati, Iurisve consulti, est eligendus. At non vetantur Canonici postremum Episcopi defuncti Vicarium eligere, vel, ubi doctores in Capitulo deficiant, extraneum constituere, nisi aliquem de gremio, quoad fieri poterit, idoneum eligere maluerint.

TITULUS XXVI.

DE DIGNITATIBUS ET OFFICIIS

I. Dignitatis, personatus, et officii vocabula licet aliquando promiscue usurpentur (1), attamen revera inter se sunt distincta. Dignitas enim amplitudo quaedam est, sive praeeminentia, cui administratio, et iurisdictio est adiuncta (2). Personatus est honor nullam habens comitem potestatem, sive iurisdictionem, seu est ius praeeundi reliquis Canonicis in choro, et in processionibus (3). Officium denique est simplex ministerium, sive nuda rerum ecclesiasticarum administratio (4).

II. Praecipuae cathedralium Ecclesiarum dignitates sunt archidiaconatus, archipresbyteratus, decanatus, primiceriatus, cantoratus, thesaurariatus. Ecclesiae collegiatae plerumque praepositum habent, vel primicerium. Porro dignitatum non idem ordo est, et numerus in omnibus Ecclesiis cathedralibus. Atque adeo primiceriatus, cantoratus, et thesaurariatus pro diversis Ecclesiarum institutis dignitates sunt, personatus, aut etiam meri canonicatus. In plerisque cathedralibus primam dignitatem obtinet archidiaconus, et in nonnullis archipresbyter. Nec desunt Cathedrales in quibus decanus prae ipso archidiacono primam honoris praerogativam habet. Igitur ex diversis Ecclesiarum moribus, ac praecipuae ex fundationibus et numerus dignitatum metiendus, et ordo constituendus.

III. Dignitatum, et officiorum origo potissimum ex instituta, atque instaurata communi clericorum vita est educenda. Tunc enim opus fuit, et iis, qui praeessent, et iis, qui propius clericis curam impenderent, tum demum et iis, qui bona administrarent, ac tuerentur. Munia haec, sive officia plerumque nonnisi mera erant ministeria, sive delegationes, quae ab Episcopis pro arbitrio conferri, adimive possent. Verum dissociata communi clericorum vita, singulisque officiis suis constitutis redditibus, delegationes illae non solum in beneficia, sed et in dignitates degenerarunt, et quidem perpetuas, et irrevocabiles cum iurisdictione, ac potestate singulis iisdem propria. Adeout qui eas semel esset consecutus, iisdem exspoliari nequiret, nisi gravioribus quibusdam de caussis, iisdemque in iure expressis. Atque hinc primum dignitates in Capitulis emerserunt: quibus aliae novis fundationibus accessere. Verum ex posterioris aevi moribus omni fere ecclesiastica iurisdictione ad Episcopum revocata, Dignitates sive cathedralium, sive collegiatarum praeter primas in choro sedes, aliaque ho-

(1) Cap. VIII. de constitutionibus.— (2) L. XIV. Dig. de muneribus, et honoribus. — (3) Gonzal. In cap. VI. de consuetud.
(4) Cap. XVIII. de simonia.

norifica iura nullam obtinent potestatem; unde dignitates inanes, ac ventosae a doctoribus adpellari consueverunt (1).

IV. Capituli neapolitani veluti prerogativa est nullam habere dignitatem. Solus primicerius, veluti primus reliquos antecedit, ex ipsorum tamen Canonicorum indulgentia, et cimeliarcha, qui thesaurario respondet, non modo unus est ex primario Canonicorum praebendariorum ordine, sed praefectus etiam est collegio hebdomadariorum, baculoque utitur argenteo manubrio ornato in processionibus aliisque functionibus, quas soli peragunt hebdomadarii, in iurisdictionis, et praeeminentiae signum cum praerogativa suffragii in eorum comitiis.

De archipresbytero

V. Non omnes presbyteros, qui pluribus presbyteris praeessent, at eos duntaxat, qui omnibus dioeceseos presbyteris essent praeposi ti, antiquitus dictos archipresbyteros docet Morinus (2). Parochi enim, qu ibus suae paroeciae presbyteri suberant, non archipresbyteri, sed duntaxat presbyteri cardinales adpellabantur, graeci archipresbyterum vocant *πρωτοπρεσβυτερον, πρωτοπαπαν και πρωτοι ερεα.*

Archipresbyteri origo

VI. Quod ad huius ecclesiastici muneris originem spectat, sane perantiquam eius institutionem discimus ex S. Hyeronimo (3): *singuli*, inquit, *Ecclesiarum Episcopi, singuli archipresbyteri, singuli archidiaconi etc.*, ubi observandum, unum in unoquoque Episcopatu archipresbyterum fuisse, cui omues presbyteri tam urbani, quam ruraies subiiciebantur.

VII. Archipresbyteri dignitas antiquitus in Ecclesia num pro aetate, et antiquitate ordinationis, an vero pro personarum merito delata sit, quaestio est inter eruditos. Porro non eadem hac in re videtur fuisse graecae, et latinae Ecclesiae disciplina. In latina enim ea religiosissime lex custodiebatur, ut seniores iunioribus praeferrentur. Et sane Leo Papa in Doro Episcopo beneventano graviter offendit, quod primum ante alios honoris gradum Epicarpio presbytero recens ordinato detulerit, quo facto presbyterii ordinem turbatum scribit.

VIII. At in graeca Ecclesia contrariam viguisse consuetudinem plura, quae occurrunt, exempla demonstrant. Et sane Liberatus de quodam Proterio meminit, quem disertis verbis scribit a Dioscoro Episcopo Ecclesiae alexandrinae archipresbyterum fuisse constitutum; tum Gregorius Nazianzenus (4) de se narrat, quod Basilio volenti sibi primum inter presbyteros locum adsignare non adquieverit. Iam vero secutis temporibus mos inolevit, ut Episcopi in archipresbyteris constituendis non aetatem spectarent, aut ordinationis antiquitatem, sed potissimum pietatem, doctrinam, et ad munia exercenda dexteritatem.

(1) Fagnan. In Cap. ad haec de praebendis. n. 22. — (2) Part. III. exercit. XVI; cap. 2.
(3) Epist. ad Rusticum. — (4) Orat. XX.

IX. Archipresbyter igitur proxime post Episcopum Ecclesiae praeest, tanquam presbyterorum caput, et princeps: qua de re absente, vel aegrotante Episcopo Missae Sacrificium offerre, Sacramenta ministrare, fontem baptismalem benedicere, infirmos, praesertim Praelatos, oleo perungere, populo ab Ecclesia dimittendo benedictionem impertiri, archipresbyteri munia erant (1).

X. Verum tam ampla dignitas aucto fidelium numero divisionem subinde passa est, ita ut plures in una dioecesi archipresbyteri essent, qui in presbyteros extra civitatem, et clericos curam intenderent, dicti propterea *rurales*, archipresbytero urbano presbyterorum solius Episcopalis civitatis cura reservata. Porro archipresbyteri rurales *decani* quoque dicti sunt. Quum enim Dioeceses praesertim amplae in plures dividi coepissent regiones, sic dictas *decanias*, quod singulae decem titulos complecterentur; atque usu quoque inductum esset, ut singulis decaniis singuli praeficerentur archipresbyteri, hinc factum, ut hi *decani* quoque dicerentur, quippe qui presbyteris, et clericis determinatae alicuius regionis praeessent, ac eorumdem curam gererent (2).

De archipresbyteris ruralibus

XI. Porro Archipresbyteri rurales licet sint velut pastores postorum, atque adeo omnium sui districtus clericorum curam agant, haud tamen horum intuitu, ut ordinarii, habendi sunt, quum eiusmodi potestatem ex commissione, et delegatione Episcopi quasi iure delegato duntaxat accipiant, unde ad nutum Episcopi amovibiles plerumque constituuntur, ac *vicarii* etiam *foranei* dici solent: tenentur tamen utpote quibus non clericorum modo, verum et laicorum quadam ratione cura demandata est, intra sui districtus limites residere, adhaec et suas regiones quam frequenter invisere: qua de re a cunctis earundem clericis honor ipsis praestandus est, et obsequium. *Tanquam vigiles,* inquit synodus provincialis neapolitana an. 1699. (3) *qui custodiunt civitatem, regiones sibi commissas obire, et perlustrare non desinant: atque ut id cum maiori diligentia, et alacritate praestare possint, praecipit s. synodus, ut a cunctis Ecclesiasticis hanor ipsis, et reverentia exhibeatur.*

XII. Igitur archipresbyterorum ruralium praecipua ex iure novo munia sunt. 1, sui districtus parochias identidem lustrare. 2, festorum dierum cultum sedulo tueri. 3, de delictis, si quae ab ecclesiasticis patrentur, quamcitius Episcopum admonere. 4, inquirere num parochi sui muneris partes adimpleant. 5, ad Episcopum referre, si qua scandala in dioecesi oriantur, aut abusus inducantur (4). Qua de re nonnisi viri probatae virtutis, et maturae aetatis in istiusmodi officium adsumendi sunt.

(1) Cap. I. II, et III. de officio archipresbyteri: can. I. Dist. 25. Bened. XIV. Const. XLVIII. bullar. tom. II. — (2) Can. XI. caus. 16. q. VII: can. LXIV. dist. 50. can. I., et II. dist. 60.
(3) Tit. IX. cap. 3. — (4) Synod. prov. neap. ibidem.

De archipresbytero urbano

XIII. Archipresbyteri urbani praerogativae, et munia magis ex singularum Ecclesiarum usibus, et institutis, quam ex iure scripto metienda sunt. Illud hic duntaxat est observandum, in eo nimirum urbanum a rusticanis archipresbyteris discrepare, quod hi merum habere officium censeantur, et quidem iure delegato, ille vero cathedralis Ecclesiae dignitas sit, suaque munia iure habeat ordinario, quae Episcopi arbitrio tolli, diminuique nequeant, quumque illis adcenseatur Ecclesiae muneribus, quibus cura animarum est adnexa, hinc ad eam is promoveri poterit, qui saltem XXV. suae aetatis annum attigerit, et doctrinae fulgore, morumque integritate simul commendetur (1).

De archidiacono

XIV. Archidiaconus tanquam diaconorum princeps, et rector adpellari quoque consuevit, *diaconus cardinalis* (2), *prior diaconus* (3). Perantiquam eius institutionem prodit modo laudatus Hieronymi locus, in quo idem illud observandum occurrit, quod de archipresbytero notavimus: nimirum in unaquaque Ecclesia unum duntaxat fuisse archidiaconum, qui mos ad nostram usque aetatem in omnibus fere Ecclesiis perdurat.

XV. Huiusmodi dignitatem iam inde a sui institutione non aetatis, aut antiquitatis, sed meritorum intuitu semper fuisse collatam, et plura ecclesiasticae historiae monumenta probant, et potissimum illud Hieronymi (4): *diaconi*, inquit, *eligant de se, quem industrium noverint, et archidiaconum vocent.* Unde illud quoque patet, archidiaconum nonnisi ex diaconis eligi consuevisse, qui principem inter ipsos locum obtineret.

XVI. Quod autem archidiaconi munia spectat, sicuti diaconi generatim ministri erant Episcoporum, et Ecclesiae, ita ille veluti praecipuus erat Episcopi minister in functionibus exterioribus, praesertim temporalibus. Qua de re ipsius erat Episcopo sacra peragenti ministrare, calicem populo praebere, postquam Episcopus panem distribuerat, eique in sacris concionibus praesto esse. Ipse praeterea inferioribus clericis in Ecclesia ministeria dispensabat, eosque, quod et hodiedum viget, quum ordinarentur, ad Episcopum adducebat, atque eorum mores cognoscens, si quas inter ipsos exoriri lites sentiret, eas aut componere satagebat, aut Episcopo indicabat. Ipsius etiam numeris pars erat populo ieiunia, et dies festos indicere, oblationum, aliarumque Ecclesiae redditum curam agere, ratamque clericis portionem erogare, pauperibus tandem, viduis, et virginibus prospicere, haud immerito igitur Episcopi manus, et oculus adpellatus.

XVII. Iam vero munia haec, de quibus fusius in nostris *antiquitatibus christianis* agemus, archidiaconus non tam iure suo exercebat, quam Episcopi iussu, ita ut integrum esset Episcopo eorundem exercitium etiam al-

(1) Cap. VII. de electione: syn. trid. sess. XXIV. de ref. cap. 12. — (2) Cap. unic. de scrutinio in ordines faciendo. — (3) Sess. XXIV. de ref. cap. 12. — (4) Epist. LXV. ad Evagrium.

teri, praesertim archipresbytero, committere, ut *ibidem* productis veterum testimoniis demonstrabimus.

XVIII. Tam late patens archidiaconi potestas secutis temporibus non intra solius cathedralis Ecclesiae, aut civitatis episcopalis ambitum se continuit, sed per universam sese explicuit dioecesim, adeout haberetur veluti generalis Episcopi vicarius, alteramque ab Episcopo dignitatem obtineret. Ex hac porro eius potestate factum est, ut tamquam Episcopi delegatus, vel eo absente, vel sede episcopali vacanto, episcopalem in omnes exerceret iurisdictionem, et ex iure communi tanquam iudex ordinarius suos constitueret ministros, quibus illam demandaret (1), id quod ad saeculum usque XII. obtinuisse videtur, ex quo tempore Episcopi archidiaconorum potestatem tanquam sibi invisam decurtare coeperunt, atque inde paullatim Vicarii generalis dignitas emersit, de quo mox redibit sermo.

XIX. Monumenta, quibus permoti nonnulli Canonistae censent archidiaconum iam inde ab V. saeculo in presbyteros, atque adeo in ipsum archipresbyterum potestatem exercuisse, vel supposititia sunt, vel saltem dubiae fidei: nimirum ex epistola Isidori hispalensis ad Ludifredum (2), et concilio toletano (3). Qua de re secutis temporibus illud per abusionem irrepsisse credimus; tum quod archidiaconi plerumque non ex diaconorum, sed ex presbyterorum ordine seligerentur; tum vero praecipue quod archipresbytero rerum tantummodo spiritualium administrationem gerente, archidiaconus rebus sensibilibus, quibus homines magis adficiuntur, praefectus esset. Id quod deinde Gratiani auctoritate, et decretalibus evulgatis, tanquam iure communi sancitum, habitum est.

XX. Synodus tridentina non archidiacono, sed Episcopo duntaxat caussas matrimoniales, et criminales, disquirendas relinquit. Quo decreto et beneficiarias, et maiores omnes Episcopo reservatas intelligi docent Canonistae (4).

XXI. Ceterum iure novissimo archidiaconi munus eo radactum est, ut Episcopo generalem ordinationem celebranti clericos ad ordines promovendos sistat: id quod licet in speciem tantummodo fieri videatur, non erit tamen a peccato immunis, si eos indignos iudicans, Episcopo interroganti palam responderit, a se praesentes factos dignos esse, qui ordinentur (5).

XXII. Quod si autem ex locorum legibus, institutis, vel consuetudinibus archidiaconus primam obtineat dignitatem, vel praefecturam in choro, nec levis honor illi praestabitur, nec pauca illius erunt munia. In sacris enim functionibus, et thurificatione ipsum etiam vicarium praecedit, horas canonicas inchoandi, et a choro discendendi signum dat. Adhaec ipse canonicos ad consilia, si quae inter illos sint agitanda, convocat, atque, absente Episcopo, horas, viasque publicarum supplicationum indicit, tabularii, depositorumque claves, libros conclusionum, et sigillum Capituli custodit, viaticum aegrotanti Episcopo defert. Ceterum tanta hodie erit Archidiaconi auctoritas, quantam ipsi indulserit vel Episcopi mandatum, vel Ecclesiae institutum, vel consuetudo longissima (6).

(1) Cap. I. de officio archidiaconi. — (2) Can. I. dist. 23. — (3) Cap. 1 de officio archidiaconi. — (4) Barbosa collect. n. 6.

(5) Bened. XIV. Syn. dioeces. lib. V. cap. III. n. 4. — (6) Trid. sess. XXIV. de ref. cap. 3.

De praepositis et decanis

XXIII. Vigenti communi clericorum vita praeter abbates, aliosque praelatos superiores erant quoque sic dicti *praepositi*, qui aliquam curam sub praelatis superioribus gerebant. *Praepositi*, inquit synodus aquisgr. an. 816. (1), *qui quandam prioratus curam sub aliis praelatis gerunt. Hi tales, et tam strenui sunt, et ea, quae sibi iniuncta sunt, fideliter, humiliterque expleant.*

XXIV. Erant quoque et *decani*, quos Canonici, quum communem vitam agerent, ad exemplum monachorum constituerunt, quibus interior eorum cura incumberet, quum praepositi temporalibus negotiis intenti curam spiritualem negligerent, saepiusque a coenobio abessent. Dissociata vero vita communi adhuc quidem superfuere aeque praepositi, ac decani: verum quum illi potentia, ac redditu um opulentia inflati durius Canonicos habere coepissent, hinc pedetentim plerisque in cathedralibus, vel prorsus abrogati sunt, vel universa ipsis iurisdictio adempta: at contra nulla poene est cathedralis, cuius Capitulum decanatum, et quidem inter praecipuas dignitates recensitum, non habeat.

XXV. Decani in Canonicos, aliosque Ecclesiae suae clericos potestas magis ex consuetudinibus, institutis, et privilegiis, quam ex iure haurienda est. Verum ubi decanus est praelatus Ecclesiae collegiatae de iure habet iurisdictionem ordinariam in Canonicos, aliosque Ecclesiae suae clericos (2). Ceterum quaecunque decani fuerit potestas, ea non contentiosa, sed correctoria, uti canonistae loqui amant, tantummodo esse intelligitur, nisi contraria consuetudine, aliove speciali titulo contentiosam quoque iurisdictionem sibi vindicet.

De cantore sive primicerio

XXVI. Qui in titulis decretalium *primicerius* dicitur, idem poene est, ac qui hodie *cantor* adpellari solet: dictus quidem primicerius, tum quia primum inter Canonicos gradum obtinebat, tum vero, et praesertim, quia in cantoribus instituendis, et ad cantum in choro ducendis eius cura versabatur, inde et aliquando *praecentor* dictus.

XXVII. Cantoris, sive primicerii officium est choro praeesse, ut divina officia graviter, et ordinate Altissimo persolvantur. Unde risus cohibere, et colloquia, silentium indicere, curare ne quis nimium in psallendo festinet, aut tardet, aliaque huius generis cantoris omnino munia sunt. Atque hinc in quibusdam cathedralibus usu receptum est, ut in suae potestatis argumentum in festis solemnioribus baculo argenteo utatur, quem *baculum cantoralem* vocant.

(1) Cap. CXXXIX. — (2) Glossa ad cap. VI. de sent. excomm. in VI.

De scholastico

XXVIII. Vigente communi clericorum vita haud raro pueri a parentibus Episcopis offerebantur, ut iisdem ducibus, ac magistris paullatim ad vitam clericalem instituerentur. Iam vero Episcopo gravioribus Ecclesiae negotiis distento, ex ipsis in communi degentibus clericis probatissimus aliquis seligebatur, qui pueros, et adolescentes in bonis moribus, vitaeque sanctitate erudit. Vide quae supra diximus (1). Porro huiusmodi vivendi ratione exoleta, quum scholae cathedralibus, et collegiatis adnexae adhuc permansissent, hinc mos quoque perduravit, ut unus e Clero earundem curam ageret, qui hodie *scholasticus*, et interdum *scholarchus* nuncupatur. Eiusmodi munus, quod olim simplex erat officium, sensim in beneficium abiit, quinimmo in quibusdam Ecclesiis ad dignitatis gradum evectum est:quamobrem ab hominibus vix sibi regendis idoneis ambiri coepit, qui dignitate, et proventibus potiti proprium exequi munus negligerent. Huic pravo usui ut prospiceret tridentinum sanxit, ut dignitates huiusmodi nonnisi doctoribus, vel magistris, aut licentiatis in sacra pagina, vel in Iure Canonico et aliis personis idoneis, qui per se ipsos id munus explere possent conferantur (2).

XXIX. Scholasticus igitur tenetur ipse per se curare, ut nonnisi probi, et docti ad adolescentes erudiendos, et informandos constituantur: adhaec et frequenter scholas invisere, ut cognoscat, num iuventus tam in litteris, quam in pietate rite instituatur, et proficiat.

De thesaurario, sive Κειμηλιαρχη

XXX. Qui sacra vasa, et pretiosas Ecclesiae supellectiles custodit a graecis Κειμηλιαρχης *cimeliarcha* dictus, a latinis *thesaurarius*, maxime, in Ecclesiis, praesertim orientalibus, dignitatis, et auctoritatis fuisse ex Iustiniano discimus, qui *viri reverendissimi* titulum, quo tunc Episcopi distinguebantur, ipsi tribuit (3). In Ecclesiis etiam occidentalibus iam inde ab Innocentii III. aetate inter dignitates fuisse recensitum patet (4). Quinimmo ipse Innocentius sacristam, qui thesaurario respondet, dignitatis titulo decoraverat (5).

XXXI. Moribus hodiernis thesauraria, vel simplex officium est, vel beneficium, vel dignitas. Verum ex quo dignitates cathedralium, uti modo ex Barbosa notavimus, inane aliquid evasere, in thesauraria officium a dignitate separatum est, adeout uni, qui proprie dicitur sacrista, vasorum, utensilium, reliquiarum, oblationum, aliorumque huius generis cura demandetur; alteri dignitatis praerogativa inter Canonicos tribuatur, nulla vero iurisdictio. In Ecclesia neapolitana ut alibi observavimus, cimeliarcha non modo unus est ex primario Canonicorum praebendariorum ordine, verum et hebdomadariis praeest.

(1) Tit. X. num. XI. — (2) Sess. XXIII. de ref. cap. 18.
(3) L. fin. Cod. de bonis auct. iud. possid. — (4) Cap. XXXII. de offic. iud. deleg. — (5) Lib. I. regest. epist. 176.

De Canonico theologo

XXXII. Concilium lateranense IV. sub Innocentio III. duo nova officia constituit, scilicet *theologum*, et *poenitentiarium*. Ac primo sanxit, ut unaquaeque metropolitana Ecclesia theologum habeat, qui sacerdotes, aliosque clericos sacras Scripturas doceat, et in his praesertim informet, quae ad curam animarum pertinent. Hoc saluberrimum decretum synodus tridentina non modo firmavit, verum et in caeteris cathedralibus Ecclesiis, atque etiam collegiatis in aliquo insigni oppido existentibus omnino servandum constituit. Tum adiunxit, ut ubi nulla praebenda huic officio deputata reperiatur, praebenda quomodocunque praeterquam ex caussa resignationis, primo vacatura ad eum usum ipso facto perpetuo constituta, et deputata intelligatur.

XXXIII. Theologalem praebendam nonnisi praevio concursu conferendam constitutione *pastoralis* an 1725. motu proprio edita iussit Benedictus XIII. Tum methodum in concursu super textu sacro servandam praescripsit.

XXXIV. Quibusnam diebus lectio theologalis habenda sit expresse non edixit synodus tridentina. Verum qua hora, quibusve diebus, tum super quo sacrae Scripturae libro praelegendum sit, arbitrio ordinarii relictum voluit sacra Congregatio apud Garziam de beneficiis (1).

De canonico poenitentiario

XXXV. Theologo suppar est poenitentiarius. Eadem enim lateranensis synodus sanxit, ut *tam in cathedralibus, quam aliis conventualibus Ecclesiis viri idonei ordinarentur, quos Episcopi possent coadiutores habere in confessionibus audiendis, et poenitentiis iniungendis*. Episcopi igitur quosdam ex sacerdotibus seligere coeperunt, quibus criminum quorundam absolutionem reservarunt: in ordinariis enim suo quilibet parocho confitebatur.

XXXVI. Verum licet singularis iste confessarius designatus esset, nemo tamen vetabatur, quin Episcopum adire, eique suam conscientiam pandere posset: qua de re quum tunc temporis frequentiores ad Episcopum confluerent, Episcopi presbyterum prudentia, ac pietate praestantiorem eligere instituerunt, ad quem, veluti ad alterum Episcopum, omnibus pateret accessus, quemque *confessarium*, aut *poenitentiarium generalem* nuncupavere. Hunc porro tum inferiores confessarii, et poenitentiarii in casibus dubiis consulere poterant, tum ad eum, tanquam ad Episcopum graviorum criminum absolutio, et poenitentiae impositio referebantur.

XXXVII. Poenitentiarii officium a decreto lateranensi inductum synodus tridentina non modo probavit, verum et eidem praebendam proximo vacaturam adfixit. Praecepit vero, ut sit magister, vel doctor, aut licentiatus in theologia, vel iure canonico, et annos quadraginta natus, nisi aliter pro locorum diversitate utilitas, vel necessitas postulaverit. Hic autem iuxta

(1) Part. III. cap. VII. num. 155.

tridentinum, dum poenitentium in Ecclesia excipit confessiones, in choro adesse censetur, aeque ac si reipsa ibi praesens esset. Tandem ex modo indicata Benedicti XIII. constitutione poenitentiarii munus nonnisi praevio concursu conferendum est; alias irrita habetur collatio.

XXXVIII. Poenitentiarium, aeque ac theologum, nullam in Capitulo habere ἐξουσίαν *potestatem*, neque inter dignitates, sed inter Canonicos servato collationis, professionisque antiquioris ordine sedere decrevit s. congregatio Concilii an. 1699 At alicubi dignitatem ex fundatione, vel statuto obtinere testatur Espenius (1).

XXXIX. Poenitentiarius licet vi sui officii in confessionibus audiendis sit veluti vicarius natus Episcopi, atque adeo a iure facultatem habeat audiendi confessiones poenitentium totius dioecesis, et iurisdictionem absolvendi a peccatis, sitque veluti ordinarius dioecesis confessarius, attamen ex veriori sententia non habet potestatem alios delegandi, neque etiam ad unum tantum reservatum, sive ad nudum ministerium (2).

TITULUS XXVII.

DE VICARIO GENERALI EPISCOPI

I. Ex diminuta archidiaconi potestate paullatim consuetudo invaluit, ut Episcopi, in praecipuis sui muneris adimplendis partibus alteri cuidam Clerico, veluti vices committerent suas, qui propterea et officialis, et Vicarius generalis dictus est. Quum enim archidiaconi sua potestate ita abuti coepissent, ut nonnunquam in ipsos insurgerent Episcopos, profecto exorbitans haec, et ultra modum crescens ambitio Episcopos tandem movit, ut de ea cohibenda, ac delenda cogitarent. Ut autem ministros haberent, per quos suam exercere iurisdictionem possent, archidiaconis Vicarios substituerunt, quorum mandata quum pro lubito revocare possent, minus ab ipsis, quam ab Archidiaconis, sibi metuendum crediderunt.

II. Verum hanc consuetudinem nonnisi saeculo XIII. primum obtinuisse ex eo conficit Thomassinus (3), quod nec Gratiani decretum, nec collectio gregoriana Vicariorum generalium meminerint: quorum originem concilio lateranensi IV. recte adscribi posse censet. Profecto eius synodi Patres Episcopos hortati sunt, ut si quando non possent numeros omnes implere sui muneris, adiutores sibi arcesserent, et cooperarios, a quibus ad pietatem instruantur, regantur, visitentur dioeceses *vice ipsorum*, *quum per se iidem nequiverint* (4). Huic synodico instituto quum Episcopi obsecuti fuissent, brevi ubique gentium inter Catholicos vicarii generales obtinuere, scilicet saeculo XIII. saltem exeunte. Unde in VI. decretalium titulus occurrit *de officio Vicarii*, qui totus est in illustrandis Episcoporum generalibus Vicariis, eorumque muneribus.

(1) Part. I. tit. XII. cap. III — (2) S. Congr. Conc. an. 1597; et syn. dioec. neap. Cantelmi part. II. cap. VI. n. 28.
— (3) Part. I. lib. II. cap. VIII. — (4) Cap. XV. de offic. iudic. ordin.

III. In Italia nullum omnino est discrimen Vicarium generalem inter, et officialem. Unus enim idemque tum in spiritualibus administrandis, tum in iurisdictione contentiosa exercenda vices Episcopi gerit: quem Italiae praxim synodus tridentina secuta est (1), ubi officialem cum Vicario confundit. At in Gallia, aliisque ultramontanis regionibus officialis a Vicario diversus est. Officialis enim dicitur, qui in forensibus episcopales adimplet partes, Vicarii autem potestas in iis versatur, quae voluntariae iurisdictionis sunt, adeout Vicarius limites suae iurisdictionis transgrederetur, si servata iudicii forma partes coram se citari iuberet.

IV. Igitur Italiae more omnis caussarum cognitio, quae ad Episcopum pertinet, ad Vicarium transfertur (2), et quidquid leges Episcopo tribuunt, tributum quoque intelligitur Vicario. Quod tamen haud ita intelligas, quasi omnis prorsus Episcopi iurisdictio in Vicarium generali officii delegatione transferatur: plura enim sunt, quae, nisi Episcopus speciatim mandet, praestare vetatur.

V. Qua de re Vicarius generalis sine speciali mandato criminales caussas non cognoscit, neque matrimoniales, nec quaslibet alias soli duntaxat Episcopo delegatas: tametsi, quae Episcopo, vel Ordinario loci sine particula taxativa, quae industriam personae requisitam indicet, mandat tridentinum, ea vel Vicario commissa censentur, vel saltem ipsi ab Episcopo speciatim committi poterunt.

VI. Praeterea nec beneficia confert (3), nec iis permutandis, uniendis, erigendisve adsensum impertitur (4). Porro instituit praesentatos a patronis, caussasque beneficiarias de pertinentia, et quasi possessione iurispatronatus cognoscit (5). Non visitat dioecesim, nec synodum cogit (6). Papae duntaxat Vicario permittitur dioecesanam Cleri romani synodum celebrare (7). Tum vetatur Capitulum Canonicorum indicere, eidem praesidere, atque adeo interesse, aut suffragium ferre (8). Non absolvit a casibus Episcopo reservatis, nec ab iis absolvendi facultatem impertitur (9). Adhaec neque in irregularitatibus occulto ex crimine obortis dispensat (10). Denique dimissorias ad ordines, nisi Episcopus in longinquis regionibus diuturnam fecerit moram, non concedit (11). Qua de re potiori iure, quae ordini episcopali, sive ex ecclesiastica antiquissima institutione sunt addicta, exequi prohibetur, uti Ordines conferre, chrisma conficere, Ecclesias consecrare, indulgentias elargiri etc. Postremo Metropolitani Vicario generali, nisi ultra duas dietas absit Archiepiscopus, in suffraganeos censuris animadvertere non licet (12).

VII. In Vicarium generalem quilibet clericus adsumi potest: scilicet qui prima saltem clericali tonsura sit initiatus. Porro arcentur 1. Mendicantes (13) 2. Coniugati, clerici bigami, et minores annis vigintiquinque 3. Con-

(1) Sess. XXIV. de ref. cap. 16.

(2) Tit. de officio Vicarii in VI. — (3) Cap. III. eodem in VI. — (4) Cap. V. de rerum permutatione: et can. IX. de consecrat. dist. I. — (5) Cap. III. de institutionibus. — (6) Trid. sess. XXIV. de ref. cap. 20. — (7) Bened. XIV. lib. II. de syn. dioeces. cap. III. num. 4. — (8) Trid. sess. XXV. de ref. cap. 6.

(9) Cap. XI. de Poenitent., et remiss. in VI. — (10) Trid. sess. XXIV. de ref. cap. — (11) Cap. III. de temporum ordinat. — (12) Cap. I. de officio Ordin. in VI. — (13) Clement. II. de rescriptis DD. communiter.

sanguinei Episcopi, cives urbis episcopalis, et dioecesani gratia, odio, aliove nomine haud raro suspecti (1). 4. Parochi, Canonici poenitentiarii licet exteri, omnesque curam animarum habentes (2). Demum Imperiti: qua de re ex eadem sacra Congregatione in Vicarium deligendus necessum est, ut in utroque, vel saltem in canonico iure lauream sit consecutus, nisi aliunde viri peritia manifesto constet.

VIII. Illud hic iure quaeri potest, Vicarii potestas ordinaria ne sit, an delegata? Sunt qui ordinariam docent. 1. quia Vicarius semel constitutus, quae episcopalis iurisdictionis sunt, proprio iure exercet. 2. Quia Vicarius, licet provicarium constituere nequeat, potest tamen caussas nonnullas aliis delegare: porro delegatus subdelegare vetatur. 3. Quia Vicarius nunquam delegati nomine in Pontificum decretalibus designatur.

IX. At contra delegatam potius censendam plura evincunt. 1, Vicarii potestas aeque iure, ac consuetudine ab voluntate Episcopi ita dependet, ut eam contrahere, amplioremque reddere libere queat. 2. Episcopus Vicarium ad nutum removere ab officio, novumque constituere nullo iure vetatur. Tum 3, potest pro lubito unum, aut plures sibi constituere vicarios, qui simul corpus unum, quod vicariatus dicitur, componunt. Ita in neapolitana archiepiscopali Curia duo locumtenentes cum Vicario, veluti tribunal quoddam constituunt, cui peculiaria quaedam reservata sunt expedienda negotia. 4. Vicarii tribunal ab tribunali Episcopi distinctum non est: quamobrem ab Vicarii sententia non provocatur ad Episcopum, at vero ad eum, ad quem provocandum esset, si Episcopus ipse per se sententiam dixisset. 5, Demum Episcopo mortuo, vel alias sua iurisdictione destituto, Vicarii potestas omnino extinguitur, quae propterea alia non est, quam ipsamet episcopalis mandata, sive delegata.

X. Veruntamen si eo sensu ordinariam quis intelligat, quod Vicarius iurisdictionem exerceat suam intuitu officii in iure probati, eandemque non tam ab homine, quam a iure habere videatur, ordinariam illam nuncupari posse non abnuam.

XI. Episcopus non vetatur plures sibi Vicarios constituere, et quidem vel singulis ipsorum singulas dioeceseos regiones adsignando, vel uni iurisdictionem voluntariam, aut in spiritualibus tribuendo, alteri vero contentiosam, aut in temporalibus. Quinimmo aliquando Episcopus ad plures sibi Vicarios substituendos adigitur, scilicet ubi vel duas simul unitas regat dioeceses, vel unam longe lateque patentem, vel latinis simul, et graecis subditis mixtam. Profecto Episcopus latinus, qui Italograecis praeest, tenetur horum caussas per Vicarium graecum ipsis acceptum, atque eorundem sumptibus sustentandum, cognoscere, atque adeo in gradu adpellationis metropolita latinus graecum quoque iudicem constituat necessum est (3).

XII. Ubi accidit Vicarium ab Episcopo sua potestate privari, actus hic omnino evulgandus est, adeo ut quae interim geruntur, antequam evulgetur, valeant (4). At vero quum Vicarius non ab Episcopo, sed a Sede apo-

(1) Syn. roman. an. 1726. tit. VIII. cap. 2. — (2) S. Congr. Conc. plurib. decret.
(3) Bened. XIV. const. LVII. § 9. n. 21, tom. 1. bullar. — (4) Cap. IV. de restitut. spoliat. et clement. un. de renunc.

stolica fuerit constitutus, (uti aliquando vel ad supplendam negligentiam, vel ad froenandam cupiditatem Episcopi fieri solet) is profecto nonnisi ab ipsamet Sede Apostolica revocari poterit. Porro utriusque sive apostolici, sive episcopalis Vicarii iurisdictio, excommunicato Episcopo, non suspenditur (1).

TITULUS XXVIII.

DE VITA ET HONESTATE CLERICORUM

I. Utraque sacerdotum potestas, scilicet in reale, ac mysticum Christi Corpus, non levem, et qualemcunque virtutum exercitationem requirere censenda est, sed adcuratam, et perfectissimam. Sancta enim sancte tractanda sunt, nec illotis manibus, ut scribit Nazianzenus, profanisque animis sanctissima mysteria attingere unquam licuit, tum quoque, nisi clerici omnigenam virtutem vita sua exprimant, vix sperandum est plebem ad mediocre virtutis studium excitatum iri. Non abs re igitur erit hic paucis veluti digito praecipuas leges indicare, ad quas, tanquam ad normam, clericis suae vitae mores sunt exigendi.

II. Ac primo eximia puritate animi, ac corporis clerici praefulgere debent. Qui enim clericus in officio perstringendi aliorum vitia libere, utiliterque versabitur, nisi se talem praestiterit, ut a nemine reprehendi possit? (2).

2. Omnis criminis, vel pravitatis suspicio clericis vitanda: namque observante Chrysostomo (3) homines laici ad conquirendum de clericis, et ad inferendas adversus ipsos contumelias, et incusationes mirum quantum propendent. Ergo omnes illae actiones clericis vitandae sunt, quarum dubia sit, et suspecta natura. Quamobrem synodus nicaena universis omnino clericis vetuit *συνεισακτον ἑχειν subintroductam habere mulierem*, praeterquam utique matrem, vel sororem, vel amitam, vel eas solas personas, quae omnem suspicionem excedunt.

3. Clericis parce, et frugaliter vivendum, quo aliorum inopiae subvenire possint. Namque immoderati sumptus semper in Ecclesia habiti sunt tanquam iniqua iurium, ac reddituum pauperibus destinatorum usurpatio. Veterum Episcoporum parcissimam edendi, potandique tenuitatem, adhaec et vilitatem indumentorum ipsi etiam gentiles sunt admirati (4).

4. In quotidianum Ecclesiae ministerium ea gravitate, animi submissione, ac pietatis ardore clericis est incumbendum, ut illud et divinae maiestati probetur, et fideles religiosa quadam in Deum pietate afficere possit. Meminisse enim eos oportet se et populi ad Deum oratores, et Dei ad populum legatos agere. Ad rem Chrysostomus (5): *eum, qui pro civitate tota, quid dico civitate? immo vero pro universo terrarum orbe legatus intercedit, deprecatorque est apud Deum, ut hominum omnium peccatis propitius fiat, qualem quaeso esse oportet?*

(1) Cap. 1. de officio Vicarii in VI. — (2) Orat. 1. apolog. de fuga.
(3) Chrysost. de Sacerd. Lib. V. cap. 3. — (4) Ibid. lib. VI. cap. 9. — (5) Ammianus Marcell. Lib. XXVII. — (6) Ibid. lib. VI. cap. 4.

5. In privatis congressibus, et colloquiis clericos doctrinam, prudentiam, et fidelitatem praeseferre oportet, ut ab hominum, quibuscum colloquuntur, animis vel ignorautiae caliginem dispellant, vel errores avertant, vel vitia removeant. Neque enim ad voluptatem, sed ad utilitatem aequum est clericos cum laicis conversari. Hac ratione Augustinum innumeros aeque hereticos ad veritatem, ac scelestos homines ad meliorem frugem reduxisse testis est Possidius in *eius vita cap. IX.*

6. Clericis forti, et imperterrito animo christianae veritatis defensio est suscipienda. Neque enim hac in re lenitas, ac facilitas, sed fortitudo, ac poene ferocia adhibenda est. *Tametsi* inquit Nazianzenus (1) *alioqui pacati, ac moderati sint Antistites, hac tamen in re lenes, et faciles esse non sustinent, quum per silentium, et quietem Dei caussa proditur, verum hic admodum bellaces sunt, atque in corrigendo acres, et feroces.* Huiusmodi fortis, et imperterriti animi exempla plura, eademque admirabilia in veteri ecclesiastica historia occurrunt.

III. Porro ex altera parte plura clericis vitanda sunt. Ac 1. lusus alearum, scilicet ludi omnes, qui ab ancipiti pendent fortunae eventu, tot enim, tanta, tamque perniciosa mala huiusmodi ludos comitari solent, ut licet innocuae recreationis ergo licite exerceri possent, habeantur nihilominus tanquam prorsus inutiles, et omnino vetiti. Quinimmo etiam laicis sub poena segregationis a communione Ecclesiae aliquando fuerunt interdicti (2).

2. Ab ebrietate clericis prorsus abstinendum. Qui enim animum in divinis rebus contemplandis occupatum habebunt clerici ebriosi? Ex canonibus sic dictis apostolicis XLI sic decernit: *Episcopus, presbyter, vel diaconus aleis, et ebrietatibus vacans, vel cesset, vel deponatur.*

3. Omne turpe lucrum, ac praesertim iniusta usurarum acceptio clericis omnino vitanda. Plures ecclesiasticae leges adversus istiusmodi crimen sancitae occurrunt, satis hic sit canonem nicaenum XVII. producere, qui in hunc modum se habet: *quoniam multi, qui in canone recensentur, plura habendi studium, et turpe lucrum persequentes divinae scripturae obliti sunt, quae dicit* argentum suum non dedit ad usuram, *et foenerantes centesima exigunt: aequum censuit magna, et sancta synodus, ut si quis inventus fuerit post hanc definitionem usuras ex mutuo sumere, vel eam rem aliter persequi, vel sesquplas exigere, vel aliquid aliud excogitare turpis quaestus gratia, a clero deponatur, et sit alienus a canone.*

4. Saecularia quoque negotia, et mercaturam clerici devitent, tum quod tempus divino ministerio impendere debeant, tum quod turpem quaestum, et avaritiam plerumque comites habeat negotiatio (3): *si quis clericus turpis lucri gratia aliquod genus negotiationis exercuerit, depositus a communione alienus fiat.*

5. Porro non illicita duntaxat negotiatio, sed omnis saecularis cura, quae ipsos a divino ministerio abstrahere posset, clericis interdicta. *Canon apostolicus VII.* in hanc rem sic habet: *Episcopus, vel presbyter vel diaconus saeculares curas non suscipiat, alioquin deponatur.* Atque hinc clerici prohibentur 1. militiam profiteri (4) 2, publicis administratio-

(1) Orat. XXI. — (2) Conc. illib. can. LXXIX. — (3) Conc. arelat. 1. can. XIV. — (4) Can. apost. LXXXII.

nibus sese immiscere (1). 3. testamenti executionem suscipere, vel tutoris, aut curatoris officio defungi (2). Demum 4. et procuratorem ad laicum tribunal agere, praeterquam suo, suorum, vel Ecclesiae, aut pauperum nomine (3), Alexander III. in concilio lateranensi III. *cap.* 12.

De clericorum studiis

IV. Clericorum studia quod spectat, profecto continui in clerico laboris, et studiorum necessitatem ex pluribus, iisdemque gravibus ipsi demandatis muneribus diserte evincit Chrysostomus (4). Profecto Apostolus Timotheum admonet (5): *intentus esto lectioni*, *exhortationi*, *doctrinae. Haec meditare*, *in his esto*. Et sane aptas animarum morbis curationes adhibere; cum Ecclesiae hostibus, ubi opus fuerit, congredi, proficuas conciones, et catecheses habere, fidelibus vite sanctae instituendae consilia tradere, Sacramenta ea, qua par est, sanctitate administrare: profecto haec, aliaque id genus sacerdotum munia evidenter ostendunt clericis in sacra studia sedulo incumbendum. Recte Hieronymus (6) in consummato Sacerdote et scientiam, et sanctitatem requirit, ut ad explendas diversas functionis suae partes evadat idoneus. Porro sacrarum litterarum codex praecipue clericis nocturna diurnaque manu versandus est. Ab Ambrosio (7) *liber sacerdotalis αυτωνομαςικως* adpellatur: et Hieronymus negat esse Domini sacerdotem, qui Dei legem ignoret. Qui sine piaculo omiserim aurea Chrysostomi verba ibidem? *Hoc*, sacra Scriptura, *instrumentum est*, *hoc cibus*, *hoc aeris temperamentum optimum*, *hoc medicamenti instar*, *hoc ignis loco*, *hoc ferri vice*, *ac si vel urere*, *vel secare opus*, *hoc ipso uti necesse est*; *atque hoc si nihil profuerit*, *reliqua omnia evanida pereant oportet*. Atque hinc antiquissima illa conciliorum canonibus, sanctisque viris probata consuetudo mensas sacrarum Scripturarum lectione condire, atque utilibus institutis sermonibus convictores oblectare.

V. Post sacram Scripturam tum in conciliorum canonibus addiscendis, tum in veterum Ecclesiae Patrum operibus pervolutandis clericis plurimum temporis, et operae est impendendum. Celebre est illud Coelestini Papae (8): *nulli Sacerdotum liceat sacros canones ignorare*. Et concilium toletanum IV (9). in sacerdotibus aeque sacrarum Scripturarum, ac canonum scientiam requirit, *ut possint cunctos tam fidei scientia*, *quam operum disciplina erudire*. Demum s. Hieronymus Nepotianum amicum suum eo nomine laudat, quod post Scripturas plurimum optimis ecclesiasticis auctoribus vacaverit, eorumque adsidua lectione, et meditatione tantum profecerit, ut quavis occasione eorum verba recitare potuerit: *illud*, inquiens, *Tertulliani*, *istud Cypriani*, *ac Lactantii*, *illud Hilarii est. Sic Minucius Felix*, *ita Victorinus*, *in hunc modum est locutus Arnobius*. His accedit quod alibi notavimus, videlicet in sacris Scripturis explicandis

(1) Canon apostol. LXXXI. — (2) Iustin. nov. CXXIII. cap. 5. — (3) Const. apostol. lib. II. cap. 6.— (4) Ibid. lib. IV. cap. 3. — (5) Epist. I. 4.
(6) Epist. II. ad Nepot. — (7) Lib. III. de Fide cap. 7. — (8) Epist. III. cap. 1.
(9) Can. XXV.

ab concordi veterum Patrum interpretandi ratione ne latum quidem unguem discedere fas esse.

VI. Illud hic opportune quaeri posset, num librorum gentilium, et haereticorum lectio fuerit clericis antiquitus permissa? Ac primo libros haereticorum quod spectat, nonnisi pro necessitate, et tempore eorum lectio Episcopis permissa (1). Quod vero gentilium libros attinet, illud quorundam clericorum institutum semper in Ecclesia damnatum est, qui neglectis Scripturis, aliisque utilioribus libris, vel delectationis tantum caussa illos legerent, vel ut linguam suam politiori, atque elegantiori dialecto adsuefacerent, quod simplex sacrae Scripturae stylus ipsis non adrideret; nec deerant ex clericis, qui, ut artem sophisticam ad imponendum imperitioribus addiscerent, suum tempus generatim in ethnicis scriptoribus perlegendis insumebant. Profecto his de caussis instituta auctorum gentilium lectio semper in Ecclesia, et quidem iure optimo prohibita. Ceterum ubi de confirmanda doctrinae christianae ver itate, vel de gentilium detegendis, confutandisque erroribus ageretur, profanos auctores legere nunquam non permissum, quinimmo et aliquando summopere commendatum Quis enim inficiatur, plerosque veterum Patrum in gentilium eruditione multum fuisse versatos, ac eorundem lectionem plurimum ipsis profuisse, tum ex una parte ad sacras Scripturas felicius, et facilius interpretandas, tum ex altera ad hostium fidei detegendas, profligandasque fallacias? Profecto divinas Scripturas, antiquosque canones vix, aut ne vix quidem interpretabitur, qui linguas originales, veterem historiam, chronologiam, geographiam, criticam, artemque oratoriam non calleat. His praesidiis destituti non fuere veterum Patrum illustriores Origines, Hieronymus, Augustinus etc.

VII. Postremo de iure civili, ac de medicina pauca hic supersunt observanda. Ac primo veteres quidem clericos ab hisce studiis fuisse alienos, patet ex Ambrosio (2), Hieronymo (3), aliisque. At contra secutis temporibus adeo toti profanis hisce scientiis sese dederunt, ut sacrarum litterarum, canonumque studia omnino neglecta viderentur, uti graviter conqueritur s. Petrus Damiani (4). Illud vero summopere mirandum, monachos etiam, licet alioquin ex proprio instituto solitudine adstrictos, profanis hisce studiis, praesertim medicinae, adeo vacasse, ut celebriores medici essent medici Cassinenses. Porro Honorius III. monachos exeuntes ad audiendas leges, vel physicam, sive medicinam sub poena excommunicationis iubet ad claustra quamcitius redire (5). Hac prohibitione, quam antea etiam in synodo tunonensi Alexander III. ediderat, ad theologiae studium ampliandum clericos quoque in dignitate constitutos adstringi idem Honorius *ibid.* praecepit. Ceterum quod in Ius Canonicum novum plura ex iure civili irrepserint, hinc factum est, ut nisi utriusque studium coniungatur, fere nullum in Iure Canonico quis fecerit progressum. Igitur tamdiu in ius Civile incumbendum, quamdiu Iuri Canonico novo recte intelligendo satis erit. Damnanda prorsus clericorum quorundam conditio, qui neglectis ecclesiasticis studiis, iuri civili, forensibusque negotiis ad turpe lucrum quaeren-

(1) Conc. chartag. IV. can. XVI.

(2) Lib. I. de Abraham. — (3) Epist. ad Ocean. — (4) Lib. I. epist. XV. — (5) Cap. X. ne clerici, vel monachi.

dum unice dant operam. Meminerint istiusmodi clerici ordinatione sese ultro divino ministerio, ac proximorum saluti procurandae unice addixisse.

De civilibus clericorum vestibus.

VIII. De externo clericorum habitu liceat hic pauca subnectere. Profecto hac in re clericis mediocritas numquam praescripta non fuit scilicet, ut nec nimis eleganti, et invidioso, nec neglecto nimis, et sordido vestitu uterentur. Hieronymus Nepotianum suum sic admonebat (1): *vestes pullas aeque devita, ac candidas. Ornatus, et sordes pari modo fugiendae sunt; quia alterum delicias, alterum gloriam redolet.* Et sane quinque prioribus Ecclesiae saeculis civiles clericorum vestes a communibus laicorum, licet forma non distinguerentur, bene vero modestia, et simplicitate eas inter se discrepare oportebat. Hinc synodus carthaginensis IV. praecepit, ut clerici professionem suam in habitu, et incessu probent, nec vestibus, et calceamentis decorem quaerant (2).

IX. Iam vero per quinque priora Ecclesiae saecula nullam fuisse distinctionem clericalium vestium civilium a laicalibus multa suadent. 1. Saevientibus tempore persecutionum contra Ecclesiam tyrannis, si clerici distinctas a laicis gestassent vestes, ultro sese persecutoribus obiecissent. Quum illi igitur declinare, quoad possent, procellam studerent, ac sese populo pascendo servare. communibus ceterorum vestibus utebantur Atque hinc Origenes (3) de Heracla presbytero alexandrino scribens: *idcirco*, inquit, *quum vulgari veste antea usus fuisset, ea deposita, philosophicum induit habitum, quem etiam nunc retinet.* Porro philosophicus habitus hominum etiam laicorum, qui sapientes se demonstrare adfectabant, proprius erat.

2. Auctor *de ecclesiastica hierarchia* sub nomine Dionysii monachorum habitum, tonsuramque describens, nullum verbum habet de vestibus clericorum (4) Synodus quoque carthaginensis IV. quum nihil eorum omitteret, quae ad officia clericorum pertinerent, quod ad vestes solam mandet clericis modestiam, ut modo indicavimus.

Idem 3. evincitur ex epistola Coelestini Papae (5). In ea Clericos, qui pallio, et cingulo uti coeperant, relictis tunica, et toga, qui communis erat et ipsis, et laicis habitus, sic reprehendit: *didicimus quosdam Domini Sacerdotes superstitioso potius cultui inservire, quam mentis, vel Fidei puritati. Amicti pallio, et lumbis praecincti, credunt se Scripturae fidem, non per spiritum, sed per litteram completuros .. discernendi a plebe, vel caeteris sumus doctrina, non veste, mentis puritate, non cultu... Non est imponendum oculis, sed mentibus infundenda praecepta.*

X. Occurrunt quidem haud raro in antiquis ecclesiasticis monumentis vestes sic dictae: *tunica, sive dalmatica, lacerna, sive birrum, linea, hemiphorium, colobium etc.*, et quidem tanquam indumenta a clericis ad-

(1) Epist. II. ad Nepot. — (2) Can. XLV.
(3) Apud Eusebium lib. VI. cap. 19. — (4) Cap. VI. — (5) Epist. ad Episcop. narbon; et vienn. prov.

hibita: verum uti recte observat Thomassinus (1), hac communes erant clericorum, et laicorum vestes, quibus etiam ethnici utebantur. Tantummodo Constantinopoli, ut ex Socrate colligimus, quarto exeunte saeculo mos viguisse videtur, uti clerici atra veste uterentur (2). Fortasse ut a clericis novatianis distinguerentur, qui albis vestibus induti incedebant.

XI. At nemo inficiabitur iam inde ab VI. saeculo coepisse clericos etiam in exteriori corporis cultu a laicis distingui. Id quod perquam manifestum est: 1. ex S. Gregorio Turonensi qui eam vestium distinctionem sua aetate iam inductam indicat: *Merovechus*, inquit, *tonsuratus est, mutataque veste, qua clericis uti mos est, presbyter ordinatur* (3).

2. Ex S. Gregorio M., qui pluries in suis Epistolis clericos a laicis veste ipsa distinctos repraesentat, ac praecipue (4): *Paulum*, *ait*, *qui despecto habitu suo ad laicam reversus vitam* etc. Et alibi *dum ad ecclesiasticum habitum veniunt.... dum in ecclesiastico habitu non dissimiliter, quam vixerant, vivunt, nequaquam student saeculum fugere, quam mutare* (5).

3. Ex auctore vitae S. Caesarii arelatensis, qui Caesarium *mutato habitu in clerum fuisse cooptatum* narrat.

4. Ex concilio liptinensi quo sancitur, *ut presbyteri, et diaconi non sagis laicorum more, sed casulis utantur ritu servorum Dei* (6) tum synodus agathensis an 506. (7) vestimenta, et calceamenta, quae religionem decerent, clericos gestare iussit, matisconense I. an. 581. (8) laicas vestes diserte clericis interdicit. Narbonensi demum concilio prohibentur vestimenta purpurea clericorum (9).

XII. Porro huiusce in indumentis clericalibus mutationis ratio ea prorsus fuisse videtur scilicet barbararum gentium irruptio. Quum enim barbari romanum Orbem invasissent, atque usus vestis brevioris pedetentim irreperet, laicis ad barbaros mores deficientibus, clerici romanas vestes, uti etiam sermonem, retinuerunt. Unde in Oriente, ubi serius barbariei calamitas saevire coepit, diutius oblongarum vestium aeque apud clericos, ac apud laicos usus obtinuit. Nonnisi in synodo trullana an. 692. primum eiusmodi vestium distinctionis mentio occurrit. Namque sic decernit in hanc rem *nullus eorum, qui in Cleri catalogum sunt relati, vestem sibi non convenientem induat, neque in civitate degens, neque iter ingrediens. Sed utantur vestibus, quae iis, qui in Clerum relati sunt, adtributae fuere. Si quis autem tale quid fecerit, una septimana segregetur* (10).

XIII. Igitur ab saeculo VI. inducta in Ecclesiam consuetudo est, ut clerici veste forma a laicorum veste distincta uterentur. Verum nunquam destitit Ecclesia clericos admonere, ut neque in distincta hac veste, aut luxum quaererent aut mollitiem adfectarent sive in pannis, sive in colore, sive in fissuris multiplicibus, sed modestiam praeseferrent. Unde concilium lateranense II. sub Innocentio II. decernit (11) *nec in superfluitate,*

(1) Part. I. lib. II. cap. 45. — (2) Lib. VI. cap. 12. — (3) Lib. V. cap. 14. — (4) Lib. II. epist. 24. — (5) Lib. VI. epist. II.
(6) Can. VII. — (7) Can. XX.
(8) Can. V. — (9) Can. I. — (10) Can. XXVII. — (11) Can. III.

scissura, aut colore vestium intuentium offendant aspectum Episcopi, et Clerici. Et synodus melphitana regni neapolitani (1): *scissis vestibus clericos abuti ulterius prohibuit, et nec pomposis exuviis induantur.*

XIV. Qui plura de hoc capite nosse cupit, adeat Thomassinum, qui totus in eo est, ut ostendat vestes clericorum ex synodorum decretis semper oblongas fuisse, sive talares, clausas, nec nimis strictas, neque fimbriatas, aut rugosas, neque demum sericas: coloris vero nunquam purpurei, viridis, albi, aut splendidi, sed quo clerici prae laicis modestiam, animique demissionem praeseferrent (2).

XV. Tum idem Auctor *ibidem* observat ab saeculo XIV. colorem nigrum, vel ad nigrum proxime accedentem factum fuisse vestium clericalium communem. Concilium quidem tridentinum (3) non indixit clericis, nisi parcitatem, et modestiam in veste, fugamque constantem laicorum habitus, et consuetudinis, verum poene omnes, quae post deinceps habitae sunt synodi, tridentinam sanctionem veluti explicantes vestem talarem, sive oblongam, coloremque nigrum praescribunt. Ad rem. I. synodus provincialis neapolitana (4): *pileum nigri sit coloris, vestis itidem superior, ac interior, atque utraque talaris.... pallio, quod vulgo ferraiolum vocant, ut clericali convenit honestati, ad frigoris tantum, pluviaeque iniurias repellendas utantur, vestemque interiorem nunquam deponant... Dum pedibus iter facit, vestibus poterit uti contractioribus, ex quibus tamen clericus facile cognoscatur.* Idem etiam sanxit s. Carolus in suis synodis ac praecipue in I. provinciali (5).

XVI. Ceterum munditia una cum modestia in clericorum vestibus servanda est, et quidem ob rationem a Possidio adductam in vita S. Augustini, ubi ait: *ex moderato, et competenti habitu erant, nec nitida nimium, nec abiecta plurimum, quia ex his plerique vel iactare sese insolenter homines solent, vel abiicere, ex utroque non quae Iesu Christi, sed quae sua sunt, quaerentes.*

De tonsura clericorum

XVII. Tonsuram olim apud ethnicos probro fuisse discimus, tum ex Aristophane, apud quem vulgaris est paraemia: *servus quum sis, comam geris*, quo servorum propriam fuisse tonsuram docemur, tum ex epistola Cypriani ad martyres ad opus metalli damnatos, ubi scribit: *caput semitonsum, detestabilis, et tetra deformitas.* Unde Lucianus in misandropo Iovem irridens: *egregius,* inquit, *gigantum exterminator sedebas, quum tibi caesaries ab illis circumtonderetur:* id pro genere quodam sannae usurpans. Itaque tonsura apud germanos, francosque, immo et apud romanorum imperatores regni spem praecidebat, regnandique incapaces faciebat. Hinc monachorum plerique humilitatis studio, ut aliis sese despicabiles praeberent, caput tondere, et radere consueverunt, de quibus S. Paullinus (6): *casta informitate capillum ad cutem caesi, et inaequaliter semitonsi, et destituta fronte praerasi, et damnabiliter despicabiles.*

(1) Can. XIII. — (2) Part. I. lib. II. cap. 47., et seq. — (3) Sess. XXIV. de ref. cap. 12. — (4) Cap. XXII. — (5) Cap. XVII; et XXIII: et II. cap. 31. apud Thomassinum ibidem — (6) Epist. IV; et VII.

XVIII. Ex hoc monachorum usu emersisse VI. saeculo tonsuram clericorum docet Thomassinus,clericos nimirum monasticae perfectionis aemulatores ab illis eam humilitatis speciem arripuisse (1). Et sane per quinque priora Ecclesiae saecula praeter capilli brevioris modestiam nullam aliam a clericis usurpatam tonsuram plura suadent.

1. Optatus crimini vertit Donatistis, quod Episcopis, presbyterisque catholicis, qui in eorum manus incidissent, capita raderent: *dicite ubi vobis mandatum sit radere capita sacerdotibus, quum a contrario tot sint exempla proposita fieri non debere* (2). Qui ita locutus fuisset Optatus, si tunc, clerici tonsuram gestassent?

2. Hieronymus detestans capitis tonsuram, tanquam propriam Sacerdotum Isidis, et cultorum Serapidis, modum capillorum clericos decentem ita describit: *perspicue demonstratur, nec rasis capitibus, sicut sacerdotes, cultoresque Isidis, atque Serapidis nos esse debere, nec rursum comam demittere, quod proprie luxuriosorum est, barbarorumque, et militantium, sed ut honestus habitus sacerdotum facie demonstretur, nec calvitium novacula esse faciendum, nec ita ad pressum tondendum caput, ut rasorum similes esse videamur, sed in tantum capillos demittendos, ut operta sit cutis* (3). At quid hic clericis peculiare, quod laicis etiam fidelibus non inculcatum?

3. Demum veteres sancti christiani Episcopi in historiis, quas de ipsis proprias, et peculiares habemus, non aliter exhibentur, quam habitu, et capillo ad modestiam magis composito. Unde prudentius de S. Cypriano ad Deum converso scribit: *namque figura alia est, quam quae fuit, oris, et nitoris. Deflua caesaries compescitur ad breves capillos* (4).

XIX. Porro per illud temporis licet clerici nulla peculiari tonsura a laicis distinguerentur, semper tamen ipsis praescripta in capillitio modestia, vetitum comam nutrire. Hoc indicant tum modo producta veterum testimonia, ac praecipue Hieronymi, tum etiam concilii carthaginensis IV. can. XLIV: *clericus, nec comam nutriat, nec barbam radat.* Atqui ad hanc in capillitio modestiam omnes promiscue fideles hortatur apostolus (5): *vir quidem, si comam nutriat, ignominia est ei,* tum constitutiones sic dictae apostolicae fidelem admonent, *ut sit non capillum nutriens, nec pexus, nec comatus* (6). Adhaec Apostolus ipse *mulieres* iubet *cum verecundia, et sobrietate ornare se, et non in tortis crinibus* (7). Quibus verbis modestum quidem ornatum mulieribus, ut viris suis placeant, permittit Apostolus; at nimis quaesita ornamenta, ac inane verticis artificium devitare monet. Id quod quum in foeminis improbet Apostolus, quonam, quaeso, animi ardore, vehementique zelo id in clericis reprehendisset?

XX. Iam vero praeter modestam capillorum brevitatem, corona etiam clericalis invaluit, qua deraso vertice clerici insigniuntur. Huius originem quod spectat, Hallerius tres describit tonsurae species, scilicet clericorum, monachorum, et poenitentium (8) atque hos christianorum ordines

(1) Part. I. lib. II. cap. 34. — (2) Lib. II. contra Parmen. — (3) Lib. XIII. in Ezech. cap. 44.
(4) De coronis hymn. 12. — (5) Epist. I. ad Cor. II. 4. — (6) Lib. 1. cap. 3. — (7) Epist. 1. ad Timoth. 11. 9. — (8) Lib. III. eccles. hierarch sect. III. art. 3.

tonderi iussos ab Ecclesia docet. Et sane concilium toletanum III. praecipit, ut publice poenitentibus Episcopus, vel presbyter caput tondeat (1). Tonsura enim habitus luctus erat, uti sacrae Scripturae, historiaeque testantur. Monachus vero, quia plangentis habet officium, uti supra ex Paullino monuimus, castam tonsurae informitatem retinet. Tum ex Socrate Iulianus apostata ad cutem abrasus monachum simulavit (2). Illud autem discrimen statuit inter tonsuram clericorum, et tonsuram monachorum, et poenitentium, quod clerici in modum coronae in signum dignitatis, illi vero abrasa cute in signum luctus tonderentur, eamque differentiam etiam nunc retineri docet, quippe qui inter monachos clerici sunt coronam gestant, qui vero laici toto capite tondentur.

XXI. Igitur VI. ineunte saeculo coronae clericalis usus primum in Ecclesiam invectus videtur. Isidorus enim hispalensis (3), et Gregorius turonensis (4) sua ipsorum aetate coronam clericalem iam in Ecclesiam inductam produnt. Atque adeo synodus toletana IV.an. 633 (5) tonsurae praeceptum simul, et formam complectitur: *omnes clerici detonso superius capite toto, inferius solam circuilem coronam relinquant.* Ea tam subinde paullatim ita contracta est, ut concilium coloniense an. 1260 *can. IV.* summum verticem radi iubeat, quam vocat *coronam*. Concilium rothomagense an. 1072. *can. XI.* anathema eiaculatur in clericos coronam gestare detrectantes. Patentem esse debere sanxit synodus londinensis anno 1102. can. XII. *clerici patentes coronas habeant.* Eius magnitudinem quatuor digitorum in diametro designavit concilium palentinum an. 1388. *can. III.* Ut secundum uniuscuiusque ordinem gestaretur mandavit senonense ann. 1528. *can. XXIV.* Postremo magnitudinem pro singulis ordinibus definivit mediolanense V. an. 1579. Etenim *can. IV.* edixit, ut corona presbyterorum quatuor haberet pollices in diametro, tres diaconorum, a quibus non multum recederent subdiaconi, duos vero corona minorum Ordinum.

XXII. Coronae clericalis significationes multae sunt: nam 1, ex humilitatis professione, unde ortum habuit, retinenda a clericis est: quo intuitu imitationem opprobriorum Christi significat. 2, regiam sacerdotis dignitatem indicat ex Isidoro hispalensi (6). 3, temporalium curarum vacuitatem ex eodem Isidoro *ibidem*. 4. Demum ex s. Thoma ob circularem figuram omnium perfectissimam clericorum vitae, sanctimoniaeque perfectionem.

TITULUS XXIX.

DE COELIBATU CLERICORUM

I. Opportuna hic sese offert occasio pauca, veluti appendicis loco, de clericorum coelibatu subnectendi. Qua in re illud primo constat, Sacerdotibus christianis convenire quam quod maxime, ut coelibatum, vel saltem

(1) Can. XII. — (2) Lib. III. cap. I. — (3) De offic. eccles. lib. II. cap. 4. — (4) De gloria martyrum lib. 1. cap. 28. — (5) Can. LXI.
(6) Lib. II. de offic. eccl. cap. 4.

continentiam profiteantur. Purissima namque hostia, quam suis manibus quotidie offerunt, atque adeo participant, aliisque participandam tradunt, eiusmodi vitae institutum omnino requirere videtur. Ad rem Origenes (1): *videtur mihi, quod illius est solius offerre sacrificium indesinens, qui indesinenti, et perpetuae se devoverit castitati.*

II. Tum Apostoli sacerdotio vel virginitatem coniunxerunt, vel perpetuae castitatis professionem. Filius namque Dei, qui ουσιωδως *substantialiter* puritas est, quique de Virgine matre nasci voluit, Apostolos suos, atque eorundem successores puritatis suae certo quodam modo voluit esse consortes, atque hinc Hieronymus apologia contra Iovinianum: *Christus virgo, virgo Maria, utriusque sexus virginitatem dedicavere. Apostoli, vel virgines, vel post nuptias continentes. . . .adsumpti in apostolatum reliquerunt officium coniugale.* Profecto sacerdotalis ordinationis σφραγις *character* potiori, quam apostolatus, iure puritatis candorem requirit.

III. Quamobrem primis saeculis, licet clericis continentiae lex indicta non fuerit, consuetudine tamen, moribusque iam obtinebat, ut ad sacros promoti ordines, ab ipsis, quas legitimo antea sibi matrimonio uxores coniunxerant, abstinerent. Id patet tum ex nuper indicata Origenis auctoritate, tum ex Hieronymus lib. adversus Vigilium: *quid facient*, inquit, *Orientis Ecclesiae? quid aegypti, et Sedis Apostolicae, quae aut virgines clericos accipiunt, aut continentes, aut si uxores habuerint, mariti esse desistant:* tum denique vel maxime ex Eusebio (2), ubi tanquam de disciplina universe iamdiu servata loquitur, qua scilicet Episcopi, et presbyteri, ut melioribus studiis vacarent liberius, seiunctum a re uxoria victum adamabant, quippe qui divina, et incorporea sobole procreanda occupati tenerentur. Igitur moribus antiquissimis, atque adeo etiam apostolicis disciplina in Ecclesiam inducta primis saeculis viguit, ut Episcopi, presbyteri, et diaconi perpetuam servarent continentiam.

IV. Quod vero per illud temporis Sacerdotes continentiae fibula nullo apostolico, vel ecclesiastico praecepto fuerint obstricti pluribus constat.

1. Ex eo, quod huiusce legis nulla mentio occurrat in canonibus veterum conciliorum.

2 Quinimmo antiquae synodi haud semel occasionem habuere huiusce legis indicandae, quod nunquam praestitere. Sic concilium nicaenum *can. III.*, quo decernit non licere his, qui in clero sunt, συνεισακτους *subintroductas* habere mulieres, gangrense *can. IV.* ubi illos damnat, qui docent abstinendum ab oblatione presbyteri coniugati, neocaesareense *can. I.*, quo depositionis poena in presbyteros, qui uxores acceperint, animadvertendum sancitur. Tum *can. VIII.* eo duntaxat casu clericos iubet suas dimittere uxores, scilicet ubi adulteratae fuerint, ceterum cum his cohabitare non prohibet. Atque adeo concilium ancyranum *can. X.* diaconis etiam post ordinationem uxores accipere permittit, *ubi in ipsa ordinatione testati sunt, et dixerunt, oportere se uxores ducere, quum non possint sic manere.* Profecto concilia haec, aliaque per ea tempora celebrata in his, similibusque decretis, qui unquam apostolici, vel ecclesiastici de coelibatu praecepti non meminissent, si quod unquam fuisse nossent?

(1) Hom. XXIII. in Num. — (2) Demonst. evangel. lib. I. cap. 9.

3. Pynito gnossiorum in Creta Episcopo saeculo II. Dionysius corinth. auctor fuit, ne continentiae legem fratribus suis imponeret, ad quod ille propendebat, rationem adiungens, scilicet *ne grave onus castitatis, tanquam necessarium imponeret, sed eius, quae in plerisque hominibus insit, infirmitatis rationem haberet* (1).

4. Tum in nicaena synodo proponentibus quibusdam Episcopis canonem condere, quo clerici maiores vetarentur cum uxoribus, quas ante ordinationem legitime sibi consociaverint, coniugalo commercium habere, Paphnutius Episcopus aegyptius, vir non coniugii modo, verum et cuiuslibet muliebris congressus omnino expers, illi propositioni *vehementer est vociferatus. Non grave hoc iugum clericis, et sacerdotibus esse imponendum . . . neque enim omnes ferre posse tam districtam continentiae disciplinam ... congressum viri cum uxore legitima castitatem esse adserens: ut qui in Clerum fuissent adscripti, iuxta veterem Ecclesiae traditionem iam non amplius uxores duceret.*

5. Denique Socrates ipse (2) narrat quidem in Thessalia auctore Heliodoro Tricae Episcopo depositionis poenam fuisse sancitam adversus clericos,*qui dormierint cum uxore, quam ante clericatum legitimo matrimonio sibi copulaverant* (3). At statim subnectit: *cum in Oriente cuncti sua sponte etiam Episcopi ab uxoribus suis abstineant, nulla tamen lege, aut necessitate obstricti id faciant.*

V. Porro ex dictis plura colligere est. Primum: clericos primis illis saeculis non modo cum uxoribus cohabitasse, verum et rei uxoriae aliquando vacasse. Quid enim unquam, quam a sobole procreanda abstinentiam praecipere, *grave onus castitatis*, aut *districta continentiae disciplina* dici quiverit? Tum vetus ecclesiastica historia exempla praebet Episcoporum, et presbyterorum qui in Episcopatu et presbyteratu filios genuerunt, quod ipsis crimini imputatum non est. Id ex Socrate loco modo indicato constat, ubi statim subnectit: *multi enim illorum, episcopatus etiam sui tempore, liberos ex legitimo coniugio susceperunt,* et speciatim de Cheremone urbis Nili Episcopo narrat Eusebius (4), de Numidico, presbytero carthaginensi, Cyprianus (5) de Caecilio presbytero etiam carthaginensi, Ponticus *in vita Cypriani*, de Novato ipsemet Cyprianus (6), et de aliis alii.

VI. Alterum: eiusmodi disciplinam non fuisse in Ecclesia generalem, sed plures etiam per illud temporis fuisse particulares Ecclesias, in quibus lex continentiae iam clericis imposita fuerat, uti de Thessalia ex Socrate modo observavimus, qui *ibidem* testatur id iuris por Thessalonicam, Macedoniam, et Achaiam obtinuisse:et ex eo quoque evincitur,quod in synodo nicaena plures Episcopi de imponenda lege continentiae iam consenserant, licet sua cuique libertas relicta fuerit.

VII. Tertium: maioribus clericis post Ordinationem nuptias contrahere semper fuisse vetitum. Et quidem 1. id *veterem Ecclesiae traditionem* concilio nicaeno adpellavit Paphnutius 2: synodus neocaesareensis, uti supra vidimus, depositionis poena multandum sanxit presbyterum, qui coniu-

(1) Euseb. lib. IV. cap. 23.
(2) Socrates lib. I. cap. II. Sozomenus lib. I. cap. 23. — (3) Lib. V. cap. 22.
(4) Lib. VI. cap. 41. — (5) Epist. XXXV. — (6) Epist. XLIX.

gium adtendaret 3 : canon ex sic dictis apostolicis *XXVII*, cantoribus duntaxat, et lectoribus uxores accipere permittit 4 : vix diaconos excipit supra productus canon ancyranus, qui tamen in ipsa Ordinatione protestati fuerint, *oportere se uxores ducere, quum non possint sic manere*. Qua in re rigidior fuisse videtur latinae Ecclesiae disciplina, ubi neque Episcopi indulgentia poterant diaconi nuptias contrahere.

VIII. Porro in Occidente iam inde ab IV. ineunte saeculo lex continentiae imponi coepit. Patres illiberitani in totum Episcopos, presbyteros, et diaconos, et omnes clericos positos in ministerio continentiae fibula obstrictos voluere (1). Tum eodem exeunte saeculo Siricius Papa (2) presbyteris, et diaconis praecipit, ut ab uxoribus pridem ductis continerent: id quod postea Innocentius I. (3), Leo M. (4), aliique deinceps Pontifices confirmarunt, tum et concilia, uti *carthaginensia II., III.* et *V. toletanum I., taurinense, turonense, arausicanum* etc. Videsis Thomassinum (5), quibus decretis potius antiquissima Ecclesiae occidentalis disciplina confirmata est, quam nova sanctio evulgata.

IX. Verum non aeque feliciter res processit in Oriente. Etenim sensim adeo ab primaevae disciplinae candore recesserant clerici orientales, ut satius videretur temperanda, quam ad pristinam puritatem reducenda. Epiphanius de nonnullorum hac in re ignavia graviter conqueritur, subnectens, vix in Ecclesiis, ubi ecclesiastici canones adcurate custodiuntur, primigenium illud institutum superesse (6). Socrates, uti supra monuimus, de sua aetate testatur, multos presbyteros, atque adeo Episcopos in ipso presbyteratu, et episcopatu filios genuisse. Nimia, ac prava agapetarum familiaritas in caussa fuisse videtur, cur vetus hac in re disciplina laxaretur, et corrumperetur. Porro tanta, tamque gravis corruptela sic temperata est, scilicet, ut relicta presbyteris, et diaconis potestate suis legitimis utendi uxoribus, duntaxat ad episcopatum ii solummodo clerici promoverentur, qui neque filios, neque nepotes, neque uxorem haberent, aut illi saltem non cohaererent (7). Quae disciplina in synodo trullana firmata ad haec usque tempora apud graecos perseverat (8). Illud praeterea ex veteri disciplina in synodo trullana sancitum est, nimirum, ut quo tempore clerici aeque superiores, ac inferiores sacra contrectarent, ab uxoribus abstinerent.

X. Inferiores ordines quod spectat, in quibusdam orientalibus Ecclesiis quarto saeculo hypodiaconis, quod iam ad proxime ministrandum altari, et ad vasa sacra contrectanda admitti coepissent, lex continentiae indicta est (9). Idem videtur praescriptum in Hispania a Patribus illiberitanis: continentiam enim iniungunt non modo Episcopis, presbyteris, et diaconibus, verum *et omnibus clericis positis in ministerio*. Eadem erat quoque disciplina Ecclesiae Romanae tempore Leonis M. (10) Peculiaris quidam mos

(1) Can. XXXIII. — (2) Epist. ad Himerium tarracon., cap. 7: et epist. IV ad africanos cap. IX. — (3) Epist. II. ad Victricium rothomag. — (4) Epist. VIII. ad Anastas. thessal. — (5) De vet., et nova Ecc. disc. p. I. lib. II. cap. 61. — (6) Haeres. LIX. n. 4.

(7) Iustinianus Nov. VI. cap. I., et II. — (8) Syn. trull. can. XII. et seqq. — (9) Epiphanius heres. 54: et conc. chalced. can. XIV. — (10) Epist. 84. Leon. M. ad Anastasium thessalon.

vigebat in Africa, ubi lectores ad annos pubertatis venientes cogebantur aut uxorem ducere, aut continentiam profiteri (1). Verum secutis temporibus relicta clericis inferioribus matrimonii contrahendi potestate, soli hypodiaconi legis continentiae fibula obstricti sunt: id quod stabili canone universali in Ecclesia obtinuit, hodieque obtinet (2).

XI. Igitur, ut paucis rem omnem complectar: lex continentiae primis saeculis in Ecclesia aeque orientali, ac occidentali antiquissimis moribus ab maioribus clericis servata, at nulla apostolica, aut ecclesiastica sanctione id iubente saeculo IV., ac V. aeque synodicis, ac pontificiis decretis disciplina huiusmodi in Occidente firmata. In Oriente quum clerici ab primaevae puritatis disciplina resilirent, tantummodo ad episcopatum nonnisi vel coelibes, vel continentes promoti, idque per canones praecipue trullanos. Denique quod ad ordines inferiores varia primum fuit Ecclesiarum disciplina: at post in Ecclesia latina soli subdiaconi continentiae lege obligati.

XII. Atque ita se res habuit ad saeculum usque IX., et X. quando nimium hac in re laxata disciplina est. Quid vero dicam laxata? satius dixerim, corrupta, quam quod maxime. Iam quidem saeculo VII. tantae tamque gravis corruptelae praeludia praecesserant, at instituta sub Pipino, et Carolo M. communi clericorum vita, disciplina, quae iam collabi incipiebat, reparata est. At post saeculum IX barbararum gentium Irruptio, disciplinae remissio, morum corruptio, ac praecipue synodi provinciales intermissae, redditus ecclesiastici in stipendia militibus tributi, et Episcoporum, clericorumque gravis ignorantia in caussa fuere, cur in vetitum nefas clerici nimium frequenter prorruerent. Gravissima, quae ex prava clericorum libidine hac aetate detrimenta Ecclesia passa est, satius erit silentio praeterire, quam in apertum producere. Deus enim visus est veluti repulisse plebem suam; donec tandem medio saeculo XI. misericordia motus excitatus est, tanquam dormiens, et Ecclesiam suam plerumque a mercenariis occupatam, optimis Episcopis, malis ingruentibus coercendis maxime intentis, instaurandam commisit. Hinc ex una parte R. pontificibus, ex altera Episcopis, vel seorsim in suis Ecclesiis, vel in synodis coactis strenue agentibus, eo res devenit, ut tandem Ecclesia lugubres vestes deponere, novasque induere videretur, clericis continentiae iugo iterum se subiicientibus. Porro ad id gradatim deventum est, et quidem primo gravissimis in clericos incontinentes sancitis poenis, uti depositionis, atque etiam degradationis, tum et iactura bonorum (3). Dein poena excommunicationis in eosdem statuta, et eorundem etiam concubinis famulatui ecclesiastico mancipatis. At magis, quam poenae, sanctissimorum Pontificum, ac presbyterorum exempla, et cohortationes, frequentes habitae synodi provinciales, et barbariei pulsa caligine novus litterarum dies per Europam elucens plurimum contulere, ut clerici tandem suae professionis reminiscerentur.

XIII. Igitur iure novo, scilicet post annum Christi millesimum, primum

(1) Conc. chartag. III. can. XIX.
(2) Gregor. M. lib. 1. epist. 42; et lib. III. epist. 5; conc. tolet. VIII. can. VI. conc. aurelian. III. can. II. aliaeque synodi.— (3) Thomass. part. I. lib. II cap. 64.

indicta non maioribus modo, verum et inferioribus clericis lex coelibatus vel saltem continentiae, scilicet ut grassanti incontinentiae froena iniicerentur (1). At deinde veterem duntaxat disciplinam revocari satius visum est: nimirum ut soli maiores clerici;ipsique adeo subdiaconi coelibatus, vel duntaxat continentiae legi subderentur, inferioribus eidem legi subductis (2).

XIV. Porro saeculo XII. plura novae disciplinae capita in Ecclesiam inducta sunt: primum, ut clerici licet minores, si uxores ducant, ab ordine ablegentur, et Ecclesiis suis, sive beneficiis priventur (3): dein et omni clericali privilegio frustrati sunt (4). Demum Honorius III. immunitate quoque ecclesiastica res, et bona illorum non gaudere declaravit (5). Verum hae pontificiae constitutiones non videntur suum sortitae effectum. Haud multo post Bonifacius VIII. canonis, ac fori privilegium clericis coniugatis, qui bigami non sint, vesteque utantur clericali, ac tonsuram gestent, vel reddidit, vel confirmavit. Eandem disciplinam firmarunt, quae post secutae sunt synodi, ac demum tridentina *in clericis coniugatis servetur constitutio Bonifacii VIII., quae incipit*, clerici qui cum unicis, *modo hi clerici alicuius Ecclesiae servitio, vel ministerio ab Episcopo deputati eidem Ecclesiae serviant, vel ministrent, et clericali habitu, et tonsura utantur: nemini quoad hoc, privilegio, vel consuetudine, etiam immemorabili, suffragante* (6). Iure neapolitano ex concordatorum lege 1741. istiusmodi clerici coniugati tantummodo privilegio fori, et quidem nonnisi ex parte fruuntur. Verum de hoc capite opportunius lib. III.

XV. Alterum: Ordinem sacrum tunc primum saeculo XII. impedimenti dirimentis naturam induisse. Et sane synodus rhemensis an. 1148. prima omnium in hac re ita decrevit: *statuimus, quatenus Episcopi, presbyteri, diaconi, subdiaconi, regulares canonici, monachi, atque conversi professi, qui sacrum transgredientes propositum, uxores sibi copulare praesumpserint, separentur. Huiusmodi namque copulationem, quam contra ecclesiasticam rationem constat esse contractam, matrimonium non esse censemus. Id ipsum de sanctimonialibus praecipimus.*

XVI. Tertium:uxori publicum perpetuae continentiae votum coram Episcopo esse emittendum, ubi marito det veniam sacros ordines suscipiendi: atque adeo neque defuncto marito istiusmodi uxori licet denuo nubere. Adhaec *si talis fuerit, quae suspicione non careat, voto continentiae celebrato, a saecularium hominum se conversatione removeat, et in loco religioso, ubi Deo serviat, perpetuo commoretur*, ita Alexander III. (7). Huiusce disciplinae iam inde ab saeculo VI. licet vestigia repetere, uti evincitur ex synodo agathensi (8), matiscensis II. (9), ac praecipue ex antissiodorensi (10),qui in hunc modum se habet: *non licet relictae presbyteri, nec relictae diaconi, nec subdiaconi post eius mortem maritum accipere.*

(1) Conc. ticinense an. 1020: bituricense an. 1031: tolosanum an. 1056: Thomas. part. I. lib. II. cap. 65.—(2) Conc. rothomagense an. 1072. can. XV. iuliobonense an. 1080. can. IX: melphitanum in nostro regno an. 1089. sub Urbano II. can. XII: claromontanum an. 1095. can. III. rhemense ann. 1148. can. III: videsis Thomassin. ibid.—(3) Cap. I., II., et III. de clericis coniugatis.—(4) Innoc. III. cap. VII., et VIII. eodem. — (5) Ibidem cap. IX. — (6) Sess. XIII. de ref. cap. 6.

(7) Cap. V., et VIII. de conversione coniugatorum. — (8) Can. XVI.—(9) Can. XVI. — (10) Can. XVIII.

TITULUS XXX

DE IRREGULARITATIBUS

I. Iam inde ab aevo apostolico canones quidam in Ecclesia christiana partim ab ipsis Apostolis, partim deinceps ab ipsamet Ecclesia sanciti adcurate semper servati sunt, ad quos, veluti ad λυδιον λιθον *lydium lapidem*, qui ad clerum promovendi essent, αξιοι *digni* ab αναξιοις *indignis* discernerentur. Qui requisitis conditionibus destituebantur, antiquitus vel alieni a canone, vel απλος *simpliciter* ad clerum promoveri non posse dicebantur. Sic synodus nicaena (1) καθαιρεθησεται τȣ κλήρȣ, και αλλοτριος τȣ κανονος εςι: *deiiciatur a clero, et alienus a canone existat.* Et can. IX. τȣτȣς ο κανων ȣ προσιεται: *tales canon, sive regula non recipit.* Et synodus neocaesareensis (2) εις πρεσβυτερον αγεσθαι ȣ δυναται: *in presbyterum evehi non potest.* Porro secutis temporibus *irregulares* dicti sunt, et impedimentum, quo detinentur *irregularitas*, quae vox (cuius primum usus videtur Innocentius III. (3)), licet barbara sit, attamen in graecam sententiam παρα τον κανονα, vel αλλοτριος τȣ κανονος recte quadrat.

II. Antiquitus illa generalis regula ex praescripto apostolico observanda omnino erat, scilicet ut nonnisi spectatissimae probitatis, ac integrae existimationis homines ad Clerum promovendi seligerentur. Et sane nihil magis commendavit Apostolus, quam ut sacris ordinibus non initiarentur, nisi qui criminis cuiuscunque omnino puri, novum hominem, quem in baptismo induerant, nunquam exuerint (4), *sine crimine*, hoc est inculpati, castis, piisque moribus, fama integra, adeout gratiam baptismatis adhuc in anima integram, ac inviolatam inveniat Ordinatio, suaque gratia illam perficiat, et adcumulet. Et quidem 1. Canones sic dicti apostolici diserte praecipiunt (5), ut si *adversus fidelem alicuius actus illicitae actionis accusatio intendatur, et convictus fuerit, ad clerum ne promoveatur.* Eadem habet synodus ancyrana (6).

2. Origenes contra Celsum ecclesiasticum hac de re canonem sic describit: *christiani lapsos in crimen carnis rursus resipiscentes, haud secus ac redivivos, recipiunt.... ea tamen conditione, ut quoniam lapsi sunt, excludantur in posterum ab omnibus dignitatibus, et magistratibus christianis.*

3. Ex S. Augustini epistola L., ubi explicans verba Apostoli: *oportet Episcopum sine crimine esse*, docet, exceptis iis peccatis, sine quibus vita transigi nequit, quodcunque flagitium ab ordinibus repellere: *non ait si quis sine peccato est, hoc enim si diceret, omnis homo reprobaretur, nullus ordinaretur, sed ait, si qui sine crimine est.* Eadem prorsus est sententia Iuliani Pomerii (7) Isidori hispalensis (8).

(1) Can. XVII. — (2) Can. XII. (3) In cap. X. de renunciatione. — (4) Epist. II. ad Timoth. I. ad tit. I. — (5) Can. IX., et X.
(6) Can. I, et II. — (7) De vit. contempl. lib. II. cap. 7. — (8) De Eccles. offic. lib. II. cap. 5.

4. Ex Epistola Martini I. Papae ad Amand: *tales*, inquit, *quaerimus ad sacros ordines promovendos, quibus nulla ruga, nullumque vitae contagium mentes, et corpora praepediat.* Eadem habet S. Gregorius M. haud semel in suis epistolis (1), ubi diserte edicit poenitentiae obnoxio non patere ad ordinationem accessum: *praecipimus, ne unquam ordinationes illicitas facias, nec poenitentiae obnoxium ad sacros ordines permittas accedere.*

5. Demum ex eo, quod Ecclesia nunquam reprobarit, atque adeo admiserit, foveritque universalem poene praxim, qua pueruli, vel offerent seipsos, vel a parentibus Episcopis offerrentur, ut in pietate, ac scientiis instituti, suo ipsorum postea, ubi ad maturiorem pervenissent aetatem, accedente consensu, sacris ordinibus initiarentur. Atque huiusce praxeos illa praecipua ratio erat, nimirum, ut adolescentuli necdum saeculi contagio adflati, primigeniam animi, corporisque innocentiam servantes, clericatum ambirent solo castimoniae, religionis, sanctitatis, et vitae aeternae amore accensi (2).

III. Eodem intuitu ab ordinibus arcebantur I. Clinici, vel apud haereticos baptizati, quorum fides satis probata non habebatur (3). II Neophyti, quippe qui facile in superbiam efferri possent (4). III. Peregrini, quorum non satis perspecta fides, morumque integritas: Coelestinus (5), Leo M. (6): et synodus illiberitana can. XXIV: *omnes qui peregre fuerint baptizati, eo quod eorum minime sit cognita vita, placuit ad clerum non posse cooptari.* Potiori iure quicunque aliqua nominis macula laborabant *παρα του κανονα irregulares* habebantur: eiusmodi erant haeretici, apostatae, schismatici, aliique id genus, nisi prudens Ecclesiae *οικονομια dispensatio* in gratiam multitudinis ex haeresi, vel schismate in Ecclesiae sinum redeuntis intercessisset, ut in Catharis decrevit synodus nicaena can. VIII: *de his, qui se nominant* Catharos, *id est, mundos, si aliquando venerint ad Ecclesiam catholicam; placuit sancto, et magno concilio, ut impositionem manuum accipientes, sic in clero permaneant... ubicunque, sive in municipiis, sive in civitatibus, ipsi soli reperti fuerint ordinati, qui inveniuntur in clero, in eodem habitu perseverent.* Eodem pacto in collatione carthaginensi cum Donatistis actum est (7).

IV. Quin etiam omnes, qui poenitentiae publicae subiecti fuissent, ab ordine suscipiendo arcebantur ex antiquissimo ecclesiastico canone, scilicet, ut qui canonicam poenitentiam subiissent, in Clero cooptari omnino vetarentur. Unde concilium carthaginense IV. sic decernit (8): *ex poenitentibus, quamvis sit bonus, clericus non ordinaretur. Si per ignorantiam Episcopi factum fuerit, deponatur a Clero, quia se ordinationis tempore non prodidit poenitentem. Si autem sciens Episcopus ordinaverit talem, etiam ab episcopatus sui ordinandi duntaxat potestate privetur.* Idem praescribunt Siricius P. (9), Innocentius I. (10), Gregorius M. pas-

(1) Lib. I. ep. XXV.

(2) Thomass. part. II. lib. I. cap. 23. — (3) Conc. neocaesar. can. XII. Innoc. I. epist. XXII. — (4) Apost. Epist. I. ad Timoth. 3. — (5) Epist. II. ad Episc. narbon. — (6) Epist. LXXXIV. ad Anastasium.

(7) Decretum Marcellini tribuni, et notari ad calcem collat. III. Augustinus serm. DLVIII. — (8) Can. LXVIII. — (9) Epist. I. cap. 14. — (10) Epist. XXII. cap. 3.

sim in suis epistolis concilia arelatense II. *can. XXV.*, toletanum I. *can. II.*, etc: videsis Thomassinum (1).

V. Porro secutis temporibus, licet Ecclesia ab veteris hac in re ecclesiasticae disciplinae severitate recessisset, quum et occultos peccatores exceperit, nec omne publicorum criminum genus irregularem faciat, adhuc tamen irregularitatis *ουσια essentia* in eo est, ut ex certis, determinatisque criminibus, iis etiam per poenitentiam remissis, maneat irregularitas Ordinum susceptionem, eorumque usum impediens.

VI. Igitur irregularitatis nomine veniunt *canonica impedimenta*, *quae vetant quominus quis ad ordines promoveatur*, *vel in susceptis ministret*, Cur autem impedimenta dicantur, illud in caussa est, scilicet quod iure novo non contrahantur, nisi in casibus e iure expressis (2).

VII. Antiquitus irregularitas praecipue iu crimine, eiusque suspicione locum habebat, adeo ut ille diceretur irregularis, qui non erat sine crimine, atque adeo non irreprehensibilis. Verum postea audiri quoque coepit irregularitas ex defectibus quibusdam tum corporis, tum animae. Duplex igitur iure novo distinguitur irregularitas, altera scilicet ex defectu, et altera ex crimine: utraque varias sub se species complectitur, quarum praecipuas duntaxat hic paucis explicabimus, reservata theologis moralibus longiori hac de re disquisitione.

Irregularitas ex defectu natalium

VIII. Prima igitur irregularitas oritur ex *defectu natalium*. Antiquitus huiusmodi defectus irregularitatem non gignebat, et quaqua ratione illegitimi, si Sacerdotio digni viderentur, ordinibus libenter initiabantur. At secutis temporibus pluribus ex caussis, quas recenset Espenius (3), primum filii presbyterorum, dein et quicumque illegitimi huic irregularitati obnoxii fuerunt, quod quidem antiquius non videtur saeculo IX. quum primi hac in re perlati canones sint (4). Igitur qui huiusmodi contraxit irregularitatem ordinari vetatur, nisi in coenobiis, aut in canoniis religiose probati fuerint conversati, vel dispensationem consequantur, quae in minoribus ordinibus ab Episcopo rite impartietur, alias a summo Pontifice (5). Qua quidem pontificia dispensatione indiget etiam illegitimus monasticam vitam professus, si ad praelaturas suae religiouis adsumeudus sit.

Irregularitas ex defectu corporis

IX. Irregularitas ex defectu corporis in populo hebraico,utpote carnali, plurimi fiebat (6). Verum eiusmodi leges cum synagoga evanuerunt (7). Igitur legibus ecclesiasticis ii duntaxat corporis defectus irregularem facie-

(1) Part. I. lib. I. cap. 56.

(2) Cap. XVIII. de sentent. excomm. in VI. — (3) Part. II. tit. X. cap. 3. — (4) Can. VIII syn. bituricensis an. 1031 can. VIII: syn. pictaviensis an. 1078: cap. 1. de fil. presbyt: et decretum Urbani II. an. 1095. can. I. dist. 56.

(5) Cap. I. de filiis presbyt. in VI. — (6) Levit. XXI. 18. et 19. — (7) Sozomenus lib. VI. cap. 3: Palladius in hist. lausiaca cap. XII.

bant, ab quibus ad ordinum munia obcunda impotens quis redderetur. Canones vulgo dicti apostolici *LVI.*, et *LVII.* uti quoque irregulares evadebant, qui sponte sua nulla necessitate urgente, membrum sibi indicisseut, tanquam suimet homicidae (1). At saeculo V. eadem irregularitas ad quoscunque defectus extenta est, qui vel insignem deformitatem adferrent, vel scandalum gignerent (2). Ceterum superveniens iam ordinatis debilitas, modo susceptos ordines exercere non impediat, irregularitatem non inducit (3). Ad eiusdem irregularitatis speciem ea referri etiam potest, quam subeunt, dementes, energumeni, et epileptici (4).

Irregularitas ex bigamia

X. Irregularitas ex bigamia auctorem habet Apostolum: *oportet Episcopum esse unius uxoris virum... diaconi sunt unius uxoris viri* (5). Quibus in locis, uti recte observat Estius, dicuntur unius uxoris viri, qui duas uxores non modo simul non habuerint, sed nec etiam successive; quae sane communis est Patrum sententia antiquissima, et universali Ecclesiae consuetudine probata.

XI. Iam vero quid, si quis duas quidem uxores habuerit, at alteram ante baptismum? Graeci sane, qui huiusce irregularitatis rationem ex incontinentia, eiusve suspicione hauriebant, coniugii ante baptismum initi nullam habendam esse rationem censebant. Unde *can. apost. XVI.* praescribit: *qui post baptisma duobus coniugiis fuerit implicitus, vel habuerit concubinam, non potest esse Episcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel omnino ex numero sacerdotali.* At contra Patres latini ex quodam Sacramenti defectu hanc irregularitatem desumentes, quippe contrahens secundas nuptias *quandam Sacramenti normam amisisse visus sit*, ut loquitur Augustinus (6), ex plurali uxorum numero eam omnino exoriri docuerunt, ita ut quis revera sit bigamus, si duas habuerit uxores, licet alteram ante baptismum susceperit (7). Atque apostolica haec regula adeo invaluit, ut quamvis Apostolus presbyterorum duntaxat, et diaconorum meminerit, eam tamen Ecclesia ad hypodiaconatum, aliosque inferiores ordines deinceps extenderit.

XII. Postremo quum Apostolus nonnisi veros bigamos ab ordinibus arcendos praescripserit, canones tamen duo alia addiderunt bigamiae genera, nimirum *interpretativae*, et *similitudinariae*. Interpretativa est, in qua non re, sed vi, ac potestate duplex coniugium consideratur, veluti si quis iteratas invalidas nuptias contrahat (8), vel si quis ducat uxorem alio marito viduatam (9): aut ab alio fornicarie corruptam (10): vel virginem, quae post nuptias alteri prius, quam coniugi suo, se immiscuerit (11). Si-

(1) Can. apost. XXI.
(2) Hilarius, et Gelasius Rom. Pont. can. XII., et can. III. dist. 55. — (3) Ibid. cap. 1. et XIII. — (4) Syn. tolet. XI. can. III: can. II; III; IV. dist. 33.
(5) Epist. I. ad Timoth. 3. — (6) De bono coniugali cap. XVIII. — (7) Innoc. III. in epist. ad Victricium rothomag. cap. V: August. ibid: s. Leo m. epist. 1. cap. 3, et Coelestinus III. in cap. III. de bigamis non ordinandis.
(8) Cap. IV. de bigamis non ordinandis. — (9) Can. VIII. dist. 50. — (10) Can. II. dist. 33. — (11) Can. XI; et XII. dist. 34.

militudinaria est, quum quis sacro decoratus ordine, aut solemni castitatis voto constrictus uxorem ducat, licet virginem, cumque ea rem habeat, quamvis enim irritas nuptias contrahat. ut tamen ea contrahendi libido puniatur, veluti bigamus reputatur (1). Postrema haec bigamiae irregularitas Episcopi dispensatione deletur, ne ordinibus suscipiendis obstet (2). Superiores vero nonnisi Pontificis auctoritate amovetur.

XIII. Bigamia non solum aditum praecludit ad Ordines, sed minores etiam clericos ad laicalem conditionem redigit, ut ne per ipsam quidem uxoris mortem ad clericatum redeant (3). Clerici vero maiores, qui nempe sacros ordines susceperunt, ubi bigamiam contrahant (ut si subdiaconus invalidum cum vidua matrimonium ineat), licet ab omni ecclesiastico ministerio arceantur, clericalia tamen privilegia non amittunt.

XIV. Episcopo non ea adest facultas, ut bigamum sive verus sit, sive interpretativus, ab irregularitate eximat, tum quod ad maiores ordines, tum quod ad inferiores, et beneficia simplicia. Qua de re nova Ecclesiae disciplina rigidior esse videtur in bigamos, quam in criminosos; quod enim ad hos attinet, Episcopum dispensare posse colligitur ex decreto Innocentii III. (4). At vero in bigamos olim mitiorem fuisse Ecclesiae disciplinam ex hactenus dictis satis patet.

Irregularitas ex defectu libertatis

XV. Irregularitas ex defectu libertatis ex apostolica videtur profluere traditione. Apostolus enim Onesimum servum ordinare noluit, sed Timotheo praecepit, ut ipsum, Philemone domino suo consentiente, ordinaret, cui postea in cathedra ephesina successit. Sic etiam canon ex sic dictis apostolicis LXXXI: *servos in clerum provehi sine voluntate dominorum non permittimus*. Huius irregularitatis ratio ea videtur fuisse, ne scilicet dominorum iura laederentur: quare ibidem subnectit canon: *ad eorum, qui possident, molestiam. Domorum enim eversionem talia efficiunt.* Iure neapolitano ex binis pragmaticis, servi adscriptii siae consensu suorum dominorum Clero adcenseri vetantur. Ceterum quod *apud Deum non est* ***servus, non est liber, omnes unum sumus in Christo*** (5): hinc servos consentientibus dominis suis ordinari posse, et hoc ipso libertatem adipisci, nulli unquam dubium fuit (6); ***si quando autem etiam dignus servus visus sit, qui ad gradum eligatur, qualis noster quoque Onesimus visus est, et domini concesserint, ac liberaverint, et aedibus emiserint, fiat.***

XVI. Eiusdem irregularitatis vinculo videntur obstricti syndici universitatum, tutores pupillorum, et quicunque ad rationes reddendas obligantur, nisi prius administrationis rationes habuerint, eaeque constiterint (7). Tum concilium carthaginense I. (8): ***recte statutum est, ut obnoxii alienis negotiis non ordinentur.***

(1) Can. XIV. caus. 27. q. I; et cap. VII. de bigamis non ordinandis. —(2) Cap. I., et IV. de clericis coniugatis. — (3) Cap. III. de bigamis non ordinandis: cap. un. eodem in VI.
(4) Cap. VI. eodem. — Apost. epist. III. ad Galat. 28. — (5) Can. apost. ibid.
(6) Cap. un. de obligatis ad ratiociaia ordinandis, vel non. — (7) Can. IX.

Irregularitas ex defectu lenitatis

XVII. Irregularis ex defectu lenitatis is dicitur, qui alicuius morti, etiamsi iuste, ac legitime illata sit, se interposuerit. Ecclesia enim semper a sanguine abhoruit. Quam ob rem Apostolus in Episcopis, et diaconis inter caetera requirit, ut non sint percussores: et concilium toletanum VI. (1) in iis tantummodo caussis clericos a regibus iudices fieri permittit, *ubi iureiurando supplicii indulgentia promittitur, non ubi discriminis sententia praeparatur. Si quis ergo sacerdotum contra hoc comune consultum discussor in alienis periculis extiterit, reus effusi sanguinis apud Christum, et apud Ecclesiam perdat proprium gradum.* Idem praescribunt synodus toletana XI. (2), et Alexander III. (3). Expressius Innocentius III. (4): *sententiam sanguinis nullus clericus dictet, aut proferat, sed nec sanguinis vindictam exerceat, aut ubi exercetur intersit. Nec quisquam clericus litteras scribat, aut dictet pro vindicta sanguinis destinanda.*

XVIII. Hinc in irregularitatem incurrunt 1. Clerici, qui in caussa sanguinis iud ices agunt, quam non evadunt, licet eiusmodi iudicium, ceu delegati Principis, exerceant (5).

2. Clerici, qui, ubi vindicta sanguinis exercetur, ita intersint, ut in illam sua auctoritate influant (6). Et ita textus Innocentii III. intelligendus, neque enim irregularis erit clericus, qui tanquam merus spectator ex curiositate forsan illic adsit (7). Licet negandum non sit ecclesiasticos minus decere huiusmodi spectaculis interesse.

3. Clerici, qui in eiusmodi iudiciis notarii, graphiarii, et actuarii munere funguntur: adhaec qui advocati, aut adsessoris partes agunt,si contra reum postulent, vel consulant,aliique ad ipsam sanguinis sententiam, eiusve executionem proxime concurrentes.

4. Clerici, qui de gravi crimine sibi irrogato, cui poena sanguinis addicta est, accusationem instituant, vel iudicialem denuntiationem, et simul non *protestentur expresse, quod ad vindictam, seu poenam sanguinis non intendant*, quae contestata denuntiatio si intercesserit, non vetantur quominus sibi illatas iniurias persequantur, et quidem *ne daretur plerisque materia trucidandi eosdem* (clericos), *et ipsorum bona libere depraedandi* (8). Iure neapolitano ex bulla Xysti V. relata in pragmatica IV. (9) clerici facinorosos homines, eorumque fautores publicis iudicibus detegere non vetantur. Ceterum agere criminaliter ad vindictam sanguinis ad privatas personas non spectat, sed duntaxat ad officiarios publicos. Postremo quod ad testes spectat, nihil certi Iure Canonico statutum est: at vero distinguunt DD. inter testes voluntarios, et necessarios, sive coactos; atque illos irregulares fieri docent, haud vero istos, ubi ad testimonium ferendum a publicis iudicibus cogantur.

(1) Can. XXXI. — (2) Can. XXIX. caus. 23. q. VIII.— (3) In cap. V. ne clerici vel monachi. — (4) In cap. IX. eodem.

(5) Cap. IV. de raptoribus. — (6) Cap. X. de excessibus praelatorum. — (7) Glossa in dictum caput.— (8) Cap. II. de homicidio in VI. — (9) De perseq. malefactor.

XIX. Iam vero huiusmodi ex defectu lenitatis irregularitati non sunt obnoxii 1. Episcopus, praelatus, vel clericus quicunque iurisdictionem obtiuens temporalem, qui homicidio, aut alio maleficio in iurisdictione sua commisso, ballivo, aut alii cuicunque iniungat, ut de eo rite inquirat, iustitiaeque debitum exequatur, quamvis ille ballivus, vel alius contra reos, ita exposcentibus iustitiae legibus, ad poenam sanguinis processerit (1).

2. Episcopus, qui clericum degradatum curiae saeculari tradat, modo quammaxime operam suam adhibeat, ut ille poena capitis non damnetur, licet certo sciat sic traditum capitali poena adficiendum (2).

3. Furiosus, infans, aut dormiens, qui hominem mutilet, aut occidat: tum clericus, vel quisquis adgressoris occisor, cuius insidias nullo pacto, nullaque ratione evadere possit (3).

XX. Duo hic postremo omnino animadvertenda. Primum: eiusmodi irregularitatem contrahere non clericos modo, verum et laicos: unde hi Ordines, quin et ipsam clericalem tonsuram citra dispensationem suscipere vetantur. Alterum: non laicos modo, verum et clericos in eiusmodi irregularitatem non incurrere, ubi sententia sanguinis executioni demandata non sit; neque refert videre, num fortuito eventu, an fraude executio impedita fuerit; quum irregularitas haec ex iure positivo inducta strictam velit interpretationem.

Irregularitas ex crimine

XXI. Olim, ut iam antea diximus, omnia crimina, quaecunque ea essent, sive manifesta, sive occulta, et quae publica poenitentia expianda erant, ab ordinibus arcebant, licet legitimis poenitentiae exercitationibus iam essent diluta. Verum sanctissima haec disciplina ad saeculum usque IX. adcurate in Ecclesia reservata est, quo tempore primum per falsas decretales induci discrimen coepit inter crimina publica, et occulta, atque illis adfixa irregularitas, ab his vero amota. Atque hinc factum est, ut occulti criminosi, qui clam poenitentiam peregissent, et in suos pristinos ordines restituerentur, ubi iam ordinati essent, et Clero quoque adcenserentur, ubi laici ad ordines adspirarent. Eiusmodi inter publica, et occulta crimina discrimen probavit Gratianus (4). Igitur iure decretalium ex iis dumtaxat criminibus oritur irregularitas, quae vel infamiam sive iure, sive facto irrogant ob maculam, qua inde criminosus adspergitur (5): vel quae nominatim sunt expressa.

XXII. Iam vero crimina, quae infamiam irrogant praecipua sunt: apostasia a Fide, haeresis, crimen laesae maiestatis, simonia, etc. Neque ab infamiae nota exempti scenici, comoedi, foeneratores, seditiosi, usurarii, etc. (6).

XXIII. Crimina, quibus speciatim in iure irregularitas addicta est, sunt 1, Baptismi iteratio, eidemque impensum ministerium (7). 2, illicita, sive

(1) Bonifacius VIII: cap. fin. ne clerici, vel monachi. — (2) Innocentius III. cap. XXVII. de verb. signif. — (3) Clemens V. in clement. un. de homicidio.

(4) Dist. L. ad calcem can. XXVIII. — (2) Cap. LXXXVII. de regulis iuris in VI. — (5) Cap. II. de haereticis in VI. Codex can. afric. can. LXIII.

(6) Cap. II. de apost., et iterat. Baptis.

furtiva Ordinis susceptio, vel Ordinis non suscepti publicus in Ecclesia usus (1). 3, clerici, qui per saltum promoti, si illicite suscepto ordine ministrant (2). 4, qui excommunicatione, alterave censura adligati ordinibus initiantur, vel ordinum sic illicite susceptorum munia in Ecclesia peragere audent (3). 5, demum, ac potissimum homicidae, quique iniuria membrum humanum mutilarint: qua de re irregulares sunt.

1. Quicunque in caussa fuerint, cur eiusmodi crimen perpetratum fuerit, et quidem sive physice, ut aiunt, sive moraliter, scilicet mandato, consilio, precibus, auxilio, favore, etc. (4).

2. Qui dantes operam rei illicitae hominem, licet casu, sive fortuito, occiderint, vel membrum detruncarint. Quamobrem clerici, qui vel chirurgiae, vel choreae, aliisve sibi vetitis operam dantes homicidium commiserint, irregulares sunt.

3. Qui in arte, quam profitetur, vel oscitanter versatus, vel requisitam legitime diligentiam adhibere negligens hominem, licet casu, vel interficiat, vel membrum detruncet (5). Porro constat nullam contrahi irregularitatem, ubi homicidium sit omnino fortuitum: scilicet quum actio sit licita, debita adhibeatur diligentia, nec homicidium ulla ratione praevideatur (6).

4. Demum irregularis quoque ille censendus est, qui in probabili dubio versatur, num actum admiserit, cui irregularitas certo adnexa est. Quod dubium *facti* a moralistis vulgo dici consuevit. Profecto Clemens III. consultus de presbytero dubitante de homicidio a se perpetrato in hunc modum respondit (7): *quia vero, utrum occasione vulneris decessisset, dubium habetur, tuae discretioni duximus respondendum, quod quum in dubiis semitam debeamus eligere tutiorem, te convenit iniungere presbytero memorato, ut in sacris ordinibus non ministret.*

XXIV. Dispensationem in irregularitatibus quod spectat, profecto quae ex temporario oriuntur defectu, uti aetatis, libertatis, scientiae, etc. eo ablato evanescunt: quae ex perpetuo, et perseveranti vitio dimanant, sola dispensatione auferri possunt. Episcopi dispensant cum illegitimis, sed quantum ad minores ordines, et beneficia simplicia, uti quoque in irregularitatibus ex delicto occulto provenientibus, excepto tamen homicidio voluntario, aliisque ad forum contentiosum deductis: in reliquis R. Pontificis venia opus est. Ceterum sive Episcopus dispenset sive etiam R. Pontifex, dispensationis canones servandi sunt, nimirum ut parce, et nonnisi Ecclesiae utilitate, aut necessitate id postulante, eiusmodi dispensationes impertiantur.

(1) Cap. I., et II. de eo, qui furtive, etc., et cap. I., et II. de cler. non ordin.
(2) Cap. un. de cler. per saltum, etc.
(3) Tit. de cler. excomm., etc. ministrante. — (4) Tit. de homicid. — (5) Cap. VII. de homicidio. — (6) Cap. IX. ibidem.
(7) Cap. XII. ibid.

TITULUS XXXI.

DE ASCETIS MONACHIS ET REGULARIBUS

I. Tribus prioribus Ecclesiae saeculis crebra occurrit mentio ascetarum: verum hi non iidem sunt, ac monachi, ascetae namque vocabantur christiani, qui durius quoddam, ac strictius vitae genus profitebantur: quam vocem a philosophis mutuati erant, qui *exercitationem virtutis, et obedientiae ασκησιν* vocabant. Monachorum vero nomen, et institutum serius coepit. Hinc apud Originem ascetae nuncupantur, qui a carnibus, ac rebus vitam habentibus abstinebant, quam abstinentiam canones sic dicti apostolici *ασκησιν exercitationem* vocant. Tum Cyrillus alexandrinus Annam prophetissam Ασκητριαν ευλαβεςατην *ascetriam religiosissimam* vocat, quippe quod de ea Lucae II. scriptum sit: *non discedebat de templo ieiuniis, et obsecrationibus serviens nocte, ac die.*

II. Monasticae vitae originem quod attinet, deciana persecutione ferven te multi homines in Aegypto huius tempestatis aestum ut vitarent, in vicinas solitudines, ac montes se receperunt, ut ibi tutum a vexationibus perfugium invenirent, ac simul liberius in pietate, et rerum divinarum contemplatione sese possent exercere. Haec vitae ratio eorum nonnullis adeo fuit iucunda, ut persecutione cessante in casulis, sive cellulis, quas in solitudine sibi ipsi aedificaverant, permanere mallent, quam ad pristina sua domicilia reverti. Primi, et notissimi horum fuerunt Paullus, et Antonius, quorum alterum Hieronymus (1) vitae anachoretarum auctorem, illustratorem alterum nominat. Nondum vero ullum exstructum erat monasterium, neque ullae hominum ad certas regulas vitam conformantium suam societates coaluerant, sed pauci tantum, et singulares homines huc illuc in desertis Aegypti dispersi agebant aetatem, donec Pachomius, pace Ecclesiae reddita, quaedam in Aegypti Thebaide aedificanda curavit monasteria: unde sensim in christiano orbe variae emerserunt piorum hominum societates certas profitentium vivendi leges, atque instituta. Et sane non multo post M. Basilius monachorum fautor, atque propagator, ac veluti novus parens fuit, qui monasticum institutum triplici *castitatis, paupertatis*, et *obedientiae* voto a se auctum perfecit, consummavit, absolvit.

III. Ex Oriente in Occidentem prodiit monasticae vitae professio opera s. Athanasii, qui quum Romam vitam S. Antonii a se conscriptam adsportasset, eam romanis, ut sequerentur, auctor fuit. Hinc brevi emerserunt varia monachorum instituta, ita ut Cassiani testimonio (2) tot in Occidente propemodum essent regulae, quot monasteria. Sed tandem saeculo VI. ineunte, Benedictus regulam tradidit, quam fere omnes occidentalis Ecclesiae monachi amplexati sunt, licet deinde in varias congregationes abierint. Omnium antiquissima est Casinensis regni neapolitani ab ipso s. Benedicto in monte casino erecta, quae reliquarum veluti parens habetur,

(1) Epist. XXII. ad Eustochium cap. 16.
(2) Lib. II. de instit. monach. cap. 2.

et auctrix. In regno quoque neapolitano binae aliae emerserunt congregationes benedictinae, scilicet *montis Virginis* s. Gulielmi eremitae vercellensis an. 1124, et *Coelestinorum* s. Petri de morrhonae aeseruini, qui ad solium pontificium elatus Coelestini V. nomen adsumpsit an. 1274.

IV. Monachi igitur ita dicti, quod solitariam vitam agerent, antiquitus nonnisi duplici erant in genere: alii enim simul in conventibus degebant, qui et ideo *coenobitae* etiam dicti, quorum praepositi *archimandritae*, *coenobiarchae*, et communiter *abbates* vocati sunt. Alii seorsum agebant, qui *anachoretae*, et *eremitae* dicti, quos nimirum vita commendatior a nutu, et regula abbatis veluti manumissos silvestribus antris mancipabat, ut in solitudine impensius sanctitati vacarent. Ubi vero horum plures in eadem solitudine alii ab aliis paullulum disiuncti viverent, omnes communi nomine *laura* dicebantur. His addi possunt *sarabaytae*, *stylitae*, Ἀκοίμητοι, sive *insomnes*, Βοσκοὶ sive *pascentes*, aliique; verum de his fusius in nostris *antiquitatibus christianis*, ubi de vitae monasticae progressu exquisitius agemus.

V. Medio saeculo XI., uti supra iam observavimus, quum Canonici praesertim cathedralium vitam communem voto paupertatis adstrictam profiteri coepissent; quod sane institutum concilia romana sub Nicolao II., et Alexandro II. probarunt, et promoverunt: hinc canonici sic dicti *regulares* exorti sunt. Hi sub regula s. Augustini inclaruerunt, vel quod ad exemplum cleri hipponensis omnem bonorum proprietatem dimitterent, vel quod regulam ea aetate Augustino tributam amplexati fuerint. Ipse Alexander II. eosdem in suam Ecclesiam patriarchalem s. Ioannis in laterano quum recepisset, ortum inde suum habuit Canonicorum lateranensium congregatio, cuius caput fuit basilica, sive monasterium lateranense.

VI. Inter regulares post saeculum XII. mendicantes clarescere coeperunt. Hi sunt coenobitae, qui eleemosynis fidelium vitam agentes Clero in functionibus hierarchicis auxilio sunt. Horum primi, et celeberrimi sunt Ordines praedicatorum, minorum, augustinianorum, et carmelitarum. Praedicatorum Ordinem a s. Dominico hispano institutum, et quidem sub regula s. Augustini (quae postea in comitiis generalibus pluribus capitibus aucta est) Innocentius III. in concilio generali lateranensi IV. adprobavit. Minorum regulam, quam propriam, ac novam in rigida paupertate instituit s. Franciscus assisiensis, ab Innocentio III. iam probatam, Honorius III. an. 1223. confirmavit. Eodem poene tempore Carmelitarum nonnulli in Europam profecti suae regulae adprobationem ab eodem Honorio III. an. 1326. impetrarunt. Hos a b. Bertoldo Calabro in monte carmelo primum collectos ad certam vivendi regulam S. Albertus Patriarcha hierosolymitanus redegerat. Postremo eremitas augustinenses ante concilium lateranense IV. iam vigentes, nonnullisque praerogativis ab Innocentio III. auctos, in unam ex pluribus congregationis societatem redegit an. 1245. Innocentius IV.

VII. Porro iam praecesserant in Galliis *trinitarii* pro redemptionis captivorum operi addicti, auctoribus s. Ioanne de Matha, ac s. Felice Valesio, quorum institutum ipse Innocentius III. an. 1209 adprobaverat. Tum non diu post, scilicet an. 1235. prodiit in Hispaniis Ordo *s. M. de Mercede* ad redimendos etiam captivos a s. Petro Nolasco, s. Raymundo de

Pennafort, ac Iacobo Aragoniae rege in Ecclesiam inductus. Tum poene secuti sunt *servitae* b. Alexii de Falconeriis florentini an. 1233., *hieronymitae* b. Petri de Pisis an. 1421., *minimi* s. Francisci de Paula calabri in regno neapolitano an. 1474., *fratres charitatis* s. Ioannis de Deo in Lusitania an. 1572., *carmelitae discalceati* sive *nudipedes* ex reformatione s. Theresiae an. 1592., *augustiniani discalceati* an. 1585., *trinitarii* item *discalceati* an. 1599., aliique. Videsis Robertum Miraeum, et Philippum Bonannum Ordinum regularium historiographos clarissimos.

VIII. His porro accesserunt clerici, qui votis, certisque regulis addicti communem agunt vitam, ex quo *clerici regulares* dicti sunt. Horum prima congregatio dicta *theatinorum*, quippe quae ortum habuit a Ioanne Carafa neapolitano Episcopo theatino, qui postea Paullus IV. Pontifex maximus fuit, socio adscito s. Caietano ticnaeo an. 1524. Tum deinceps prodierunt *somaschi* s. Hieronymi Emiliani veneti an. 1531., *barnabitae* Ven. Antonii M. Zachariae cremonensis an. 1533., *clerici regulares minores* instituti a s. Ioanne Francisco, et Fabritio Caracciolis neapolitanis, ac venerabili Augustino Adorno genuensi: *clerici regulares ministri infirmorum* s. Camilli de Lessis thcatini in regno neapolitano an. 1586. *clerici regulares Matris Dei*, Ven. P. Ioannis Leonardi Lucensis an. 1595. *Clerici regulares scholarum piarum* s. Iosephi a Calasantio aragonensis an. 1621. Atque haec praecipua sunt clericorum regularium instituta apud nos notiora.

IX. Tum et alia clericorum instituta in Ecclesiam invecta sunt; qui scilicet sub certis quibusdam regulis communem vitam agunt, at vel nulla vota emittunt, vel duntaxat simplicia: qua de re ut a regularibus distinguerentur, eorum collegia *congregationes presbyterorum saecularium* dictae sunt. Huiusmodi sunt *oratoriani* Romae instituti a S. Philippo Nerio florentino an. 1577., *pii operarii* ven. P. D. Caroli Carafa neapolitani an. 1634., Patres *sacrae familiae Iesu Christi*, Matthaei Ripae neapolitani sinensi apostolatu clarissimi an. 1732. Vota simplicia emittunt *doctrinarii*, sive Patres pueris, ac rudibus in doctrina christiana instruendis mancipati ven. Cesaris de Bus Galli an. 1589., quibus an. 1725. *doctrinarii* status pontificii, ac regni neapolitani adiuncti sunt, unamque congregationem constituunt: *patres missionis*, s. Vincentii a Paulo galli an. 1632: *collegiales sinenses, indi, aliarumque exterarum nationum* modo indicatae congregationis sacrae familiae Iesu Christi: *Patres congregationis ss. Redemptoris* s. Alphonsi de Ligorio neapolitani, qui ad episcopalem santagathensem cathedram evectus, illam summa virtute, mirabili pietate, ac singulari providentia administravit. Demum *Patres Congregationis ss. Sacramenti* P. D. Vincentii Mannarini calabri, qui modestia, animique demissione conspicuus fuit (1).

(1) Cum Religiosi omnes sub militari regimine e neapolitani regni monasteriis expulsi fuissent, illis duntaxat relictis, qui Mendicantes vocantur, bonaque fere innumera ad eorumdem regularium Ordinum instituta spectantia distracta essent, Ferdinandus I. Rex pientissimus in suo reditu an. 1815. in nostras ditiones citra Pharum, restituendis ipsis religiosis Domibus totus incubuit. Cum vero ob luctuosas temporum conditiones patrimonii regularis ea evasisset conditio, ut omnibus utrius-

X. Plures etiam equestres Ordines a christianis Principibus, R. Pontificibus adsentientibus, constituti sunt, et quidem vel *militares*, vel *hospitalarii*. Militares, quippe qui regionum catholicarum fines a barbararum gentium incursionibus armis defenderent: hospitalarii, quod hospitalitatem sacra potissimum loca visitantibus, infirmisque impenderent. Huiusmodi antiquitus fuere *equites s. Sepulcri* eiusdem custodiae addicti, *equites s. Lazari hierosolymitani* curandis infirmis, praecipue vero leprosis, mancipati, qui plura olim hospitalia in regno nostro, Regibus neapolitanis faventibus, iisdemque singulares praerogativas indulgentibus, habuere: at quod privilegiis pontificiis contra regiam iurisdictionem abuterentur, mandato Philippi II. ex consultatione ducis alcalensium an. 1568. hinc omnino eliminati sunt (1). *Templarii*, ita dicti a templo Domini, ad peregrinos loca sancta invisentes a praedonibus tuendos: porro hi quod divitiis, quibus adfluebant, abuterentur, a Clemente V. in concilio viennensi, instante Philippo Pulchro Galliarum rege, extincti sunt. Equites *theutonici* in Germania, *sacri milites Christi* in Lusitania, equites *s. Stephani* in Hetruria, Equites *ss. Virginis Adnuntiatae*, et equites *ss. Mauritii*, et *Lazari* in Sabaudia: tum in Hispaniis saeculo XII. Maurorum incursionibus oppositi sunt 1. Equites *s. Iacobi de Spatha* an. 1175. 2. *Calatravenses* an. 1158., ac 3. *Alcantarenses* 1176. Horum trium equestrium ordinum saeculo XV. exeunte reges catholici administrationem, ac magnum magisterium bullis R. Pontificum, ac praecipue Innocentii VIII. nacti sunt. Demum in regno Valentiae saeculo XIV. ordo *Montesiae* institutus est, ac in locum extincti *templariorum* ordinis suffectus (2). Videsis modo laudatum Philippum Bonannum.

XI. Porro inter reliquos semper emicuere equites Rhodii, sive melitenses aeque hospitalarii, ac militares quum et in nosocomio s. Ioannis Baptistae mirabili liberalitate, et charitate infirmis ministrent, et simul peregrinos mari iter agentes adversus turcarum impetus, armis propugnent. Ipsis

que sexus restituendis conventibus impar esset, hinc art. XIV. concord. an. 1818. permulta constituta fuerunt, quae heic recensenda non abs re duximus.

Et I. cautum religiosas domus eo maiori numero restituendas, quem dotationum, quae superessent, modus patiebatur, ex iis praesertim Institutis, quae iuventuti in Religione, et litteris instituendae, curae infirmorum, et praedicationi Verbi Dei incumbunt.

II. Decretum bona Ordinum regularium non alienata, religiosis domibus reserandis debita proportione esse adsignanda.

III. Sancitum quod numerus existentium conventuum mendicantium, quos minores observantes regulares, alcantarinos, et cappuccinos vocant, augeatur, quoties circumstantiae, et fidelium necessitates id ipsum postulent.

IV. Statutum quod religiosis domibus constitutis, et dotatis ipsarum, aeque ac mendicantium superioribus liberum foret novitios acceptare.

Denique religiosos omnes in utriusque Siciliae regno vel existentes, vel restituendos suis superioribus generalibus subiectos fore eodem conventionis articulo cautum fuit. Quae sane pacta tum ecclesiastica, cum civili potestate executioni mandata fuerunt.

(1) Chioccarellus tom. X. archiv. tit. 3.

(2) P. Floresius in clavi histor. regni Hispaniae saec. IX., XII., et XIV.

Rhodio eiectis melitensem insulam elargitus est Carolus V. imperator an. 1530., unde rhodii, et melitenses dicti.

XII. Atqui hic sine piaculo recensere omiserim regium equestrem ordinem s. Ianuarii, quem an. 1741 Carolus Borbonius olim rex noster, nunc vero Hispaniarum monarcha pius, inclytus, felix, Neapoli instituit, singularibusque praerogativis decoravit; praecipue vero se, suosque successores eiusdem caput, et Primatem constituit ad Religionis catholicae tutelam, et propagationem, christianaeque pietatis incrementum. Eundem pluribus privilegiis exornavit Benedictus XIV. litteris apostolicis datis in forma brevis die 30. Iunii eiusdem an. 1741. Paternae Religionis aemulator Ferdinandus IV. utriusque Siciliae Rex (quem Deus sospitet semper, maximisque cumulet beneficiis) Ordinem s. Georgii, sive constantinianum antiquitate, ac praerogativis iam celebrem, cuius magnum magisterium, ac regimen haereditario iure sortitus est, an. 1768. Neapoli instauravit, constituto Antistite, eidemque, ac equitibus Ecclesia, aedibus, ac insiguiis adtributis.

Monachi antiquitus in censu laicorum habiti

XIII. Et sane monachi homines erant ad vitam solitariam obligati, nonnisi in eremis, vel desertis locis degentes, ubi contemplationi, et poenitentiae exercitiis addicti, nullius, nisi suae ipsorum animae, curam gererent. At vero clericos in villis, et civitatibus versari oportebat, ut ibi in fidelium aedificationem ecclesiasticas functiones obire possent. Accedit, quod ex canonum praescripto clericus ordinandus non erat, nisi loco, sive titulo in Ecclesia, cui ipsi inserviendum esset, designato. Qui igitur simul stare poterat vita clericalis, et monastica, quin potius una alteri omnino opposita videbatur. Ad rem Hieronymus epist. LV. ad Riparium: *monachus non docentis, sed plangentis habet officium*: *alia monachorum est caussa, alia clericorum. Clerici pascunt oves, ego pascor.* Concilium chalcedonense haud semel monachos a clericis distinguit, illosque laicis adnumerat.

XIV. Verum in eo monachi caeteris laicis praestitisse videntur, quod quum pietate, ac doctrina emicuerint, ubi iusta aliqua caussa postulante ordinandi essent, per inferiores ordines ad sacerdotium celerius, quam alii, adscenderint (1).

XV. At vero non deerant caussae, ob quas monachos ad sacros ordines promovere tum permissum esset, tum et aliquando expediret. 1. ubi monasterium longe ab episcopali, et parochiali Ecclesia distaret. 2, ubi monasteria nimis ampla essent, quae licet oppidana, suos tamen habebant presbyteros. Eutyches haereticus non modo archimandrita, sed presbyter etiam sui monasterii Constantinopoli erat (2). 3, Episcopi aliquando inter monachos quosdam seligebant quos in Ecclesiae ministerium adsciscerent. Monasteria namque propter bene institutam in pietate, et doctrina educationem, veluti Ecclesiae seminaria haberi coeperunt. 4. Denique nonnunquam accidit, ut Episcopus aliquis, et universus eius clerus monasticam vivendi rationem praeoptarent, rebus suis propriis omnibus sponte renuntiantes, et omnia ad priscae Ecclesiae sub Apostolis exemplum in commune

(1) Gelasius P. Epist. ad Episcopos Lucaniae.—(2) Liberatus breviar. cap XI.

conferentes. Hanc vivendi rationem Eusebius in Ecclesia vercellensi, et Augustinus in Ecclesia hypponensi cum suis Clericis tenuere. Postremo mendicantes, quum ex proprio instituto antiquae monachorum vivendi rationi actuosam, et pro fidelium salute vigilem quoque vitam coniunxerint, hinc iam inde ab sua ipsorum origine in *fratres clericos*, et *fratres laicos* sic dictos *conversos* distincti sunt. Id quod potiori iure de clericis regularibus intelligas.

Regulae ad vitam monasticam pertinentes

XVI. Primum eas leges iuvat explicare, quae monachorum respiciebant admissionem: ac primo id semper cavendum fuit, ne Ecclesiae, vel reipublicae inde detrimentum sequeretur: quamobrem vitam monasticam amplecti vetabantur.

1. Curiales, nisi possessiones suas cum iis partirentur, qui loco ipsorum publica patriae, curiaeque munia subirent (1).

2. Servi, nisi dominorum suorum voluntas accesserit: id quod leges acque ecclesiasticae, ac civiles semper praescripserunt (2).

3. Mariti, et uxores sine mutua utriusque partis concessione (3). Unde Paullinus ipse, eiusque coniux Theresia, bona sua (quae amplissima erant) ex communi voluntate pauperibus erogarunt, atque ita mutuo consensu monasticam vitam amplexati sunt.

4. Filii, nisi prius petita parentum suorum venia (4). Verum parentibus semper inculcatum est, ut sinerent suos liberos volentes monachos, vel clericos fieri.

XVII. Professionem quod spectat, profecto ut quis licite, ac valide profiteatur duo praecipue requiruntur, nimirum legitima aetas, et praevium tirocinium. Aetas legitima antiquitus erat quatuordecim annorum in maribus, et duodecim in foeminis (5). Ubi stricta admodum esset regula, aetas requirebatur annorum octodecim (6). Sed ex tridentino in quacunque Religione tam virorum quam mulierum professio ante decimum sextum annum expletum emissa nulla est, nullamque inducit obligationem (7). Qua de re minime improbanda illorum ordinum instituta, quae maiorem exigunt aetatem.

XVIII. Tyrocinium, seu novitiatus semper professionem anteire debuit. Monachi orientales, praesertim Aegyptii trium annorum probationem requirebant (8). Quod institutum Iustinianus servandum decrevit (9). Gregorius m. ad biennium tirocinii tempus redegisse videtur (10). At s. Benedictus unius anni probationem praescripsit in sua regula: quam omnes poene secutis temporibus Monachi occidentales adoptarunt. Eandem quoque tridentinum constituit (11). Porro Ordinum instituta, quae longius praescribunt experimentum tantum abest, ut infirmaverit, quin potius firmaverit

(1) L. LXIII. Cod. theod. de decurion. — (2) Nov. XII Valentiniani III. ad calcem cod. theod. — (3) Paullinus epist. XIV. inter epist Hieronymi. — (4) Conc. gangr. can. XVI: Basilius reg. mai. quaest. XVI. L. LV; cod. de Episcopis.
(5) Cap. VIII., et cap. II. de regularibus. — (6) Cap. VI. eodem; et clement. III. eodem. — (7) Sess. XXV. de regul. cap. 15. — (8) Sozomenus lib. III. cap. 33.
(9) Nov. V. cap. 2. — (10) Lib. VIII. epist. 23. — (11) Ibidem.

magis. Postremo ut professio valida sit, nulla tironi vis metusve nullus inii-ciendus est. Qui enim consensu violenter extorto ad perpetuum, durissimumque vitae genus adigi quis poterit?

XIX. Igitur religiosus professionem suam legitime impugnabit vitio vel nullitatis, vel extorsionis. Verum post lapsum quinque annorum audiendus non est. Neque intra quinquennium auditur, si habitum mutavit, aut proprio motu monasterio excessit, quo casu apostata habendus est (1). Episcopus ergo adeundus est, qui post caussam cognitam contra vota eum restituat in integrum. Tum nonnisi vis, aut metus, qui hominem constantem vincere potest, argumentis evidentibus probandus legitima erit huiusce restitutionis caussa (2).

XX. Monachi in semel suscepta monastica regula perpetuam ducere vitam adiguntur. Verum saeculo XII. mos primum invaluit, qui dein veluti in regulam evasit, scilicet ut a laxiori ad rigidiorem ordinem, haud vero e contrario, transitus monachis permissus censeretur: quam postea tridentinum probasse videtur. Porro mendicantes omnes, nisi cum Pontificis venia, in alium, praeter carthusianum ordinem, se recipere nequeunt (3).

XXI. Monachi ex primigenia institutione perpetuis poenitentiae exercitationibus addicti, unde illud Hieronymi (4): *monachus non docentis, sed plangentis habet officium*. Eodem intuitu iam inde ab IV. exeunte saeculo, uti supr. *tit. XXVIII.* observavimus, tonsura, quae proprium poenitentium insigne erat, usi sunt. Tum labore manuum victum sibi parabant, ne aliis oneri essent, animasque suas ab diaboli tentationibus incolumes custodirent; ac plerumque non in civitatibus, sed in desertis, remotisque successibus monasteria olim aedificari consuevere (5). Postremo ex concilio chalcedonensi *can. IV.* monachi vetantur *ecclesiasticis, civilibusque negotiis communicare*, quippe qui debeant *quietem diligere, et intentos esse tantummodo ieiunio, et orationi, in locis, quibus renuntiaverunt saeculo, permanentes.*

XXII. Innocentius III. praecipuas complectitur monasticae vitae Leges (6), scilicet ne quis monachorum lineis camisiis uteretur, nec proprium aliquo modo possideat, perpetuum in oratorio, refectorio, et dormitorio silentium observare, ab esu carnis abstinere, commissa ab abbate monasterii officia demisse suscipere, ac fideliter obire, orationi intentum esse, etc. At vero regularium omnium status potissimum in triplici castitatis, paupertatis, et obedientiae voto constitutus est, quae antiquitus duntaxat simplicia erant, at postea solemnitate ab Ecclesia adiecta, sollemnia evasere.

XXIII. Votum obedientiae, quod regulares emittunt, non in eo tantummodo positum est, ut superiori in iis, quae monasterii regimen spectant, demisse pareant; at praeterea perfectam suimetipsius abnegationem postulat, omnigenamque a superioris voluntate dependentiam: *prima apud eos confoederatio erat, obedire maioribus, et quidquid iussissent, facere* (7). Porro tria potissimum in monastica obedientia requirit S. Benedictus (8),

(1) Trident. Sess. XX. de ref. cap. 19.—(2) Can. XX. caus. 8. q. 1.—(3) Extr. 1. de regular. inter comm. — (4) Epist. LV. ad Ripar. — (5) Hieron. epist. IV. ad Rusticum.—(6) Cap. IV. V. de statu monachorum, et canon. regul. — (7) Hieron. epist. XXII. ad Eustoch. cap. 15. — (8) Reg. benedict. cap. 5.

nimirum ut *sine mora*, *non tepide*, *et cum bono animo* monachi suis pareant superioribus, scilicet non ex timore, sed ex charitate, et amore perfectionis.

XXIV. Votum castitatis non modo severam ab omni carnali impuritate abstinentiam monachis indicit, quae christianorum communis est, verum et monachos a nuptiis arcet. Profecto si quae unquam virtus in monachis elucere debet, ea profecto est puritas. Quorsum enim perpetuae poenitentiae exercitationes, frequentia ieiunia, perennis rerum coelestium meditatio, assiduae praecationes, nisi ut puritatem, qua homines magis Angelis accedunt, integram in anima custodiant? Etiam esseni, et therapeutae apud iudaeos ab mulieribus abstinebant, quippe qui *ασκησει virtutis exercitationi* ex proposito addicti. Porro, uti modo observavimus, temporis progressu monachorum matrimonia, quae duntaxat illicita erant, etiam nulla facta sunt: id quod in synodo romana an. 1139. primum sancitum censet Espenius (1).

XXV. Porro reliquis votis illud paupertatis semper difficilius habitum est, quod eo non modo quodcumque rerum dominium, sive proprietas, sed etiam ususfructus, iurisque usus monachis interdicatur; nullusque suum quidquam habeat, sed omnia ex abbatis nutu communia sint, uti mos fuit primitivae credentium multitudinis (2). Quinimmo nec abbatis quidem, atque adeo neque summi Pontificis venia poterit quis qualemcumque sibi tribuere proprietatem, ita huius abdicatio regulae monasticae adnexa est. Si quis autem sibi proprium aliquid, invito, vel inscio superiore detinere auserit, fracti voti reus utriusque suffragii iure ad biennium privabitur, tum et pro transgressionis gravitate depositione ab officio, eiectione e monasterio, aliisque poenis multabitur, ac demum moriens, nisi res omnes numerato dimiserit, sepelietur extra commune coemeterium (3). Iam vero hactenus dicta de proprietate regularibus vetita, de eorumdem monasteriis, et conventibus ne intelligas, nisi fuerint capuccinorum, et minorum observantium, quibus nec etiam in communi possidere ius est (4), reliqua vero status reditus possident: unde qui in his profitentur ad legitimas haereditates admittuntur (5), easque adquirunt monasterio.

XXVI. Postremo praeter hactenus explicata tria praecipua monasticae professionis vota, non desunt regularium Instituta, quae peculiaria quaedam alia emittunt. Ita trinitarii, ac mercenarii redimendis captivis voto se adstringunt, fratres charitatis s. Ioannis de Deo infirmorum in hospitalibus ministerium vovent: Clerici regulares ministri infirmorum animam agentibus, etiam peste grassante, ex voto praesto sunt; uti quoque clerici regulares scholarum piarum instituendis in pietate, ac litteris rudibus, ac puerulis voto se dedunt. Tum et somaschi orphanis ad pietatem, litteras, artesque moechanicas informandis ex suo ipsorum instituto addicti. Minimi s. Francisci de Paula, nisi graviter aegrotent, victu duntaxat esuriali utuntur. Sinenses, indi, aliique ex exteris nationibus adsciti in collegium modo recensitae congregationis sacrae familiae Iesu Christi expleto tiro-

(1) Part. II. tit. XIII. cap. 4. — (2) Actor. cap. II., et III. — (3) Cap. IV. de statu monachorum: Trid. sess XXV. de regular. cap. 2.
(4) Trid. ibid. cap. 3. — (5) L. LVI. cod. de Episcop., et cleric.

cinio apud congregationis superiorem Deo vovent 1. se paupertatem, et 2. obedientiam servaturos, tum 3. sacros ordines suscepturos, ubi id superiori expedire videatur; deinde 4. se animo paratos esse, ut ad orientales plagas proficiscantur, ibique vel propriae vitae discrimine christianis mysteriis ethnicos imbuant, ac tandem 5. ulli congregationi, sive collegio, quodcunque illud sit, in posterum haud se nomen esse daturos. Iisdem quinque votis se obstringunt quicunque in eadem congregatione degens in hoc collegium cooptari voluerit. Haec votorum emissio bis a Clemente XII. adprobata fuit litteris apostolicis editis in forma brevis die 7. Aprilis an. 1732., et 22. Mart. 1736. Equestres demum militares ordines tuendae armis religionis voti fibula se obstringunt.

De abbatibus, aliisque monachorum praepositis

XXVII. Ut monachi sui Instituti munia facilius obirent, plerumque monasteria plures, ac diversas in classes partita, iisdem idonei Antistites praepositi sunt. Dein monachi uni cuidam parebant, quem *decanum* vocabant; et centeni alium quendam sibi praepositum habebant, indo *centenarium* dictum. Praeter hos erant quoque Patres plerumque hebraico vocabulo *abbates* dicti, et *hegumeni*, hoc est duces: dicti quoque *archimandritae* a *mandra*, sive ovili quod essent horum sacrorum in Ecclesia gregum custodes, sive ductores.

XXVIII. Abbatum summa erat potestas: ad ipsos enim spectabat 1, divinorum officiorum administratio 2, disciplinae monasticae directio. 3, in monachos ab officii sui praescripto deflectentes animadversio, ac poenis cum corporalibus, tum spiritualibus coercitio. Poenae spirituales erant censurae ecclesiasticae, praecipue vero Eucharistiae, sacrorumque omnium interdictio. Poenas corporales duplicis fuisse generis indicat Cassianus (1), nimirum plagas, et expulsionem: tum *ibidem* crimina, ob quae eiusmodi poenae infligi consueverint, sigillatim enumerat.

XXIX. Ad concilia quoque haud raro invitabantur Abbates, atque adeo sedendi, ac suffragium ferendi praerogativa donabantur aeque ac presbyteri. Sic in concilio constantinopolitano sub Flaviano an. 448. vigintitres archimandritae cum triginta Episcopis Eutychetis damnationi subscripserunt.

Monachi civitatis Episcopo subiecti

XXX. Quanta vero cunque fuerit abbatum potestas, semper tamen Episcoporum iurisdictioni subiiciebantur. Sanctissimis enim illis monasticorum Institutorum auctoribus nefas visum est ab episcopali potestate omnium maxime in Ecclesia divinitus constituta immunitatem adfectare Unde concilio chalcedonensi (2) tria sanciuntur. 1. Nullum omnino aedificandum, aut constituendum monasterium *praeter conscientiam Episcopi*. 2. Monachos per unamquamque civitatem, et regionem subiectos esse Episcopo, et quietem diligere. 3 Episcopum convenire civitatis competentem mona-

(1) Coll. II. cap. 16. — (2) Can. IV.

steriorum providentiam habere. Haec synodica sanctio legibus imperialibus firmata fuit (1).

XXXI. Eadem quoque per Occidentem viguit disciplina. Id patet ex pluribus, variisque per ea tempora habitis conciliis; uti aurelianensi I. (2), aurelianensi II. (3) epaonensi (4), etc., ac praesertim concilium arelatense V. generaliter definit, ut *monasteria, vel monachorum disciplina ad eum pertineant Episcopum, in cuius sunt territorio constituta*.

XXXII. Verum secutis temporibus paullatim monachi ab episcopali potestate exemptiones obtinere conati sunt. Ac primo quidem VI. saeculo monachis indulta tantummodo est exemptio ab Episcoporum exactionibus, ac libera abbatis tributa est electio. Eiusmodi immunitatem pluribus monasteriis Gregorius M. indulsit (5): at expresse Episcopis *diligentia disciplinae*, hoc est canonica auctoritas reservata est. Hoc enim intuitu concilia ad annum usque millesimum celebrata monachos Episcopis subditos repraesentant. Concilium veruense anni 755. haec habet: *unusquisque Episcoporum potestatem habet in sua parochia tam de Clero, quam de regularibus, vel saecularibus ad corrigendum, et emendandum secundum ordinem canonicum spiritualem* (6). Similia habent synodi moguntinum (7), parisiense an. 829. (8), aquisgranense an. 836. (9): quinimmo, ut idem auctor observat (10) etiam post annum Christi millesimum eadem viguit in Ecclesia disciplina, adeout neque ipsa Sedis Apostolicae tutela, qua monasteria gloriabantur, monachos ordinariae episcopali potestati subduxerit (11). Igitur si quae occurrunt monachis per ea tempora indulta privilegia, de temporalium potius cura intelligenda sunt, quam de canonica, et interiori disciplina.

XXXIII. Porro negandum non est iam inde ab saeculo XII. monachos avide ab episcopali auctoritate, etiam quod ad spirituale regimen, exemptionem aucupari coepisse. Quam fuerit ab hac aviditate abhorrens s. Bernardi animus satis liquet ex eius epistolis (12). In ea de abbate s. Maximini trevirensis graviter conqueritur, quod, ut effugeret sanctissimum Alberonis Archiepiscopi studium in sepurgando suo monasterio, patronos Romae potentissimos nactus sit, et suorum confirmationem privilegiorum. Tum *epistola XLII.* in abbates sui saeculi incredibili studio, atque ardore invehitur, quod *quum ne unum quidem verbulum de suis imperiis subditos praetergredi patiantur, ipsi propriis obedire contemnant Episcopis.* Similia habet *lib. III de consid.* At quaecunque fuerit hac in re Bernardi sententia, illud profecto constat saeculo XII. fere singulos Ordines, et monasteria omnia *plenas* obtinuisse exemptiones; scilicet, ut non modo ab episcopalibus eximerentur exactionibus, decimis, procurationibus, cathedratico synodatico etc., verum et quod ad temporalium bonorum administrationem, ac spirituale monachorum regimen Episcopi subducerentur potestati. Ipsimet fratres minores, quorum Institutor s. Franciscus omne

(1) Nov. LXVI., et CXXIII. — (2) Can. II. — (3) Can. XXI. — (4) Can. VIII. (5) Lib. VI. epist. 12.; et lib. VII. epist. 15. — (6) Can. III., et V. — (7) Can. XI. XII., et XIX. — (8) Can. XXXVII. — (9) Can. I., et II. Videsis Thomass. part. I. lib. III. cap. 27. — (10) Ibidem cap. XXVIII, et XXIX. — (11) Cap. III. de privilegiis: cap. III. eodem in VI. — (12) Epist. CLXXX. ad Innocentium II.

prorsus aversatus fuerat exemptionis privilegium, eadem monachorum suae aetatis cupiditate acti sunt. Verum, uti ad rem observat Baronius ad an. 1176. istuc *gratum non fuit s. Francisco, sed fratris Heliae hominis non divino spiritu, sed carnis prudentia nitentis fuit opus*.

XXXIV. Non vacat hic caussas rimari, cur monachi, ut ab Episcopi potestate eximerentur, tantopere laborarint. Gravis ne, et exorbitans Episcoporum in monachos dominatus impulit, an potius (quae s. Bernardi, uti modo observavimus, sententia est) nimia bonorum temporalium adfluentia? Aiunt enim hinc factum esse, ut in laxationem disciplinae, morumque dissolutionem abeuntes, propriis obedire Episcopis fastidiverint, non tam ut appetentes libertatem, quam ut fugitantes disciplinam (1). Addunt et illud, scilicet eiusmodi exemptionum privilegia plura, eademque gravia in Ecclesiam mala invexisse: nec id mirum, subnectunt: illis enim adeo ecclesiastica turbatur hierarchia, ut s. Bernardus (2), monstro similes esse dicat ecclesiasticorum graduum status, qui a superioribus divisi Capiti αμεσως *immediate* coniungitur, haud secus ac si digitus non proxime manui, sed capiti adnecteretur. Quamobrem haud semel factum est, ut concilia, et Patres de iisdem vel abolendis, vel duntaxat temperandis cogitaverint. Abolere prorsus αδυνατον *impossibile*, temperare vix aliquando, ac ne ipsis quidem tridentinis Patribus prorsus feliciter successit. Abs re igitur non erit hic potiora regularium exemptionibus moderandis sancita tridentina decreta recensere.

Ac 1. Episcopus, tanquam Sedis Apostolicae delegatus monachos extra claustra degentes visitet, eosdemque si deliquerint, puniat, et corrigat (3):

2. Monachi intra claustra degentes, et extra ea notorie delinquentes, ut populo scandalo sint, a suis superioribus instante Episcopo, et intra tempus ab eodem praefigendum, severe puniantur, Episcopo de iam facta punitione admonito: sin minus a suo superiore officio priventur, et in delinquentes animadvertere Episcopi ius esto (4). Tum a Clemente VIII. adiecta est superioribus regularibus indicta prohibitio, monachos delinquentes in alia suorum ordinum monasteria extra dioecesim ablegandi (5).

3. Ecclesiae regularium, quibus cura animarum adnexa est, ab Episcopis quotannis visitentur, iisdemque in omnibus curam animarum spectantibus prorsus pareant (6).

4. Monasteria monialium Sedi Apostolicae immediate subiecta ab Episcopis delegata potestate gubernentur (7). Tum *ibidem* cap. V. omnium etiam exemptarum monialium clausura Episcopis apostolica auctoritate commissa est.

5. Monasteria commendata, in quibus non viget regularis observantia ab Episcopis, etiam auctoritate apostolica, annis singulis lustrentur: ea vero, in quibus regulares viget observantia, quae tamen ab debita vivendi ratione nonnihil deflexerint, Episcopis tum demum invisere, ac repurgare licebit, postquam eorumdem superiores de necessaria restauratione admoniti, illam intra sex menses adgressi non sint (8).

(1) Bernardus epist. CLXXX.
(2) Lib. III. de consid. cap. 4. — (3) Sess. VI. de refor. cap. 3. — (4) Sess. XXV. de ref. cap. 14. — (5) Bulla suspecti regiminis XXXIX. — (6) Ibid. cap. 11. — (7) Sess. XXV. de regul. cap. 9. — (8) Sess. XXI. de ref. cap. 8.

6. Monasteria exempta, quae neque concilio provinciali decernente, neque Metropolitano instante sese in congregationes erexerint, Episcopis, in quorum dioecesibus sita sunt, tanquam Sedis Apostolicae delegatis subdantur (1).

7. Regulares fidelium confessiones non audiant, nisi prius impetrata ab Episcopis adprobationem, et veniam obtinuerint (2).

8. Adhaec neque in suis Ecclesiis contradicente Episcopo, neque in Ecclesiis non suorum ordinum, nisi prius impetrata ab Episcopis facultate, praedicare praesumant (3).

9. Denique in censuris, et interdictis Episcopo mandante evulgandis, ac servandis, diebus festis, eorumque ritibus custodiendis, aliisque exteriorem, ac publicam divini cultus politiam spectantibus, regulares quacumque exemptione muniti Episcopis omnino pareant (4).

XXXV. Saeculo XIV. Archiepiscopum neapolitanum peculiarem quandam monachorum curam egisse liquet ex constitutionibus synodalibus Ioannis Ursini Archiepiscopi neapolitani editis circiter an. 1330., quarum *n. L.* sic habet: *volentes, ut monachi, qui relictis mundanis illecebris, elegerunt in religionis habitu in arce contemplationis Domino famulari, a quibuslibet deviis praeserventur; statuimus, et ordinamus, quod nullus monachus civitatis, vel dioecesis neapolitanae egrediatur de monasterio, nisi forsitan egrediendi iusta, ac rationabilis caussa fuerit, quo casu committimus, quod egrediatur associatus uno alio monacho eiusdem monasterii, incedentes cum cucullis, et ad loca honesta tantummodo accedentes, ac de sui abbatis impetrata licentia, vel obtenta. In contemptorem vero quemlibet in his scriptis excommunicationis sententiam promulgamus.*

De sanctimonialibus

XXXVI. A primis usque saeculis virgines in Ecclesia fuisse, qui sese christiano ritu Deo sacrabant, discimus ex s. Cypriano, Tertulliano, aliisque antiquis Patribus, qui de virginibus, qui sese Christo dicarint, loquuntur. Hae vel parentum custodiae ab Episcopis commendabantur; vel parentibus destitutae gravissimarum foeminarum curae committebantur in communibus aedibus ipsis deputatis (5). Quae quidem communes virginum aedes in sanctimonialium monasteria tandem evaserunt, quarum origo cum origine monachorum complexa est. Nam Rufinus saeculi *IV.* scriptor *de vitis Patrum* (6) refert in una urbe Oxyrinchi plura fuisse monasteria, quam domus, et ibi sacrarum virginum immortali signo desponsarum vigintimillia fuisse, dictas *sanctimoniales* a sanctimonia (7). Eas Hieronymus (8) voce aegyptiaca vocat *nonnas*, quod *monachas* significat. Iisdem regulae praescripserunt s. Augustinus, s. Caesarius arelatensis, s. Benedictus, s. Franciscus, etc.

(1) Sess. XXV. de reg. cap. 8. — (2) Sess. XXIII. de ref. cap. 15. — (3) Sess. XXIV. de ref. cap. 4.
(4) Sess. XXV. de regular. cap. 12. — (5) Conc. carthag. III. Can. XXXIII.
(6) Lib. II. cap. 3.—(7) August. lib. de s. virginitate cap. ult.—(8) Epist. XXII. ad Eustochium cap. 6.

XXXVII. Fuere sanctimonialium monasteria alia quidem, in quibus perpetuo inclusae detinebantur, alia vero, e quibus egredi fas erat. Statutum autem fuit, ut firmissimis munitionibus eiusmodi monasteria circumdarentur. Tum Bonifacius VIII. constituit, ut moniales professae sub perpetua essent clausura (1): *ita quod nulli earum religionem tacite, vel expresse professae sit, vel esse valeat quacumque ratione, vel caussa, (nisi forte tanto, et tali morbo evidenter earum aliquam laborare constaret, quod non posset cum aliis absque gravi periculo, seu scandalo commorari) monasteria ipsa deinceps egrediendi facultas.*

XXXVIII. Porro hanc Bonifacii constitutionem non ubique statim obtinuisse, tum ex pluribus constat, tum vel maxime ex Ioannis Ursini archiepiscopi neapolitani *constitutione synodali XLVIII.*, ubi primum abusio indicatur, qua *moniales extra sua monasteria per habitacula saecularium personarum discurrunt;* dein vetantur aeque moniales, ac abbatissae quacunque ratione, vel caussa monasteria egredi, ac tandem praescribitur, *ut si forsan caussa rationabilis egrediendi monasterium suaderet, eo casu volumus pro parte ipsarum monialium ad nos recursum haberi pro egrediendi licentia obtinenda.* Postremo Bonifacii constitutio in Synodo tridentina (2), non modo renovata est, verum et Episcopis ius tributum restituendi, ubi violata fuerit, et ubi inviolata est, conservandi clausuram in monasteriis etiam exemptis, idque delegata Sedis Apostolicae auctoritate: quae tridentina constitutio ubique terrarum feliciter suum effectum sortita est (3).

(1) Cap. un. de statu monachorum in VI.
(2) Sess. XXV. de ref. cap. 5. — (3) Iure novissimo concordati an. 1818. art. XIV. sancitum fuit quod restitutis religiosis monialium domibus liberum foret novitias recipere, necnon puellarum dotes, quae Deo sese in posterum mancipaverint iuxta canonum sanctionem monasteriis cedere.

TOMI I, ET LIBRI I. FINIS.

INDEX

TITULORUM LIBRI I.

ADDITAMENTA

DIATRIBA ISAGOGICA

LIBER I.

ADDITAMENTA

ADDITAMENTA

ADDITAMENTA

ADDITAMENTA

ADDITAMENTA

ADDITAMENTA